

Vincas Krėvė Šiaudinėj pastogėj

BEDIEVIS

I

Tą vasarą pas mane viešėjo draugas, kuris „kuniguosna ėjo“.

Vasara buvo šilta, giedri, o tą dieną šutino ir kaitino kaip puode. Niekur nei lapas nesušlamėdavo, nei žolė nesukukždėdavo: nebuvo jokio vėjelio.

Vidudieny dangus nusidumblavo, bet kaitino dar labiau.

Ėmiau kviesti draugą maudytis. Ežeras buvo ne arti, už kokio versto, miške, ir draugas nenorėjo taip toli eiti, ir dar tokiam karšty, bet aš įgundžiau jį.

Nuėjova į ežerą ir issimaudėva. Pas ežerą buvo vėsu; mudu sėdėjova ir gulėjova ten, vejelėj, ilgą laiką ir būtuva dar ilgiau sėdėjusiu: tiek ten buvo ramu ir gera; bet debesys ėmė slinkti padangėmis vis tirštesni, vis tamsesni, pabrinkę. Toli, ten kažkur už kalno, už girios, sugriaudė, ar gal mums tik pasirodė, kad griaudė.

Ežeras buvo gilioj klony ir miške; draugas ėmė nerimauti. Ir neapsižiūrėsi gi, kai pakils audra, o į namus kelio visas gudų verstas.

Grižova namo šilu. Netoli lauko buvo kalnelis, apaugęs ištekinėmis pušimis, kurios buvo daug storesnės ir aukštesnės negu medžiai kitoje šilo vietoje. Kai čia seniau kirto girią, augančių šiame kalnely medžių kirsti niekas nenorėjo. Kad ir kiek miškų vertelgos siulė žmonėms, kad ir kaip gundė, senų pušų niekas nekliudė. Taip jos ten ir pasiliko.

Vieni tą kalnelį vadina Milžinkapiu, kiti Šmėklų kalnu.

Žmonės kalba, kad toji vieta esanti negera. Kiekvienas eidamas skubinosi greičiau ją praeiti, ypač pavakarėj arba sutemus; kas jaunesnis, net bėgte bėgo. Dažnai ten vaidenosi žmonėms. Nors ten niekados nieko pikta neatsitikdavo kaip kad kitose vietose, kur vaidenasi, bet vis dėlto ten gero žmogaus nelauk, kur šmėkla apsigyveno.

— Kur, vaikeliai, judu skubinata? Ar tik ne nuo lietaus judu bėgata?

Nustebau. Kas čia mus užkalbino? Ar tik nesivaidena man?

Dirstelėjau į kalnelį ir matau: sėdi ant vėjalaužio senis Vainorus, kurį vienu žodžiu vadina viso sodžiaus moterys „bedieviu“, o vyrai — „filozopu“ ir tuo mano pasakyti, kad jisai jau suvaikėjęs, nenukalbąs, nes labai jau senas.

Netoli jo sėdi ant akmenų krūvos Noreika ir, pasidėjęs krepšį sterblėj, kemša sau pypkę.

Tfu, kad jus kur galai! O aš tik vakar dar pasakojau draugui, kad čion nei vienas sodietis kojos nekelia!..

— Ką judu čia veikiata? — klausiu aš sustojęs. Draugas truputį pasėjėjo, bet, matydamas, kad aš stoviu, sustojo ir jisai.

— Bitukės šile aplankiau. Čia yra viena drevė, kurioje bitės jau gyveno, kai aš dar buvau jaunas.

— Ir niekas iki šiol jų neišplėšė?

— Kas gali turėti tokią pikta širdį, kad išvaikytų bitukes iš tokio seno lizdo?

— O gal dabar nėra tokių žmonių? — paabejojau aš, lipdamas kalnelin. — Žmogus žmogų išvaro iš senos tėvų būklos, o kad jau bitės pasigailėtų.

Pasisveikinau už rankų ir su vienu, ir su kitu ir atsisėdau ant vėjalaužio greta senelio.

— Žmogus žmogui, vaikel, padaro pikta, kai širdis užgula. Keršija tada ir vienas antram pikta daro. O bitukė maža, nieko neižeidžia, ir jos niekas nekliudo. Štai nors ir skruzdėlė, kam ji gera daro, ar nauda iš jos kokia? Kas praeina basas, dar kojas nuperšia, apsiavusiam autuosna įlenda, tačiau skruzdėlyno niekas nepaliečia — nei geras žmogus, nei

piktas, nors skruzdėlynų daugiausia pakeleje. Žmogus vaikel, visai ne tokis piktas, kaip tu manai, o ypač nepiktas mūsų žmogus, sodietis.

Matydamas, kad aš, įlipęs kalnan, atsisėdau, atėjo ir draugas.

— Ar ne geriau būtų, kad pasiskubintuva namo?

— Palauk, drauge. Pamatysi sodietį, kokio niekuomet nesi dar užtikęs. O šiandien, kaip matau, jis linkęs pasikalbėti.

— Tai mūsų filozopas, — paaiškino Noreika. Jis įsikando pypkę dantysna ir užrišo krepšį.

Draugas pastovėjo, lyg svyruodamas, ar kviesti mane namo, ar taip pat atsisėsti.

— Ar neužlis mūsų?

— Kaip, dėde, manai, neužlis mūsų čia?

— Ne, vaikel. Matai, paukštukai ramiai lekioja. Ir musė nelenda į akis. Gal nakčia tik ar nebus lietaus?

— Na, girdėjai dabar, — nusijuokiau aš į draugą. Draugas atsisėdo.

— Aš net nusigandau, dėde, kai tu mudu prakalbinai. Aš maniau, kad čia vien šmėklos gyvena.

— Ir mane nugašdino, — prabilo Noreika, skildamas ugnį. — Einu sau, galvą nuleidęs, ir girdžiu, — šaukia kas:

„Jonai, Jonai!“ Tiesiog nuo kalnelio. „Monai“, — tariau sau ir nustebau. Net kūnas pagaugais nuėjo.

— Nuilstu, kol nueinu, ir mėgstu čia pasėdėti, atsilsėti. Čia vis tiek kaip kapinyne. Tokių minčių ateina galvon, jog paskui net stebiesi žmogus.

— Tikrai, tylu ir ramu čia. Ir vieta taip pat graži. Malonu, kad tokis senas žmogus kaip tamista apie mirtį galvoji, nepamiršti ir jos nesibijai, — pagyrė jį klierikas.

— Gražių vietų yra daugel. Dar gražesnių yra. O šile tylu ir ramu, jei vėjo nesti. Bet vis dėlto ten ne tas. Čia senų amžių žmonės guli, milžinai, štai kas yra. Kol buvau jaunesnis, man nei galvoj jie buvo, o dabar mėgstu čia pasėdėti, su jais pasiginčyti. Su šio meto žmonėmis jau nesusikalbu.

— Tikrai įdomus senelis. Jis net su mirusiais moka kalbėtis, — nusijuokė į mane atsigrėžęs klierikas.

Noreika krūptelėjo petimi, nuspjovė, ištraukęs pypkę iš dantų, ir padaužė pirštu sau kelis kartus kakton, rodydamas akimi Vainorų, — suprask: senis nenuvokia, ką kalba.

— Prieš kelerius metus buvau stipriai susirgęs. Ilgai sirgau; ne visai sirgau, bet lengau, — tęsė senelis tyliai, lyg sau tik vienam kalbėdamas. — Visą tada mane laužė, mankė, kojas mielino, ir lyg mane kažkas traukė į žemę, kad atsisėstau, atsigultau. Maniau — mirsiu, kad jau žemė į save traukia. Amžius mano tokis jau buvo. Jaunas miršta netikėtai, o senas turi mirti — kalba žmonės; bet tik susergi kiek žmogus, ir manai jau: dabar mirsiu. Sunku, vaikel, senam. Man tada pasirodė, kad aš dar nei negyvenau, kad vos vakar tik esu užgimęs. Nuilsau eidamas nuo bičių, atsisėdau pakeleje ant kelmelio ir tariau sau: štai medžiai siūbuoja, žolė auga, paukščiai skraido, o aš gal po kelių dienų nieko nei matysiu, nei girdėsiu, numiręs jau gal būsiu... Kažin, ar jausiu aš ten ką, ar gal tik sudūlėsiu kaip mėšlas. Vai, baisu, vaikel, mirti, ir senam, vaikel, baisu! — tęsė senis. — Dar baisiau negu jaunam. Tasai apsirgęs vis tikisi, kad dar nenumirs, pasveiks...

Vos tik taip sau tariau, man lyg kažkas ausin kalba, girdžiu aiškių aiškiausiai: nemirsi dar, nemirsi! Nuo to laiko aš nepraeinu šitos vietos, kad čia neužėitau!

— Tikrai, čia dažnai vaidenasi, kad tave kažkas šaukia. Mano čia palaukėje rėželis yra. Kitą kartą ardamas aiškių aiškiausiai girdi, kad tave kažkas vardu šaukia, jog net nusigręžti žmogus. Bet aš manau, kad tai tik iš oro vaidenasi, iš karščio, — paaiškino Noreika. — Tai atsitinka vasaros karščiais dažnai ir kitose vietose.

— Galite manyti, kad ir man tik pasivaideno, bet aš žinau, kad ne, — tikrai man kalbėjo tie, kurie čia guli. Aš ir dabar girdžiu, kaip jie man kušta ausin, kad ne tik pasivaideno

tada man... Bet galgi ir dabar tik rodosi, — jūs juk nieko negirdite?

Noreika neramiai apsidairė; paskui, išėmęs iš dantų pypkę, vėl nusispjovė ir lūpas nusišluostė marškinių rankove.

— Visai suvaikėjo senis, — paaiškino jisai mum. — Kalba nei du, nei vienas. Užaina jam kai kada...

— Tikrai nuostabus senelis, — pritarė klierikas. — Aš niekuomet nebūtau tikėjęs, kad tokis gali atsirasti sodžiuje. Tik ar ne eretikas jisai?

Noreika atsikėlė, nuskynė smilgą ir ja ėmė valyti rūkiklį.

— Dar ne tai išgirsite, ilgiau su juo pakalbėję. Visą šitą kalbą mes kalbėjome tyliai, pusbalsiu; senelis negirdėjo, matyti, nieko ir manė, kad mes kalbam vis apie numirusius.

— Sako, vaikel, kad tu esi labai mokytas, visus mokslus išėjęs, — kreipėsi senis vėl į mane: — sako, kad tu daugiau žinai negu kunigas. Pasakyk gi tu man, vaikel, kodėl kur tik kapinynas, ten vis medžiai auga, žolė želia ir kaip dar nubuoja. Ne pas mus, sakysim — „Šiluose". Žiūri, kitur aplinkui nei medelio, nei žolelės, vieni smiltynai, o kapinynas žaliuoja ir švokščia kaip šilas.

— Aš manau — todėl, kad dažnai žmonės, mylėdami tuos, kurie ten guli palaidoti, puošia jų kapus, sodina ten žolynus, net ir medžius. O kas kapinyne užauga, niekas nei šakutės nenulaužia, nei vienos gėlelės nenuskina, nesunaikina.

— Ir aš anksčiau taip maniau. Yra net tokių žmonių, kurie sako: žemė ten riebi, gerai įmėžta, todėl viskas ten gerai auga — ir medžiai, ir žolės. Bet aš manau, kad netiesa. Mūsų žmogus nemėgsta kapinyno, ir retas kuris pasodina ten žolynėlį, o kad jau medį kokį, nesu nei matęs to, nei girdėjęs. Aš manau, kad numirę ten gyvena ir patys žiūri kapinyno. Mūsų žmogus mėgsta girias, medžius, o numirę gal net labiau mėgsta negu gyvi būdami mėgo.

— Užteks tau, dėde, apie numirėlius kalbėti! — šiurkščiai subarė jį Noreika. — Teguli jie sau ramiai, o mes dar mirti nesirengiam.

— Matai, matai, kaip jis nemėgsta, kada aš apie numirėlius kalbu. Jis jau bijo. Ir kodėl žmonės jų taip bijo? — nusistebėjo Vainorus. — Numiršta mažas vaikas, kuris musės dar nenuskriaudė, ir jau viso sodžiaus moterys bijo iš pirkios išeiti, vos tik sutemo.

— Nebijau aš meko. Tik nekenčiu mirtį minėti. Dar visi mes gyventi norime.

— Žinau gerai, kad visi nemėgsta kapinyno. Ir aš patsai nemėgau jo, kai jaunas buvau. O dabar mėgstu ir čia pasėdėti, ir kapinyne; nueini ten lyg viešnagėn. Klierikas pakraipė galvą.

— Tikras filozofas!

— Mes jį visi taip ir vadiname, o kas praminė, niekas nepamena. Gal kunigėlis, — paaiškino Noreika.

— Ar tu išpažinties laikyti vaikščioji? — paklausė Vainoraus klierikas. — Katekizmų mokeisi? Argi nežinai, kad numirę ne kapinyne gyvena, tik danguje ar pragare, kur kas gyvas būdamas nusipelnė darbais sau vietą? Argi šio niekuomet nesi girdėjęs? Argi kunigas nemoko to?

Klierikas net karščiuotis ėmė. Atsikėlė iš vietos ir ėmė lazdele daužyti sausas šakeles. Apėjęs aplink vėjalaužį, atsisėdo toj pačioj vietoj, tik iš kito šono.

— Temoko sau. Juk jūs tam ir duoną valgote, — ramiai atsakė Vainorus. — Betgi aš vis juntū, kad ten kažkas gyvena, ir gana. Ten kryžius, ir tasai, rodosi, gyvas. Tik gyvybė ten kitoniška, rami, ne tokia kaip žmonių tarpe. Sėdi ten žmogus, ir vis rodosi, kad štai, štai vienas akimirksnis — ir tu sužinosi didelę didelę paslaptį ir būsi tokis pat ramus. Neberūpės tau tada nei javai, nei gyvuliai, nei bitės.

Senis nuleido galvą, nutilo, susimąstė. Noreika pakrapštė pirštu savo pypkę, patraukė stipriai, jog net vidury sugruzdėjo, lyg lašiniai suspirgėjo ant ugnies, ir nusispjovė. Jisai mirktelėjo, kryptelėjo galva Vainoraus link.

— Senis namo rengiasi, — tyliai į mus kalbėjo, prisidengęs lūpas ranka. — Žemė jau pas save jį traukia. Ir metas gi jau: svetimą amžių žmogus gyvena.

Noreika iškratė pypkę ir užsikišo už juostos. Klierikas tylėjo ir lazdelės galu raižė

kažką smėlyje.

— Kas žino, — atsakiau aš Noreikai, norėdamas paerzinti jį ir klieriką. — Galgi senis tiesą kalba.

— Kokią tiesą? Erezijas, bet ne tiesą! — šiurkščiai atsikirto klierikas ir net subarė mane. — O tau gėda šį „mažutį“ piktinti.

— Geras mažutis, — nusijuokiau aš. — Jonai, ar girdi? Kunigėlis sako, kad tu mažutis ir tave mudu su Vainoru piktinava.

Noreika linksmai nusijuokė. Sugriebęs pilną saują akmenų, jis pavarė juos pakalnėn.

— Kas jo, kunigėli, paiso! Jis vis tiek kaip vaikas, jau nebenuvokia, ką kalba. Tokiam gal jau ir nuodėmės nėra.

Toli vėl sugriaudė.

— Girdite, griaudžia. Traukimės namo, kol neužlijo, — pasiskubino Noreika. — Aš čia užtrukau ir, žiūrėk, dabar šieną sulydinsiu. Ak, kad tave galas! — pakrapštė jisai pakaušį ir neatsisveikinęs bėgčiomis nulipo nuo kalnelio ir pranyko tarp medžių.

Senis pakėlė galvą ir tęsė dabar balsu savo mąstymus. Man atrodė, kad jisai pamiršo mus, kurie čia sėdim.

— Vai, nemėgau kapinyno. Nelinksma buvo man ten, baugu ir koku... Svetimas juk man jisai buvo. O dabar, — ir senis, dirstelėjęs į mane, balsiai kalbėjo toliau: — einu ten lyg viešnagėn. O galgi ir viešnagėn tikrai: juk mano amžiaus žmonės bene visi ten nusikraustė.

— Argi tu negirdėjai, ką aš tau kalbėjau, kad vėlės negyvena kapinyne? Taip ir šventa bažnyčia moko. Ar gal tu netiki tuo, ko ji moko?

— Tau gi, kunigėli, geriau žinoti, ko ji moko. Tu tam ir aukštus mokslus eini.

— Taigi bažnyčia šventa, — karščiausiai klierikas, — moko, kad vienų žmonių vėlės danguje, kitų pragare — pagal tai, kaip jų žemėje gyventa.

Senis pasižiūrėjo į kunigėlį, supliauškino lūpom, lyg jisai ką valgė. Paskui išsiėmė iš užančio ragelį, išpylė ant nykščio piršto nago tabokos ir suuostė visą. Nesiskubėdamas užkišo ragelį ir vėl įdėjo užantin.

— O aš kvailu protu manau, — prabilo jisai vėl, — kad pragaras, tik kol žmogus gyvas. Dangus čia, žemėje, mūsų giriose, šlaituose, kapinynuose, tik mes jo per darbą nemokame pamatyti. Dangus tenai tam, kuris jau nieko nebereikalauja, kurio siela jau laisva kaip paukštutė. Manau, kad gyvas žmogus neklausytų savo uvėrių akių, o tik sielos balso, kuriai nieko nereikia, jis dar šiame gyvenime dangų sau rastų.

— Tikras eretikas! — sušuko klierikas ir, atsistojęs priešais Vainorų, paklausė:

— Ar tu, seni, vaikščioji išpažinties atlikti?

— Vaikščioju, kunigėli. Mano amžiuje kaip nevaikščiosi?

— Ir tu kunigui viską sakai, ką dabar čia kalbėjai?

— Kaip pareina į žodį, sakau, kunigėli.

— Ir jis klauso tavo išpažinties?

— Senas klauso, o pas jauną aš nebuvo. Bet kodėl jisai turėtų neklausyti?

— Ir kunigas tau nieko nesako, girdėdamas tavo kalbą?

— Kadai nesako! „Palauk, sako, netrukus abu viską sužinosiva, nebe ilgai jau mum laukti“. Ir tikrai, devintą dešimtį baigiu.

—Mm! — krūptelėjo pečiais klierikas ir pasitraukė šalin. — Kaip jisai galėjo tave leisti į švenčiausiąjį, jei šventai dvasiai esi nusidėjęs?

— Kodėl gi neleisti, kunigėli? Ar aš už kitus žmones aršesnis? Juk aš niekam pikto nedarau. O kad aš, kunigėli, manau kitaip negu tu, patsai dievas kaltas, kam tokį man protą davė.

Vėl sugriaudė, dar smarkiau ir arčiau. Draugas norėjo dar kažką pasakyti, bet aš priėjau ir truktelėjau už rankovės.

— Griaudžia, girdi, drauge. Eisiva namo, kad neužlytų. Bet jisai neiškentė, kad dar nepabartų seno Vainoraus.

— Ne nūnai — ryt tau mirti reikės, o tu dievą rūstini savo kalbomis. Melstaisi geriau.
— Na, na! — tempiau jį už rankos — užteks tau, brole, kalbėti! Tu jo nepamokysi. Tavo visas protas iš knygų, o jo pažiūros savos, iš galvos, iš širdies...
— Dėde! — pašaukiau jo, nes maniau, kad jisai negirdėjo griaudžiant. — Einam namo! Girdi — griaudžia.
— Nesiskubėkita, lis dar negreitai. Gal naktį kada... Mudu nulipova nuo kalnelio, palikusi ten senį vieną.
Išėjusiu iš miško, pamatėva, kad šalimis slinko mažas debesėlis ir griaudė.
Audra pakilo tik vėlaus vakaro sulaukus ir siuto visą naktį.

II

Praėjo daugiau kaip savaitė laiko. Mano draugas išvažiavo namo; aš jį nulydėjau į stotį ir ten viešnagėjau pas pažįstamus kelias dienas.

Kada aš pėsčias grįžau, žmonės jau pradėjo rugius pjauti.

Dar neparėjęs namo, sužinojau, kad Jonas Noreika sunkiai serga. Jis tą dieną, apie kurią aš esu pasakojęs, nubėgęs pievon, gerai iškaito ir nuvargo, šieną benešiodamas, kūgelius bestatydamas. Suplakęs paskutinę plakę, prigulė ant jos truputį atsilsėti ir užmigo. Saulė jį gerai įkaitino. Atsikėlęs pajuto, kad jam gelia šoną, ant kurio jis gulėjo. Tarėsi nugulėjęs. Bet naktį surėmė jį tokie diegliai, jog žmonės manė, kad gyvas nebeliksiąs, ir net kunigo važinėjo. Bet dabar jau pagerėjo, ir galima spėti, kad pasveiks.

Žmonės mano, kad jį monai užkerėję, kai jisai sėdėjo ant Šmėklų kalno.

— Pamatysi, kad ir tave dar kažkas pikta ištiks, jei lankysi tas vietas. Atmink mano žodį! — įspėjo mane Šimas Kūdris, kurį aš sutikau, eidamas šilu, ir kuris man visa tai papasakojo. — Argi galima klausyti senio, kuriam jau nesivaimėja? O vėl dievai jį žino. Kur tik jisai savo amžiuje nėra buvęs. Jis, sako, skersai ir išilgai išvaikščiojęs visą pasaulį. Gal senis kažką žino!

Ejova namo ne keliu, bet daržais, nes taip buvo arčiau. Kaip tik teko eiti per Vainorų daržą. Senas Vainorus buvo sodely, pas bites. Pamatęs mudu, pakvietė mane užėiti sodelin. Kadangi didelio darbo vyrams dar nebuvo, užėjo drauge ir Kūdris.

Ten sėdėjo dar vienas vyriškis, Petras Karpis. Vainorus rengėsi leisti spiečių avilin.

— Suleisim bitukes naujan naman, ir aš tamistas šių metų medumi pavaišinsiu.

— Ar bus dar naudos iš šio spiečiaus? Juk vėlu jau. Pievas nušienavo, rugius pjauna. Viskas giriose ir laukuose jau peržydėjo, — išreiškė savo nuomonę Kūdris, kuris taip pat turėjo bičių, keletą kelmų.

— Žinai, ką seni žmonės kalba? Per rugius spiečius lekia — vyk, o jei per rugieną — akmenimi pavaryk. Rugius dar tik pradeda pjauti, — atsakė jam Vainorus ir atidarė avilį.

Buvo tai storo medžio kamblys, gana papuvęs. Vienas galas, kuris žemiau buvo nuleistas, visai išpurtes ir buvo užlipdytas moliu, maišytu su spaliais. Vidury tas galas buvo užkaltas lentele.

Vainorus dabar ištrynė avilį vašku, „kad kvėpėtų“, įkorė ten vieną baltą korelį, pritaisė nuo žemės į avilį dvi lenteli ir užklojo jas balta paklote: kelią bitėms paruošė.

Paskui apsirišo galvą skarele ir mums tokias pat davė, kad apsirištume. Anūkas atnešė iš pirkios rūkulį, padarytą iš seno skarulio ar autakojo.

Senis dar vieną kartą viską apžiūrėjo, pamiklino, ar stipriai laikosi lentelės, pataisė paklotę, kad garankščių nebūtų, rūkulį padėjo šalin ir atnešė iš papavietės sietą, tam tikrai pritaisytą, kuriame buvo susemtas spiečius.

— Kurgi tavo bitininkas? — paklausė jį Kūdris.

— Kam jisai?

— Argi nežinai kam? Bitiną kaipgi avilin patupdysi?

— Žmogel, tegul laisvas gyvena. Niekur mano spiečius nelėks iš avilio. Bitės juk jaučia, kad aš myliu jas. Na, su dievo pagalba pradėsime dabar.

Senis persižegnojo; paskui peržegnojo avilį ir atrišo sietą. Bičių buvo daug, spiečiaus būta didelio.

Vainorus pasėmė bites mediniu šaukštu iš sieto lyg tyrės ir įpylė avilin kartą ir kitą...

— Kad turšimas susidarytų. Tada bičiukės pačios eis avilin, — paaiškino jisai man.

Paskui du tris šaukštus išpylė ant paklotės

— Keliui parodyti, — aiškino vėl.

Tikrai, bitės iš sieto ėmė kopti aukštyn, viena per kitą lipi per ištiestą paklotę avilin... Slinko, slinko ir slinko. Rodos, nei nelekiojo, tik vis kopo. Reginys buvo man iškilnus ir dar nei kartą nematytas. Žiūrėjau atsidėjęs, net akyse ėmė mirgėti.

— Sakyk tu, žmogau! — nusistebėjo Karpis. — Tokis mažas gyvuliukas, o kiek turi proto! Eina kaip avelės tvartan! A, kad jas dievulis!

— Bitė, žmogau, protingesnė už kitą vyrą. Ji net supranta, ką žmogus mano, — paaiškino jam Kūdris, dėdamasis gerai žinąs bites.

— Ar nejaugi? — nusistebėjo vėl Karpis.

— Matai, vaikel, kokia rami bitukė, — prabilo Vainorus, — nors užantin pilk. Tebūtų čia kas nors, kuris pavydėtų ar kitą kurią piktą mintį turėtų, pamatytume, kaip kirsti pradėtų. Štai tirštai ėmė kopti! Žiūrėkit, vyručiai, ar nepamatysit bitino?

— Štai, štai! Bitinas, — rodau aš pirštu bitukę, kuri kopia pakrašte avilin, didesnė negu kitos.

— Tai, vaikel, jaunas tranas. Bitino reikia žiūrėti ten, kur tirščiausia bičių. Juk jis dar slapstosi po kitomis.

— Štai, štai jisai! — rodo Kūdris ten, kur didžiausia bičių krūva.

— Matau, matau, žmogeli! O, o! — rodo šaukštu Vainorus čia vienoje, čia kitoje vietoje, — štai kad sprunka avilin! .

Aš nors labai norėjau pamatyti, kokis tasai bitinas, bet nieko nemačiau.

— Kad bitinas avily, dabar nėra ko jūsų čia paisyti. Vainorus pakėlė sietą ir iškratė bites paklotėn. Vienos jų ėmė tuoj kopti avilin, kitos pasikėlė oran, palekiojo, palekiojo ir sutūpė ant avilio, avily...

— Na, na! Greičiau, mažosios, nesnauskite; kam gaišinate laiką?

Ir, paėmęs rūkūlį, papūtė į bites dūmų. Bitėms dūmai nepatiko, jos ėmė greičiau kopti avilin, o kitos net pasikėlė ir nulėkė.

Po dviejų trijų minutėlių, liko ant paklotės vos keletas bičiukių. Vainorus atsargiai, kad nesutrintų kurios, atėmė nuo avilio paklotę ir nukrėtė bičiukes žemėn.

— Sakiau, nesnauskite. Dabar teks lėkti avilin. Vainorus truputį parūkė, kad nuvarytų nuo avilio krašto bites giliau ir, kiek galėdamas atsargiau, pridengė vienu plautu. Lukterėjęs vėl parūkė tą vietą, kur antrasai plautas turėjo gulti, ir pridengė avilį.

— Dabar gyvenkite ramiai ir laimingai, mažosios bitutės, dievo darbininkės. Tesaugoja jisai jus nuo viso ko pikto. Vardan dievo tėvo ir sūnaus ir dvasios šventos! Amen!

Ir Vainorus tris kartus peržegnojo avilį. Aukštas, žilas, saulės spinduliais apvainikuotas, jis panašus buvo dabar į kažkokį senąjį krivį, kuris seniai seniai kažkada gal taip pat laimino mažas bičiukes.

Abu vyrai persižegnojo. Kad nesusigadintau sau išpūdžio, ūpo kitiems, aš irgi persižegnojau.

— Kad jos iš šio avilio niekuomet neišnyktų, kad kas vieni metai po du spiečiu leistų! — palinkėjo Kūdris.

— Kad kas metai šis avilys būtų pilnas medaus, — pridėjo dar Karpis.

— Kad kitus metus šiuo laiku vėl mes visi sveiki ir gyvi būdami leistum iš šio avilio naują spiečių! — neatsilikau ir aš.

— Ačiū, ačiū, vyručiai! Dėkui, kad padėjote suleisti. O dabar aš jus už tai medumi pavaišinsiu. Juk dabar jūs mano bičiuliai esate.

— Argi padėjome?! — nusijuokė Karpis. — Mes tik žiūrėjome.

Senis užmynė rūkūlį, pakėlė nuo žemės paklotę, paėmė sietą ir nuėjo į pirką.

Mes atsitraukėme toliau ir susėdome ant vejelės. Ramu buvo, tylu ir jauku. Sodas kvepėjo medumi; toli darže čirškė žvirbliai.

— Štai senis! Žiūrėkite tik jūs! Devintą dešimtį baigia, o kokis dar vikrus. Namo rengtis nei nemano,— lyg pavydėdamas nusistebėjo Karpis.

Tikrai, senis ėjo dabar tiesus ir lengvas, lyg jo negniaužė šimto metų našta.

— Kodėl jam vikriam nebūti? Nei nusidarbują, nei jam kas rūpi. Ir gardesni kąsnelį šeimininkė visada pataiko.

— Tikrai, stipri šeima; kol senis gyvuoja, tvirtai ją laiko savo rankose. Bet tenumiršta

jis nūnai, ryt ji iškriks į visas šalis.

— Nieko, kad ir iškriks. Turtus gerus turi susikrovę už senio pečių.

— Kad ir sekasi žmogui. Nors ir bites imkime. Kasmet kiekvienos spiečiasi, o kitos du tris kartus. Ir kad nors vieną kada spiečių būtų paleidęs! Žino gal senis ką!

— Ne be to, kad nežinotų.

— Betgi davė jam kunigėlis, vai gerai davė! — nusijuokė į mane Kūdris.

— Ką gi jam kunigėlis davė? — paklausiau aš.

— Kai atvažiavo į Noreikus su švenčiausiu. Matyti, kažkas juo bus pasiskundęs, gal tercijonka kuri buvo pripliauškinusi. Pasišaukė jį kunigėlis, kad ėmė jam kalbėti, kad ėmė — ir iš Švento Rašto, ir šventųjų gyvenimų, ir iš evangelijos... Bet ką? Senis vis savo varo, ir tiek. Bedievis juk, — papasakojo Kūdris.

— Kam kalbėti, ko nereikia, — subarė jį Karpis. — Suvaikėjo kiek senis, tai tiesa, bet ne bedievis jisai. Bažnyčion juk vaikščioja dažnai, nors ir senas, išpažinties eina kas vieni metai, o senam to užtenka. Ir žmogus jisai geras, minkštos širdies, pikto niekam nedaro. Ne, jis ne bedievis, kam veltui kalbėti.

Vainorus tuoj grįžo ir atsinešė dubenį, pilną korių. Kitoj rankoj nešė lėkštę, išmargintą įvairių spalvų gėlėmis, kokių gamtoje dar nei nėra. Šalia jo ėjo anūkas ir nešė sėtuvėlęj agurkus ir peilius.

Senis pastatė medų ant vejelės priešais mūsų, o man padėjo lėkštelę ir peilį.

— Juk tu pripratęs prie lėkštelės. Pamėgink medaus su agurku. Gal dar nevalgei šiomet? Valgykite, vyručiai! — paragino jisai kitus.

Senis išsitraukė iš sėtuvėlės patį didžiausią agurką, perpjovė jį išilgai pusiau, uždėjo ant vienos pusės korį medaus, antra prispaudė ir padavė anūkui.

— Še tau, vaikeli. Dabar bėk sau.

Vaikas paėmė agurką, pabučiavo geram seneliui ranką ir, prilaikydamas smunkančias kelnaites, nudūmė į gatvę.

Vyrų raginti nereikėjo. Vainorus atsisėdo greta ant kelmelio, bet nevalgė.

— Kodėl gi, dėde, neragauji patsai? — paklausė Karpis. — Sėsk arčiau ant vejelės ir valgyk.

Ir jis pasitraukė į šalį, kad padarytų seniui vietos.

— Man, vyručiai, ne naujiena. Antra vėl, aš žaliaukių jau nebevalgau. Mano amžius tokis, kad agurkų geriau visai neragauti.

Senis apsidairė. Pakėlęs galvą, parodė pirštu kregždes, kurios aukštai aukštai lekiojo, maudėsi mėlynose padangių gelmėse.

— Štai kam gyvenimas yra linksmas.

— Kokis gražus povakaris! — pasidžiaugiau aš ir, atsigulęs aukštininkas vejelėje, grožėjausi kregždžių vikrumu.

— Gražios dienos! — pritarė Kūdris. — Jei toki orai pabus dar nors savaitę, nupjausim ir suimsime rugius kaip auksą.

— O kaip Noreikų draugė? — pasidomėjo senis.

— Daro, ką gali, — atsakė jam Karpis. — Dievo tieson nepatrauksi, kad darbymetėje ligą žmogui atsiuntė.

— Arba dievas kaltas? Tenevaikščioja Šmėklų kalnan! — išreiškė savo nuomonę Kūdris.

— Aš irgi ten buvau, ir sveikas. Dėdė Vainorus dar dažniau ten būna, — atsiliepiau aš.

— Dėdė Vainorus ir tu — mokyti žmonės; judu daugel žinota. Ką galima judu, mūsų žmogui niekuomet tas netinka.

— Niekus kalbi! — susiraukė Vainorus ir dar pakartojo. — Niekus, žmogau, kalbi.

— Ne mano vieno tai nuomonė. Ir kunigėlis taip sako.

— Dovanok, tamista! — nusijuokiau: — aš gerai žinau, kad kunigėlis to nesakė ir

pasakyti negalėjo.

— Ne aš vienas girdėjau, — nedrąsiai gynėsi dabar Kūdris. — Štai ir Petras girdėjo.

— Ne, aš to nesu girdėjęs, kam tai sakyti! — ramiai atkirto Petras ir užkando geru kąsniu agurko su medumi.

— Dėde, — prakalbinau aš Vainorų, — kaipgi tu ginčijaisi su kunigėliu?

— Su kunigėliu? — Ne, kam aš su juo ginčus kelsiu. Argi aš jam lygus?

— O kai pas Noreikas buvo su švenčiausiu! Ar užmiršai? — priminė Kūdris.

— A, tada? Aš nei kiek nesiginčijau. Gal tavo draugas, — atsigrėžė jis į mane. — pasiskundė kunigui?

— Nemanau; laiko juk jis neturėjo.

— O gal sodiškiai ką pripasakojo. Pasišaukė jisai mane pas save, kaip ėmė, kaip ėmė kalbėti, taip gražiai, lyg iš knygų skaito, jog aš net jau nieko nesupratau. Ir nesiginčijau. Dar lūpų nepravėriau, kai visi, stovėdami už kunigo pečių, rankomis mosto, kad tylėtau, o moterys tai tik dūsauja, kitos net ašaras šluosto. Na, — manau sau, — aš tavęs, kunigėli, neperkalbėsiu, nes tu tam ir mokslus esi išėjęs. O man kas? — pabaigė jisai. — Kaip kas nori, tepranta sau. Manęs nesupras...

— Kodėl, dėde? Nejaugi visi šio laiko žmonės toki kvaili?

— Kur tau, vaikeli! Dabartinių laikų vaikai gudresni, negu kadaise buvo suaugę vyrai. Bet ko žmonės nenori prasti, ar dabar, ar seniau būdavo, jie to ir nepranta. Kai aš dar buvau jaunas, pradėjo geležinkelius tiesti. Kai pasklido šis gandas, kad bus geležiniai keliai, mano tėvas, amžiną jam atilsį, tik juokėsi: „Kelią geležinį tiesią! Žmonės noragams neturi geležies, o jie kalba, kad geležinį kelią tiesią. Ir sumano gi sumeluoti!"

— Ir mano tėvelis netikėjo. O kai teko jam Vilniun važiuoti ir pamatė jisai traukinį, spjovė piktai ir sako: „Velnius jį neša. Matai, kaip gyvatė lenda. Nesulauktų jo galva, kad aš, senų metų sulaukęs, nusidėtau dievui dėl jo. Nevažiuosiu!" Nusispjovė dar kartą senis ir nuėjo pėsčias Vilniun, — papasakojo Karpis.

— Net Vilniun, — nusistebėjau. — Juk tai kokis šimtas verstų.

— Na, šimtas, žinoma. Pasižadėjęs buvo senis Kalvarijon. — Dėkui už medų ir agurkus! — nusigrėžė jis į Vainorų.

— Ko dar nevalgai? — paklausė Vainorus. — Juk medaus neturi.

— Akis norėtų, bet siela jau nebeima.

— Medus tokis daiktas, kad daugel jo nesuvalgysi, ypač kai dar šviežias, — šluostydamas ūsus, pridūrė Kūdris ir padėjo peilį sėtuvėlėn.

— O tau, dėde, ar teko jau važiuoti geležinkeliu? — paklausiau aš Vainorų. Abu vyru tik nusijuokė.

— Aš, vaikeli, ne tik važinėjau, bet ir kelią tiesiau. Būdavo, tėvas širsta, pyksta, kada kas apie geležinkelį, traukinius pasakoja, o man taip įdomu buvo viską savo akimi pamatyti, jog tarytum už šimto mylių eitau, kad tik pamatytau. Net sapne, būdavo, sapnuodavau. Prašau tėvo: — „Leisk, eisiu uždarbiauti". Bet kur tau? Senis iš tolo nei klausyti nenorėjo. Tylomis tada susiderėjau, iš namų išsivogiau — ir kur tik aš nebuvo? Ir Varšuvoj buvau, ir Kijeve. Ten yra, vaikeli, tokių lygumų, jog už šimto mylių nei kalnelio, nei medelio nepamatysi; net nesuprantu ir dabar, kaip ten žmonės galutinai nenuskursta be girių, be medžių?.. Na, kas, — manau aš sau, — pasodinti nors šakelė! Bet ne... Na, — sumojo senis ranka, — žmogus prie visko pripranta, net prie minties, kad ne nūnai, tai ryt jisai turės mirti.

— Kodėl gi tu, dėde, jų nepamokei, nepatarei jiems, kad sodintų medžius?

— Kadai nepatariau. Kai kuriems net sėjau, nes kur tu ten medį gausi. Gal ten jau dabar yra sodų... Vienam miestely — aš užmiršau dabar, kaip jis vadinosi — mes apsigyvenome žydo namuose. Kalbėjo kiti žydėliai, kad mūsiškis labai labai mokytas ir išmintingas esąs, visus jų mokslus išėjęs. Jisai jokio darbo nedirbęs: visus namus vedė jo žmona; krautuvėlę mažą turėjo, iš to ir gyveno, matyti... Dėl juoko ėmė kažkas ir pasiklausė jį, ar neišrado jisai naujo dievo? Juoktis iš jo labai mėgome. „Išradau, — atsakė jisai, — kad

to dievo, kurį jūs gerbiate, visai nėra". Vieni, išgirde tai, tik daugiau išjuokė jį, bet kiti įpyko, net mušti norėjo. Ir aš taip pat pasikarščiauvau. O dabar aš matau, kad jo būta tikrai išmintingo žydo.

Aš atsisėdau ir atsidėjęs dirstelėjau į Vainorų. Nesupratau, ką čia jis išmintingo rado.

— Kas gi čia yra išmintingo? — paklausė jį Kūdris. — Žinoma, žydas — nekenčia viešpaties Kristaus.

— Ne, jis ne tą norėjo gal pasakyti, — neigiamai pakraipė galvą senis. — Štai ir aš nūnai manau, kad dievas visai ne tokis, kaip visi ir aš pats anksčiau jį sau buvau įsivaizdavęs.

— Tu jau vėl imiesi savo pasakų, — įspėjo jį Kūdris. — Vai, gausi vėl iš kunigėlio.

— Palauk, — sulaukė jį Karpis.

— O kokis gi yra dievas? — pasidomėjau aš.

— Aš anksčiau vis maniau, kad jisai gyvena danguje, galingas, visa žinaš, senas, truputį rūstus, truputį geras, dažnai susiraukęs, nes jį žmonės nuolat piktina, sėdi aukštame soste ir iš aukšto niauriai žiūri į visa, kas dedasi čia žemėj.

— Tokis juk jisai ir yra, — pritarė Kūdris.

— Aš manau, kad ne, — užgynė Karpis. — Kam gi knygoje pasakyta, kad jisai yra visur, danguje ir ant žemės. Žinote, — nusigrėžė jisai į mane, — aš dažnai to nesuprantu, kaip tai: — visur. Bet štai kada aš vienas kur dirbu tokiu štai metu, gražiu ir ramiu kaip dabar, man rodosi, kad suprantu. Man vis rodosi, kad jisai, švenčiausias, kaip vėjelis kokis, kaip oras. Dėl to taip lengva ir ramu, kai jisai, žemę apglobęs, turi ją ir turi. Viskas tada nutyla....

Ko negalėjo Karpis žodžiais išreikšti, stengėsi mostais. Mes visi lyg supratome, lyg nujautėme dievą ir nutilome.

Pajutome, kaip plaka jo širdis, į kurią jisai glaudžia visą pasaulį, iš kurios plaukia dabar į šį pasaulį ramumas ir laimė.

Visi mes dabar sėdėjome tyliai, lyg klausėme ko.

Man pasirodė, kad ne vieni mes klausome, bet ir šitie medžiai, kurie nei vienu lapu nesušlama. Vien tik bitės dainuoja savo darbo dainą.

Kregždė įskrido spragon tarp medžių, kur mes sėdėjome; pamačiusi mus, sučirškė lyg nusigandusi ir vėl pranyko. Liepoje sušvirkštė volungė. Pro lapus praritavo vos juntamas vėjelis. Lapai sušlamo, ir vėl viskas nutilo.

— Ir aš taip manau, — prabilo Vainorus, ir jo balsas man atrodė kažkokis žemas, pasikeitęs, — kad jis yra visur: jis yra šitame medy, šitos vejelės žolėje, kur sėdime, šitame ore, šitame vėjely, kuris dabar mums kušta ausysna. Visur jis yra... O kaip žmogus elgiasi, ką jis veikia, jam visai nei dabo. Blogai, gerai — jam vis tiek.

— Aš jau to nesuprantu, dėde. Jei dievas nesidomėtų, kaip žmogus elgiasi, gerai ar blogai, tada nebūtų ir teisybės, pasauly! — prieštaravo jam Karpis.

— Nėra, vaikeli. Sunku prisipažinti žmogui, bet tikrai jos nėra. Štai musė lekioja, tu ją užmušei, sutrynei, ir sako žmonės — nėra tau jokio nusidėjimo. Paukštį nušauk — nėra, kiaušį paskersk — nėra. Vien jei žmogų užmušei — didelis jau nusidėjimas. Kodėl gi? Ar visi — musės, paukščiai, žvėrys, gyvuliai — nenori gyventi? Ar jie mirti nebijo? Ar juos gal dievas ne tam leido, kad jie saulės šviesa džiaugtųsi? Ar jiems gal nesopa? Kurgi čia teisybė? Kad nors nusidėjimas būtų, žmogus — skriaudėjas — ne čia, šiame gyvenime, nors ten, kitame pasauly, baismės sau lauktų. Bet kur tau! Nukovei, nužudei, kraują praliejai — nei tau nusidėjimo, nei baismės. Ne, čia teisybės nėra. Kaip sau žmogus nori, taip gyvena...

— Galgi tavo tiesa, — atsiduso Karpis. — Tikrai, piktam žmogui čia juk vyksta net geriau. — E, — sumojo ranka, — nieko aš čia suprasti negaliu.

— Ką judu čia tarškata! — subarė juos aštriai Kūdris. — Kam gi tada pragaras būtų, kam pragaro kankinimai? Pasakykita gi tada man, kam jį dievas įkūrė, kam toji pragaro ugnis dega, kodėl derva ten verda?

— Ar tu esi matęs pragarą, ar gal kas matęs grįžo ir pasakė tau? — Pragaras ten, kur bloga žmogui, kur skriauda, skausmas, sopoliai, kur žmogus skursta — mat kas yra! —

aiškino Vainorus. — Mūsų žmogui čia pragaras, nes jisai skursta ir vargsta, o ten jisai tik atsilsės. O kur pragaras ponams, turtuoliams? — Kas jį žino, kur jis yra — štai kas!.. Tu gal dar atmeni gerai, — paklausė jisai Karpį, — kai aš buvau brostvininkas, tercijonas? Gal dar atsimeni?

— Kaipgi, atsimenu. Vaikščiojai įvairiausiomis juostelėmis susijuostęs.

— Tada aš mėgau šventųjų gyvenimus skaityti. O skaityti, aš, vaikeli, išsimokiau dar mažas būdamas patsai, — kreipėsi Vainorus į mane. — Beskaitydamas pastebėjau, kad daugiausia šventųjų vis iš ponų, o iš mūsų gi žmonių lyg nei vieno... Tik šventas Izidorius buvo artojas... Ponams čia gera, — manau sau, — ir ten gera, o kurgi gera mūsų žmogui, vargdieniui? Ir kodėl tie ponai, karaliai, vyskupai — šventi? Geri buvo, nevogė, neskriaudė žmonių, pikto nedarė, daugel meldėsi... Ogi mūsų žmonės argi kitaip gyvena? Kiek jų yra tokių. Gal tik tiek dažnai nesimeldžia, nes laiko už darbų trūksta... Dėjau sau tada galvon, dėjau, kažkokis gailėsypis širdį apėmė, net ant dievo supykau. Maniau — iš galvos išeisiu, kaip pamišęs vaikščiojau. Štai imsiu kažką pikta padarysiu, tegul gi mato dievas... Ir lyg kažkas man ausin tada kuštėjo: — daryk, daryk!..

— Piktasis gundė, nes kas kitas! — pastebėjo Kūdris.

— Ne. Tai širdį buvo užgulęs nusivylimas. Mečiau net brostvininkavęs. E! — susiraukė senis ir ranka pamojo: — nesupratau tada, kad šventųjų gyvenimus, kaip ir kitas knygas, ponai vien sau rašo!..

Toli kažkur laukuose sudainavo pjovėja. Vienatonis balsas plaukė lygiai, ramiai ir buvo kupinas tokio ilgesio, lyg skundėsi kažkas ore, kad teisybės čia nesą, ir dievo ieškojo.

Vyrai vėl nutilo ir klausėsi...

III

Praslinko treji metai. Sugrižęs gimtinėn šalin, sodžiun, kur aš gimiau ir augau, neradau seno Vainoraus: jo numirta praeitą rudenį.

Mirdamas senis prašė, kad jį palaidotų Šmėklų kalne, bet, jam numirus, sūnūs nepaklausė ir jo noro neįvykdė — nenorėjo, kad tėvas gulėtų nepašventintoje žemėje, vienui vienas, kaip kokis nusidėjėlis. Nepatarė ir kunigėlis, kuris su visa „brostva" lydėjo seną Vainorų į amžino atilsio namus. Palaidojo jį aukštame kapinyne, pačiame kalnely.

Nukeliavo Vainorus ten, kur tik viešnagėn anksčiau vaikščiodavo.

Vieną vakarą nuėjau į kapinyną. Turėjau aš ten nemaža ko aplankyti. Graudūs jausmai sugniaužė širdį — jausmai, kokių neišpasakosi, neaprašysi — kada aš išengiau kapinynan.

Aplankęs brangiausius kapelius, nuėjau į Vainoraus kapą. Buvo gražiai aptvertas, ir kryžius gale galvos pastatytas. Kapas dar neapžėlė, žole neapaugo.

Atsisėdau ir tikrai pajutau tą ypatingą kapinyno gyvybę, apie kurią kadaise pasakojo Vainorus.

— Dėde Vainorau! — pašaukiau aš tyliai ir nusigandau, nes man toptelėjo, kad aš šventvagiškai sudrumsčiau kapinyno ramybę...

DVAINIAI

I

Dvainis nūnai atsikėlė piktas. Jis miegojo šiandien kluone, nes bijojo, kad naktigoninkai gali apvalyti jo sodelį. Ryt šventadienis, žolinė, tai trunkysis jie visą naktį, tikėdamiesi, kad išsimiegoti užteks ir dienos.

Atsigulė Dvainis šiene tiesiog po kraigu. Dar iš vakaro ėmė lynoti, ir kraigas pravarvėjo. Dvainis priverstas buvo keltis kiton vieton. Jis nulindo pačian palėpin, užsiklojo

kailiniais ir užmigo. Visą naktį jis sapnavo, kad naktigoninkai skiną obuolius, kriaušes ir mėtą jam vis pečiuosna, o jisai gulįs po kriauše ir negalįs pasikelti, pajudėti. Užsikėlęs pajuto, kad jis labai sušalęs ir visi marškiniai ant jo pečių šlapi. Mat nakčia smarkiai lietus lijo, stogas čia pravarvėjo, ir jį visą suvarvino. Tai dar būtų niekis, bet pikčiausia, kad sudrengė vienintelius jo naujus kailinius: sutrūkinės jie dabar.

Dvainis užsimetė kailinius ant pečių ir išėjo iš kluono. Dabar nelijo, bet dangus buvo apsiniaukęs, žolė ir medžiai šlapi kaip vanduo, o ant takelio stovėjo klanai. Šiandien buvo žolinės šventė, ir Dvainis rengėsi bažnyčion: nūnai juk reikia vežti sėkla šventinti. Vakar jis liepė sūnui anksti parjoti iš naktigonės ir įleisti arklį sodelin, kad geriau pasiganytų. Dabar eidamas pasižiūrėjo sodelin, ar jau namie arklys, bet ten nieko nebuvo.

— Kurgi jis arklį dėjo? — tarė sau Dvainis ir išėjo iš kluonienos. Po lietaus kieme buvo neišbrendamas purvynas, o ties pasvirne stovėjo klanas kaip ežeras. Dvainis buvo basas ir brido tiesiog per purvyną.

— Matyti, ir pirkioje varvėjo? — pagalvojo jisai ir, sustojęs vidury kiemo, apsidairė, lyg pirmą kartą jis būtų pamatęs savo „aukštąjį dvarą“.

Pirkaitė buvo sena, supuvusi, bet „dviem galais“. Sienos žemėn sukniubo, į vidurį įdubo. Pasieny, kiaulių išknistam ir vištų išpurtintam, žibėjo plyšiai. Langai mažučiai, bet ir juose pusė stiklų buvo išdaužyta. Vienos skylės buvo skalelėmis užtaisytos, kitos užkištos skaruliais. Langas ties vartais turėjo tik du stiklu, o kiti du buvo gražutėliai išdaužyti: vienas užkištas buvo sena suknele, o kitas jo miline, kurią dar vakar vilkėjo; rankovė laisvai kabėjo ir supėsi vėjo papučiamą.

— Tai moterys nedraugės vištas nuvaikė. Visus langus išnešiojo! — tarė sau Dvainis.

Stogas senas, žolėmis ir samanomis apžėlęs, kepornomis suaugęs. Kaminas pasviręs, o kraigas buvo žvirblių nupurtintas, vėjo nupustytas.

— Reiktų nauja pirkia statyti, bet iš kur žmogus pinigų imsi? — mąstė Dvainis. — E, vėl mano amžiui užteks ir šitos, o sūnus tesistato sau, jei jisai nori. Ves, paims gerą kraitį ir pasistatys. Ko gi aš turiu rūpintis, jei jam galvos nesopa. O galgi nepaims geros mergos? Paims! — galvojo jis toliau. — Tiesa, gyvena jisai skurdžiai, betgi vienatūris sūnus ir sėdi ant pusės valako lauko. Ir vaikas gi nieko sau, tik nelabai klauso tėvo, begėdis. Kuris laikas, ir dar jo nėra namie, nors vakar gerai įsakiau, kad anksti parjotų. Tik kažin ar jau vėlu?

Dvainis pakėlė galvą ir pasižiūrėjo į dangų; bet dangus buvo tirštų debesų apniauktas, ir negalima buvo įspėti, kaip aukštai dabar saulė. Tik iš to, kad jo kaimynas Gaidys, kuris pernai nusipirko sau sieninį laikrodį, tepė pakaladninkėje ratus, galima buvo manyti, kad laikas buvo jau nebeankstyvas.

— Kur jisai nusidangino su tuo arkliu? Tai duosiu begėdžiui, kai parjos! — nusprendė jisai.

— Petrulė, ar Kaziukas dar neparjojo? — paklausė jisai dukterį, kuri išėjo iš pirkios ir čia pat, pas priemenės slenkstį, šliūkterėjo pamazgas.

— Kur jis tau parjojo! Gal apmigęs kur kniukso. Žmonių naktigoninkai jau seniai namie.

— Galgi jis nuvedė arklį kur ganyti, — galvojo Dvainis ir trenkė kailinius pasvirnėn. Paskui nuėjo papavietėn, išsitraukė vežimą kieman ir atsinešė iš svirno dėžutėje tepalo. Numovė vieną ratą — patepė, kitą. Suraizgė sėdynę, atnešė iš kluono virkščių, prikimšo ir vežimą nustūmė atgal papavietėn.

Parengęs vežimą, nuėjo pirkion.

Įeini žmogus Dvainio pirkion lyg kokion duobėn, nes asla priemenėj aukštesnė negu pirkioje. Durys žemutės, iškrypusios. Įeinant reikia žemai nusilenkti, kad kaktos nesudaužytai. Asla molinė, gal jau visa savaitė kaip nešluota, purvyno iki klupsčio, ypač pas duris, kur ant žemo suolo stovėjo visuomet vandens kibiras, o po suolo pilni pamazgų ceberiai. Kibiras ar ceberiai, matyti, tekėjo, nes po suolo visuomet dvokdavo klanas.

Aplinkui, pagal sienas, ėjo suolai, pajuodę, nešvarūs. Ypač nešvarus buvo kampas pas lentyną, kur buvo sukrauti puodai, puodeliai, dubenys — košėti, pienuoti, bulbėti. Viename iš jų buvo sukišti šaukštai, nenuplauti dar po vakar vakarienės valgymo.

Kitam kampe, šviesiajame, stovėjo iš sudrožtų lentų prasčiausios skobnys, panašios į aukštą uslaną — „ožį“, kaip žmonės vadina. Ar jos buvo baltos, ar nudažytos, nieko nesuprasi: tiek buvo apskretusios. Viršutinės lentos blizgėjo lyg kažkuo išteptos ir buvo musių apkepę. Gale buvo padėtas duonos puskepalis, apklotas „taračkiniu“, kuris kadaise turėjo būti baltas, bet tai pasakyti dabar galėjo vien kokis gudrus tyrinėtojas. Aplink duoną buvo be galo prigurinta gurinių.

Kitame kampe priešais skobnių stovėjo dvi lovi; viena išilgai pagal sieną, kita skersai. Po viena ir po kita lova užstumti loveliai, vienas didesnis, kitas mažesnis. Mažesniame buvo dabar prikřsta tešlos, kurią knisinėjo du paršu, išvertusiu pusę žemėn. Keli dar paršai zujo po pirkia, pasuolėmis.

Suolai buvo užversti rūbais; juos nakčia pasiklodavo patalui Dvainio draugė, kuri negalėjo tilpti visa lovose. Ypač didelė krūva visokių rūbų suversta buvo kampe, už lovos — „užulovėj“.

Lovos buvo sutaršytos kaip migis. Vienoje dar miegojo mergaitė, užsiklojusi kailiniais.

Tiesiog ant lovų pakabinta šatra, ant kurios buvo sukarti sijonai, prijuostės, skepetos ir kitas geresnis rūbas, skirtas vien šventadieniui.

Po skobnėmis gulėjo klumpės ir senos, išbristos, purvinos iki aulų, pušnys; čia pat buvo purvini, suskretę autai.

Po pirkia vaikščiojo vištos. Viena iš jų purtėsi ir kapstė kampe už skujinės, kur buvo sušluota kuo didžiausia mėšlų krūva, o kita, užlėkusį ant skobnių, lesinėjo gurulius.

Dvainis, įėjęs trobon, nuvijo nuo skobnių vištą, metęs ją kepure. Višta pašokėjo aukštyn, sukudekino ir net užgavo lempą, nuo kurios pasipylė išgaišusios musės.

Dvainis sulaikė ranka lempą ir atsėdo ant uslano.

— Ar Kaziukas gi dar neparjojo?

— Sakiau gi, kad ne! — atsiliepė duktė, maišydama košę, pasistačius puodą su virintu vandenimi ir miltus ant suolo ties krosnim.

Pasuolėje, kur stovėjo puodai su prarūgusiais vakarykščiais viralais, ėmė kažką lakti šuva. Petrelė, neatsitraukdama nuo savo darbo, paspyrė koja šunį, jog tasai net suskalino.

— Ar neisi tu laukan! — suriko ji ant šunies. — Tau čia pagaminta! Išvartytai nors šunį, — nusigrėžė ji į tėvą, — išlaks, ir paršams nebus ko duoti.

Tėvas atsikėlė ir atidarė duris.

— Eik laukan! — suriko jis ant šunies. Tasai, nuleidęs uodegą, spruko per duris kaip galėdamas, bet Dvainis vis dėlto surojo paspirti jį koja.

Paskui Dvainis užsiraitojo rankoves, paėmė nuo suolo kaušelį vandeniui semti, vadinamąjį „belčių“, ir pasisėmė iš kibiro.

Prigėręs vandens pilną burną, liejo rieškučiomis ir prausėsi.

— Tu gi nors kaklą nusipraustai! — patarė jam žmona, gulėdama ant krosnies. — Dabar juodas lyg pušnių aulas, net žiūrėti negražu.

— Kad tau negražu, nežiūrėk! — atrėžė jisai žmonai ir, nutraukęs nuo duonos rankšluostį, ėmė šluostyti burną ir rankas. Kaklo, ausų, paausų jis nei nepalytėjo. Nusišluostęs atsiklaupė pas suolą poteriauti. Petrelė, išmaišius košę, įstūmė puodą krosnin, kad dar pavirtų, ir apžarstė jį žarstekliu.

— Ar neisite jūs čia man iš pirkios! — sušuko ji ant vištų, kurios vėl sulėkė ant suolų, ant skobnių ir lesė gurinius. — Pridrėkėt čia, kad jus vanagai išnešiotų!

Ir, nustvėrusi tą patį taračkini, kuriuo buvo užklota duona, išginė juo iš pirkios vištas ir paršus. Paskui sustumdė lovelius ir, sugriebusi šluotą, ėmė šluoti pirkia.

— Tu gi, dukrele, nors pasuoles nušluotai, o dabar ten mėšlų krūvos, — paragino ją

motina.

— Atsikels Mortytė, iššluos kaip reikia, o man nėra kada. Štai druni iki pietų kaip karvė.

Sušlavė mėšlus po skujine ir šluotą pastatė kampan. Priėjus į lovą, nutraukė nuo mergaitės kailinius.

— Kelkis, mazniule! Užteks miegoti, jau pietūs. Nors mėšlus išneši.

Mergaitė atsisėdo lovoj ir ėmė kasinėtis ir žiovauti, o Petrelė suėmė nuo suolo rūbus, suvėlė krūvon ir suvertė užulovėn.

— Tu gi, dukrele, išneštai juos anan galan. Nūnai gi šventa. Ateis kas, net negražu, kad pas mus tokis migis.

— Nešiosiu čia jums viską, — nusišiepė piktai Petrelė; priėjus į krosnį, atkeldinėjo puodus ir statė juos ant suolo, traukė iš pasuolės žemėtus dugnus, šluostė juos marškinių rankove ir dangstė puodus, kad juosna nekristų musės, kurių čia buvo didžiausi spiečiai.

Tėvas pasipoteriavęs atsisėdo ant uslano.

— Tai raivysis bei kutensis. Ar tave utėlės užpuolė? — subarė jisai Mortytę. — Kad sutampysiu juosta, tai žinosi.

— Jau ir utėlės, kaipgi! Blakės, kad jas maras. Visai sukramtė, — atsakė mergaitė, žiūrėdama į pūslėtas rankas.

Atgrėbus nuo akių plaukus ir pasitaisius suknele, išėjo oran.

Petrelė stovėjo pas krosnį ir šlavė žarijas „duobėn“.

— Tu ko ten guli? — paklausė Dvainis žmoną. — Dar krosnį sugriausi!

— Sergu, ir pilvą sopa.

— Kur tą Kaziuką velniai nunešė, kad jisai nejoja namo. Jau galgi neankstyvas laikas.

— Eisim valgyti, — patarė žmona, nulipdama žemėn, — o tuo laiku gal dar parjos.

Petrelė, sušlavusi žarijas, uždengė krosnį ir, pasiėmus nuo lentynos dubenį, pylė iš puodo rūgštį. Motina ištraukė iš puodelio, kuriame buvo sukišti, šaukštus.

— Tu, mazniule, vakar nei šaukštų nepaplaudei, — pabarė ji dukterį.

— Tu vien mane matai, — atsikirto toji, statydama rūgštį ant skobnių. — O kurgi tu su Mortyte buvai, kad negalėjota nei šaukštų paplausti?

Motina įpylė puodelin vandens, pabalzginu ten šaukštus, paskui nušluostė juos prijuoste ir sudėjo ant skobnių.

Pati atsisėdo ant uslano. Tėvas užlindo už skobnių kampan.

Mortytė atėjo iš kiemo ir tiesiog už šaukšto.

— Mazniule, — sudaužė ją šaukštu kakton Petrelė, — atsikėlė kaip kiaulė iš migio ir tiesiog už šaukšto. Nei nusiprausus, nei snukio peržegnojus.

— Tai jau, die! — susiraukė Mortytė. — Ogi motulė ar prausėsi?

— Tu gi motulės nepaisyk...

II

— Tegul bus pagarbintas!..

— Ant amžių...

— Skalsink, dieve!

— Prašom!

— Prašom, bet neduosim, jei savo šaukšto neatsinešei, — pajuokavo Dvainis. Daugelis atsistojo vidury trobos ir nusiėmė kepurę.

— Kurgi jūsų bernas? — paklausė jisai, dairydamasis Kazio.

— Neparjojo dar iš naktigonės.

— Kokis ten galas? Ir mano gi dar neparjojo. Maniau, paklausiu tavo Kazi, kur jis paliko Miką. Vakare vakare jie drauge nujojo.

— Ko stovi, kūmuli? Prisėsk, — paragino Dvainienė.

— Kad neturiu laiko, kūmule, — atsakė Daugelis ir atsisėdo ant suolo. — Dar mano vežimas neparengtas. Vis laukiau Miko, kad parjojęs padėtų.

Atsisėdęs padėjo kepurę greta, paglostė delnu plaukus ir išsitraukė pypkę.

— Aš jau parengiau. Bet tas pats galas, kad arklio nėra.

— Gal sumigo kur, judošiai. Baldinasi visą naktį po svetimus sodus, tai miegti dieną. Nueitute paieškotų, o tai ir apie pietus jie neparjos.

— O kur tu jų, mergele, eisi ieškotų? Arba žinai žmogus, kur jie nujojo.

Daugelis nuėjo į duobę ir įsidėjo pypkėn žariją.

— Mano moterys, — kalbėjo jisai, užsitraukdamas pypkės, — dar nei krosnies neiškūreno.

— Argi nevēlu jau, dėdule?

— Galgi jau neanksti.

— Saulė matyti ant liepos: ten debesys baltesni, — parodė Dvainis šaukštu.

— Jau, žiūrėkite, ir žmonės ėmė važiuoti, — pridūrė Daugelis. — Tai persiu kailį, kai parjos, tai kulsiu, jog net plunksnos lekios! — kalbėjo jis toliau, traukdamas iš pypkės ir leisdamas aukštyn dūmus. — Sakiau vakar pusgalviui: neįjokite toli. Kai tik išauš, veskite arklius namo, dar paganysim daržely. Bet ar klauso gi šitie šėtonai!

Ir jisai atsisėdo vėl ant suolo.

— Kas važiuos, dėdule, bažnyčion?

— Aš važiuosiu. O kas daugiau, nežinau. Gal senė važiuos.

— Gal ir Tarasė važiuos?

— Tarasė — nedidelė ponija. Suvaikščios ir pėsčia. Čia kabalkstelė durys, ir pirkion įėjo visų laukiamas Kazys. Buvo tai bernas aštuoniolikos metų, gana aukštas, geltonplaukis. Nosis ir burna lupėsi saulės apdeginti. Apsiaavęs buvo klumpėm, apsilvilkęs kailiniais ir miline.

Įėjęs trobon, nepasakė niekam nė žodžio. Nusimetė nuo pečių apsiaustą, trenkė kepurę ir patsai atsisėdo ant suolo, skobnių gale. Ten sėdėdamas nukratė nuo kojų klumpes ir pastūmė pasuolėn. Nuvyniojęs pakorė šlapius autus ant pastalės.

Visi pajuto, kad kažkas yra negera.

— O kurgi tavo arklys? — paklausė Dvainis sūnų.

— Kur? Tvarte, — atsakė piktai bernas, trindamas akis, lyg jis dabar tik būtų iš miego atsikėlęs.

— Kaipgi tu kieman įjojai, kad mes nei nematėm?

— Sakau, kad arklį tvartan paėmė.

Dvainis padėjo šaukštą ir išmeigė akis į sūnų.

— Kaip tai — paėmė tvartan? Ar tu juokies, ar nori, kad aš tau kailį nupertau?

— Velnias žino, kaip tie arkliai pakliuvo miestelio pievosna.

— Ak tu, valkata! — sušuko ant sūnaus Dvainis. — Nagi aš tau galvą perskelsiu!

— Ar mano vieno arklį tvartan paėmė, kad tu čia rėkalotai! Visų gi.

— O jūs kur buvote, kad arklių neprižiūrėjote?

— Svetimuose soduose grūdosi, nežinote gal, kur buvo, — pridūrė Petrelė.

— Dar tavo čia trejoko reikia, — nusišiepė į ją Kazys. — Dar zaunija, kalė!

— O kurgi mano Mikas? Ar ir jisai parėjo namo?

— Ne, jis liko miestely. Kitų arkliai tvarte pas Maušą. Jie pas jį nuėjo. Sako — visą barzdą jam išrausią, jei neatiduos gražia daba arklių.

— Tai nedraugai, tai šuniagalviai! Nukulsiu gi, kai sugriš namo. Tegul tik neparves arklio.

— O tavo gi arklį kas paėmė tvartan? — paklausė Dvainis.

— Ogi kunigo svainis. Sako, dobiuose radęs.

— Kunigo svainis? Ak tu, parše! — sušuko Dvainis ir paleido sūnui šaukštu tiesiog

galvon.

— Dar jau kautis! Namie gulint gera rėkaloti. Bet nujotai patsai naktigonėn, padrunėtai lietuje, nebijok, kitaip kalbėtail — pasivarė sūnus ir spyrė koja šaukštą su tokiu įnirtimu, jog tasai nulėkė net vidurin pirkios. — Stengsti visą naktį lietuje kaip šuo, pareini namo, tai dar kautis lenda.

Dvainienci pagailo sūnaus. Ji tuo sau įsivaizdavo, kaip sūnus miegti lauke po medžiu, o iš viršaus ant jo lyja ir lyja lietus.

— Rėk nerėk, tuo nieko dabar nepadėsi, — tramdė ji vyrą. — Argi jisai to norėjo? Kas gi tau, vaikeli, sakė, kad arklys kunigo tvarte?

— Aš gi patsai buvau ir kalbėjau su jo svainiu. — Neduosiu, sako, tau arklio. Teateina tėvas ir atneša tris rublius. Pigiau neatiduosiu.

— Tris rublius? — nusistebėjo Daugelis. — Argi arklys jam vežimą dobilų suėdė?

— Dar jau kunigas ims pinigų iš mūsų? — paabejojo Dvainienė.

— Manai, kad ne? — nusišaipė Dvainis. — Žinoma, ims. Šio laiko kunigas gobšesnis negu kitas žydas.

— Na jau, tėvulis nukalbi! — subarė jį Petrelė. — Tu gal užmiršai, kad išpažintin eisi.

— Kunigas, brole, kaip kunigas. Jisai gal neimtų nuo varguolio žmogaus, pasigėdintų, bet kunigo giminė — tai jau toji neturi nei sąžinės, nei gėdos. Ji nulups ir nuaus žmogų geriau negu žydas.

— Gėdėkitės, žmonės! Ką jūs kalbate! — subarė Daugelį Dvainienė.

— Ar gal ne tiesa? — paklausė jisai. — Visi žinome, kokie jie ponai buvo, kai atvažiavo, o kokie dabar yra. Ot, pamatysite, kad užmokėsit! Ir ne tris, bet dar penkis rublius. Ne aš būsiu, jei neužmokėsite.

— Tegul ten arklys nors padvesia tvarte, neisiu aš jo atsiimti. Eisiu aš akių svilinti? Kas padavė tvartan, tegul tasai ir atsiima.

— Taigi, judošiai, tikri judošiai! — kalbėjo toliau Daugelis. — Mušti juos, šungalvius, ir verkti dar neduoti. Tokia nūnai šventė, kad kiekvienas bažnyčion rengiasi, o jie arklius tvartan atidavė. Ir nesakyk gi tu jiems nieko žmogus, nebark tokių ištvirkėlių! — karščiaivosi jisai toliau. — Sprandą savajam nusuksiu, tepareina tik be arklio.

Daugelis pasikėlė nuo suolo ir užsimovė kepurę.

— Tau kas? Nueisi, išsibarsi su žydu ir arklį gausi. O man eik, svilink dabar akis pas kunigą! Ir vis per šitą nevaimėlį! — piktai žvilgtelėjo jisai į sūnų, kuris, paėmęs motinos šaukštą, delnu jį nušluostė ir, atsirėmęs ant duonos kepalo, srėbė dabar kruopas.

— Na, eisiu namo. Likit sveiki.

— Sudiev, — atsakė jam Dvainienė.

Daugelis išėjo iš pirkios.

— Aš tave, tu ištvirkėli! — šyptelėjo tėvas į sūnų, liūsdamas iš užustalės, ir kumštelėjo jį šonan.

— Die, tėvuli, nesikauk! — sumurmėjo sūnus, pasitraukdamas šalin.

— Palaidūnai! Maniau, kad nors šiandien nuvažiuosiu bažnyčion kaip žmonės. O dabar brisk pėsčia per purvyną. Maža dar jo aš klampiojau! — išsišiepė į Kazį ir Petrelė.

— Nedidelė ponija. Dar tau arklys neužaugo. Vėl kas gi varo, sėdėk namie.

— Dar zurzėsi ten! Kaip drošiu šaukštu kakton! — sumojo Petrelė.

— Na, pamėgink! Galgi ir aš šaukšto neturiu?.. Petrelė padėjo šaukštą, persižegnojo, atsirūgo ir pasitraukė nuo skobnių. Priėjus į suolą, pakėlė Kazio kailinius ir milinę ir trenkė juos kampan.

— Obuolių pilnos kišenės. Keltavos! Kieno gi jūs nūnai sodą nuliubėte?

— Tau kas? Ne tavo gi.

— Užsidirbai, belandžiodamas svetimuosna soduosna.

— Tu man eik ir parvesk arklį. Girdi? Neparvesi — kailį gyvam nuimsiu! — pagrasė jam tėvas ir atsigulė lovon.

— Parvesiu, kaipgi. Tik tu manęs lauk. Kad man būtų davę, aš jau būčiau seniai parvedęs.

Kazys aplaižė šaukštą, padėjo ir atsikėlė.

— Na, tu gi greičiau valgyk, nežiopsojus! — suriko ant Mortytės Petrelė.— Ar aš tavęs, ponios, vienos gal lauksiu!

Ir atitraukė nuo jos dubenį. Mortytė nusitvėrė už jo abiem rankom.

— Die, palauk, nors kąsni pagynėsiu.

III

Petrelė rengėsi bažnyčion. Pasistačiusi dubenį ant suoloelio po lentyna, prausė kaklą.

— Mortyt, suveizdėk man švarų rankšluostį.

— Kur aš tau jį veizdėsiu, — susiraukė Mortytė ir nesikėlė iš vietos.

— Paveizdėk, užulovėje, ten rasi.

— Ajau, veizdėk sau pati.

— Kaipgi aš veizdėsiu? Matai, rankos šlapios.

— Nusišluostysi senu. Ne dievas žino kokias esi ponias.

— Sakau, paveizdėk, — pasivarė Petrelė: — jei nenori, kad plaukus nurautau. Kudle! Ir tinginės gi šitos mergaitės, tegul dievas gelbėja.

Motina nukopo nuo priekrosnio, kur buvo jau užsirepetinus, ir suveizdėjo jai švarų rankšluostį.

— O judu argi ilgai čia drunėsita? Gal užmiršota, kad nūnai žolinė ir žmonės veža bažnyčion sėklą šventinti.

— Nuneš Petrelė, kad ji eina bažnyčion, — atsakė tėvas.

— Kaipgi, nunešiu, tik tu tikėkis. Negana, kad pati brisk per purvyną, dar nešulius čia jums tampysiu.

— O arklys gi kaip? Ar jis ten kunigo tvarte ilgai stovės? Ar gal lauksita, kad patsai kunigas atvestų jį?

— Kas mokėjo paduoti tvartan, tegul ir atsiima. Kad jis ten išgaištų, tvarte bestovėdamas, neisiu aš akių svilinti.

Petrelė paėmė švarų rankšluostį, nors jįsai buvo nei kiek baltesnis už tąjį, kuriuo buvo užklota duona, ir nusišluostė. Paskui, pasistačius dubenėlį ant žemės, prausė sau kojas.

— Ar negali pas lovį kojų nusiplausti, neterblinus čia vandens. Ir taip purvynas pirmioje niekados nedžiūsta, — bambtelėjo Kazys.

— Tau kas? Tarytai tu pirkios prižiūri, — atsikirto jam Petrelė.

— Kazy, a Kazy, ar tu namie? — šaukė jį kažkas, už lango stovėdamas. — Eik šė, ką aš tau pasakysiu.

Kazys pasikėlė nuo lovos, pasiraivė, pakrapštė galvą ir išėjo per duris. Po kokių penkių šešių minučių sugrįžo atgal ir atsisėdo ant uslano.

— Petrele, duok man marškinius.

— Kaipgi, skubinuosi. Bažnyčion nūnai neini, o užporyt sekmadienis. Pavaikščiosi nūnai su juodais.

— Jau ir taip antra savaitė vilkiu.

— Vis tiek drunėsi, ar apsivilksi baltais, ar būsi su juodais.

— Tau kas? Sakau — duok! — ir duoki.

— Va, bėgu, bėgu, — nusišiepė Petrelė; nusiprausus kojas, apšluostė jas puodekėle, kuri čia pat kampe gulėjo, už kulbės užkimšta.

— Tu, vaikel, šitų tinginių neprisiprašysi, — prakalbėjo motina, kuri stovėjo dabar pas suoloelį ir plaudė indus. Ji nusišluostė rankas ir nuėjo ieškotų užulovėje Kaziui baltinių. Suradus pirmus, kokie pakliuvo, padavė sūnui. Tasai pavartė marškinius, pažiūrėjo išvyniojęs...

— Argi nėra su atkočinėm rankovėm?
 — Tu gi aną šventadienį kaip užsivilkai, dvi savaiti tampei. Dar nevelėjome. Kazys nieko nebesakė, tik susiraukė ir apžiūrėjo kelnes.
 — Guziko nėra, — bambtelėjo jisai.
 — Ar tai tau dar guzikus pirsime? Pasidaryk sau brūzgulį, — patarė Petrelė.
 Kazys išsitraukė iš šluotos storagalio ražą ir atsilaužė. Paskui, paėmęs peilį, ėmė drožti sau brūzgulį.
 — Vaikeli, nūnai metų šventė, o tu droži peiliu. Ar neapsieitai kaip nors,— pabarė jį motina.
 — Kaip aš apsieisiu? Gal kelnes rankoje nešiosiu? Padaręs ir įrišęs brūzgulį, Kazys sukorė ant rankos skalbinius ir nuėjo kitan galan.
 — Tai jau, die, tėvuli, kaip aklas. Nematai, kad rūbas nuo šatros nukrito. Taip ir atsigulei, — pyko Petrelė, traukdama iš po tėvo šonų sumankstyus apsakalus ir kitus rūbekšius. — Sugarankštėjai man suknelę, kad nežinau dabar, nei kaip apsisėgsiu.
 — O velnias jus čia žino! Galvoje man tavo suknelės. Ar neturite daugiau vietos kaip tik šatra. Už tinginiavimo rankų nepraskiriat!
 — Patsai tinginiauji, o kitus tik rėki. Aš už darbų rankų nepraskiriu, o tu tik gulinėjai nuo ryto iki vakaro, — atsikirto Petrelė. — Kaip aš dabar, dievulėliau, apsisėgsiu šitą suknelę, kad ji taip sugniūžta.
 — Nūnai nešalta, dukrele, apsisek mano skersinaite, — patarė Dvainienė.
 — Na, kaipgi, kad žmonės pirštais badytų. Petrelė nusitraukė nuo šatros rūbus, kurie jai buvo reikalingi, ir nusinešė kitan pirkios galan.
 — Nagi tu, žmoguli, ar drunėsi? Jei patsai neini, nors paprašytai ką, kad sėklą nuvežtų pašventinti.
 — Laiko dar pakaks. Nuvešiu sekmadienį. Pirkion įėjo Kazys, nusitraukė nuo šatros naują milinę gunčelę ir užsimetė ant pečių.
 — Kurgi tu eini? — paklausė tėvas.
 — Einu!.. — sumurmėjo sūnus ir kabalkstelėjo durimis.
 — Tai vaikai pasidarė dabar, kad juos supleškintų! — sukeikė tėvas ir atsisėdo lovoje.— Mortyt, paduok man pušnis.
 Mortytė nulindo nuo priekrosnies ir padavė tėvui pušnis. Tasai apsiavė gryna koja. Paėmęs nuo lango veidrodėlį, musių apdrėktą, nušluostė jį ranka ir, žiūrėdamas į jį, čiupinėjo savo seniai jau neskustą smakrą.
 — Nors marškinius permaintytai, jei eini kur. O tai vis tiek kaip puodžius: trečią gi savaitę vilki.
 — E, kad ir kažin kaip apsirengsi, visi žino, iš kokio puodo aš duoną valgau.
 Paspjovė delnan ir ėmė glostyti plaukus. Paskui išvertė, išrausė užulovėje visą krūvą rūbų, išsitraukė savo žiponaitį, sugarankštėtą, sumankyta, krastelėjo jį kartą ir įsimovęs išėjo pro duris.

IV

Diena apsiniaukė dar labiau; lynojo, lyg amaras krito. Dvainis ėjo miestelin tiesiog per daržus, per mišką, kad sutrumpintų sau kelią, ir nešė kalviui taisyti kirvį. Anądien, kirsdamas miške sausą medį, užkliudė akmenį ir išlaužė ašmenis. Kirvis buvo vienintelis visame ūky, ir be jo kaip be rankų.

Lietus lynojo, o Dvainis eidamas mąstė apie savo dalią negerą, ir širdį jam spaudė nuliūdimas.

Ir laimė gi jo prakeikta! Niekur niekas nesiseka, lyg jį dievas užmiršo. Jo javai visada menkesni negu kitų jo kaimynų. Supjauna visuomet mažiau negu kiti, nors lauko turi tiek, visą pusę valako. Atsitinka sodžiuje kas negero — ne kam kitam, vien tik jam. Šį pavasarį ėjo

ledai, išmušė javus. Visų kur kliudė, kur ne, o jo visus rugius kaip patalą išguldė. Užbėgo sodžiun pasiutęs šuo — ne kieno kito apkramtė kiaulė, tik jo. Ant žąsų krito liga. Kieno išgaišo vienas, du žąseliu, o jo pagaišo kuomet visi. Vos senės liko ir du ar trys žąseliai, o buvo apie dvylika.

Kas tik pikto pasitaiko sodžiuje, vis jam ir jam. Štai ir dabar visų arkliai pakliuvo pas žydus, o jo paėmė kunigas. Su žydu išsibartai, išsiplūstai, ir tiek to. O su kunigu nesibarsi, akių tik prisvilinsi ir dar užmokėsi.

Ir kodėl jo dievas taip nemyli? Juk viską daro, kas reikia: ir bažnyčion vaikštinėja, ir išpažinties eina, ir pasninkus pasninkauja. Kur nepasninkausi, kad dažnai ir sekmadienį tenka suniekę graužti! Nors neturtingas, nors skatiko niekur nesugriebia, bet vis dėlto ir per velykas, ir per sekmines, ir per kitas šventes duoda elgetoms — diedams. Ir bažnyčios nepamiršta: kad turi kokią duskatikį, nepraeina altoriaus, nepadėjęs ten savo aukos. Egzekvijų tikrai seniai nekėlė, nors tai ir reikėjo, kai numirė ir jo, ir žmonos tėvai.

Bet argi jisai kaltas, kad pinigų neturi: o egzekvijų be pinigų neiškelsi. Skolos turi jau ir taip užtektina, ir daugiau niekas skolinti nebenori.

Ir kodėl taip? Kodėl gerai gyvena žydai, kurie nieko nedirba, tik žmones apgaudinėja — ir sekasi jiems. Gražiai pasipuošę, visuomet gardžiai pavalgę. Arba nors ponai? Nei jie pasninkų žiūri, nei gavėnios laiko, nei jie bažnyčion tiek vaikščioja kaip jis. O kiek jau žmonių nuskriaudžia, kiek ašarų dėl jų, dievas vienas mato. Nors ir Dragušauskas, advokatas, kuris gyvena miestely. Ko jam reikia, ko jis neturi? Gal vien gegužės pieno. O kiek jisai žmonių apgavo, kiek veltui pinigų išlupė, dieve tu mano.

Ar gal jau taip dievas lėmė, kad tam visuomet sektųsi, kas blogas, kas piktas. O geram žmogui buties nėra, ir gana. Kaip dievas, taip ir kunigas. Štai dabar nešk jam iš paskutinio.

Tegul, nuneš, bet ir prikalbės, ir kunigui, ir dievui! Viską išpasakos, kas širdy guli.

Nebijok, ir kunigas jo juk nepasišauks pas save, už skobnių nepasisodins, nors ir „brostvon" įsirašęs. O Dragušauską sodina su savim ir arbatą drauge su juo geria ir valgo.

Matyti, nėra teisybės nelaimingam žmogui nei pas dievą, nei pas kunigus. Būk blogas, apgaudinėk, dievo nebijok, kunigus keik kaip anas Dragušauskas, tada dievas tau padės, seksis visur tau gerai, ir kunigas dar tave gerbs, o dabar kas tave gerbia, kas tavęs klauso? Tikri vaikai, ir tie klausyti nenori, jau nepalenksi jų.

Sunku žmogui. Ne gyvenimas, tikras pragaras. Ir galo tam nematyti.

Čia Dvainis sustojo ir apsidairė. Štai čia aną dieną kirto sausamedį, rodos, šitą patį, išlaužė kirvio ašmenis ir medžio nenukirto. Ir čiagi dievas nepadėjo. Nešk dabar, užmokėsi kalviui du auksinu, o gal ir daugiau dar.

Toli, vos girdėti buvo, suskambino varpai. Mišioms skambino.

Štai šaukia bažnyčion žmonių, o jisai pasivėlavo — nesuspės. Vėl kas iš to, kad nueis bažnyčion? Melsies ar nesimelsi, vis tas pats galas: gero nesusilauksi, ir gana.

— Na, kadgi tu man taip, dievuli, tai ir aš tau taipogi. Tu man už mano maldas gero neduodi, taigi aš tau ir nesimelsiu, bet ogi ką padarysiu. Ot, ten mišias kunigas laiko, o aš mišką kirsiu! Otgi!

Dabar Dvainis pajuto tokį širdy nusivylimą, ir tokis jį pagavo piktumas, jog atsiklaupė ant žemės pas sausmedį ir senu įpratimu persižegnojo; paskui drožė išlūžusiu kirviu kartą, kitą ir trečią. Net atbalsis per mišką nuaidėjo.

Vos kirto trečią kartą, kai virš galvos kažkas sulapatavo sparnais, paskui suriko taip baisiai, lyg keturi velniai būtų nusikvatoję.

Kėkštas tupėjo viršūnėj ir snaudė; nugąsdintas rėkdamas nulėkė į kitą medį. Visai nesitikėdamas to, Dvainis baisiai nusigando. Staiga prisiminė jis daugel baisių pasakų apie tai, kaip buvo nubausti žmonės, kurie šventos dienos nelaikė.

Prisiminė, kaip jo tėvas pasakojo, kad vienam žmogui, kuris per mišias nuėjęs girion riešutautų, gyvatė jam apsvyniojusi aplink kaklą ir negyvai užsmaugusi.

Nusigandęs pašoko jisai dabar iš vietos ir ėmė bėgti į kelią, dairydamasis į visas šalis.

Kelis kartus sugriuvo, kelis kartus koja duobėn pateko. Jam vis rodėsi, kad štai kris nuo medžio gyvatė ir apsvynios jam apie kaklą.

Tik išbėgęs į lygų ir platų vieškelį, Dvainis sustojo, atgavo kiek kvapo. Ten atsiduso, persižegnojo, nusiėmęs kepurę, nusišluostė prakaitą ir nuėjo keliu į miestelį.

Vos pasėjėjo kelias varsnas, kai staiga sudundėjo, ir ant kelio pamatė bernus, kurie raiti vedė namo arklius. Jie dar iš tolo ėmė jam šaukti.

— Dėde, ir tavo arklių vedam. Dvainis sustojo.

— Kaip tai ir mano? Ar tai kunigas atidavė?

— Nežinom, gatvėje radome; gal išleido iš tvarto, ar patsai arklys ištrūko...

— O jūs gi savus kaip išgavote?

— Aprovėme Maušai barzdą, ir atidavė, — nusijuokė Daugelio Mikas, sušvilpė ant arklių, suriko ir šoko šuoliumi. Tiek jų ir matė.

Dvainis užsėdo savo arklių. Jam dabar dar sunkiau buvo, dar liūdniau širdy, kad jisai veltui dievui tiek nusidėjo. Kas bus, jei dievas liga nubaus?

— Tai vis per tave! — tarė arkliui Dvainis. ir jo širdis vėl pabrinko piktumu, kaip tada miške. Iš visų jėgų drožė kumščiu arkliui viduausin. Arklys šoko šonan, tiesiog krūmuosna, ir Dvainis vos vos nenukrito. Jisai dar labiau įnirto ir drožė arkliui iš kitos pusės. Tasai dabar šoko kitan šonan, atgalio į kelią. Dvainis ėmė mušti jį kojom ir kumščiais. Arklys pasileido šuoliu, Dvainis greitai pavijo ir aplenkė bernus.

— Eė, kaip senis laksto arklių! Argi mes jam pasiduosime!

Sušvilpė, suriko bernai, rankom sumatažgojo: arkliai šoko šuoliu ir bėgo taip net sodžiu. Dvainis seniai jau norėjo sulaikyti arklių, bet negalėjo. Piktumas kaip gimė staiga, taip staiga ir pranyko. Girdėjo tik, kaip arklys jaksi tulžimi, ir jo buvo gaila jam.

Įjojęs kieman, nusėdo nuo arklio ir, matydamas, kaip tasai sunkiai šonais kvėpuoja, paglostė kaklą ir įleido sodelin.

— Kam gi aš jį taip nuvariau? Kuo gyvulys kaltas? Jis gi proto neturi.

Įlėjęs pirkion, Dvainis sunkiai atsisėdo ant suolo ir atsiduso. Žmona sėdėjo po langu ir poteriavo.

— Kas gi, kad tu taip greitai arklių parvedei? — paklausė ji, bet Dvainis jai nieko neatsakė. Ilgai jis dar sėdėjo nuleidęs galvą ir mąstė.

— Ar daugel turime pinigų? — paklausė pagaliau žmoną.

Toji liovėsi poteriavus ir pasižiūrėjo į jį atsidėjus.

— Kas dabar tau atsitiko? Ar gal bėda kokia?

— Nieko neatsitiko, tik reikia man žinoti, ar daugel turim pinigų.

— Gal bus kokie dešimtis rublių.

Dvainis vėl ilgai tylėjo ir mąstė. Dvainienė baigė poteriauti, pabučiavo kryželį, persižegnojo ir rožančių užsidėjo ant kaklo.

— Ar tai arklių tau dovanai atidavė? — paklausė ji, bet vyras vėl jai nieko neatsakė.

— Ar žinai ką, sene, — prakalbėjo jisai, — mes dar egzekvijų nekėlėm. Aš nūnai dievui nusidėjau. Duokš man visus pinigus: eisiu pas kunigą, užpirksiu mišias...

IŠSIBARĖ

— Kas tai, kad tu pėsčias? Ar arklys koja miksterė? — sulaikęs arklių, klausė Traibėnas kūmą Rambį, kuris pašale, kur sausiau buvo, brido miestelin; ten važiavo ir Traibėnas.

Laikas buvo į rudenį. Keliai atlyti, purvynas iki klupsčio, o kur klonelė, ten klanai stovėjo kaip ežerai.

— Abu užimtu. Vasarojieną aria.

— Aš dar nei nemaniau pradėti. Ar jau taip skubotas darbas, kad net tokią atlytą žemę

judinti?.. Na, sėskis, nes nuklimpsi purvyne. Pavėžėsiu, nors alaus nupirksi. Tpru-u, kad tave vilkai! Kai reikia, lazda nepavarysi, o dabar sustabdyti negaliu keltavos.

Traibėnas sustabdė arklį, ir Rambis, įlipęs vežiman, atsisėdo šiauduosna greta Traibėno, kuris pasitraukė į šalį.

Traibėnas sumykė ant arklio, truktelėjo vadelėm ir sutaisė „žirgą“ rimbu. Tasai sumalė uodega, įrėmė galvą ir nutrepsėjo purvynu.

— Tai kur kūmas eini? Mokesčius neši?

— Užvakar pardaviau pernykščius rugius, sudariau kelis skatikus ir nešu. Apmokėsiu — nerūpės. Ir druskos reikia.

— Gerai tau, kad turi tu iki rudens senos duonos ir dar parduoti lieka. O aš kas metai priperku. Ir sakyk tu žmogus, — pasitaisė sėdynėje Traibėnas ir vėl suvelėjo arklį rimbu; tasai šoko per klaną ir apdrabstė abu vyrų purvynu. — Sakyk tu žmogus — abu turiva po pusę valako, abiejų greta laukai eina, ir tavo javas visur kaip užrėžtas. Ar daugel šiomet supjovei?

— Rugių trisdešimt keturias kapas.

— O aš vienuolika: triskart mažiau.

— Kam vilką įleidai žemėn? Tinginiauji kūmas.

— Kalbėk! Ir ariu savo metu, ir kartoju kaip visi, bet nesiseka man niekur niekas. Štai nors ir bitės — kadaise turėjai du kelmų ir aš du. Aš turiu dabar tris, o tu kiek?

— Aš devyniolika. Bitės tikrai man sekasi. O vėl, aš geriau gal prižiūrau jas negu tu.

— Ė, kalbi. Ką prižiūrėsi, kad mano nei nesispiečia. Sekasi tau kaip raganiui kokiam. Laimę gerą turi, štai kas yra. O laimę turint, ir grybauti gera, kalba žmonės. Vėlgi tu ir su pinigais apsukrus kaip niekas kitas. Nei tu geri, nei tu rūkai, kurgi tu tą skatiką išleisi? Nebent apsirengti. Ir to mažiau reikia, nes tau ir vilnos savos užtenka, ir kailių, ir moterys juk tavo kitokios negu mano: nei apsirengti, nei dėvėti gražiau už kitas nemėgsta. Kada pamatysi, jos vis naminiai apsirengusios.

— Duok tik moterims valią, nuogas liksi.

— Gerai tau kalbėti, kad tavo moterys tokios. Mane jos nukvailino kaip seną kumelę. Ir kalbu aš joms: kam gi tai? Arba žmonės nežino, kas jūs per vienos. Įsišveiskit, nežinau kaip, vis tiek visi žino, kad jūs — Traibėno padermė, kuris kas pavasaris žydo duoną valgo. Bet kalbėk, kiek nori, — mostelėjo jisai vėl rimbu, — klauso, lyg joms avinas koja ausį būtų numynęs. Skatiko žmogus niekur nesusigraibai, o čia visur skylės. Štai kad ir su kunigu. Niekas nemokėjo, ir nieko. Ar apmokėjai tu jam?

— Ne.

— Ir nemokėsi?

— Dabar nemanau. O kaip bus toliau, pamatysiu. Jei mokės visi, duosiu ir aš gal.

— O aš, brole, kad kažin kas, neduosiu nei skatikėlio. Štai ir dabar važiuoju bartis. Išplūsiu jau jam kaip skerdžiui. Jam dar niekas tiesos akysna nėra sakęs, tai dabar išgirs. Išgirs dabar, arba ne aš būsiu. Tokią tiesą išgirs, jog net burnoj rūgštu pasidarys.

— Kas tau atsitiko, kad tokis piktas pasidarei? Neduodi — ir nereikia: ko dar tau važiuoti su kunigu bartis? Jis tavo barimo nenusigąs, tik tave išbegėdinti dar gali.

— Ko užširdau, klausi? Reikia užširsti, kaip neužpyksi? Kad jisai kunigas, tai jau gali kiauulė būti? Paprašė anądien Šlapokai mano Marytę kūma. Išrengiau, išleidau, kaip dievas liepė, ne blogiau negu kiti žmonės, o jisai tokią jai gėdą padarė, jog mergaitė nežino dabar, kaip žmonėms akysna dirstelėti. Kad tu piktas ant tėvo, tėvą ir bark, o vaikas kuo kaltas?

— Kalbi tu ir tą, ir šitą, o žmonių ilgaliežuvių yra daugel, tai papasakoja kunigui su priedu. Matai, kas išeina. Ką gi jis tavo Marytei padarė?

— Ogi nenorėjo leisti jos kūma būti. Atvarė ją nuo krikštymo, o jos vieton pastatė varpininkę Kastutę, kuri elgetyne gyvena. Žinai — mažų varpu skambina, apskretusi tokia, šleiva. Ji, — sako, — man ir dievui vertesnė nekaip duktė tokio tėvo, kuris šventos bažnyčios negerbia. Pasakyk tu man, kuo aš bažnyčios negerbiu? Ir bažnyčion vaikščioju, ir išpažinties einu, ir gyvenu, kaip dievas įsakė. Kad neduodu pinigų naujiems kunigo namams statyti?

Taigi, kad dar mano namai tokie būtų! O ar man kas stato naujus? Užsimanė naujos klebonijos, testato sau nors ir akmens rūmus, kas jam kliudo, bet kam reikalauja, kad mes jam statytume? Šimtai kunigų joje gyveno — ir gera buvo, o jam, matai, ankšta. Už užurašus ima, už krikštą ima, už jungtuves lupa kaip žydą. Būdavo trys rubliai jungtuvės, o dabar mažiau penkių nei nesiūlyk, klausyti nenori. Pinigus už kiekvieną žingsnį lupa, naudojasi bažnyčia, o kai tenka kas padaryti, ar nors paveikslėlis nupirkti, tai jūs, žmonės, dėkite pinigus. Tai tau ir kunigai, tai tau ir teisybė! Tu bažnyčią atnaujink, išpuošk, o atvažiuosi bažnyčion, už tavo pinigus išpuošton, tau vietos nėra, jei neturi skatiko. Ir kur jie tuos pinigus deda?

— Ar maža jo giminės, — pritarė Rambis. — Ar mes nematėme, kokiais ponais atvažiavo sesuo ir svainis. O dabar už versto kepurę nusiimk. Apsikrovė geru, net pavydėjimo pagunda ima žmogų. Ir vaikus, žiūrėk, moko. ir prancūzai, ir prancūzės pas juos gyvena. Vis tai mūsų pinigai daro.

— Taigi, taigi, žmogau, — kimšdamas iš krepšio pypkėn taboką, kalbėjo toliau Traibėnas. — Statėm naują raštinę; prašo kunigas — duokite jam senąją: pastatysime, sako, naują elgetyną ir namus, kur galės užėti pernakti kiekvienas. Ir davėme, ir statėme, ir vežėme — ir mišką, ir lotas, ir lentas, ir ko tik pareikalavo. Pastatėm namus, kad ir vyskupui gyventi. O kam jis juos sunaudojė? Elgetyną padarė? Pasodino savo svainį ten su vaikais.

Traibėnas, prikimšęs pypkę, įsikando ją dantysna, Paskui išsitraukė titnagą, pintį ir skiltuvą, ėmė atsidėjęs skilti. Įskylęs padėjo pintį ant nago, papūtė kelis kartus ir įkimšo pypkėn.

— Dabar panorėjo kleboniją statyti, — kalbėjo toliau rūkydamas, — sako, šioji sena, menka. Ko ji menka, kad niekur dar nevarva, sienos kaip varpas: senovinio medžio, ne dabartinio. Ji dar dvi nauji prastovės. Ir ne klebonijos jam, matyti, reikia, tik, sako, pagaminti namą kitam svainiui. Mat ko jam reikia.

Įpykęs Traibėnas net nusišpjoję šalin.

— Ar tai aš turiu tam krauti, kad tavo svainiai rūmuose gerai gyventų? Ne, brole, to nebebus! Dievaž nebebus! Nors tu ir kunigas, bet nepažiūrėsiu, akysna tau viską imsiu ir išporinsiu. O kai reikės, ir į vyskupą kelią surasiu. Jau aš kenčiu kenčiu, bet neiškęsiu, jaugi, brole, duosiu! Išplūsiu kaip skerdžiui, dovanok man, dieve, mano prasikaltimus.

Čia piktai vėl nusišpjoję, iškratė pypkę ir įdėjo kišenėn.

— Išpasakok jam, kaip žadi, mes tau visi ačiū pasakysim, nes jau gyvenimo nebėra.

— Nebėra, žmogau, ir tiek: nors gyvas žemėn lįsk. Ir valsčiun mokesčius nešk, ir kunigui nešk, o iš kurgi aš turiu imti? Iš piršto neišlaušiu.

— Lupa visi mūsų žmogų nesigailėdami.

— Kad dar pats kunigas. Bet pikčiausia, kad tave auna ir seserys, ir svainiai jo, ir visi velniai. Imk nors bilietus. Jie prisikrovė sau pilnas dėžes visokio drabužio, o žmonės kruvinomis ašaromis verkia.

— Negražu tai kunigo giminei, tikrai negražu; kad taip būtų žydą padaręs, šunim pavadintai, o dabar juk — kunigo giminė.

— Kad kunigo giminė, tai negali šuo būti!

— Aš vis dėlto nesuprantu, kaip jie žmones apgavo?

— Prigavo ir mano kvailę senę, įteikė jai bilietų už du rubliu. Pirkusi tokį vieną bilietą, nusiūsk, sako, jį Varšuvon ar Lodziun, velniai juos žino kur, gausi ar drabužiui audeklo, kokio nori, ar nors ir gelumbės. Nusiuntė. Atsiuntė jai 15 tokių korčiukių. Sako, parduok visas penkiolika, nusiūsk pinigus, tada ir gausi. Bet kvailų dabar nėra ir pirkti niekas neperka — ir du rubliu žuvo. O pirma, kai tik pasirodė, pirko žmonės, ir labai pirko. Jie šimtus sau susikrovė, dėžes rūbais, sakau, užvertė. Man kas, dėl dviejų rublių elgetauti neisiu, betgi moterys darbininkės? Kita sudėję visos vasaros uždarbį ir dabar kruvinomis ašaromis verkia. Tai tau, sako, ir kunigo giminė!

— Moteriškė, žinoma, kvaila. O ypač „šilų“ moteris.

— Taigi. Kitus jisai mato, o savų tai neregį. Betgi kad jisai mano dukteriai tokią gėdą

sukėlė ir mane bedieviu pavadino, tai jau aš jį apšauksiu! Apšauksiu taip, kad visas pasaulis žinotų.

— Na, na, nesigirk. Tik už akių kalbi, bet jam pasakyti akysna neišdrįsi, — nusišypsojo Rambis.

— Neišdrįsiu, sakai? Ir kaip dar išdrįsiu. Man kas? Aš taip sau juodas žmogelis, manęs gėda nelimpa, o jis, brole, kunigas! Pamatysim, kam bus pikčiau.

Čia bekalbėdamas ėmė vis labiau karščiuotis ir besikarščiuodamas sutempė skaudžiai kumelę rimbu. Toji truktelėjo taip smarkiai, jog Traibėnas su Rambiu vos neiškrito iš vežimo.

— Tpru, kad tave galas, — traukia vadeles Traibėnas. — O aš jam vis dėlto nei skatiko neduosiu. Mirsiu, bet neduosiu, kaip mane gyvą matai. Ir tau sakau: neduok, nei skatiko neduok!

— Kad ir norėčiau, neturiu dabar iš ko. Vėl aš nemėgstu pirma kitų lįsti.

— Jau kad tu neturi iš ko, tai iš kur tada aš imsiu ar kitas tokias vargšas kaip aš? Sudaryti valsčiaus mokesčiams aš turėjau pas žydą už rugius pasiskolinti, nors gerai žinau, kad pavasarį pačiam teks pas tą patį žydą duoną pirkti.

Tuo tarpu jie įvažiavo miestelin.

— Štai važiavova, važiavova, žmogel, ir atvažiavova, — nusijuokė Traibėnas. — Ir „papo“ neatsivežėva.

Traibėnas sustojo ties Leibos Iršiko vartais. Abu jiedu su Rambiu iškopo iš vežimo.

— Na, dėkui tau, kūme, kad pavėžėjai, — atkišo ranką Rambis.

— Dėku neatsilyginsi, — spausdamas jo ranką, atsakė Traibėnas. — Alaus butelį pastatysi — parvešiu namo, jei neužtruksi ilgai miestely.

— Ne, aš tik valsčiui pamokėsiu, šio to nusipirksiu ir vėl grįžtu namo.

— O aš tai eisiu pirmiausia su kunigu bartis, — atkeldamas vartus, tarė Traibėnas. — Palauk manęs pas Motkę ar valsčiaus raštinėje.

— Gerai, gerai, palauksiu, nors kad pamatytai, kas bus iš tavo barnio.

Ir Rambis nužingsniavo sau miestelin.

Traibėnas pastatė vežimą arklidėje, iškinkė arklį, pririšo jį į pirmagalį, kurį prikimšo šieno, ir nuėjo pas kunigą.

Eidamas jisai visu keliu dėjo sau žodžius, kaip jis kalbėsias kunigui, ir bedėdamas taip įnirto, įkarštėjo, jog ėmė net rankom matažgoti ir kumščiais grasyti. Ne vienas, šalimi praeidamas, net sustojęs žiūrėjo, kas šitam žmogui atsitiko? Viena žydaitė net nusigando. Bet, kai Traibėnas įėjo kunigo kieman, jo narsumas ėmė staiga nykti. Priėjęs duris, jisai net sustojo ir galvojo, ar eiti pas kunigą, ar gal ne, kitam kartui gal geriau būtų atidėti, bet, prisiminęs, kad iš jo pasijuoktų tada Rambis, mostelėjo ranka ir nuėjo.

Kai jisai įėjo klebonijon, kunigas Kakuris tada pietus valgė. Staiga tarnaitė įleido jį valgomajin, kur su klebonu pietavo keli klierikai, pažįstami ir ne, ir kažkokis ponaitis.

Traibėnas taip pasijuto nesmagiai, ir jo narsumas taip staiga pranyko, jog pamiršo visą elgesį, kurį sau iš anksto jau, dar eidamas per miestelį, buvo sudėjęs. Jis dabar gniaužė savo kepurę rankose, net nulaužė kaušelių, ir nežinojo, kas kalbėti.

— Garbė Jėzui Kristui, — pratarė jisai pagaliau. Norėjo dar pasakyti: „skalsink, dieve“, bet pabijojo, kad bus negražu. Kunigas juk ne savo žmogus, lygus tau.

— Per amžių amžius, — atsakė kunigas ir, atsikėlęs nuo skobnių, nusišluostė nosine lūpas. — Na, ką pasakysi, žmogel? — priėjęs į jį, padavė jam ranką, kurią Traibėnas žemai nusilenkęs, pabučiavo.

— Atnešiau, tėvel, pinigų bažnyčiai! — išrėžė vienu metu Traibėnas, patsai to nesitikėdamas.

— Gerai, gerai. O iš kurgi žmogelis būsi? Ar tik ne iš Traškūnų?

— Iš Traškūnų, tėveli, Petras Traibėnas.

Kunigas atsinešė didžiąsias knygas, įrašė josna Traibėno vardą ir pavardę. Paskui įrašė jis dar mažosna ir davė jam kažkokį lapelį.

Traibėnas drebančiom rankom išrišo iš skarelės kampo dešimtarublinę ir padavė kunigui, o ton vieton įrišo lapelį, kurį jam davė kunigas.

Net nukaito žmogus, ir jo kaktoj kaip rasa išmušė prakaito lašai.

— Sekmadienį paskelbsiu iš sakyklos, kad ir tu, kaip geram krikščioniui dera, davei bažnyčiai, paklausęs savo dvasios tėvo. Na, sudiev dabar.

Ir padavė jam ranką, kurią Traibėnas, vėl žemai nusilenkęs, pabučiavo.

Nusišluostęs rankove prakaituotą kaktą, Traibėnas kaip vėžys išlindo iš kunigo buto.

— Tfu, kad tave velnias! Ir vėl nepavyko! Tai tau ir išbariau! — nusispjovė jisai, išėjęs iš klebonijos. — Ir velnias mane nešė! Kuo dabar aš mokesčius mokėsiu?

Ilgai dar spjaudė ir keikėsi Traibėnas, eidamas iš klebonijos valsčiaus raštinėn.

Ten jisai rado Rambį, kuris jo laukė.

— Paskolink, man, kūmuli, jei turi, dešimtį rublių, — paprašė jis jo, tuojau priėjęs.

— Na, kas gi dabar tau? — nustebo tasai. — Juk mokesčius turi sudaręs.

— Reikia, broli, ir gana. Gelbėk, jei turi.

— Na, ar išsibarei su kunigu? — klausia tasai, traukdamas iš krepšio pinigus. — Ką gi jisai tau sakė?

— E! — sumojo ranka Traibėnas ir daugiau nieko nekalbėjo, nors kūmas labai jį klausinėjo.

Sekmadienį kunigas iš sakyklos paskelbė, kad Petras Traibėnas iš Traškūnų sodžiaus paaukojo pastatyti klebonijai dešimtį rublių. Už paaukojusio sveikata prašo čia esančius sukalbėti „Sveika, Marija!..“

ŽMONA PAMOKĖ

Kazys Budraitis nūnai užtruko miestely: be galo turėjo daugel reikalų. Visą savaitę dangus buvo tokis giedras, oras tokis kaitrus, saulė taip šutino, jog žmonės nei neapsižiūrėjo, kai rugiai prinoko ir nubalo. Vakar, šeštadienio vakarą, saulei leidžiantis, padarė prapjautuves, o ryt visą draugę, nuo mažo vaiko, varys lauko darban: moteris rugių pjautų, vyrus šienautų. Reikėjo todėl nūnai viską pagaminti, visi reikalai atlikti; neatidėsi juk nei vieno kitam šventadieniui. Budraitis pertraukė ratus, nupirko dalgių, aslų, bobelių, kūjelių dalgėms tinti, išdantino pjautuvus... Ir neapsidairė, kai vakaras užslinko.

Atėjęs Zeliko kieman, kurio arklidėje stovėjo jo vežimas, Budraitis pasikinkė arklį ir išvažiavo už vartų.

Išvažiavęs gatvėn, Budraitis sustojo ties Zeliko prieangiu, pririšo arklį, pataisė sėdynę ir, atsinešęs iš vidaus, ėmė kaišioti šiauduosna rakandus ir kitus daiktus, kuriuos nūnai buvo nusipirkęs ar iš namų atsivežęs pataisyti.

Parengęs vežimą ir patogiai jame viską sukrovęs, įėjo prieangin ir atsisėdo ant suolo.

— Na, rodos, viską padariau, nieko neužmiršau. Galiu sėstelti ir atsidusti, — pats į save prabilo.

Išsitraukė krepšį, kurį visuomet nešiojo už juostos, ir prisikimšo pypkę. Kimšdamas jis vis mąstė, ar nepamiršo dar ko nusipirkti. Druskos paėmė penkis svarus, tepalo ratams dėžutė štai kabo vežimo gale, degtukai kišeniuje, žibalo butelis štai stovi vežimo pakoje, kitame kampe deguto lekėlis padarams ištepti, kad neskilinėtų; dalgę nusipirko, pjautuvus išdantino. Cukraus, miltų, viską, rodos, ko reikė jam pačiam ir ko žmona prašė, nupirko. Gaila, tik, kad, iš namų išvažiudamas, pašaro mažai pasiėmė, ir arklys kiaurą dieną prastovėjo tvarte kone tuščiomis.

Užkimšęs krepšį už juostos, įsikandęs pypkę dantysna, nusileido Budraitis nuo prieangio, paglostė arklio snukį, pataisė diržoves ir norėjo jau sėsti vežiman.

— Ak, kad tave kur galas! Visai buvau užmiršęs mieles. Nagi žmona mielių prašė. Ei,

galva tu mano! — sudaužė jis delnu sau kakton. Pasenau jau!

— Zelikien, a Zelikien, šaukė jisai, stovėdamas prie vežimo, žydės, kuri čia pat prie prieangio laikė kambariuky krautuvėlę, — ar neturi tu mielių?

— Yra, yra, — atsiliepė Zelikienė. — O kiek tamistai reikia?

— Nežinau gerai. Duok gal aštuntą svaro dali, — paprašė pamastęs truputį ir pakasęs pakaušį. — Tik žiūrėk, kad šviežios būtų ir žmona veltui miltų nesutrėktų.

— Na, ką tu, žmogau, kalbi! Kaip aš tau, pažįstamam ir tokiam ūkininkui, blogų mielių parduosiu? Kam tai ir kalbėti.

Budraitis išsiėmė skiltuvą, titnagą ir pintį ir ėmė skilti ugnies. Degtukų pypkei uždegti jisai nepripažindavo. Kam jie gadinti, jei galima įskilti ugnies.

Uždegęs pypkę, užsitraukė kartą, kitą, smagiai nusispjovė ir nuėjo krautuvėlėn. Ten Zelikienė jam pagamino mielių ir suvyniojo popiergalin. Budraitis paėmė mieles ir įsikišo kišenėn. Pamatęs silkes, pajuto, kad jis labai alkanas. Užsimanė užkąsti.

— Žinai, Zelikien, aš valgyti užsimaniau. Visą dieną tūpčioju ant kojų nei neprisėdęs. Nuo paties ryto nieko burnoj neturėjau. Turi ko užkąsti?

— Kodėl neturėsiu. Tamistai visko bus. O kad aš neturėsiu, pas kitus surasiu. Eik tamista kambarėlin.

— Na, o šnapso stiklelį man rasi?

— Visko surasiu tamistai.

Budraitis įėjo per mažutes dureles kambarėlin, kurios buvo greta krautuvėlės. Tuoju atėjo ir žydė, atnešė ir sustatė ant skobnių du rūgintu agurku, tris riekeles baltos duonos, kelis kąšnelius silkės, sudarytos su svogūnu.

— Gal tamista žuvies norėtai? Čia greta žydė, mano kaimynė, gerai žuvis gamina. Pasiųsiu parnešti...

— Ima ją dievai, tą žuvį, apsieisiu ir be jos, — sumojo Budraitis ranka ir atsilaužė duonos kąšnelį.

Žydė išėmė iš indaujos, kuri čia pat stovėjo, stiklelį, pastatė ant skobnių ir pati išsinešdino. Netrukus grįžo su šnapso buteliuku.

— Slepiau, kad juodieji neprikibtų. Tai nelaikau spintoj, — kalbėjo ji, pildama stiklelin.

Budraitis išgėrė šnapso stiklelį, užkando rūgintu agurku, suvalgė vieną silkės kąšnelį ir liepė pripilti dar kitą stikliuką...

— Kiek dabar tau mokėti už viską? — paklausė, šluostydamas ūsus ir lūpas rankove. Zelikienė ėmė skaityti:

— Du stikleliu degtinės tai grivinia, du agurku — keturi skatikai, silkė ir duona — aštuoni skatikai, tai bus auksinas ir du skatiku; mielės dvylika skatiku, tai viso bus keturiasdešimtis ir keturi skatikai.

— Gobši tu labai, Zelikien, nori greitai pralobti. Auksino už viską tau nepakaks?

— Kad taip mano nedraugai pralobtu, kaip aš pralobsiu! Štai ir šiandien visa mano apyvarta, kad tris keturis rublius įturgavojau. Uždirbau gal auksiną kitą. Kaip čia toliau gyvensiu, kaip versiuos, aš pati nežinau.

— Kalbėk, kalbėk! Dantų man vis tiek neužkalbėsi. Auksino tau pakaks, — derasi Budraitis, traukdamas iš užančio skepetaitę, kurioje laikė pinigų, suraišiotus po visus kampelius.

— Kad aš taip gyva būtau, kaip aš neužsiprašu daugiau negu reikia.

Budraitis išrišo pinigų, užsimokėjo ir skarelę vėl įdėjo užantin.

II

— Zelikien, Zelikien! Kur tave galas nešioja?.. Eik čion!.. — išgirdo Budraitis iš kito

kambario. Balsas buvo lyg pažįstamas.

— Kas ten tave šaukia? Ar ne bernas tik tavo mylimasis? — nusijuokė jisai, imdamas nuo palangės kepurę.

— Oi, vargas mane šaukia. Nuo paties ryto kaip atsisėdo gerti, ir dabar dar geria...— Gerai, kad juodieji nūnai nezuja.

— Zelikien, ar tu lauki, kad aš tau langus išdaužytau?.. Dievaž išdaužysiu, puodus sugurinsiu!

— Einu jau, einu! — atsišaukė Zelikienė.

— Kas gi ten tokis baisus sėdi? — pasidomėjo Budraitis.

— Iš jūsų sudžiaus. Rupeika, ar kaip jis vadinasi, — atsakė Zelikienė, kraustydama indaujon nuo skobnių lėkštes ir stiklelį.

— Rupeika? — nusistebėjo Budraitis. — Jisai juk blaivus žmogus.

— Blaivus, blaivus!.. O nūnai visą dieną užsidaręs geria, mano nelaimei. Vienui vienas sėdi ir geria. O kad žmogus vienas geria, tai jau tokia iš jo nauda! — sumojo Zelikienė ranka ir išėjo iš kambariuko. Budraitis užsimovė kepurę ir jau buvo beeinąs laukan. Bet stabtelėjęs nuėjo pas Rupeiką.

Kada Budraitis įėjo kambarin, kur sėdėjo Rupeika, pamatė, kad tasai girtas kaip pėdas. Dabar jisai sėdėjo apkniubęs ant skobnių kampo, pasidėjęs rankas po galva. Zelikienė čia pat stovėjo ir skaitė pinigus.

— Tai tu čia, kūmai? Kad tave dievai! Kas tau pasidarė, kad tu taip pasigėrei? — užkalbino jį Budraitis.

Rupeika pakėlė galvą ir, rodos, nepažino kūmo. Bet įsižiūrėjęs nusidžiaugė.

— Tai tu, kūmuli? A, kad tave dievai, — linksmas nusišypsojo jisai. — Pasigėriau, kūmuli, tikrai pasigėriau. Nėra ko slėpti.

Budraitis su priekaišta palingavo galva.

— Bus tau šiandien, kūmai, negerai.

— Kodėl man bus negerai? Ar man kiškis kelią jau perbėgo?

— Vėlu jau, o tu dar Merkinėj.

— Ir tu juk, kūmuli, Merkinėj.

— Aš? Mane reikalai sutrukdė, o tu ko čia sėdi?

— Geriu. Zelikien, ima tave galas. Duok dar pusbonkę: išgersiva su kūmu.

— Užteks, užteks — pabarė jį Budraitis. — Vėlu jau, namo metas. O tu ir taip ne vieną gal stiklelį išlaižei nūnai, ir be duonos,— nusijuokė jisai.

— Buvo, kūmuli, kam turiu gintis, buvo. Išgėriau kaip reikia. Bet už savo, kūmuli, ne už kieno svetimo, dievas neužpyks. Nei aš kam stačiau, nei man kas statė. Už savo kruviną skatiką. Zelikien, sakau, duok dar, kol gražumu prašau.

— Nėra daugiau, nėra, — atsakė Zelikienė, suėmė nuo skobnių stiklelį, buteliuką ir išėjo.

— Už savo, tai už savo, bet žmona tau nūnai duos gerų pipirų. Dar su skujinakočiu pasitiks.

— Ova! Tepamėgina tik. Parodysiu, kaip aguonas krečia.

— Ar tu jai parodysi, nežinau, — erzina jį Budraitis, — bet visi mato, kad ji tau dažnai užpila pipirų už kailio. Paėmė ji tave savo rankon ir jokios valios tau neduoda, — nusijuokė Budraitis ir atsisėdo kėdėn.

— Tiesą sakai, dievaž tiesą. Ir taip paėmė, jog gyventi jau nebegalima. Ir vis todėl, kūmuli, kad aš minkštas žmogus, barnio nemėgstu, riaušių nenoriu. Dievaž tiesa, kūmuli! Mano tokis jau būdas, kad aš kiekvienam nusileidžiu visados ir visur. O jos liežuvis kaip pas kalę skolintas, ir gerklė, lyg ji Kriokiškėj užaugo, bet ne sodžiuje, pas gerus tėvus. Tik jau nūnai, kūmuli, galą padarysiu. Jau kad kulsiu ją, tai kulsiu, visus laikus priminsiu.

— Na na, kalbėk, — nusijuokė Budraitis. — Ji tave greičiau nuvanos, o dargi pasigėrusi.

— O tu numanai, kodėl aš pasigėriau? A?..

— Ne.

— Manai, kad aš taip sau ėmiau ir pasigėriau? Kad man degtinė gardi? Ne, kūmuli! Tam pasigėriau, kad žmoną nukultau, kai pareisiu namo.

— Na jau? — paabejojo Budraitis.

— Neabejok. Kad sakau, tai tiesa. Blaivų ji mane tuoj vėl apjotų, ižebotų kaip seną arklį, o kai pasigėriau, to jau nebeatsitiks.

— Na na, pamatysim, kokis tu narsus su žmona kovoti, o dabar imk kepurę ir einam, parvešiu tave, nes žąsis varinėdamas nepakliūsi namo. Nuvirsi kur griovin ar klanan, ar dar baloj nuklimpsi kaip senas Daugelis. Tada ir žmonos nebepamokysi.

— Eisiu, dievaž eisiu, kodėl neiti, kad geras žmogus kviečia... Dėkui tau, kūmuli, kad manęs pasigailėjai. Kur tik mano toji kepurė pražuvo?

Rupeika apsidairė, pasigriebė kepurę, užsimovė ant galvos ir vos atsikėlęs ėjo į vežimą, šlavinėdamas į visas šalis.

— Na, ir varinėji gi tu žąselius! — nusijuokė Budraitis, eidamas paskui. — Siauras tau būtų nūnai kelias namo eiti.

— Kojos, kūmuli, pamielino. Nusėdėjau ir nebevaldau, lyg ne mano.

Su vargu jis nusirito nuo prieangio, dar su didesniu vargu įsiriogolino vežiman ir atsigulė skersai, šiauduosna.

— Sėskis sėdynėn. Bus geriau ir patogiau.

— Man taip geriau. O nuo sėdynės dar žemėn nukrisiu.

— Na, kaip sau nori.

Budraitis atrišo vadeles, įsėdo vežiman ir nuvažiavo pakalnėn. Rupeika, sėdėdamas skersai vežimo, iškabino kojas per drangas ir toliau skundėsi.

— Manai, kūmuli, kad aš veltui, taip sau ėmiau ir pasigėriau. Ne, kūmuli, iš bėdos, iš vargo. Kantrybės pritrūko, štai kas yra, kūmuli. Kenčiau, kenčiau, betgi pasakiau: užteks!..

— Kam gi daveisi, kad žmona tave taip savo valion paimtų. Argi tai vyriškiui gražu?

— O velniai žino, kaip tai atsitiko. Nemušiau anksčiau, gailėjausi, kad graži buvo, nors ir dažnai taip užgaudavo, jog tarytum žemėn įgrūstau. Vėl, matai mano rankas. Kaip, tokius kumščius turėdamas, kausies su moterimi. Duosiu — šlapia vieta tik beliks, į visas šalis pateškės.

— Ir aš gi su savąja niekuomet nesikoviau. Per visą gyvenimą tik vieną kartą ausin sudaviau, ir tai aš buvau kaltas, ne ji.

— Tavo gi žmona kitoniška. Ji galvoj proto daugel turi, o mano vien gerklę gerą, nasrus kaip nemėžtus tvartus ir liežuvį, kuriuo be paliovos mala ir mala kaip šuo uodega. Die, kūmuli, tiesą kalbu. Betgi nūnai aš juos sulaikysiu! Užimsiu nasrus ant visados.

— Sulaikyk, sulaikyk, kol nevėlu. Kai vaikai suaugs, tada jau nebegalėsi. Jie visuomet motinos šalį palaiko, Noo, kumeliuke, — sušvilpė jis rimbu, — pasibėgėk iš kalnelio. Greičiau namo parbėgsi, avižų gausi.

Kumelšė pasibėgėjo kelias varsnas ir vėl ėjo žingsniu. Ratai kelis kartus trinktelėjo, ir Rupeika pajuto, kad drangos jo galvai per kietos. Surangė kojas į vidų ir galva atsispyrė į sėdynę, išsitiesęs per visą vežimą.

— Nesudaužyk ten mano butelių kojom, — įspėjo jį Budraitis. — Sėstai geriau sėdynėn.

— Nieko, kūmuli, man ir taip gerai, — nuramino jį Rupeika ir patraukė kojas. — Žinai kokią ji man nūryt gėdą padarė? Aa? Tu dar nežinai? — kalbėjo jis toliau. — Tokią, brole, gėdą, jog dabar sunku žmonėms akysna žiūrėti.

— Neteko girdėti...

— Praeitą šventadienį suėjau Daugelę iš Šilų. Susėdom pas Maušą, paėmėm alaus ir bekalbėdami gerokai jo ištraukėm. Tiesą, kūmuli, sakau, kam gintis — gerokai jo ištraukėm. Giminės juk ir kiaurus metus nesimatėm. Kalbame šį tą, liežuviais malam, kaip paprastai

būna. Skundžiasi man, kad darbymetė ateina, o jisai ašių neturi. Šiluose, žinai gi, kūmuli, ažuolaičio su ugnimi ieškok neieškok, vis tiek nesurasi! Na, aš ir pažadėjau kaip savam žmogui. Giminė juk, kaip negelbėsi? Šienapjūtė, rugiapjūtė ne už kalnų. Šienas vežti, rugiai vežti reikia, o ašių nėra. Pasakyk patsai, tu blaivus žmogus: ar nereikia gelbėti žmogus tokioje padėtyje.

Budraitis tik nusijuokė ir sutaisė kumelei rimbu. Rupeika skundėsi toliau.

— Aš girtas, kūmuli. Jau kad pasakoti, tai viską išpasakosiu, išporinsiu.

— Porink, porink. Tik ar bus iš to bent kokios naudos?

— Naudos? Nušersiu kailį savo žmonai, tai bus man ir naudos. Kai imu aš pasakoti, žmogeli, tai iširstu, įnirštu kaip šuo pasiutęs. Tai ką gi aš tau pasakojau?

— Kad ašį pažadėjai Daugelei.

— Aa! Atvažiuok, sakau, pas mane gausi ne vieną, bet dvi, o gal ir daugiau. Nusidžiaugė žmogus, net karčiosios pusbonkę pastatė. Išgėrėm gi, nors aš jos nemėgstu. Bet kad žmogus prašo, neatsisakysi. Na, žinai, atvažiavo šiandien anksti pas mane ašių, tokį kelią padarė. Aš juk ūkininkas, mano valia ūky, ne kieno kito. Vėl, kas jai tos ašys? Nei ji darė jų, nei jai galvoj jos. Tiesą aš kalbu, kūmuli, ar ne? A? Tiesa? — sakyk man.

— Žinoma, tiesą. Ne moteriško daiktas kištis į ūkio padarus.

— Taigi. Ir aš taip manau. Bet ką tu žmogus padarysi, kad jos galvoje nėra smegenų nei už skatiką. Kad ėmė, kad ėmė plūsti ir mane, ir Daugele lyg gudas iš Kudariškių. Kur jai tiek ir žodžių imasi! Kad dar plūstų, kai niekas negirdi, betgi prie svetimo žmogaus. Gėda, nežinau, kur akis dėti, iš namų pabėgau. Taip ir nuvažiavo žmogus ašių negavęs.

Na, sakyk tu man, kūmuli, ar ne verta, kad aš jai kailį išpirtau?

— Verta, tai verta. Bet ir tu geras, kad nuo žmonos liežuvio bėgi.

— Ne, kūmuli, nebebėgsiu daugiau. Išdarbuisiu kailį nūnai, šilkinė bus. Žinai pareisiu namo, pamatys, kad girtas esu ir labai girtas, — tuo pulsisi į dantis. Betgi jau tada duosiu! Duosiu — tai duosiu! Dantis išdaužysiu, puodus sugurinsiu...

— Kam tu juos gurinsi? Tau juk paskui teks pirkti nauji, ne kam kitam.

— Tegul. Bet nuo šios dienos bus jai amen!

— Žiūrėk, kad nepranyktų tavo narsumas, kai išsipagiriosi.

— Nepranyks, kūmuli. Rytoj pradės loti — snukin, nesiliaus — ausin, dar maža — kiton. Tokią man gėdą padarė, juokui mane iškėlė, jog su Šilų žmogumi dabar nei nesusieik. Ir ne vien tik su Šilų. A, ji, velnio šluota! Palauk, palauk, aš gi tau parodysiu!..

Ir Rupeika atsisėdo vežime, lyg pasirengęs iškopti.

— Dargi neparvažiavova. Sėdėk dar.

— Neparvažiavova? — dairosi Rupeika. — O kam gi sustojai?

— Kumelšę pagirdysiu. Štai upelis.

— Aa...

Rupeika vėl išsitiesė ir nutilo. Budraitis iškopo iš vežimo, atleido pakeltį, kad kumelei būtų patogiau gerti, kad pavalkai kaklo nespaustų. Kumelė, įbridus vidurin upelio, sustojo, atsigėrė, atsiduso paskui, pakėlė galvą.

— Na, atsigėrei ir pilnesnė. Užteks stovėti.

Ir Budraitis sumojo rimbu. Kumelė truktelėjo vežimą ir staiga išvežė kitan kraštan. Budraitis iškopo vėl iš vežimo, pataisė pakeltį ir pavarė kumele, o patsai ėjo pėsčias šalia vežimo, nes buvo kalnan ir smėlys.

Kada, išvažiavęs lygumon, vėl atsisėdo vežiman, Rupeika gulėjo sukniubęs šiauduose ir snaudė. Budraitis važiavo dabar mišku, tyliai švilpė ir nekalbino Rupeikos, kuris net kriokti

ëmė.

Budraitis važiuodamas minėjo senus laikus. Atsiminė jisai dabar, kaip prieš penkiolika metų važiuo, dar jaunas vyras, šituo pačiu keliu per šitą mišką, su šiuo pačiu Rupeika, važiuo Randamonsna, piršliusna į dabartinės jo žmonos tėvus. Jauni tada dar buvo abu; kitaip, rodos, ir saulė švietė, ir giria šlamėjo. Rodos, vakar visa tai buvo, o jau nuo tų laikų praslinko penkiolika metų ir jo plaukai jau pražilo. Kas bus už kitų penkiolikos metų? Gal jau nebematys tuomet nei saulės, nei girios girdės, tik kaulai jo šus aukštame kapinyne... Dirbi žmogus, bėgi ir nepaeidamas, o kam? Nei nepamatai žmogus, nei nepasižiūri, kai gyvenimas praeina.

— E, kas bus, tesie. Kad žmogui skirta mirti, niekas negelbės. Geriau nei negalvoti.

Ir Budraitis sutaisė kumelei rimbu, lyg ji buvo kalta, kad žmogus mirti turi.

— Tai dribsėsi man, kad tave vilkai papjautų! — sukeikė ją ir truktelėjo vadelėm, sutempė dar kartą ir kitą rimbu per šonus. Kumelė pasišokėjo ir nubėgo šuoliu...

Atvažiavęs sodžiun, Budraitis prikėlė Rupeiką ties jo kiemu.

— Kelkis, kūmai. Atvažiavova. Štai ir tavo žmona laukia.

Rupeika praplėšė akis, atsisėdo vežime.

— Argi jau parvažiavova?

— Matai, parvažiavova.

Budraitis sustabdė arklį, ir Rupeika išsiritu iš vežimo tiesiog nuolatos purvinan griovin šalia kelio.

— E, ir pataikei gi tu. Kur giliausia bala, — nusijuokė iš jo Budraitis.

Rupeika stovėjo pas vežimą ir dairėsi į visas šalis, lyg nepažino, ar namo jis parvažiuo, ar kur kitur. Budraitis truktelėjo vadelėm.

— Palauk, kūmai, — ėjo Rupeika greta vežimo, prisilaikydamas drangos. — O kurgi mano pjautuvai, kuriuos daviau dantinti, ir miltai?

— Fiu fiu! — sušvilpė Budraitis, — štai kada atsiminei! Gal pas Zelikienę liko, o gal pas kalvį.

— Tai aš, brole, palikau pjautuvus pas kalvį ir neatsiėmiau... Ir miltų nepirkau, o pinigų pragėriau. Ką dabar turiu daryti?

— Nežinau. Vertas, kad tave žmona išvanotų, — atsakė jam Budraitis ir pavarė arklį. Rupeika stovėjo vidukelėje ir krapštė pakaušį...

III

Budraitis nieko nerado iš vyrų namie. Vien tarnaitė samdininkė dairėsi aplink krosnį, vakarienę gamino, ir senė sodely sėdėjo, pas bites, kurios dar vidudieny išsispietė, ir nebuvo, kas suleistų spiečių, nors avilys seniai jau buvo parengtas.

— Tegul pabūna sietė, suleisiu rytoj, o šiandien jau vėlu. Matai, bitės gultų jau eina, — kalbėjo Budraitis žmonai, išklauses jos pasakojimų. Dėkui dievui, penktasis jau spiečius. Ir dar nevelyvas. Ar didelis?

— Didokas spiečiukas. Vos susėmėm. Tik žinai, ką aš tau pasakysiu, seneli: bitės kaip avelės: nei viena neigėlė. Sulipo ant šakelės štai šitos obelies, pačios žemiausios, pakratėm šakelę, ir nubyrėjo visos sietan.

— Dėkui dievui už biteles. Sveikos, kad negelia, ne piktos. Jaugi aš šiomet paaukosiu jam žvakelių. Už kiekvieną spiečių — žvakelę... Bet aš čia kalbu su tavim, o ten kumelšė pavalkuose.

Ir senis išėjo iš sodelio.

Vos Surojo Budraitis iškinkyti arklį, pagirdyti ir sunėšti svirnan padargus, kai kieman įbėgo Marytė, Rupeikos duktė, dvylikos metų mergaitė.

— Vai, dėdule, dėdule! — rėkia ji verkdamą ir bėga tiesiog į Budraitį.

— Ko tu čia rėki? Ar tave vilkas pjauna? — klausia jisai mergaitės ir šaiposi sau

ūsosna — susiprotėjo, kad Rupeika moko savo žmoną, kaip reikia vyro klausyti.

— Ogi tėvulis motulę muša! Vis už plaukų tampo. Vai, dėdule, dėdule! Bėk greičiau apginti, kad neužmuštų.

— Neužmuš, neužmuš, apginsim, — ramina jis mergaitę. Nesiskubindamas užrakino svirną ir perkopo per spragelę, kuri jungė jo kiemą su Rupeikos. Nemėgo jusiai Rupeikienės dėl jos ilgo liežuvio. Nebuvo sodžiuje žmogaus, kurio ji būtų neapkalbėjusi ar su kuriuo būtų nesusibarusi. Tokiai žmonai seniai reikėjo kailis nuperti, ir gerai padarys Rupeika, jei kiek ją pavanos. Tik, žinodamas jo kumščių svorį, bijojo, kad girtas būdamas nepasidarytų sau bėdos. Stukters gerai kumščiu, moteriškė ir kojas išties.

Vos tik jis įėjo Rupeikos kieman, kai iš priemenės durų lyg iš mėtyklės paleistas akmuo išspruko Rupeikienė. Ji buvo be skarelės; plaukai sutaršyti, marškiniai ištraukti, viena rankovė visai atplėšta.

Paskui ją išbėgo verkdamu dar du vaiku.

— Kas tai? Puotą keliate, ar kas, kad vaikai dainuoja ir pati paraudus, lyg šokai?

— Vaigi, tasai pasaulio išgama parėjo namo akis užsipylęs, kad jis būtų sau kojeles palaužęs, rankeles pasisukęs, dervos atsilakęs!.. Vaikus išporino, puodus pagurino, manęs vos neužmušė. Vai, dievuliau, rankelės nepakeliu! Kaip aš rytoj eisiu rugių pjautų.

— Aš tave, gyvate! Laimė tavo, kad ištrūkai. Tu man suimsi dantis! — rėkia pirkioj Rupeika.— Tu dar bartis sumanei? Aš tau sunersiu nasrus, tu man žinosi!..

— Kam gi pristoji girtą. Štai ir gavai.

— Kaipgi, dievuliau, tylėsi. Parėjo namo, akis užliejęs. Nei jis pjautuvų parnešė, nei druskos, nei miltų. Ką gi dabar aš rytoj darysiu? Visi eis rugių pjautų, o aš pjautuvo neturiu, ir dar, sako, tylėk jam! Aš jį lazda kaip šunį nuvanosiu!

Ir Rupeikienė ėmė traukti iš tvoros straigą. Duryse atsistojo Rupeika su skujinakočiu. Norėjo per žengti slenkstį, bet kojos jo neklausė, ir jis vos nenuvirto.

— Eikite visi iš mano namų! Kad jūsų čia visų nei kojos nebūtų!..

— Aš tau, žmogžudy, pasaulio išgama, smagenis pramušiu, galvą pravirinsiu! — puola jį Rupeikienė ir lenda vėl į vyrą.

— Eikš, eikš! Dar tau maža teko. Palauk, dar aš tave sugriebsiu savo rankosna, — grasydamas ritasi per slenkstį Rupeika.

Budraitis sulaikė pirmiausia Rupeikienę.

— Na, žmona, kur tavo protas? Matai, žmogus girtas kaip pėdas, o tu į jį lendi. Nori, kad dar primuštų? Nelįsk dabar jam akysna. Eik pas mus, ten pernaktosi. Ryt išsipagiris vyras — tada kalbėsita.

— Kad jį dievulis taip kliudytų, kaip jį kas kliudė, šitą girtuoklį, kad jam velnias sprandą nusuktų! — keikė ji vyrą, eidama į spragelę. — Einam, vaikeliai, nuo tėvo girtuoklio! — šaukė ji vaikų.

— Eikite iš mano namų! Ir iš kiemo eikite, kad jūsų čia nei koja nebevaikščiotų. Visiems galvas suskaldysiu, o tau pirmai.

Į tą riksmą, kurį sukėlė Rupeikos šeima, subėgo, kur buvę, kur nebuvę, viso kaimo vaikai. Dabar jie sukibo ant vartų ir žiūri, kas bus toliau.

— Na, kūmai, užteks. Eik pirkion, išsimiegok. Pamokei žmoną, ir užteks.

— Ne, aš dar jai, gyvatei, mažai daviau. Išspruko iš mano nagų... Leisk, kūmuli! Aš ją surasiu, nepasislėps ji nuo manęs.

— Užteks, užteks... Matai, visas sodžius subėgo... Juoksis vėliau.

— Juoksis, sakai? Tegul juokiasi... Ar tai dar maža iš manęs prisijuokė, maža dar prisišaipė. Palaukite, aš dar ir kitą kartą pasigersiu, tada visiems galvas suskaldysiu. Ar tai jūs čia karstysitės ant vartų, varliai!— puolė jusiai vaikus.

Tie strimgalvėmis kaip žvirbliai nukrito nuo vartų, sustojo kitoje gatvės pusėje ir žiūri, ar dėdė vys juos toliau. Pagaliau Budraitis įkalbėjo ir nuvedė Rupeiką pirkion. Ten atsisėdo Rupeika skobnių gale ir ėmė verkdamas skūstis žmona, vaikais.

— Žinai kūmuli, ji mane, matyti, nunuodijo!
— Kur jau ji tave nunuodys? Ką tu dabar kalbi?
— Kad pikta man, kūmuli. O ji ragana tokia, jog iš jos visko galima laukti... Pikta, kūmuli. Dievaž vemsiu!.. Ir Rupeika apkniubo gale skobnių.
— Pasigėrei, ir pikta todėl. Gulkis lovon ir užmik, tada viskas praeis.
Rupeika šlaistydama nuėjo į lovą ir atsigulė.
— Štai kūmuli, butis. Vienas kaip pirštas! Apsirgau, ir vandens nėra kas paduotų. Nudvėsiu čia vieni vienai, ir nebus kas žvakę rankon įdėtų... Ir vis per tą mano ragana... — aimanavo Rupeika.
— Nemirsi, nesibaidyk. Tai degtinė tave taip valo, gerti neįpratęs. Išsimiegosi ir sveikas būsi, — ramina ją Budraitis.
— Kur žmogus būsi įpratęs, kad skatikėlio niekados rankoj neturi. Kokis atsiranda namie, tuoj ją sugriebia toji giltinė. O iš jos nagų gal išlupsi?.. Betgi jos čia kojos daugiau nebebus, kūmuli. Teeina sau, iš kur atėjusi... Vienas dabar gyvensiu, kaip patinka!
Budraitis tuoj išėjo iš pirkios, ir Rupeika užmigo.

IV

Anksti anksti nubudo Rupeika, dar saulei netekėjus. Kas vakar buvo, jis nieko neatsiminė; tik juto, kad jam nežmoniškai skauda galvą ir kankina ją be galo troškimas. Gerklė ir burna išdžiūvusios, lūpos apsmogojusios. — Gerti! — paprašė jisai, neatmerkdamas akių, bet niekas neatsiliepė. Palaukęs truputį ir daugiau atsipotrinęs iš miego, jis pravėrė akis ir norėjo pakelti galvą, bet negalėjo, taip ją skaudėjo ir tokia ji buvo sunki, lyg geležinis, pilnas vandens puodas. Ausyse užė, lyg kipšai ten malūną būtų įsitaisę.

Dideliu vargu pasivertė jisai ant šono ir apsidairė: — mato — pilnos grindys šukių ir šukelių sudaužytų puodų ir dubenių. Jis patsai guli vieni vienai, apsilkęs, apsiavęs, su įpurvintomis iki aulų pušnimis. Ant lovelės ir užulovėj, kur visuomet vaikai gulėdavo, nieko nėra. Tik už skobnių, ant gryno suolo, vien po galva pasidėjus kažkokius rūbekšius, gulėjo jo žmona.

Rupeika iš pradžios negalėjo suprasti, kas gi tokio atsitiko, ar sirgo jisai labai, ar kas pasidarė? Paskui ėmė neaiškiai, kaip per sapną, vaidentis vakarykščia diena. Atsiminė, kaip jis, pragėręs visus pinigus, nenupirko nei druskos, nei miltų šventei, kaip girtas parvažiavo su Budraičiu namo, neatsiėmęs iš kalvio pjautuvų, kaip namie primušė žmoną ir išvaikė vaikus iš pirkios.

Atsiminė viską Rupeika ir — nusigando. Kas dabar bus? Ką jam pasakys žmona? Kaip namiškiams ir kitiems akysna pažiūrės? O ypač žmonai! Vai, griėš ji dabar, tai griėš!.. Paleis liežuvį per visą sodžių. Ir verta gi jam...

Nagi su pjautuvais kas daryti? Visi juk eis nūnai į rugius, o jo pjautuvai pas kalvį Ar padantino jisai tik vakar? Tiek turėjo kalvis darbo! Kas stovėjo ant sprando ir niukino, tam išdantino, o jisai net neužėjo kalvėn.

Štai gėdos! Štai gėdos! Nieko kito Čia žmogus nesugalvosi, nesumanysi. Reikia, kol dar žmonės nesusikėlė ir žmona dar miega, subėgioti Merkinėn ir parnešti pjautuvai.

Taip, bet ar kalvis panorės dėl jo pjautuvų anksti keltis ir darbo imtis, jei jų vakar neišdantino? O vėl, kuo jisai užmokės, kad vakar visus pinigus pragėrė!..

Tai mušti jį! Tai mušti! Ir verkti neduoti! Tai bus keiksmo, tai sius žmona!..

Ką žmona? Ar jisai gi nevertas, kad ją keiktų! Kad taip kitas būtų padaręs, jis pirmas iškoneveiktų tokį!..

O kurgi vaikai? Kam jis vaikus išgasdė? Kaip jiems dabar akysna pažiūrės!

— Ak, tu dieve mano! — sudejavo Rupeika, taip jam neramu ir gaila pasidarė. Širdį taip jam suspaudė, susopo, lyg kas karštu vandeniu apipylė ir lyg traukučiai ją suraivė, net

lova subraškėjo.

Žmona nubudo, pakėlė galvą ir apsidairė. Rupeika nusigando, kad ji nesuprastų jį esant nubudus. Jis baisiai nenorėjo, kad ji dabar imtų bartis. Tegu sau paskui, vėliau, bet tik ne dabar.

Apie tai, kad „užimtu“ žmonai nasrus, kaip jis vakar sau žadėjo, dabar nei galvoti nenorėjo, nes jautėsi esąs kaltas. Visas jo vakarykščias noras jam atrodė dabar tokis vaikiškas ir kvailas, jog net būtų nuspjovęs, jei žmonos nebūtų bijojęs.

Kai tik ši pakėlė galvą, jis užmerkė akis ir apsimetė, kad miegąs.

Rupeikienė apsivertė ant kito šono, nusigręžo į sieną ir vėl užmigo.

Kadangi ji be galo kankino troškimas, Rupeika, palaukęs truputį, kol jam pasirodė, kad žmona jau miega, atsisėdo lovoj ir nuleido kojas žemėn. Galvoj taip terškino, taip laužė, lyg ją norėjo kas lankais apkalti...

Atsistojo ir netvirtom dar kojom nuėjo pasisemti sau vandens. Paėmęs kaušelį, ilgai negalėjo įkišti jį kibiran: pasaitas kliudė, ir rankos vis drebėjo.

Žmona vėl pakėlė galvą.

— A? Lakti užsimanei. Maža tau dar, kad vakar prisilakei mūsų ašarų!

— Tylėk, tylėk! — nedrąsiai pabarė ją Rupeika. — Kad guli, tai gulėk. Nesiusk nuo ryto kaip Ribinsko kalė.

— Tai aš tau kalė! Tai aš tau siuntu!.. Ak tu, žmonių išgama, ak tu, girtuokli!.. Akis tau išdraskysiu nūnai, plaukus išrausiu! Juokui mane iškėlei ir dar kale vadini! Žiūrėk tu jo tik!..

Ir ji atsisėdo ant suolo.

Rupeika, nelaukdamas, kas bus toliau, sugriebė greičiau kepurę, užmovė giliai, net ant ausų, ir išsinešdino kieman.

Per siodžių ėjo skerdžius ir trimitavo.

Rupeika nuėjo skiedrynan ir atsisėdo ant kulbelės...

V

Saulė buvo gan aukštai. Rupeika sėdėjo ant kluono slenksčio, susiraukęs, paniuręs ir tynė dalgę.

Iš daržų grįžo namo Budraitis, užsikoręs du maišu ant rankos. Jis sustojo ties kluono vartais, pakorė maišus ant tvoros, o patsai atsisėdo ant slenksčio greta su Rupeika. Rupeika nei nedirstelėjo jo pusėn, neprakalbėjo nei žodžio ir dar su didesne atyda plakė dalgę. Budraitis išsitraukė iš užjuostės krepšį, prisikimšo pypkę ir įskylė ugnies.

— Na, kaip tavo žmona? Ilgam numalšinei? — paklausė jisai, leisdamas aukštyn dūmus.

— E, neklausk geriau! — sumojo ranka ir rūščiai nuspjovė Rupeika. Pakėlęs dalgę iki akių, ėmė mėginti pirštu ašmenis.

— Einam, padėsi man bičių suleisti avilin. Būsi mano bičiulis. Kai iškopsiu, medaus gausi. Tik žiūrėk, kad nūnai daugiau nebesibartai, nepyktai, nes kitaip bitės nesivaisins.

— Prašyk sau kito, ne manęs. Geriau bus, — murmtelėjo jisai ir, paėmęs dalgiakotį, pritaisė tuojau ištintą dalgę. Budraitis žiūrėjo į jį, leido dūmus aukštyn ir tylėjo.

— Tėvuli, tėvuli, ko neini valgyti? Motulė pyksta, kad viralas užšalo! — šaukė Rupeikos duktė, užsikorus ant kluonienos vartų.

— Kur tasai išgama? Ko jis neina, ko nesako, pas ką jisai pjautuvus paliko. Ar jis laukia, kol aš jam plaukus nurausiu!.. — šūkaloja ant viso kiemo Rupeikienė.

Rupeika pritaisė dalgę, užsimetė ant pečių ir, užkišęs už juostos aslą, neprabylojęs į nieką nei vieno žodžio, nuėjo į laukus.

— Na ir vyras! Tai tau ir numalšino! — nusijuokė Budraitis ir nuspjovė. Pasikėlęs

paėmė maišus ir nuėjo į savo kiemą.

— Reikia ko kito pasišaukti bičiuliuosna. Taip ir nėjo Rupeika visą dieną pirkion valgyti. Vėlų vakarą parėjęs namo, atsirikė duonos, suvalgė su vandenimi, sėdėdamas pasvirnėje, ir nuėjo gultų kluonan. Ant rytojaus, saulei dar netekėjus, pasikinkė arklį ir nuvažiavo pievosna, kurios buvo už penkių verstų nuo sodžiaus...

Ištisą savaitę baidėsi pirkion įžengti.

Nuo to meto Rupeika nebesvajėjo daugiau „mokyti žmoną ir nasrų jai užimti“.

SILKĖS

Buvo pusiaugavėnis. Į pavasarį virto. Dienos buvo šiltos, saulėtos; sniegas tirpo, viršukalniai visur juodavo; klonelėmis, vagomis, vidukelėmis bėgo upeliai ir šniokšdami pasakojo pavasario pasaką, pranešdavo, kad jisai jau arti arti...

— Moterėlės, ar neturite šerių, vištų, kiaušinių? — pirštu langan belsdamas, klausė vieną tokią dieną Kušlius.

Buvo tai senas žydėlis, iki akių apžėlęs, ilga raudona barzda. Plaukai buvo visai žili, barzda tik pusiau, ir šis pusiaužilumas nedengė ir negadino prigimtos jo plaukų spalvos. Jisai buvo labai kušlas ir niekadoms nematė, kas guli po jo kojų, todėl eidamas čiupinėdavo pirma savęs lazda kaip aklas; ypačiai atsargiai žengdavo, jei nešdavo kiaušinius.

— Kodėl tu akinių sau nenusiperki? — klausia jį ne kartą žmonės.

— Akinių? O kur aš imsiu pinigų akiniams pirkti? — klausdavo jisai ir sunkiai dūšaudavo.

Daugiausia turėdavo jis nukęsti nuo sodžiaus vaikų. Jie mėgo padėti jam po kojų pagalį ar ką kita, kad tik Kušlius sukluptų. Tai būtų juokų! Bet Kušlius gerai žinojo jų norus ir buvo ypačiai atsargus, kada matė žaidžiančius vaikus ar pusbernius.

— Kam jūs pikta darote senam žmogui? — kalbėdavo jisai priekaišiai, pastumdamas lazda nuo kelio šalin tyčia padėtą pagalį ar akmenį. — Ar tai būtų gera, jei aš nuvirstau ir užsimuštau?

Bet pykti jis niekuomet nepyko: gal jau jo širdis priprato prie visokių pajuokimų.

Žiemą ir vasarą vienodai apsitaisęs, ėjo per sodžius, nešdamas rankoj pintinėle, maišą — krautuvėlę už pečių ir neaplenkdavo nei vieno kiemo.

Dabar jisai stovėjo po Gerdviliaus langu ir klausė, priglaudęs į stiklą ausį, ką atsakys jam moterys.

— Yra tekio jaknos, — pasityčiojo iš jo piemuo, kuris, sėdėdamas ant suolo, mezgė prie lango tinklą. Bet Kušlius, pripratęs jau panašius pasityčiojimus girdėti, neėmė dabon jo žodžių. Palaukęs truputį ir nesulaukęs atsakymo, jis vėl beldžia pirštais langan.

— Ar nereikia muilo, adatų, degtukų, silkių?..

— Užėik, užėik, pamatysime, — kviečia jį pirkion Gerdvilienė, pasikuštėjusi, pasitarusi su marčia, kuri, užgulusi ant lopšio, žindo dabar vaiką.

Kušlius nušlepsėjo per kiemą į priemenę. Piemuo pašoko į pakrosnį, ištraukė storiausią pagalį ir padėjo po slenksčiu.

— Paimk pagalį, paimk pagalį! — subarė jį Gerdvilienė. — Ar tu nori, kad senas žmogus užsimuštų? Ak tu, begėdi!

— Būta žmogaus — nekrikštas! — šaiposi piemuo ir sėdasi prie lango. — Kai aš tarnavau Šilakiemy, ne tokius dar juokus jam krėtėme.

Monikė, Gerdviliaus duktė, apie penkiolikos metų mergaitė, priglaudus į sieną kuodelį ir pašokus greitai — Kušlius jau ėjo per priemenę — pakėlė pagalį ir numetė vėl pakrosnin.

— Palaidūne! Štai kad duosiu kukurėn, tai žinosi! — bara ji piemenį, savo vieton, prie kuodelio, eidama.

— Per trumpos rankos. Ar ne Kušliaus marti nori būti, kad už ji taip stoji? — pasityčiojo iš jos piemuo.

— E, varliūkštis, dar šaiposi kaip pelė žirniuose.

— Ką tu Šilakiemy darei, tu sau žinokis, o čia to nebedarysi, — subarė jį taip pat ir Gerdvilienė. — Tik išdykėliai juokus daro iš seno žmogaus. Nesijuok, nes ir patsai senas būsi. Nusidėsi dievui, tyčiodamasis iš senatvės. Dievas pačiam neleis senų metų susilaukti.

— Dar jau ten dievui nusidėsi, kai iš žydo pasijuoksi, — paabejojo Marcelė, tarnaitė algininkė. — Jie gi mūsų viešpatį dievulį nukankino.

Čia, sunkiai stenėdamas, vos persirito per slenkstį Kušlius. Matyti, buvo labai nuvargęs.

— Pagarbintas dievas! — prabilo jisai, nenusiimdamas kepurės.

— Per amžius! — atsakė vien Gerdvilienė. Kušlius, priėjęs į skobnis arti lango atsistojęs, nusiėmė nuo pečių maišelį, kuriam buvo jojo prekės sukrautos, padėjo jį ant uslano, pintinėlę su kiaušiniais pastatė po suolu, pabeldinęs lazdele, ar ten nėra ko. Kibirėlį su silkėmis pasidėjo šalia, ant suolo, ir atidengė lopinį, kuriuo buvo silkės užklotos.

— Nu, eikite, imkite silkių! — kviečia jisai moteris ir ima rinkti kibire viršun kur mažiausias. — Kiek jūs norite imti? Dvi, tris?

Gerdvilienė nulindo nuo priekrosnio, pasitaisė suknelę ir, priėjus į suolą, ėmė kibire rinkti silkes ir išrinko sau, kurios jai atrodė pačios geriausios.

— Vai, tu pačias geriausias silkes pasirinkai. Kas gi nupirks menkas? — murma Kušlius.

— Nieko, paims žmonės ir menkas, kai nebus geresnių.

Gerdvilienė, išsirinkusi sau penkias silkes, atidėjo jas ant suolo.

— Kiekgi tu nori už jas kiaušinių? — pasiklausė ji Kušliu.

Kušlius paėmė silkes rankon, pakilnojo, pavartė, pasvėrė...

— Kiek kiaušinių? Kiaušiniai dabar labai pigūs, o silkes pasirinkai didžiausias. Ot, žiūrėk, riebios kaip vištos, — pakišo jisai silkes Gerdvilienei po nosimi.

— Tu man nekaišiok akysna. Aš nekušla, matau. Silkės kaip plokštės.

— Geros plokštės! Kad aš geresnių savo amžiuje nevalgytau. Nu, duosi man ketvirtą kapos dalį. Gerai?

— Vai, kad tu nesulauktai, nekrikšte, kad aš tau už šitas plokštukes tiek duotau! Še tau tavo silkes, turėkis sau.

Paėmus nuo suolo silkes, sumetė jas kibiran ir nusigrėžus eina į priekrosnį, kur ant mažo uslanėlio guli jos verpstis.

— Nu, kiek duosi? Sakyk, kiek duosi? — šaukia Kušlius ir krauna tas pačias silkes. Iš kibiro vėl ant suolo.

Gerdvilienė šluostosi prijuoste rankas ir sėdasi už ratelio.

— Aštuonių nori, — pasiūlė ji Kušliui, — tai imsiu.

— Aštuoni kiaušiniai už tokias penkias silkes? — nusistebėjo Kušlius. — Kad mano nedraugas tiek turėtų, kaip jos man pačiam daugiau atsieina. Keturiolika duosi?

— Neduosiu. Nori, devynis imk, daugiau negausi nei skatikėlio.

Ir, pasistačius verpstį, prisitraukė ratelį, paseilino kuodelį ir ėmė verpti, lyg jai silkės nei nerūpi.

— Trylika duosi? — klausia Kušlius. — Pigiau negaliu. Kad aš taip gyvas būtau, negaliu! — siekia Kušlius, bet nekrauna dar silkių atgal kibirėlin.

— Dešimts, paskutinis žodis. Daugiau nei vieno kiaušinio nepridėsiu.

— Kad nors silkės būtų geros,— palaikė ją marti. Pažindžiusi vaiką, apklostė jį vystyklėmis ir, eidama į verpstį, pavartė gulinčias ant suolo silkes. — Mažos, menkos lyg mekšrukai.

— Kad aš taip gyvas būtau, kaip man pačiam brangiau atsieina.

Kušlius sukrovė silkes kibirėlin, užsimetė maišinę savo krautuvėlę ant pečių, į

permestą per petį maišo galą prikabino pintinėlę su kiaušiniais ir dūšaudamas eina į duris.

— Dvylika duosi? — klausia, stabtelėjęs duryse.

— Dešimts, sakiau. Daugiau ne pridėsiu ir nesiderėk veltui. Aš — ne mažas vaikas.

— Negaliu, dievaž negaliu.

— Negali, neparduok, — bambtelėjo marti.

Išėjęs kieman, Kušlius priėjo prie lango ir dar sykį klausia:

— Moterėle, vienuolika duosi?

— Dar akysna lenda. Sakau, dešimts.

Kušlius minutėlę stovi vietoj ir mąsto, ar eiti toliau, ar grįžti atgal. Kaip negrįši, jei vis dėlto uždarbio bus: penki šeši skatikai, o gal ir visas dešimtokas.

Kušlius grįžta atgal pirkion, stato toje pačioje vietoje savo prietaisus ir krauna iš kibiro silkes.

— Nu, nešk kiaušinių ir imk sau silkes, — šaukia jisai sukrovęs jas ant suolo.

Gerdvilienė, priglaudusi verpstį į sieną, nusiėmė nuo lentynos dubenėlį silkėms sudėti.

— Kokių dabar tu man čia duodi silkių? Ar tu mane kvailą matai, kad aš tokias imtau! — pyksta Gerdvilienė, vartydama išdėtas ant suolo silkes; jai parinko dabar Kušlius, kurios mažesnės.

— Kokių tau reikia silkių? — rėkia Kušlius. — Pačios geriausios silkės, kad aš taip gyvas būtau.

— Imk, imk sau šitas, man tokių nereikia, — kemša jam rankosna atgal silkes. — Žiūrėk tik jo! Parinko, kurios blogiausios.

— Už dešimtį kiaušinių tu nori gerų silkių, — bambsi Kušlius ir pamaino dvi silki geresnėm. — Nu, še geresnes. Imk silkes ir nešk kiaušinius.

Gerdvilienė atsisėdo po kuodeliu ir žiūrėte nežiūri į silkes.

— Nereikia man tokių. Neduodi gerų, laikyk sau visas. Žydas vėl rankioja kibire silkes. Parankiojės, pauostęs dar dvi pamainė.

— Ar imsi, moterėl? Man nėra kada, kam laiką gaišini? — net supykęs rėkia žydas. — Nu, imk, kokias buvai išsirinkusi.

Gerdvilienė mato, kad jisai pamainė jau visas geresnėmis.

— Marcele, paimk tu iš jo silkes, — liepė ji samdininkei, o pati pasikėlusį išėjo su dubenėliu priemenėn, kur spintelėje buvo sukrauti kiaušiniai.

Marcelė, neatsikeldama nuo kuodelio, pasiekė iš kampo dugnelį, kuriuo užvoždavo puodus su karštu viralu, kad juosna musės nekristų, ir sudėjo ant jo silkes.

Kada Gerdvilienė atnešė kiaušinių, Kušlius apžiūrėjo kiekvieną jų, ir ant saulės žiūrėjo, ir kratė, ir į ausį dėjo.

— Kokius tu man davei kiaušinius? — reikalavo dabar Kušlius. — Kas matė tokius kiaušinius? Už juos man niekas nei dviejų skatikų neduos.

— Nenori — neimk, Merkinėje parduosiu, — atrėžė Gerdvilienė. — Marcele, atiduok jam silkes.

— Nu, nu, kam taip greitai, — tyliau ir taikiau kalba Kušlius ir krauna kiaušinius pintinėlėn. — Tu man duosi dar kelias keptas bulbes. Aš nūnai dar nieko nevalgiau.

— Moniute, duok jam bulbių, — nusigrėžė Gerdvilienė į dukterį.

Toji pasėmė rieškučias bulbių ir pabėrė ant skobnių. Kušlius nusilupęs suvalgė uveriai dvi tris, o kitas įsidėjo sau kišenėn.

Kol žydas lupė ir valgė bulbes, Marcelė ištraukė jam iš kibiro vieną, antrą ir trečią silkę, taip paselino, jog niekas nei nepastebėjo, kai ji ištraukė jas ir paslėpė už verpsčio. Vien tik piemuo matė. Kada ji paslėpė silkes, jis dirstelėjo, mirkstelėjo į ją ir nusikvatojo ant visos pirkios.

— Ko dabar tu čia gerklę plėši? — nusistebėjo Monikė. — Paleido nasrus kaip trimitą.

— Iš seno žmogaus juokiasi, kad jam sunku, — pasiskundė Kušlius, rydamas bulbę.

— Negerai iš nuvargusio juoktis.

Marcelė dirstelėjo į piemenį ir taip pat nusikvatojo; supratusi, kad jisai viską matė, mirkstelėjo jam, kad tylėtų.

Kušlius, likusias įsidėjęs kišenėn, pasiaiškino:

— Parnešiu mano bobai; ji labai serga.

Paskui Kušlius užsirišo, užsidėjo maišelį ant pečių ir giliai atsiduso.

— Moteriške, ar neturi man vištos parduoti? a? Vištos, gaidžio?

— Nėra. Kas dabar tau vištas parduos.

— Mano žmona serga, jai vištos reikia, ir vištos nėra, — pasiskundė Kušlius ir, pasiėmęs savo visą mantą, nuėjo į duris. Dūsauja senis, sunku jam ji nešioti: jis vos kojas velka, o čia braidžiok tokioje palaidoje, tokioje slidumoj, iki klupsčio slapias, purvinas. O ten namie jo senė viena, ligota, be pagalbos.

— Ui, kad mano nedraugams būtų taip lengva gyventi, kaip man lengva, — dūsauja eidamas Kušlius.

Kai tik jis išėjo per slenkstį, piemuo ir Marcelė vėl abu nusikvatojo pilna gerkle.

— Tai judu, begėdžiu, iškrėtėta dabar jam kokį šposą? — susiprato Gerdvilienė.

Marcelė pakėlė aukštyr už uodegų tris silkes.

— Tai tu jas, begėde, jam pavogei? Ak mazniule! — nusijuokė marti, o Marcelė ir piemuo dar labiau nusikvatojo.

— Ir negaila tau jo vargo, begėde! — subarė Gerdvilienė.— Gal visos dienos uždarbi pavogei. O ten jo žmona gal alkana guli. Dievo tu nebijai.

— Neims jo galas! — pasiteisino Marcelė, liovusi juoktis.— Maža jie apgauna mūsų žmogų.

— Tai jų darbas. Bet pažiūrėsime, ką pasakys tau kunigas, kai nueisi išpažinties?

Marcelė visai nutilo, nes ji nusigando, kunigą prisiminus. Vėlgi, jai toptelėjo širdin, kad gal tikrai Kušlius ir jo šeimyna badauja. Ir prisiminė, kaip jis uveriai valgė keptas bulbes.

— Pasijuoksite judu, kai teks jum aname pasauly, įsikandus silkes dantyse, prašinėti Kušlių, kad jas nuo jūsų atgal priimtų! — pagrasė jam Monikė.

— Nesulauktų jo galva, kad aš žydo prašinėtau, — atrėžė piemuo.—Arba ten žydai bus, kur mes, katalikai?

— Kai pateksi pragaran, ten gana rasi visų: ir žydų, ir katalikų, ir ponų, ir prasčiokų.

— Dar jau, die, yra nusidėjimas dievui žydą apgauti, — mėgino teisintis Marcelė. — Jie gi mūsų viešpatį dievulį nukankino, nukryžiavo.

— Vai, mergele! — atsiduso Gerdvilienė, — mes jį kasdien, mieliausį dievulį, kiek kankinam, kiek kryžiuojam!.. Ir jis mums vis atleidžia...

II

Prisisapnavo Marcelėi, kad ji pateko dangun. Ten buvo gražu kaip Pivašiūnų bažnyčioje. Visur žvakės dega, žiburiai; patsai ponas dievulis, žilas, ilga barzda, sėdi aukštai ant altoriaus, o aplinkui vis angelėliai: vieni maži maži kaip švenčiausios panelės paveiksle Merkinėje lekioja ir aukštai, ir žemai aplinkui dievulį, o kiti — dideli jau, ilgais rūbais apsitaisę ir dideliais sparnais už pečių klūpauja pas altorių, rankutes sudėję kaip jauni kunigėliai ar klierikai, ir garbina dievulį.

Visas dangus pilnas numirėlių; iš tų, kurie dar gyvi, Marcelė nepamatė nei vieno. Jai net baugu pasidarė ir toptelėjo širdin, ar tik ir ji nebus numirusi, kad pateko dangun. Tik prisiminti, kada gi ji mirė, negalėjo. Ilgai mąstyti neteko, nes numirėlių ėmė vis daugiau ir daugiau brautis dangun pro mažąsias dureles, kur ji stovėjo, jog ją nustumė net kampan ir ten prispaudė prie sienos. Prisibrukė tiek numirėlių dangun, lyg žmonių Merkinės bažnyčion per švento Roko atlaidus. Visi jie buvo gražiai apsitaisę, lyg vos tik palaidoti. Daugel ten buvo vyrų, moterų, ponų, kunigų ir prasčiokų žmonių.

Ponai ir ponios už grotelių sėdėjo, arčiau pono dievulio; pamačiusi tai Marcelė net atsiduso.

— Tai, dievuliau, ponams ir danguje geriau! Čia pamatė Marcelė daugelį savo pažįstamų; vieni jų jau seniai buvo mirę, kiti dar tik pernai. Čia buvo Lukošiušas Petras, jos krikštatėvis, pas kurį ji penkerius metus tarnavo ir piemene, ir pusmerge. Pamatė ir Vakšienę, savo krikštamočią, kuri jai padovanojo šilkinę skarelę, kada ji ėjo pirmosios išpažinties, Tiesa, skarelė buvo jau nebe nauja, net maža skylutė pačiam vidury žibėjo, bet Marcelė ir dabar ją raišioja, kada tik eina kur didesnį atlaidan. Čia buvo daugel ir kitų, kuriuos Marcelė vos atsiminė.

Stovi Marcelė arti durų, pas sieną prisiglaudus, ir dairosi. Mato, kad ten, pas groteles, klūpauja ir jos sena motutė. Pajuto ji, kad tiek pasiilgo savo motutės, tiek pasiilgo, jog širdį suspaudė kaip replėm. Taigi jau dabar pasikalbės, taigi papasakos savo motutei, išporins visus savo vargelius, kaip kad būdavo, kada dar motutė nemirus buvo ir kas vienas šventadienis pas ją ateidavo.

Nieko nebudama, braunasi Marcelė ten, kur klūpauja motutė, daro sau kelią alkūnėm ir šonais, kaip tik gali, tiesiai; tą prispaudė, tam koją užmynė; net pyksta ir šaiposi ant jos vėlės. Bet ji nepaiso ir braunasi toliau.

Kada ji taip išibrovė net dangaus vidurin ir motina jau buvo visai arti — liko pora tik žingsnių žengti — pastojo jai kelią angelas. Jis buvo baltai apsitaisęs; per petį buvo persijuosęs raudona juosta su aukso blizgeliais, o rankoje laikė didelę auksinę buožę.

— Ko čia brauniesi kaip nesivaimėlė ir trukdai vėlėms dievą tėvą garbinti! — subarė jis Marcelę. Apžiūrėjęs ją nuo galvos iki kojų, ir dar pridėjo: — Atėjai čia apskretusi ir trini baltus vėlių rūbus.

Pasidairė į save Marcelė, ogi ji tikrai apskretusi, apsisėgusi kasdiene suknele, marškiniai gal jau dvi savaiti nomainyti. Susigėdo Marcelė, net nusigando ir akis žemyn nuleido. O angelas žiūrėjo į ją vis rūsčiau ir rūsčiau.

— Kam atsinešei silkes dievo namuosna? — klausia angelas.—Ar kad tvanką darytai? Duoki silkes, teišmesiu jas.

Žiūri Marcelė, kad tikrai rankose laiko silkes, tas pačias, kurias iš Kušliaus kibiro buvo pavogusi. Kaip ji jas pasiėmė ir kaip čia atsinešė — pati nežinojo. Prisiminė tik, kad buvo jau jas suvalgiusi, ir dar daugiau nusigando. Dabar pajuto Marcelė, kad nuo silkių varva per pirštus ant suknelės skystimas. Ištiesė tada greičiau rankas, atiduodama angelui silkes. Angelas pašaukė kitą mažesnę ir tarė:

— Imk iš jos silkes ir išmesk laukan. Danguje yra savo valgymų ir savo gėrimų, ne žemiškų. Silkių čia nebereikia.

Jau mažas angelėlis atkišo ranką paimti iš jos silkių, kai už dangaus durų pasigirdo rūstus balsas:

— Atiduokite man silkes! Tai mano silkės, kurias ji man pavogė!

Pažino Marcelė Kušliaus balsą ir dar labiau nusigando. Pamatė, kad visos vėlės nuo jos pasitraukė, o dievulis, aukštai sėdėdamas, net kaktą suraukė. Marcelė bijojo pakelti į jį akis, bet žvilgtelėjus iš pasalų gerai pamatė, kad jisai rūstauja. O tasai begėdis Kušlius vis rėkauja už durų. Išraus jį jam barzdą, net piemens paprašys, kad vilkutį įleisti! Ar nevertas gi? Jau kad sužinojo, būtų kur kitur jai pasakęs, vieną vienai, ir pareikalavęs mokesčio, o ne čia, danguje, angelų ir dievulio akivaizdoje.

— Ar tai ir danguje tiesos nėra, kad man silkių neatiduoda?! Ir ten pavargėliui žydui skriaudą daro? — nesiliauja Kušlius.

— Tai tu, prisivogusi silkių, dangun atėjusi? Dievo namuosna atsinešusi vogtų daiktų?— klausia angelas, bet Marcelė tyli, lyg žadą užkandusi: tiek ji nusigando.

— Kad taip darai ir dar tyli, pasiaiškinti nenori, einam pas dievulį, tenubaudžia jis tave, kaip esi užsitarnavusi!

Paėmė angelas ją už rankos ir veda per visą dangų, tiosiog į dievo sostą prie altoriaus.

Marcelei tokia gėda, jog, rodosi, primanų — žemėn prasmegų. O visi tai tik traukiasi šalin, lyg ji būtų niežais užkrėsta, ir pasipiktinę šaiposi.

— Vagilka! Silkes pavogė žydui...— girdi Marcelė eidama.

Tai vėlės piktais žvilgsniais ją lydi. Sunkiausia buvo Marcelei, kada ją angelas vedė šalia tos vietos, kur motutė klūpodavo. Nors Marcelė akių nepakėlė, bet pajuto, kaip į ją motutė graudžiai pasižiūrėjo. Pajuto Marcelė ir paraudonavo kaip putino uoga; ar gal jai tik pasirodė, kad paraudonavo.

— Tu pavogei Kušliaus silkes?— paklausė dievulis, kai Marcelė priėjo prie jo sosto ir atsiklaupė.

Marcelė tyli kaip nebylė, tik ranka akis uždengė ir dreba kaip epušės lapas.

Dievulis tyli ir laukia, ką pasakys Marcelė. Nesulaukęs pasiteisinimo, jis atsigrėžė į angelus ir paliepė jiems:

— Veskite ją pragaran ir atiduokite velniams, tekankina ją amžių amžius.

Kai tik dievulis ištarė, angelai tuojau prišoko, ir Marcelė nespėjo atsikvėpti, kai jau ją išstūmė iš dangaus ir duris užrakino.

Už dangaus durų buvo tamsu, niuru ir baisu. Vos tik užsidarė durys, kai ją iš visų pusių apspito velniai. Jie buvo raguoti, uodeguoti, iš gerklių ugnis liepsnojo kaip iš krosnies; vienas per kitą jie lindo į Marcelę o patsai bjauriausias jau taikė ją šakėmis paverti. Pamačiusi tai Marcelė nusitvėrė už dangaus durų, suriko nesavu balsu ir — nubudo.

Nubudus atsisėdo Marcelė patale, visa nuprakaitavusi, drebanti, lyg ją drugys būtų krėtęs.

Pirmas jos noras buvo — šokti tuoj iš patalo, bėgti pas Kušlių, prisipažinti jam ir prašyti, kad dovanotų. Bet pamatė, kad už langų naktis, tamsu, o Merkinė, kur gyveno Kušlius, toli! Vėl kur tu ją surasi nakčia?

Dar žmonės pamany, kad iš proto išsikrausčiusi...

Ilgai ilgai sėdėjo Marcelė patale, susirangiusi kojas, ir bailiai dairėsi į langus, ar nelenda per kurį nors raguotasis.

Paskui peržegnojo patalą, aslą, iš visų šonų sienas, kampus, o ypačiai žegnojo langus ir duris. Apžegnojusi viską, nušoko žemėn, priėjo lovą, kur gulėjo Gerdvilienė, ir ėmė atsargiai grabstyti aplinkui, ieškodama jos suknelės. Suradusi ją, Marcelė drebančiom rankom, bijodama, kad kas nepabustų, išėmė iš kišenės raktelį nuo spintos.

Atsargiai pravėrusi duris, kad nesugirgždėtų, išėjo priemenėn. Ten vėl kuo atsargiausiai, dažnai pasiklausydama, ar nepabudo kas, atrakino spintą ir ėmė patamsėje ieškoti puodelio, kuriame, kaip ji gerai žinojo, sukrauti buvo kiaušiniai.

Surado vieną indą, įkišo ranką — ten saldaus pieno būta, kitan — visais pirštais pateko grietinėn, o ten pataikė ranka kruoposna. Pagaliau atrado ir kiaušinius. Išėmusi šešis, užrakino spintą, o kiaušinius pakasė smėlin, kuriuo buvo nuo rudens užverstas visas priemenės kampas, kad žiemą būtų kuo išbarstyti nušluota asla.

Paslėpus kiaušinius, vėl taip pat atsargiai grįžo Marcelė pirkion, padėjo raktelį atgalio ten, iš kur buvo pasiėmusi, ir, atsigulusi patalan, ramiai užmigo.

Rytojaus diena Gerdvilienė stebėjosi, kodėl spintos ir pirkios durys ir jos pačios suknelė pienuotos. Nejaugi ji užsisapnavusi vaikščiojo spinton?..

Apžiūrėjusi betgi indus, pastebėjo, kad ne visi kiaušiniai, ir užsipuolė piemenį. Tasai gynėsi ir keikėsi, kad jis neėmęs, bet Gerdvilienė juo neįtikėjo.

Marcelė girdėjo viską ir tylėjo. Ji dabar kas vienas vakaras knaisioja smėlį patikrinti, ar ten dar guli kiaušiniai, ir nekantriai laukia šventadienio, kada nuneš juos Kušliui ir užsimokės už pavogtas silkes...

Tada jau nebebijos, kad ją vėl lieps dievulis išmesti iš dangaus už vagystę!..

BOBULĖS VARGAI

Darbymetė. Laukai kniugžda žmonėmis, o sodžiai tarytum išmirė: dideli ir maži, seni ir jauni — visi išėjo laukan; namie beliko vien tik vaikai ir senos bobulės, kurios jau neturėjo sveikatos dirbti lauke. Jų priežiūroje likdavo namų ūkis ir maži vaikai. Bet ir vargo šitos bobulės namie būdamos — kaip pragare! Nuo ankstauro ryto iki vakaro nei valandėlės atoisio: jos ir gula visų vėliausiai, ir keliasi anksčiausiai.

Dar tik rytas prašvito, saulė dar negreitai tekės, — o skerdžius jau eina per sodžiu, pliauškindamas botagu.

Tryk tryk tryk — trimituoja jo ragas... Tai tau ir miegas! — Kelkis, tuoj ginsiu gyvulius, — kalba jis bobulei, žadindamas ją iš patalo. Ir keliasi. Juk jai tenka gyvuliai iš tvartų išvarinėti, jai reikia ir piemenukas prikelti, aprengti. Be jos, niekas taip anksti keltis nepanorės; tas arė, tas šienavo; visi pailšę, visi nuvargę; su saule atsikėlę, vėl eis į laukus... Tu viena, bobule, nepailsai, nenuvargai namie sau bebūdama, tai tu ir kelkis dabar.

Vėl kam gi rūpės, jei gyvuliai pasiliks tvarte neišginti. Kitiems neteks nei žoliauti, nei jų šerti — padarys visa tai viena bobulė: ji namie juk sėdi.

Tryk tryk tryk!.. — trimituoja skerdžiaus ragas. Bobulė pašoko iš patalo, nėra kada pasiraivyti, patampyti senų kaulų — išsitampo, išsimiklina jie per dieną pakankamai. Šoko iš lovos bobulė ir kelia kuo greičiausiai piemenuką. Pikelia, pasodina jį ant patalo, o tas į kitą šoną svirsta, negalėdamas akių pramerkti; žinai, mažas — nuilsta, visą dieną paskui gyvulius bėginėdamas, norėtų ilgiau pamiegoti.

Bobulė vėl jį kelia, vėl sodina ir taip snaudžiantį ir apauna, ir apvelka...

Tryk tryk tryk!.. — sutrimitavo vėl skerdžiaus ragas... Jau gena! Na, argi tu žmogus pasitikėsi snaudžiančiu piemenuku; kaip matai paliks ką tvarte. Čia bobulė vėl bėga, išvarinėja pati gyvulius, kiaules, apžiūro visus kampus, kad neliktų kuris gyvulys, ypač kiaulė.

Vos išginė, žiūrėk, saulė jau tuo tekės, darbininkai kelsis darban eitų. Jie negali laukti, gaišti. Žinai, — laikas dabar labai brangus... O čia dar krosnis neįkurta!.. Vai tu, dievuli!.. Įkišo ugnį malkon bobulė, dar piemenį bekeldama, bet, kol bėginėjo, kol tupinėjo aplink jį, krosnis visai užgeso, puodai užšalo. Nėra vėl kada bobulei nei prisėsti, nei atsidusti — skubinasi, žarsto, malkų primeta, kad primanytų, pati krosnin įlįstų, kad tik greičiau užvirtų puodai.

Štai žvirbliai sučirškė mėšlyne, kregždės sutryliavo: saulė teka.

Va, vienas darbininkas atsisėdo patale, pasireivė, pasižiovavo, persižegnojo ir pasikėlęs už semtuvo — „belčiaus“ — greičiau praustis. Dar jis nenusiprausė, atsikėlė jau kitas, trečias, susikėlė ir moterys.

Ačiū dievui, puodai užvirė!

Po pusės valandėlės visi užkandę išėjo laukan, kiekvienas savo darban; namie beliko tik viena bobulė su vaikais.

Dievuli, kiek darbo, kiek darbo! Nežinai, nei kur pulti, nei ko stvertis!

Štai kas atsikėlė, tasai ir nuėjo, ir jam nei galvoje, kad patalą suglaudus; troba kaip kiaulių migis: visi kampai užversti, visur prikrėsta... Ir tau, bobulei, viską teks paslėpti, priglauti, kad nedulkėtų, nesivaliotų po kojų.

Bobulė stvarsto, neša, glaudžia, karsto, kabina, kur galėdama: ir ant šatros, ir kamaron, ir ant aukšto; šeima didelė, rūbų daugybė, — kiekvienas juk taiko minkščiau pasikloti, — bus visur jų padėti.

Išnešiojo rūbus, iššlavė trobą — kaip ir erdviau pasidarė. Net akyse šviesiau; ir smagiai tarytum darbas sekasi... Bobulė tuo už dubenių, už šaukštų, nuplovė viską, sukabino, sudėjo lentynon, apsišluostė rankas ir atsisėdo... Ačiū dievui, gal dabar atsidus!

Kaip tik! Lauk tiktai! Žiūrėk, vienas vaikas keliasi, kitas subliovė kaip telias...

Kiekvieną dabar aprenk, nuprausk, tą papenėk, kitam valgyti paduok, šaukštą; paskui viską

paimk, paplausk, vaikščiok aplink juos visus, tūpčiok kaip aplink kažkokių ponus.

Vos apėjo vaikus, vos paskutinis išbėgo kieman, jau saulė šit kaip aukštai, tuoj pareis iš lauko pusryčiautų, o dar bobulės nieko nepagaminta: nei agurkų neparinkta, nei batvinių nepalaužta, nei nieko...

O kiekvienas parėjęs skubinasi, bara, rėkauja ant bobulės, kad ji tinginiaujanti namie būdama, kad jai čia darbo mažai tesą...

Nesurojo bobulė visiems pusryčių duoti, o jau galvoja, kad štai tuo vidudienis, tuo pargins iš rytagonių, o ji dar žolės nei lapo neturi. Skubina bobulė su pusryčiais; šiaip bjaurybės kiaulės, parbėgusios iš lauko, duris išgriaus; žinai, alkanos, pūdymai visur išarti, tiek tepriėdusios, kiek namie gauna. Nors jos įgriso bobulei, betgi ir jų gaila — žinoma, savas gyvulus, kaipgi jis gaiš badu...

Parginė iš rytagonių. Bobulei naujas darbas, naujas bėgiojimas: apžiūrėti gyvulius, pamelžti karves, pripenėti kiaules, suvarinėti jas tvartan, sudaryti — ir ten bėga bobulė, ir čia bėga: ten žolės saują tvartan įmeta, tam pamazgų šukę po snukiu pakiša — nieko nepamiršta... O čia jau ir pietūs reikia gaminti. Žinoma, kitu nepasitikėsi; lauke pailsai, — pastovėjai, tavo darbas nepabėgs; o namie visai kas kita! Svetimas atėjęs už tave nepadarys, viską pati turi atlikti; nors iš kailio nerkis, o savo laiku viskas turi būti paruošta, pagaminta.

Nespėjo pietų laukan nunešti parėjusios iš lauko pjovėjos, kai, karščiui atvėsus, skerdžiaus ragas vėl trimituoja gatvėj. Čia bobulei vėl naujas rūpestis: sek paskui piemenį, kad jis ko nepalikytų namie, o neduok dieve — kiaulės. Šito aitvaro neišlaikysi nei kieme, nei tvarte; kad kažin kaip ją pripenėsi, kažin kaip uždarysi, vis tiek išsibraus, išvers ir duris, ir vartus, ir, įlindus kieno nors daržan, išės viralus arba pasodninkus išknis. Gera, jei dar savo, o tai paskui nežinosi iš gėdos, kur dėtis. Reikės akys svilinti prieš svetimą žmogų.

Išginė gyvulius. Čia ir vėl bobulei darbo ligi kaklo: prižoliauk vakarui gyvuliams, kiaulėms pritrupink žolės, prikask jaunų bulbių vakarienei, prilupk — vienu žodžiu, darbas ir darbas, josios sveikatai ir seniems kaulams darbas labai didelis ir sunkus; per visą dieną ant kojų, lyg jos geležinės būtų; eina, bėga, skubina, o darbams kaip nėra galo, taip nėra: vieno nepabaigėi, o matai, jau kitas laukia...

Kur dar tu čia vaikų žiūrėsi! O gal sužiūrėsi jų, kad ir laiko turėtai!

Kaipgi, lauk tiktai...

Štai žaidžia, kasdami pas vartus ant krantelio duobeles, o po valandėlės, žiūrėk, ten kažkur sodžiaus gale, patvoryje, pešasi kaip žvirbliai, įkibę vienas antram plaukuosna, ir rėkia, kiek tik jiems gerklės leidžia — o ten, kaip bematai, jau kitam sodžiaus gale, žaidžia ir vėl geruoju.

Mato juos bobulė tik tada, kai, panorėję valgyti, parbėga namo ir, bėginėdami paskui ją kaip uodegos, kiekvienas savo balsu šaukia:

— Bobule, duok man valgyti!..

— Bobule, duok man duonos!..

— Bobule, duok man pieno!..

O bobulė skuba, stveriasi vieno darbo, kito, pyksta, bara juos, varo nuo savęs... Kaip čia nepyksi, nerėksi, kaip čia nebarsi — už darbų nėra kada nei rankų praskirti: čia iš lauko pareina, reikalaujami greičiau pietus duoti, čia vakaras tuo, čia bulvių dar neprikasta, čia žolė dar netrupinta, o jie lenda akysna.

— Ar jūs neisit iš po kojų, kad jus kur galas! — bara vaikus bobulė. — Ar duonos nematot ant stalo...

Ir žiūrėk, vienas, užlindęs ant suolo, atsisuko duonos kepalo kampą ir, apžabojęs lustą kone didesnę už save, nudūmė per kiemą, tik dulkės parūko; kitas pasistieps traukia kažką iš krosnies su dubeniu... Išvertė... Krosnis: šuuu — ūžia. Išgirdusi tai bobulė prišoko prie krosnies, nustūmė vaiką...

— A, kad tave kur galas paimtų! Visas kruopas išvertei! Ir ką aš dabar duosiu tėvui? Ak tu!.. — ir kukt kukt vaikui sprandan lyg višta katei; vaikas: beee... — ir ėmė dainuoti.

Betgi bobulė jau pati ištraukė viralą iš krosnies, įpylė dubenėlin ir pastatė ant suolo, vaikui po nosimi. Vaikas pabėksojo truputį, paašarojo, išimurzino dar labiau, patampė pirštais lūpas — pavalgė ir vėl strikt kieman.

Trečias, įkyresnis ir atkaklesnis už kitus, nesitraukia nuo bobulės, į kruopas ir žiūrėti nežiūri. Neišleisdamas iš rankų bobulės suknelės, verkdamas reikalauja, kad bobulė duotų jam pieno, ir gana. Dukart bobulė jį vos nepargriovė bėginėdama, kartą vos nesumindė — i pabaigą, kad atsikratytų nuo uodegos, turėjo įpilti pieno. Įpylė; vaikas pasižiūrėjo ir nepatenkintas vėl verkia.

— Bobule, saldaus! Aš nenoriu rūgusio...

— A, neims tave galas! Kai užsimanysi, bus gardus ir rūges, — šyptelėjo bobulė ir nuėjo savo darban. Vaikas pažiūrėjo į bobulę, pamastė, ar jam verkti, ar valgyti, bet mato, kad bobulė į jį nežiūrinti, nekreipianti dėmesio, o musės begėdės, apsėdusios pienu, tik punta, tik ėda, net ir dubenėlio briaunų nematyti — išės visą... Vai, kad jos nesulauktų! Stvėrė vaikas šaukštą ir kaip bematai nei lašelio nebeliko, dar ir dubenėlį išlaižė; apsišluostė vaikas burną, paskui pilvą, ant kurio marškiniai jau kaip skuralas ar puodekėlė, dievas tik vienas žino, ko ten nebuvo, — ir pieno, ir bulbių skrutulių, ir kruopų, ir batvinių; ką pylė burnon, pusę liejo ant pilvo...

Apsišluostęs užgniaužė aplietą vietą sausa marškinių sterble, kad bobulė nesupyktų, ir nudūmė iš trobos, tik kiemas sudundėjo.

Bobulė vėl viena, vėl darbas verda rankose.

Stuk stuk stuk langan!

— Bobule, bobule! — šaukia pasistiepęs į langą vaikas. — Ko Janka kaunasi...

— Aš jam, nebijok!.. — atsiliepė bobulė, bet vaikas jau nebegirdėjo, ką jam atsakė ji: apskundęs Janką, jisai vėl nubėgo gatvėn.

O bobulės tuo laiku peilis rankose tik verda, skutuliai į visas šalis tik teška, tik lekioja... Štai atsivėrė durys, ir mažas vaikas ritasi per slenkstį rėkdamas:

— Bobule, bobule, Mikalka mūsų kriaušės skina!.. Bobulė čia jau pašoko, metė peilį kraitelėn, o pati greičiau į langą: žiūri, kad Mikalka, išikoręs tvoron, jau siekia kriaušę... Štai, štai tuoj pagaus šaką...

— Vai, ką tu, yagie, darai?.. — sušuko bobulė. — Ar tai kriaušės man skinsi?.. Aš tau parodysiu, išdykėli!

Mikalka, kaimyno sūnus, aštuonerių metų bernaitis, išgirdęs baisų bobulės balsą, stačiagalviais krinta nuo tvoros ir dumia, kiek išgalėdamas į savo tvartus, prilaikydamas viena ranka smunkančias kelnes, kita — kepurę, kuri nenori laikytis ant jo galvos ir dairosi, kad tik kur nukristų... Tenukrinta tik jam nuo galvos, bobulė tuoj ją pagriebs: tokia graži ir dar su geltona žvaigžde kaktoj; kas gi tokios kepurės nepanorės pasisavinti?..

Nubėgęs už tvoros, Mikalka dar ilgai dairėsi iš užu sąsparos, ar neina bobulė jo ieškotų...

O bobulė visai nei nesuko sau galvos dėl Mikalkos, nei dėl jo kepurės; ji ir nematė, kad toji kepurė su žvaigžde. Apgynusi kriaušės, ji vėl prisėdo prie kraitelės su bulbėmis.

Praslinko vos keleta minučių, nesusėjo bobulė nuskusti dviejų trijų bulbių, kai vienu matu kieme suriko nesavu balsu kažkokis vaikas. Bobulė šoko kaip įgelta, net nusigandusi: taip vaikas suriko! Ar neatsitiko tik nelaimės su katruo? Žinoma vaikai — kitą kartą per kvailumą vienas dievas žino, ką gali iškrėsti...

Kol bobulė numetė puodekėlę, kol pribėgo prie lango, jau per slenkstį ritasi trobon vienas per kitą visa vaikų virtinė, visi rėkdami, visi porindami.

— Bobule, bobule, Šimkės Petruška sudavė akmenimi Vincukui krūtinėn, — šaukia vienas.

— Bobule, jis vos man galvos akmenimi nepravirino, — pasakoja kitas.

— Bobule, jis man akmenimi krūtinėn kad davė!.. — skundžiasi striūbaudamas Vincukas, nedidelis ketverių metų vaikas su pilvu kaip su lopšiu, o kojom kaip su ienom,

apskretęs, įsimurzijęs...

— Aš jam, tam žmogui išgamai, tam žmogžudžiui, tepagausiu tik aš jį, — graso supykusi bobulė. O jau tasai „žmonių išgama" seniai dreba, palindęs po svirnu, ir dairosi kaip pelė per skylę, ar tik neateina kas jo ieškotų;

jis labiausiai bijo, kad nepasiskųstų bobulė jo tėvui...

— Ko jūs lendate prie jojo! Nelįskite, kad jis tokis žmogžudys, begėdis...

— Mudu su Vincuku kasėva krantelyje duobukes, o jis ėmė mėtytis... Tai mes norėjom...

Bet ko norėjo, negalima buvo sužinoti, nes visi sykiu, vienas per kitą, ėmė pasakoti, kaip Petruška mėtėsi akmenimis, kaip jie Petrušką „užkūrė", net į jo tėvo tvartus nuviję, kaip jis sudavė Vincukui krūtinėn, akmenį paleidęs. Vincukas gi susigraudinęs, kad jį tiek nuskriaudė, ėmė verkti visu balsu, — vienu žodžiu, pasikėlė toks riksmas, tarytum du šimtu žvirblių sulėkė gūžinėtų — ir tai tokio riksmo nebūtų sukėlę... Eik tu čia, sužinok, kas kaltas, rask jį, jei nori.

Bet bobulė ir neieškojo prasikaltusio; pamačiusi, kad Vincukui nieko pikto neatsitiko, nurimo ir, išbarus nesamą čia Petrušką, nutildė Vincuką, o vaikus vėl išginė kieman — ir savuosius, ir svetimus — kad nesipainiotų po kojom...

Po kelių minučių buvo girdėti gatvėje jų balsai: — bekelnis — bevelnis!.. Janka-Kanka, žydo pastaranka...

Tai jie vėl mėtėsi akmenimis, išdžiūvusiais arkliašūdžiais, kiauliašūdžiais su kitu savo pnešininku, Šimkio Janka, kuris jau nešiojo kelnes, nors daugiau rankoje negu ant pilvo, bet vis tiek nešiojo ir juokėsi iš kitų, vadindamas juos „bekelniais". Na, betgi už tai jam ir tenka! Vos iškiša galvą iš kiemo, lekia į jį visa kruša sudžiūvusių kiauliašūdžių.

Pirkioje liko tik vienas Vincukas ir apsiašarojęs, verkuliuodamas dar vis skundėsi bobulei.

— Bobule, — uukuk — aš jam nieko nedariau, — uukuk — aš tik sėdėjau ant kalnelio ir kasiau su Onyte — uukuk — duobukes, o Janka pribėgęs, — uukuk — kad davė man akmenimi krūtinėn — uukuk...

— Tylėk, neverk, mano mažas anūkėli, — tildė jį bobulė. — Nelįsk tu į juos, kad jie tave skriaudžia, žaiski vienas, — kalbėjo bobulė, šluostydama prijuoste ašarotas Vincuko akeles ir bešluostydama dar labiau įmurzino.

— Aš jų, bobule, nemėčiau akmenimis... Aš, bobule, neisiu kieman, aš troboje pasiliksiu.

— Gerai, gerai, anūkėli, žaiski pirkioj; še tau šukutės, žaiski. — Ir metė bobulė Vincukui sugurintą puodelį, o pati ėmėsi vėl peilio ir bulbių. Vaikas pavartė puodelį, apžiūrėjo jį, padėjęs ant uslano, išlaužė dar šoną, dirstelėjo į bobulę, ar toji žiūri, ką jis daro — ir neiškentęs nudūmė per duris, net priemenė sudundėjo.

Bobulė vėl viena, skubinasi greičiau su bulbėmis: saulė nebeaukštai, o dar žolė netrupinta. Na, jau nebe daug liko... Bet gal nelaimingą valandą prisėdo bobulė skustų — nes dar ji neapskutė nei dviejų trijų bulbių. kai jau, įkibusi į langą, šaukė Onutė:

— Bobule, bobule, Šimkės paršai pasodninkus iškniso!

Tai jau čia suvirpėjo bobulė, lyg ją kas karštu vandenimi būtų apipylęs! Nusitvėrus lazda, keikdama, rėkdama kiek galėdama, nubėgo vaikyti kiaulių iš daržo. Varinėjo, vaikė jas, vaikų padedama. Ne tiek paršai padarė žalos, kiek jie visi varinėdami, bėginėdami. Bevaikydami paršus, išmindė ežias, palaužė aguonas, išvartė ir tuos pasodninkus, kurių paršai dar nebuvo lietę.

Išvarius kiaules, bobulė, numirėliškai skųsdamasi, taisė kėlė sukniubusius ir palaužtus pasodninkus: sukišo žemėn išverstas lazdeles, kuolelius, pakėlė sugriautus pasodninkus, priraišiojo ir atsiklaupusi apkasinėjo šaknis, kurias paršai buvo apkasinę.

— Vai, kad jus vilkai išnešiotų, vai, kad jūs kojas palaužytute! Pačius geruosius pasodninkus sugadino! Vai, dievuliau mano, dievuliau!.. Keltavos! — sušuko ji ant vaikų. —

Landžiojate visur kaip šunys ir vartelių neužkeliat!.. Ir galas jums neateina... Vai, dievuliau mano, dievuliau! — dejuoja bobulė. — Per visą pavasarį paliedinėjau, prižiūrėjau, šitiek darbo padėjau, ir viskas nuėjo niekais... Ir vilkų jiems nėra!.. Vai, kad jūsų kaulelius šunys po laukus išnešiotų!.. Dievulis duotų... Gal dar prigris!.. — įkalbinėjo sau bobulė, kilnodama ir taisydama pasodninkus.

— Bobule, bobule! — šaukė, prie vartelių stovėdamas, atsirėmęs šulo, nemažas jau berniokas artojas.

— Ko? — atsiliepė klūpaudama bobulė.

— Eik, duok man valgyti.

— Palauk, tuoj, tuoj...

— Die, parėjau iš lauko, šaukiau saukiau, o ji čia sau tupinėja. Galas žino, pareini pavargęs kaip šuo, o čia dar valgyti nieku būdu neprisišauki. Eik, die, greičiau, aš neturiu laiko, — klegėjo berniokas, vieną ranką užlošęs už galvos, o kita trindamas tai akis, tai nusilupusią nuo saulės nosį. Bobulė vis dar krutėjo aplink pasodninkus ir nesiskubino trobon.

— Die, bobule, eik greičiau, duok man valgyti. Tuščia jų, šitų pasodninkų, neims jų galas.

— Lukterėk truputį, — atsiliepė nekantriai bobulė, — ir tavęs nepaims galas.

— A jau, die, kipšas žino, — kalba jau kiek supykęs, nekantriai artojas, — pareini namo kaip šuo alkanas, vos kojas tempi, o čia dar prašinėk kiekvieną. Ji sau kaip ponias su pasodninkais žaidžia, o tu lauk... Pavaikščiota tokiam karšty su arkliu, žinotai, kaip gardu. Eik, die, greičiau — užteks tau ten knistis.

— Einu jau, einu! — atsakė supykusi senukė ir, atsitraukusi nuo pasodninkų, nukrėtė žemes nuo suknelės ir nuėjo trobon dejuodama.

— Dievulėli mano brangiausias, — aimanavo bobulė, — jau geriau aš numirtau, negu kad turiu taip gyventi. Eini eini ir kojų netenki, o dar kiekvienas tau prikiša, kad nieko nedirbanti...

Berniokui pagailo bobulės, kad prasitarė, ar gal kad ji mirtį paminėjo. Jisai pats gerai žinojo, kiek jinai namie daug darbo turi.

— Vai die, bobule, ar ne gėda tau šitaip kalbėti? Net pikta darosi, beklausant tavo kalbos. Nesišauk mirties, pati ateis, nebijok... Tiktai dievą veltui rūstini; negera tau, ar kas...

— A jau, gerumas! Tegul dievas saugoja kiekvieną nuo tokio gerumo. Visi išėjo laukan ir ramūs sau, o tu čionai tranckyis ir su gyvuliais, ir su vaikais, ir su visais. Eini eini, ir tavo darbas vis nebaigtas. Bėgi iš paskutinių jėgų...

— Nedaryk, ko negali! Kas tau liepia, ar ką?..

— O gal šuo padarys viską?..

— Pareis iš lauko ir padarys, kas reikia.

— Lauk, padarys! Šuniui ant uodegos! Parėjęs kiekvienas žiūri, kad tik kur nuvirtus užmigti... Tik šūkauti kiekvienas moka... — sumurmėjo bobulė, eidama per priemenę.

Įėjus trobon, ištraukė iš krosnies puodą, pripylė batvinių dubenį ir pastatė ant stalo. Paskui atnešė lašinių kašnelį, sutrupino, pasidėjusi ant dugnelio, ir padavė artojui.

— Gal pieno nori? — paklausė.

— Jei yra saldaus.

— Nūdienį visą išbaltinau: vakarykščias, rodos, jau apkirpęs. Rūgusio gal nori?

— Ima jį galas. Gal kruopų dar liko?..

— Vaikai jau išterblino, tai prarūgo. Išpyliau teliui. Artojas pavalgęs atsigulė lovon, o bobulė prisėdusi baigė skusti bulbes. Suskutus išpylė puodan iš kibiro vandenį, pastatė tuščią kibirą ant kulbės ir ėmė plausti bulbes. Paplaudžiusi apsišluostė prijuoste rankas ir, paėmusi kibirą, eina pro duris.

— Bobule, duok aš parnešiu! — šaukia artojas ir, pasikėlęs nuo lovos, pasiraivęs, paėmė kibirą ir išėjo.

Bobulė gi pastatė puodą su bulbėmis ant priekrosnies ir užvožė dugnu. Paskui,

pasiēmusi nuo lentynos burokų stambus, apšluosčiusi lašiniuotą peilį, ėmė juos trupinti.

Gatvėje vėl suriko vaikai; juo toliau, juo riksmas didėjo.... Neiškentė bobulė ir, metusi šalin peilį, greičiau į langą. Už medžių nieko nematyti, tik ten, ties Šimkių kiemu, girdėti vaikų ir moterų balsai. Bobulė išbėgo už vartų: mato, eina Rožė, jos marti, su visu vaikų pulku, o ties Šimkais, atsirėmęs tvoros, gudelio Astaška, apie dvi savaiti atgal pabėgęs iš ketvirto ar penkto iš eilės ūkininko, pas kurį buvo piemenimi, stovi ir suka papirosą.

— Vai, kas gi čia dabar dedasi? — klausia bobulė marčią.

— Ogi štai tas vagių padermė bastosi be darbo kaip šuo patvoriais ir virkdo vaikus.

— Aš tau parodysiu vagies padermę! — graso moterėlei gudukas. — Tu man nelosi...

— Ir velnias čia juos atnešė mūsų vargui! — skundžiasi toliau marti.

— Kas gi čia, sesule, atsitiko? — klausia kaimynė Petrienė, kopdama su ąsočiais per tvorą.

— Štai tas gudo pantis valkiojasi be darbo gatvėmis ir virkdo vaikus; begėdis toks...

— Motule, motule, — porina Jonukas Petrienei, bėgdamas paskui ją ir stvarstydamasis suknelės, — jis mane kad suėmė už nosies, net ašaros iš akių nuriedėjo, tai aš jam ėmiau ir įkandau pirštan. Tai jis man dilgėlė per ranką... Štai kokia ranka...

— Tai dievaž ir gėdos neturi, — kalba Petrienė. — Šitoks kumelys vaikus kimba. Jaugi bernas būtų. Tik papirosus vis įsikandęs seilina ir svilina... Dar užkrės kur ugnį ir sudegins visą kaimą. Tokie karščiai dabar!..

— Vai, ką padarysi su šitais bedieviais! Nei jie žmonių vengia, nei dievo bijo. Argi tai pas gerus tėvus šitokiu laiku valkiotųsi tokis jautis be darbo? Tokios dienos, tiek reikalingas kiekvienam darbininkas!

— Nebijok, kai ateis žiema, glausis tada prie žmonių! Argi jis negalėtų dabar rasti darbo? Tingi — tai niekur net piemenim neišbūna — matai, niekas veltui penėti nenori.

— Žinoma kas gi šitoki meitėlių veltui penės? Šunį peni, tai tasai nors loja, o šitas? Gal vogti ims kaip tėvulis.

— Taigi! — atsakė Petrienė ir pašaukė atsigrėžusi savo vaikus. — Eikite trobon, vaikeliai, nors valgyti jums duosiu, o tai badu padvėsite... Ir nekliudykite jo, vaikeliai, ima jį galas,—kalba atsigrėžus į visus kitus vaikus, — O kai ims pirmas jus kibti, pasitraukite kieman.

— Kaipgi, pasitrauksi! Užgaul tik jį, jei nori, jis toks stiprus, — sako vienas.

— Jis ir už Antanuką stipresnis.

— Tai kad jis jau jus visus kimba, eikite, vaikučiai, mūsų kieman žaisti, — stabdo bobulė. — Nebijokite, čia jis nebelis.

Visi vaikai tuo sužėję kieman ir užkėlė vartus. Po valandėlės jie jau pamiršo ir gudelį, ir visa, kas buvo dvi minuti atgal, vėl žaidė ir pešėsi, rėkė ir užė kieme kaip bitės avily...

O bobulė vėl aplink namus triūsė...

KŪČIŲ VAKARAS

Mėnesiena. Kieme šalta, žverbla ir tylu. Tik tvora kai kada sutreška nuo šalčio, tai šuo kieme suamsi kartą kitą ir vėl nutyla, tai sniegas sugurgžda einančiam po kojų.

Ar šuo suloja, ar tvora suterškina, ar sniegas sugurgžda — kiekvienas balsas toli nuskamba įšalusioj tylumoje.

Rambio pirkioj buvo niauru ir tamsu.

Pas krosnį žibinte rūko skala ir leido mirgančią, unksnėtą šviesą.

Senė Rambienė stovėjo pas krosnį, poteriavo ir traukė kriukaite slizikus, o mažas

anūkėlis Vikčiukas čia pat stovėjo prisilaikydamas viena ranka bobutės suknelės, kitos pirštus sukimšęs burnon ir pasistiepęs žiūrėjo, kaip bobutė, traukydama iš krosnies, mėtė niekotaitėn karštus slizikus.

— Bobule, duok man vieną sliziką, tą mažiuką mažiuką...— neiškentęs paprašė anūkas.

— Kad karšti jie, anūkėli: apdegsi rankeles. Vaikas paleido sijoną ir užėjo iš kito bobulės šono, kur stovėjo niekotaitė, ir išsitraukė patikusį jam sliziką, bet tasai buvo tikrai karštas. Vikčiukas, pūsdamas jį pilna burna, prispaudė rankove sliziką į pilvą, o kita ranka užraitotojo marškinaičių sterblę ir sugriebė jon savo lobį...

Linksmas, kad gavo sliziką, nubėgo į lovą, kur sėdėjo motutė. Ten pasistiepė ant josios kojos plaksno, kuri jam atkišo motutė, kaip lieptu užkopo ant lovos, atsigulė pasieny, už motutės pečių, ir ėmė gardžiai velėti sliziką.

Alena, Vikčiuko motutė, sėdėjo ant lovos ir supė už raikščių lopšį. Lūpos krutėjo — matyti, ji meldėsi, poteriaavo. Akys, išmeigtos vienon vieton, lyg ji stengėsi toli, kažkur už šaltos lygumų bekraštės, pamatyti kažin ką, buvo užsiašarojusios. Ji nieko nei matė, nei girdėjo, kas darėsi aplinkui, net kai pravirko lopšy vaikas,

— Alena, argi tu nematai, kad vaikas nusiklostė? Alena apklostė vaiką margomis palelėmis, antklodėle ir supė toliau, bet vaikas nesiliovė verkęs.

— Užmik, užmik, vargdienėli mano mažas, užmik, našlaitėli, prisiverksi, bus dar laiko tėvelio netekusiam, kol didis užaugsi, — migdė jį gaudžiai motutė; paskui ji užsigulė ant lopšio ir davė jam krūtis...

Durys prasivėrė; trobon įritavo šalto oro volai, lyg garai ar tiršta migla, pakriko pirkioje ir pranyko. Lyg debesy įėjo pirkion piemuo, apsirengęs kailiniais ir giliai ant ausų užsimovęs kepurę.

Jis grįžo iš pirties, kuri buvo net pačiam sodžiaus gale, toli nuo namų ir kitų ūkio trobesių.

— Ačiū už šilimą, — prabilo įėjęs pirkion.

Jam niekas nieko neatsakė.

Nusirengęs piemuo išsiėmė iš stalčiaus šukas, sušukavo sau galvą ir, priėjęs arčiau į žibintį, ėmė trinti nagu, kas pasitaikė ant šukų.

Nelinksma buvo, gūdu ir niauru Rambio pirkioje. Gedula ir skausmas skraidė aplinkui, šaipėsi iš tamsių kampų, šešėliais mirgėjo ant sienų...

0 kieme buvo šalta, žverbla ir tylu; tik tvoros traiskino nuo šalčio, bet kur ne kur kartą kitą sulojo šuo...

Suvyravo durys, ir pirkion įėjo senas Rambys. Jisai atsinešė šieno glėbį ir padėjo jį ant skobnių. Nusirengęs uždegė lempą, kuri buvo musių trėkte nutrėkta ir kabojo ties skobnių viduriu, ištaisė šieną, kad visur lygu būtų ir užklojo balta paklote.

Vikčiukas jau sėdėjo kampe ir stebėjosi, ką tokio senelis daro.

Kada senelė atnešė ir pastatė vidury skobnių lėkštę, kurioj gulėjo kelios spalvotos plotkelės, vaikas neiškentė ir paprašė:

— Dieduli, duok man šitą raudoną.

Rambys atlaužė pusę plotkelės ir padavė anūkui, o visas kitas suplėšė į mažus kąsnelius.

Vikčiukas pavartė gautą, apžiūrėjo iš visų pusių, dar pavartė ir atkando kartą ir kitą.

Paskui nubėgo į lovą, kur vis dar sėdėjo motutė ir supė migdė mažutį jo broliuką.

— Motute, motute, prilipo man...— nusiskundė jis ir krapštė pirštu burnoje.

Senė Rambienė sunešė ir sustatė ant suolo visą dvylika valgymų, kuriuos kiekviena ūkininkė gamino kūčiai. Buvo čia ir silkės svogūnuose, ir žuvys, ir grybai, ir grucė, ir kisielius, ir slizikai, ir miešimas, ir daug kitų dar valgymų.

Senis Rambys kiekvieno valgymo atidalino, kašnelį atlaužė, atkabino šaukštą ir krovė visą vienan dubenėlin, kuris stovėjo skobnių gale ant suolo. Visų valgymų paragavęs, dėjo juos atitinkamon skobnių vieton, kaip nuo seniausių laikų tėvai darydavo.

Anūkėlis jau vėl rymavo skobnių gale ir atsidėjęs stebėjosi, ką gi tai senelis daro.

— Dieduli, kam tu visko kabini tan mažiukan dubenėlin?

— Gyvulėliams, anūkėli. Težino ir jie, kad nūnai kūčia, — paaiškino Rambys anūkui, ir širdį jam taip suskaudėjo, jog net susiraukė senis, lyg iešmu jį kas nuvėrė. Atsiminė jisai, kad gyvulių jau nebėra, kad tvartai stovi tušti ir nėra kas kūčia šerti. Visuose tvartuose vos viena nekemėzna karvytė užsiliko, kumelšė, kurią dvi savaiti atgal pirko už pusiakapio rublių, ir viena avis — štai ir visas gyvulys.

Atsiminė senis, kokis jį nūnai apėmė skausmas, kai jisai šėrė šiuos savo gyvulėlius. Suplakė ėdžio glėbį ir be rezginių nunešė tvartan pamesti karvei ir aviai. Paskui pravėrė senis vieno tvarto duris — tuščia; o būdavo, čia stovėdavo keturios karvės; dabar tik branktai ant saitų pakampėse kėpso. o karves karas suėdė. Nuėjo kitan tvartan — ir ten tuščia. Štai čia kampe stovėjo „Šarkė“, marčios pasoginė; ją dar telyčaitę atsivarė. Sena jau buvo karvė, bet labai pieninga, ir parduoti jos gailėjosi.

O ten, kitame kampe, stovėjo „Gražagalvė“. Čia buvo atitverta vieta teliams. Ir ten dabar tuščia, o vasarą juk darže bėginėjo trejetas teliukų, dabar jų nei vieno nebeliko — ir juos karas suėdė.

Paskui nunešė šieno glėbelį arklidėn ir vos neapalpo senis, taip jam širdį sugėlė. Tokio gyvulio, kaip pamena, jo arklidėje niekuomet dar nebuvo. Bet dabar geresnio negausi niekur, ačiū dievui, kad nors tokis yra.

O pernai šią kūčios dieną čia stovėjo dvejetas arklių ir eržilas, kuris dabar po žiemos būtų buvęs ketvirton. Geras buvo kumelys, kito tokio niekur nesurasi. Davinėjo jam arkliapirkliai net pustrečio šimto... Gal būtų ir pardavęs, bet sūnus nedavė. Bijojo paskui, kad nepavogtų jo, ir naktin rakino dvejais geležiniais pančiais. Ir kodėl jis neturėjo būti geras, jei Jonukas kur tik galėdamas vogė avižas ir šėrė jį. Ne kartą už tai tekdavo jam nuo tėvo.

Ir atsiminė senis, kaip barė ir net mušti ketino Jonuką, atsiminė, ir pagailo jam, kad dažnai barniu kankino savo sūnų. Kas gi manė, kas gi tikėjosi, kad jį tokis vargas laukia, tokis baisus likimas...

Pernai kūčios dieną šėrė gyvulius pats ketvirtas, ir vyrų buvo pilna pirkia: du sūnu ir bernas samdininkas, visi kaip ažuolai.

O kur jie dabar, vargdienėliai?..

Ir taip pagailo jam sūnų ir savęs, kad vienui vienas senatvėn liko kaip pirštas, jog vos nepravirko senis. Sukandęs dantis murmėjo:

— Ne man vienam, ne man vienam... Kitiems dar prasčiau... Dievas taip norėjo...

Nors lūpos kuštėjo šiuos nusiramavimo žodžius, bet širdis jų neklausė, ir senis juto, kaip sunkiai ji plaka, lyg maža jai buvo oro. Krūtinėje lyg katės draskėsi, ir ašaros veržėsi iš akių. Rijo ašaras ir stengėsi, kad nepravirtų kaip moteriškas, o juo labiau stengėsi, juo labiau

širdį skaudėjo. Net dantis sugriežė senis...

— Otgi neverksiu — ir tiek!.. Ir neverkė, nepravirko.

Gamino Rambys kūčią šeimynai ir gyvuliams, o šios nelinksmos mintys plaukė kaip bangos upėje, vienos kitas sekdamos, vienos kitas vydamos, ir graudūs jausmai ėdė jo širdį... Lovoje pas lopšį sėdėjo apsiašarojusi marti ir supė vaiką, o kampe pas lentyną senė Rambienė merkė miešimai slizikus, poteriavo ir dažnai šluostė rankove senas akis... Senis piktai žvairėsi į jas, nes jisai nekenė ašarų, o dar labiau nemėgo, kad tos ašaros ir jį verste vertė pravirkti. Dirstelėjo senis į verkiančią marčią, į savo senę ir lyg votį sau sužeidė...

— Na, eikite gi... — prabilo Rambys, pabaigęs savo darbą; patsai atsisėdo ant suolo, skobnių gale, kur sėdėjo jau daugel daugel metų. Tą vietą jis užėmė tėvui mirus. Manė, kad užims ją vyresnysis sūnus, tik jam mirus.

Atsisėdęs senis paėmė plotkelės kašnelį ir persižengnojo...

— Teleidžia dievas sulaukti geroje sveikatoje linksmesnių kūčių, — prabilo jisai ir atkando plotkelės.

Piemuo ir Vikčiukas sėdėjo už skobnių ant suolo, moterys susėdo ant uslano. Skobnys buvo didelės, ilgos, pagamintos didelei šeimynai, ir gūdu buvo vos keliems užu jų sėdėti.

Visi valgė plotkeles tylėdami. Tik skala pas krosnį traiškino ir šešėliai mirgėjo ant sienų.

— Kur mūsų vaikeliai dabar? Kas jiems, dievuliau, kūčią pagamino? — neiškentusi graudžiai prakalbėjo Rambienė. — Gal jų nei gyvų nėra, gal jų tik kaulėlius jau vėjas purto!

Ir ašaros nukrito iš senės akių kaip rasa, nuriedėjo per senus, surūkusius, garankščiuotus veidus net šaukštan.

— Ar gal, dievuliau, sužeisti kažkur pagalbos saukiasi ir prisišaukti negali?.. — pravirko marti.

— Ar nenutiksi tu!.. — rūščiai subarė ją senis. Alena, kaip buvo atkandusi silkės kašnį, taip ir paspringo juo. Metė šaukštą ir, uždengusi delnais akis, nubėgo į lovą. Ten įkimšo pagalvin veidą, sustriūbavo, užsikvatojo, verksmu paspringo, drebėdama visu kūnu.

Neiškentė dabar ir Rambienė, paleido balsą ant visos pirkios, numirėliškai marčiai pritardama, raudodama.

Vikčiukas, pamatęs, kad motutė verkia ir bobulė verkia, susirangė kampe ir gailiai uždainavo, trindamas kumščiuokais ašarotas akis, o lopšy jam pritarė mažas broliukas.

Tik vienas piemuo, padėjęs šaukštą, dairėsi į visas šalis ir svyravo, ar ir jam verkti, ar ne.

— Ar nesiliausite staugusios! — šūktelėjo Rambys ir piktai trenkė šaukštą vidurin skobnių.

— Suvalgyti neduodate kūčios!.. Ir be jūsų staugimo sunku! — pasakė tyliau.

Jaučia sems, kad gerklėje lyg kažkokis kamuolys kopa vis aukščiau, aukščiau, tojoja, smaugia... Vienas akimirksnis — ir pravirks senis, kaip net moterys neverkia. Stvėrė Rambys kepurę, kailinius, lyg labai įpykęs, trinktelėjo durimis ir nuėjo priemenėn. Ten pasirėmė į užėką, prikniubo ir užstriūbavo taip, jog net sena krūtinė sudiegė.

Pajuto sena Rambienė savo vyro skausmą, suprato kad širdies skauda išvijo jį iš pirkios, ir išėjusi viena ranka apkabino jo kaklą, o kita glostė jam galvą, tarytum ramino savo mažą anūkėlį...

— Tai, Mariute, prisigyvenova! Auginova vaikelius ir senatvėje likova du vienu kaip

pirštu...

ANTANUKO RYTAS

Antanukas labiausiai myli savo senele. Nei savo motutės, nei tėvelio, nei ko kito jisai tiek nemyli, kiek savo seną seną senele. Ir kur nemylėsi! Motutė dažnai Antanuką subara, kai kada net kumštelėja supykusi, o senelė niekuomet jo nenuskriaudžia. Joje Antanukas randa tik meilę, ji didžiausia ir uoliausia jo užtarytoja ir apgynėja.

Tėvelio Antanukas tiesiog bijo. Kodėl, patsai nežino. Gal todėl, kad jį rečiausiai mato, gal todėl, kad tėvelio visi kiti irgi bijo ir klauso kiekvieno jo žodžio.

Kai supykusi motinėle ar net patsai tėvelis nori Antanuką nuskriausti, jisai visuomet turi uoliausią gynėją — savo seną senele. Jei tik Antanukui sunkioje padėty pavyksta pasislėpti už jos sijono, jisai jau ramus, nes žino, kad ten jo nepasieks nei motinėle, nei net tėvelio sunki ranka. Ten Antanukas visai nesibijo, nors labai būtų įpykusi motutė, baisiai grasytų tėvelis.

Antanukas ir miega su senele vienoj lovoj. Kada jį gula ir keliasi, Antanukas retai tejunta. Bet nūnai jisai tuojau nubudo, kai tik senelė pabudus atsisėdo lovoj ir ėmė klostyti Antanuką iš visų pusių.

Nubudęs Antanukas praplėšė akis, pasiraivė ir, nejausdamas šalia savęs senelės, ištiesė rankutes ir ėmė aplinkui grobstyti.

— Užmik, užmik dar, mano mažas anūkėli! Matai, dar visai tamsu, — kuždomis įkalbinėja senelė ir dar labiau jį klosto antklode.

Antanukas ištiesė rankutes ir, sugriebę nusilenkusios prie jo senelės kaklą, apkabino ją ir pabučiavo. Paskui pasivertė ant kito šono ir apsimetė, kad jau miegas.

Senelė nulipo nuo lovos, pataisė suknelę, ištraukta iš pagalvio skarele susirišo galvą ir nuėjo į krosnį. Antanukas girdi, kaip senelė pas krosnį grobsto skalą, kad uždegtų ugnį.

— Trakšt trakšt... — girdi Antanukas: tai senelė laužo skalas, kad būtų lengviau įžiebtį užsiplaiskanojusį nulaužtą skalos galą.

Antanukui baisu vienam gulėti lovoj. Jam vaidenasi, kad pirkios vidury stovi kažkas kaip arklys ir linguoja galva. Visur kažkas knarkia. Antanukas apsikloja antklode galvytę ir ima tyliai šaukti senele.

— Mik, mik, anūkėli! Aš čia, aš tuo įpūsi ugnelę, bus šviesu, — ramina jį Antanuką.

Išgirdęs šnabzdantį senelės balsą, Antanukas visai nurimo. Jis iškišo iš po antklodės galvytę, pasivertė ant kito šono, į tą pusę, iš kur girdėti senelės balsas, ir pravėrė akis. Nors baisu žiūrėti tamsumon, bet jau ten nieko, kas jį gąsdintų, nemato. Įsižiūrėjęs savo šviesiom akutėm, Antanukas vos vos mato, kaip senelė stovi prie krosnies, knaisioja „duobėje“ ir grobsto užsilikusias dar ten mažas žarijėles vienon krūvelėn. Antanukas mato, kaip senelė prispaudė žarijas skalų galais, kad papūtus jos į šalis nenulekiotų, pasilenkė ir, prikišus raukšlėtą veidą į pačias žarijas, ėmė pūsti...

Antanukui gražu ir linksma žiūrėti, kaip senelė pučia ugnį. Jos veidas toks nuostabus atrodo, lyg spinduliuotas, ir nuolat keičiasi. Antanukas tai aiškiai mato visą jos veidą, skalas ir jas prilaikančius senelės pirštus, tai vėl visa temsta, ir jis vos vos mato atsikišusias senelės lūpas. Kada jį pūstelėja smarkiau, žarijos šviesiau sužiba, ir aplink senele Antanukas mato didelį įvairių spalvų ratą. Nuo to rato į visas šalis trykšta spinduliai, kurie nuolat keičiasi, dreba, mirga, didėja, tai vėl mažėja... Antanukui įdomu, ar senelė mato tą ratą? Keista, kodėl ji nemėgina jo pagauti?..

Ugnis įpūsta, skalos užžiebtos, ir senelė jau kemša vieną žibintuvan, kuris riogso pirkios vidury, kitą mažan žibintuvėlin, pakabintan prie kamino. Antanukas nusigręžia, vėl ima snausti ir pagaliau užmiega...

Kai Antanukas nubudo, krosnis jau buvo pakurta, puodai sukaisti. Moterys vienos dar

dairėsi aplink krosnį, kitos jau sėdėjo ant suolo ties žibintuvu ir verpė. Vyrų pirkioje jau nebebuvo — jie, vos tik užsikėlę, išėjo kluonan kultų.

Gaidys pakrosnėje rėkia visa gerkle, nežinia, kurį jau syk. Jis, budintojas, Antanuką ir pažadino...

Antanukui nesinorėtų dar keltis: taip šilta ir jauku gulėti lovoje, iš visų pusių apklostytam antklode, kailiniais, ir snaudžiant klausyti, kaip treška deganti skala ir durzgia rateliai. Bet pažiūri Antanukas į vieną langą, kuris greta lovos, į kitą, kuris tiesiog lovos gale, ir baisu jam: langai tokie tamsūs, o už tų langų kažkas baisy baisy vaidenasi. Nors Antanukas nežino, kas ten gali būti, bet jaučia, kad ten už langų stovi kažkokios nepaprastos esybės, grasančios jam pavojumi.

Ir Antanukas, dar gerai nenubudęs, trindamas kumščiuokais akis, sėdasi ir sprunka nuo lovos žemėn.

Senelė jau sėdi savo priprastoje vietoj — ant kulbelės šalia krosnies ir, seilindama pirštus, verpia plonai plonai geriausius linelius.

— Senelei gerai ten sėdėti — ir nuo krosnies šilta, ir puodus ji mato: nenubėgs, nepervirs niekas..

Nulipęs nuo lovos, Antanukas strikt prie senelės. Pribėgęs apkabino ją rankutėm už liemens.

— Ko taip, anūkėli mažas, anksti užsikėlei? — klausia jį senelė, liovusi verpti ir glostydama raukšlėta ranka Antanuko galvelę.

Antanukas nieko neatsako, tik glaudžia galvytę į jos kelius.

Senelė užsuko verpstoką ant ratelio, kad tasai nenusvirtų, atsikėlė, paėmė Antanuką už rankutės ir nusivedė į suolelį po lentyna. Ten buvo du kibiru šalto šalto, vos tik iš šulinio pasemto, vandens. Pasisėmusi pilną kaušėšėlį — „belčių" — vandens, senelė prausia Antanukui pirmiausia rankutes, paskui veidą. Antanukas prunkščia, jam šalta, nemalonu, jis nenorėtų praustis, ir kam kitam jis niekuomet nesiduotų, bet ką padarysi, kad jį prausia pati senelė, kurią jisai labai labai myli...

Nupraususi kaip ėriuką, senelė veda Antanuką į skobnis ir, nutraukusi nuo duonos kepalo rankšluostį — „taračkinį", ima šluostyti jam pirmiausia burną, veidus, paskui rankutes.

Rankšluostis storas, šiurkštus, Antanukui veidą skauda, žandai dega, norėtųsi bėgti ar bent verkti, bet jis tik žiūri senelei į akis ir skundžiasi.

— Bobule, greičiau! Man šalta.

— Nieko, anūkėli, pakęšk. Priekrosny sušils, — ramina senelė ir dar drūčiau trina rankšluosčiu jam veidus.

— Bobule, man skauda! — skundžiasi drebėdamas Antanukas.

— Nieko, anūkėli, pakęšk. Baltėsnis būsi, dievulis geriau mylės.

Ir anūkėlis kenčia. Ne dėl to kenčia, kad jį dievulis labiau mylėtų, bet kad to nori senelė.

Nušluosčiusi rankutes, senelė vėl apklostė rankšluosčiu duoną ir nuėjo į krosnį. Paėmus iš kampo skujinę, nušlavė priekrosnį, paruošė ten prie stulpelio, po pačia krosnies kakta, Antanukui sėdėti vietą, sąslavas sušlavė krosnin ir pastatė skujinę kampan.

Nors Antanuko veidai dega kaip ugnis, bet jam rodosi, kad burna dar šlapia, kad pasmakrėje šalta, kad senelė dar ne visai gerai jį nušluostė. Eidamas paskui senelę, jis dar šluostosi marškinaičių sterble.

Vos senelė nuvalė vietą, Antanukas strakt ant kulbelės, nuo kulbelės ant priekrosnies ir jau sėdi jam pagamintoje vietoj. Ištiesė kojytes ir šildosi prieš krosnies lempą.

Gera, jauku ir šilta.

Senelė irgi atsėdo ant kulbelės, pataisė verpstoką ir pasitraukė arčiau į save ratelį.

Prieš pradėdama verpti, senelė ima Antanuko dešiniąją rankutę, vadžioja ją nuo kaktos į krūtinę, į kairį, į dešiniąją petį ir vėl į krūtinę — moko jį žegnotis.

— Valdan dievo tėvo ir sūnaus ir dvasios šventosios, amen, — kartoja Antanukas.

Persižegnojęs suglaudžia delnus pirštais aukštyn ir iškelia juos aukščiau nosies, taip aukštai, kad net dievulis pamatytų.

Paskui Antanukas drauge su senele kalba poterius.

Neįdomūs jam tie poteriai, nuobodūs, nenorėtų Antanukas jų kalbėti. Bet ką padarysi, kad senelė liepia ir net neleidžia nei vieno žodžio praleisti.

Kur tik atmena poterių žodžius, Antanukas stengiasi prašokti senelę. Jis nori jai parodyti, kad jau daugel išmoko, daugel žino, o taip pat paskubinti, kad greičiau pabaigtų.

— Neskubėk, anūkėli, dievulis supyks. Reikia iš lėto, aiškiai kiekvieną žodį tarti, kad dievulis viską girdėtų, — bara senelė savo anūkėlį, baigusį poteriauti. — Pamatys dievulis, kad tu, poterius kalbėdamas, dairaisi į visas šalis, supyks ir neleis tau dideliam užaugti. Pasiliksi visuomet tokis mažutėlis kaip dabar.

Antanukas labai nori užaugti didelis kaip tėvulis ir bijosi, kad dievulis tikrai nesupyktų. Tik jam nuostabu, kaip dievulis gali iš dangaus pamatyti, kad jis dairosi, jei kieme taip tamsu, jog net į langus baisu pažiūrėti.

Antanukas dirstelėjo į langus ir nusiramino.

— Nebijau, nepamatys! — atrėžė jisai senelei.

— Vai, ką dabar tu kalbi? — lyg nusigando senelė. — Dievulis viską mato, anūkėli, ir viską girdi. Taip sakyti nereikia, — Ištrauks tau dievulis liežuvį per viršugalvį, — pagąsdino jį Alena, dvidešimties metų merga samdininkė.

Antanukas truputį nusigando. Kas bus, jei dievulis tikrai supyks ir panorės jam traukti liežuvį per viršugalvį. Netikėti negalima, nes ir motutė jam ne kartą taip grasė.

Antanukas pačiupinėjo viršugalvį, pakaušį, bet ten nesurado jokios skylutės, pro kurią galėtų dievulis ištraukti jam liežuvį.

— Dievulis reikia mylėti, reikia jo bijoti, — moko jį senelė.

Kad dievulio reikia bijoti, Antanukas supranta. Jis jau seniai dievulio bijo. Dievulis tokis rūstus, baisus ir negeras. Bet kam jis mylėti, Antanukas visai nesupranta.

Tik gal taip reikia, kad senelė liepia. Juk ji viską žino, viską išmano...

Antanukas atsiminė vasarą, kada dievulis supykęs visą naktį žvairavo ir taip baisiai žmones barė, jog net langai drebėjo.

Antanukas tada labai labai bijojo, verkė ir slapstėsi po antklode ir vis glaudėsi į senelės pašonę.

Visa tai atsiminęs, Antanukas nusigąsta ir pasižada, poterius kalbėdamas, nebesidairyti.

— Še tau, mažas mano anūkėli, pasistiprink, kad greičiau man didis užaugtai! — Ir senelė kemša jam rankutėn geroką pyrago lustą ir saldaus pieno margam puodely.

Visa tai buvo jau seniai parengta senelės, dar Antanukui bemiegant

Antanuko prašyti nereikia. Apžebojęs puodelį, geria jisai pienelį ir balta gardžia duona užkąsdinėja. Tenka pienelio ne tik jam, bet ir jo marškinėliams, kurie ant pilvo nuo pralieto pieno visai sušlampa.

Suvalgęs pyragą ir išgėręs pieną iki puodelio dugno, Antanukas saldžiai apsilaižė. Jis dar norėtų, bet žino, kad daugiau nebegaus: tik tiek jam šią naktį kiškutis prikepė.

Antanukas dar niekuomet nėra matęs kiškio, bet žino, kad jis mažiesiems vaikams labai labai geras: kas rytas jisai pagamina Antanukui baltos gardžios duonelės visą lustą. Kai tik kas grįžta iš kur, kiekvienas parveža Antanukui nuo kiškučio dovanų...

Antanukas labai norėtų tą gerą kiškutį pamatyti, bet nežino, kur jis gyvena.

— Bobule, o kur dabar kiškutis gyvena?

— Miške, anūkėli, laukuose.

— Kaip jis nesušala? — stebisi Antanukas. Jis žino, kad dabar ore labai šalta.

— Jam dievulis dovanojo šiltus kailinėlius. Jis, anūkėli, didžiausio šalčio nebebijo, — aiškina senelė.

Vėl dievulis, visur dievulis. Kokis gudrus tasai dievulis. Net kiškučio, ir to nepamiršo.

Matyti, tasai dievulis tikrai geras, kad jis kiškučio pasigailėjo, to kiškučio, kuris mažiesiems vaikams tokią gardžią duonelę kepa.

Gardi, labai gardi kiškio duonelė!..

Antanukas surinko sterblėje gurinius ir įsidėjo burnon, nubraužė rankove sušlapusius ant pilvo marškinius, sugniaužė šlapią vietą ir pakišo po ją sausą marškinių dalį, kad pilvo neperštėtų, ištiesė kojas per visą priekrosnį ir šildosi.

Senelė tik verpia, tik verpia... Ratelis tik urzgia, tik urzgia...

— Bobule, kodėl dūmai eina per kaminą, o ne pirkion? — domisi Antanukas.

— Todėl, anūkėli, kad kamine yra skylė. Ji tai ir ryja dūmus, — aiškina senelė, nesiliaudama verpus.

Nors kamine maža skylutė, kurios net nematyti, o čia pirkion kaip vartai, bet senelės paaiškinimu Antanukas visai patenkintas. Nukreipęs galvytę į aukštą, vos kaminan neįlindęs, stengiasi Antanukas pamatyti, kokia toji skylė, kuri dūmus ryja.

Jam jau vaidenasi, kad ten aukštai, ant stogo, ties kaminu, tupi kažkas kaip katė ir vis ryja, vis ryja dūmus.

— Nelįsk, anūkėli, kaminan, nežiūrėk į viršų, — akutes užsikrėsi, plaukučius nusvilsi, — persergsti jį senelė.

— Bobule, o kam toji skylė ryja dūmus? — vėl domisi Antanukas.

— Kad pirkion nerūktų, anūkėli. Taip jau dievulis padarė.

Antanukas vėl stebisi, koks gudrus dievulis. Jis viską moka, jis viską žino.

Antanukas norėtų nors vieną vienintelį sykį pamatyti tą dievulį, kuris tokis gudrus, bet taip, kad dievulis nematytų, kai Antanukas į jį žiūrės.

Antanukas jau žino, kad tasai, kuris ant sienos kabo, tai ne patsai dievulis, tik kažkokis kitas. Irgi dievulis, bet ne tasai, kuris gyvas, viską mato, viską žino, kurio visi bijo...

Tasai gyvena aukštai aukštai, ten — danguje...

Antanukas užsimerkė ir įsivaizdavo, kaip jis žiūrės į dievulį...

Čia Antanukui mintys nutrūko. Į krosnį priėjo Alena, apgręžė puodus, pastūmėjo juos arčiau ugnies.

Betūpčiodama aplink krosnį, netikėtai paspyrė koja pakrosnės dureles, ir viena kita višta pro jos kojas ėmė veržtis pirkios vidurin. Alena supyko, paspyrė vištas koja taip, jog tos net sukudekino.

— Tai jūs čia man sprausitės, varlės! — sukeikė Alena ir užspyrė dureles pagaliu.

Vištos, pastumtos koja, sukudekino, gaidys joms atsiliepė.

— Kam tu jas stumdai koja? — subarė Aleną senelė. — Užgausi, dar kiaušinius ims lieti.

— Neims jų galas, — atsikirto Alena, — ko lenda.

— Lįstai ir tu, kad ten tave patupdytų, — atsiliepė Antanuko motutė. — Mato šviesą ir lenda.

Antanukas klauso ir domisi. Jis vaizduojasi sau, kaip ten, pakrosnėje, vištukėms tamsu ir baisu, o pikta Alena neleidžia joms išeiti į šviesą.

Antanukui pagailo vištukių.

— Bobule, kam Alena skriaudžia vištukes? — klausia jisai senelės.

— Negerai daro, anūkėli. Dievulis ant jos užpyks, kad ji plūstasi, nupjaus jai, begėdei, liežuvį.

Antanukui patiko, kad dievulis nubaus Aleną. Teneskriaudžia ji vištukių. Dievulis geras. Teks jai, begėdei, už vištukes.

Antanukas sau vaizduojasi, kaip dievulis ateis pirkion, rūsčiai rūsčiai dirstelės į Aleną ir paklaus:

— Kam tu nuskriaudei vištukes ir plūdai jas?

Alena nusigąs ir nežinos, kas sakyti dievuliui. Tada dievulis išsiims didelį didelį peilį ir lieps Alenai iškišti liežuvį...

Dievulis senas, rūstus, baisus, su ilga barzda... Alena verkia, prašosi, dreba, bet dievulis nieko neklauso, ištraukė liežuvį, šmaukšt peiliu ir nupjovė...

Kraujas varva iš žaizdos, Alenai sopa, ji nieko nebegali pasakyti, tik balbutuoja, lyg kirkindama ką.

O dievulis taip rūsčiai jai sako:

— Neplūsk vištukių, varlėmis nesipravadžiuok!..

Alena taip verkia, taip verkia. Jai taip skauda, taip sopa, o visi tyli nusigandę...

Nusigando ir Antanukas. Jis iškišo savo liežuvį, pačiupinėjo pirštu. ar dar sveikas, ir truputį iš pačio kraštuko įgnybo.

Skauda!

Antanukui pagailo Alenos, o ant dievulio jis labai supyko, kada įsivaizdavo sau tokią baisią Alenos skriaudą. Antanukas jau visai pamiršo, dėl ko ją dievulis nuskriaudė.

Kokis žiaurus, kokis piktas tasai dievulis, jei jis nori taip skaudžiai Aleną nuskriausti. Kad Antanukas būtų tokis didelis kaip tėvulis ar bent kaip Kastantas, jis niekuomet neleistų dievuliui liežuvio Alenai pjauti!..

Tuo metu, kada Antanukas taip gaudinasi Alenos likimu, toji visai rami, lyg jai nerūpėtų, kas jos laukia. Ji sau ima iš pakrosnės malkas ir meta krosnin vieną pagali, kitą...

Pasipylė kibirkštys, kaip bičių spiečius. Antanukui net baisu, kad kuri nors nekristų ant jo ir neapdegintų jam kojų...

Jis pasitraukė arčiau į senelę, surangė kojytes ir paslėpė jas po marškinaičiais.

Pasitraukęs šalin, Antanukas seka žibančiom akutėm, kaip kibirkštys skrenda aukštin. Jam įdomu, kur jos skrenda, kur dingsta?

— Bobule, kur tos visos kibirkštutės lekia? — klausia jisai senelės.

— Jos danguti skrenda, anūkėli, dangun, kad papasakotų dievuliui, ką apie jį žmonės mano, — aiškina jam senelė.

Antanukas labai nusigando, kad dievulis dabar viską sužinos, ką jisai apie jį galvojo.

Nusigandęs jis dar arčiau pasitraukė prie senelės.

Koks keistas tasai dievulis. Antanukas jo labai bijo! Vai, kaip bijo!..

Kažin, ar ir senelė jo bijo? Gal ir tėvulis?

Kas kas, o tėvulis tai jau — ne! Jisai nieko nebijo, tik jo visi.

Antanukas atsiminė, kaip vakar Alena sugurino geležinį puodą. Kiaurą dieną ir ji, ir motutė, ir visi laukė tėvulio, iš Alytaus parvažiuojančio, ir vis bijojo, kad jisai labai labai nubars visus.

Tėvulis parvažiavo vėlai vakarą ir parvežė jam gardžios gardžios kiškio duonytės.

— Bobule, o kur kiškelis duonelę kepa, kad jis pirkios neturi?

Senelė kurį laiką nieko nesako, tyli, nes anūkėlis savo klausimu ją taip staiga užklupo, jog nežinojo net, kas jam atsakyti.

— Jis, anūkėli, turi po krūmeliu sau krosnį išsikasęs.

Antanukas patenkintas. Jis sau vaizduojasi krosnį po dideliu krūmu. Aplinkui sniegas, šalta, o po krūmu kūrenasi krosnis, ten tupi kiškutis ir kepa mažiems vaikams duonelę.

Antanukas jau ne sykį matė, kaip senelė dar iš vakaro raugė didelį dėžį duoną. Kitą dieną, anksti, vos tik užsikėlus, Alena, pasiraitojus rankoves, kumščiais minkė duonelę ir beminkydama šluostė alkūne prakaituotą veidą. Paskui, visai išaušus, motutė darė iš tirštos tešlos didelius kepalus, dėjo ant ližės, prausė su vandeniu, o tėvulis nešiojo Ir šaudė krosnin.

Antanukas dabar sau vaizduojasi, kad kiškutis, kaip ir tėvulis, nešioja nuo dėžės į krosnį ir šauda baltus duonos kepalėlius.

Tik Antanukui dar toptelėja klausimas, kas gi kiškučiui tuos kepalėlius daro, kas gi jam duonelę minko?

Galvoja Antanukas ir atsakymo surasti negali. Bet kam gi yra senelė. kuri viską žino.

— Bobule, o kas kiškučiui duonelę minko ir kepalėlius daro?

— Lapukė, anūkėli, lapukė.

Aha, dabar jau Antanukas žino. Toji gera lapukė, matyti, kiškučio motutė.

— O iš ko lapukė duonelę daro? — domisi toliau.

— Iš kvietinių miltų, anūkėli.

— O iš ko kvietinius miltus daro?

— Iš kviečių, anūkėli. O kvieteliai lauke auga. Kiškučiui kvietelius vėjelis sėja, lietutis paliedinėja, žemelė augina, saulė nokina, šarka uodega pjauna, žvirblėliai grūdėlius renka, meška mala, lapukė duonelę maišo, kiškutis kepa, o maži vaikeliai valgo. Ar dabar jau žinai, iš kur yra kiškio duonelė?

— Žinau, — rimtai sako Antanukas.

Antanukas gerai atmena vasarą, kai jis dažnai nueidavo su senele laukan, nešdami pjovėjoms valgyti. Primena aukštus siūbuojančius rugius, per kuriuos meška risdavosi. Taip bent jį gąsdindavo. Tik tos meškos jisai niekuomet nematydavo. Nematė jisai nei kiškučio, nei lapukės. Tik girdėjo, kai jam senelė daineles dainavo, kad „lapukė lengvapėdė linėlius ravėjo, o kiškutis vargdienėlis pėdėlius nešiojo“. Tai jie, matyti, tada ir duonelei pėdėlius gamino! Dabar jisai jau viską, viską supranta.

Atsiminė Antanukas, kad ir apie mešką senelė daugel daugel jam pasakojo gražių pasakų.

— Bobule, pasek man pasaką! — prašo jisai senele.

— Seku seku pasaką, kremta vilkas ašaką, kremta ryja, nepraryja ir užspringsta, — erzina jį Alena.

— Ne tą, aš tokios nenoriu, — pyksta Antanukas. Alena juokiasi, patenkinta, kad suerzino Antanuką.

— Tupi vilkas ant kelmelio, koja dantis krapšto... — erzina jį toliau vaiką.

Antanukas supyko, suraukė kaktytę ir graso jai kumščiu.

— Na, na! Tylėk!

— Nekirkink, begėde, vaiko. Mazniule! — pabarė Aleną senelė.

— Kokia tau pasakyti pasakėlė? — klausia jį anūko. Antanukas tiek jau jų buvo girdėjęs, jog nei vienos dabar nebeprisimena, visos jam susipainiojo mažutėje jo galvytėje.

— Kuri gražiausia, gražiausia, bobule! — prašo jisai ir slenka dar arčiau prie senelės.

Senelė sustabdė ratelį, pasitaisė ant galvos skarą, paskui atleido verpstoko raikštį, perrišo, pataisė kuodelį, paseilino pirštus ir vėl ėmė verpti.

— Už jūrių, už marių, už mėlynujų yra, anūkėli, tokia šalėlė, kur saulelė skaisčiau šviečia, paukšteliai linksmiau čiulba... — ima pasakoti senelė pasaką.

Ji pasakojo apie mažąjį Jonulį, apie jo vyresniąsias seserėles, apie jų žiaurią pamotę, kuri Jonulio nekontė ir pasmaugti norėjo. Būdama gudri ragana, gilia nakčia ji pavertė Jonulį juodu ėriuku, nunešė tvartan, avinėn, ir paleido tarp mažų avinėlių.

Visi ėriukai buvo balti, gražūs, tik vienas Jonulis buvo juodas. Visi ėriukai avinėje linksmi šokinėjo, tik vienas Jonulis buvo nuliūdęs. Jis pas dureles stovėjo, gailiai verkė ir jaunų sesučių šaukė...

O tuo metu sesutės visur broliuko ieškojo — ir giriose, ir pievose, ir laukuose. Niekur nesuradusios Jonulio, jos dabar sėdėjo ant upelio kranto ir gailiai verkė, manydamos, kad nuskendo jų mažasis brolelis giliam vandenėly.

Pasakoja senelė ir nemato, kad Antanukas seniai jau kumščiu akutes trina, marškinių sterble ašarėles šluosto: gaila jam, labai gaila ir mažo nelaimingo Jonulio, ir jaunų jo sesučių.

Vai, primins jisai visoms pamotėms ir tai, kuri taip Jonulį kankina! Teužauga tik jis didelis.

Kada senelė ėmė pasakoti, kaip ragana pamotė įkalbėjo tėvuliui papjauti juodą ėriuką Jonulį, kaip Jonulis viską girdėjo, tėvulį peilį galandantį matė, bet į jį prakalbėti negalėjo, tik gailiai verkė, ašarėlės iš akelių jam byrėjo — Antanukas taip suvirko visa gerkle, jog net

seneleį nuęasđino.

— Ko dabar tu, anūkėli? — nusistebėjo senele.

— Kad man Jonulio ga-aila!.. — bliauja Antanukas.

Senelė liovėsi verpus, nusigreęžė į Antanuką, nušluostė jam prijuoste nosį, paskui akutes.

— Neverk, anūkėli, neverk, — tildo ji Antanuką, — negražu.

— Kaam Jonuką papjovė-ė? — dar labiau verkia Antanukas.

— Dievaų tu jam, motule, nepasakotai tokių pasakų,— prabilo Antanuko motulė, liovusi poteriavus, po kuodeliu ant suolo sėdėdama.— Tik vaiką kas rytas sugriaudini.

— Neverk, anūkėli, nereikia, — įkalbinėja senele.— Jonuko niekas nepapjovė. Jis gyvas ir sveikas ant priekrosnės dabar sėdi, pirštu koęę valgo.

Bet Antanukas vis dar nesiliauja verkęs.

— Tu man tik verk dar! — pagrasė motulė. — Piasikėlus kad nukulsiu, tai žinosi, kaip verkti. Begėdis!

Išgirdęs grasymą, Antanukas vėl traukiasi arčiau prie seneles.

— Nu, u! — sumykė jisai ir pagrasė pirštuku motutei.

— Negražu, anūkėli, motutei grasyti, — subarė jį senele. — Dievulis pamatys, pirštuką kirmėlei lieps suėsti.

Antanukas nusigando ir nutilo. Dievulis baisus, su juo maži juokai, o pirštuko gaila. Jam ir senelei bemiegant, lieps kirmėlei sugrauzti jo pirštuką...

Antanukas ėmė vaizduotis, kaip jam bemiegant lips per pagalvį didelė plaukuota kirmėlė. Lips per plaukus, per veidą, per pečius, per ranką tiesiog į jo pirštą, apsistos ant pirštuko ir ims jį grauzti. Tokią kirmėlę Antanukas matė vasaros metu ir tvora lipant, ir lapus ėdant.

Išivaizdavęs tokią baisenybę, Antanukas ūmai vėl pravirko.

— Ko dabar tu vėl verki, anūkėli? — klausia senele. Kirmėlės bijau. Ji man pirštuką suė! — nusiskundė Antanukas.

Senelė vėl jį glosto, ramina.

— Mes jos neleisim, mes ją pamušim. Nunu jai, begėdei! — graso senele nematomai kirmėlei. — Pamėgintų ji nuskriausti mano mažą anūkėlį.

Senelė nuramino anūkėlį, nušluostė jam vėl nosytę ir ėmėsi verpti.

Nusiraminęs visai Antanukas patraukė vieną kitą kartą nosim, lyžtelėjo liežuviu viršutinę lūpą, apžiūrėjo iš visų pusių pirštuką, kuriam grasė pavojus, paskui įdėjo jį burnon, apseilino ir drūčiai apšluostė marškinaičiais.

Apie Jonulį ir jo baisų likimą Antanukas jau visai pamiršo. Jo mintys nuskrido jau kur kitur, į tuos laikus, kai buvo šilta, gražu ir linksma. Antanukas tada matė daugel daugel kirmėlių, kurių nekentė, bijojo ir mušė rykštuke, kur tik galėjo. Jam patikdavo tik gramboliai, ypač balti, kuriuos tėvelis krėtė nuo klevo. Antanukas prisiminė, kaip jisai su savo vienaamžiais manė juos jaučiais, pagamino patvory duobeles — tvartus ir kimšo tenai grambolius. Bet tie mažieji jaučiai sėdėti nenorėjo tvartuose ir, kad ir kaip juos uždarydavo medžių šakelėmis, skiedromis, jie visuomet išlįsdavo...

— Bobule, o kam dievulis duoda žiemą, kad ji tokia šalta ir negera? — klausia senele Antanukas.— Ar kad ant žmonių supyksta?

— Kad žemelė, anūkėli, atsilsėtų. Ir jai, motutei, reikalingas, vaikeli, poilsis.

Antanukas kraipo galvytę, mąsto ir suprasti negali, kaip tai žemelei reikalingas poilsis? Ar ji ką daro, ar ji gyva?

— O kur toji žemelė gyvena? — klausia jis vėl senele.

— Po mumis, vaikeli. Mes visi ant jos šaltos, motinėlės, krūtinės ir augam, ir gyvenam...

Senelė dar kažką aiškina, bet anūkėlis vis tiek nieko suprasti negali. Greit jis pamiršta ir apie vasarą, ir apie žemelę.

— Alena, apžerk puodus ir įmesk kelis pagalius, o tai krosnis visai užgeso, — paliepė senelė.— Tuoju vyrai pareis, o puodai dar neverda.

Alena priėjo prie krosnies, įmetė kelis pagalius, paėmus iš kampo žarstiklį, apgrežė puodus kitu šonu į liepsną, pastūmė juos giliau į ugnį ir apžarstė žarijomis.

Antanukas dabar sekė jos kiekvieną judėjimą. Jam buvo įdomūs ir puodai, ir žarijos, ir raudoni dūmai, kurie siūbtelėjo iš krosnies, Alenai pagalius sumetus ir žarijas žarstant.

— Bobule, kodėl dabar dūmai raudoni?— kreipėsi jisai vėl į senelę.

Senelė ar negirdi, ar nežino, kaip suprantamai jai ir jam paaiškinti, kodėl dūmai raudoni. Ji nieko Antanukui neatsako, tik verpia sau, tik verpia, o ratelis net burzgia.

— Bobule, kodėl dūmai dabar raudoni iš krosnies eina? — klausia vėl Antanukas, truktelėjęs senelę už rankovės.

Senelė kurį laiką tyli ir nieko neatsako. Antanukas žiūri į senelę ir laukia.

— Dėl to, anūkėli, kad dūmai kruvini.

— O kodėl jie kruvini? — nesiliauja Antanukas.

— Tai iš malkų kraujas bėga, vaikeli. Alena sumetė juos krosnin, jie dabar dega, tai kraujas ir bėga,—aiškina senelė.

— Ar tai jiems sopa? — nesiliauja dar Antanukas.

— Sopa, anūkėli, visiems sopa. Ir medeliams, kai juos kerta, ir žolelėms, kai jas pjauna, ir gėlelėms, kai jas skina, — aiškina senelė ir giliai atsidūsta. — Tik jie neturi balselio, negali pasiskusti.

Visoje senelės balso intonacijoje buvo girdėti didžiausias užjautimas ir medeliams, ir žolelėms, ir gėlelėms. Ji buvo giliai įsitikinusi, kad jie žmonių skriaudžiami.

Antanukas klauso ir stebisi. Kaipgi tie pagaliai, kurie pakrosnėje guli, kuriuos Alena dažnai kirviu skaldo, gali būti gyvi? Juk jie nejuda, nerėkia, kai juos skaldo, neverkia... Bet senelė sako, reikia tikėti — ji juk viską žino...

Antanukas norėtų sau įsivaizduoti, kaip sopa pagalėliams krosny bedegant, bet jo mintys blaškosi, šokinėja kaip vasaros metu mažas paukštukas tarp žalių lapų...

Antanukas pamena, kad tada, kai dar buvo gražu ir šilta, senelis kirto daugel daugel beržo šakų, kuriomis paskui motutė ir Alena nukaišė visą pirkį, ir buvo gražu gražu...

Kai senelis nukirto žemai vieną šaką, tai iš beržo ėmė kažkas varvėti. Bernaičiai čiulpė. Buvo saldu ir kartu drauge...

Antanukui pasiklausus, iš kur tas vandenėlis berže imasi, senelė jam tada paaiškino, kad tai nuskriaustas berželis verkia, nukirstų šakelių gailisi...

Čia Antanukas atsiminė, kaip jis daugel daugel kartų laužė medžių šakas, braukė lapus, vogčiomis skynė daržely gėles...

Daugiau Antanukas to nebedarys, jei jiems tai sopa. Tik dilgėles tai jau kapos, kaip ir seniau kapodavo — ko jos tokios piktos ir taip skaudžiai gelia.

Ir bitės negeros, jos irgi kramtos. Viena pernai skaudžiai igėlė kojos pirštukan, ir Antanukas graudžiai graudžiai verkė.

Negeros bitukės, nors jos gardų medulį moka daryti.

Antanukui baisiai pasinogėjo medaus.

— Bobule, aš noriu medaus! — staiga paprašė Antanukas senelės.

— Kas dabar tau, vaikeli, kad tu medaus užsimanei? — nusistebėjo senelė, nesiliaudama verpti.

Senelė kai kada vaišino Antanuką medumi, bet niekuomet anksti rytą. Kur dabar patamsėj ieškosi jam medaus.

— Man tik trupuliuką! Va, tiek nedaug! — rodo Antanukas pirštuko galą.

— Neseniai pienelį gėrei — skaudės tau mažam pilveli.

Antanukas dar nesiliauja prašyti, bet senelė medaus vis duoti nenori. Motutė ima Antanuką barti, net graso jį nukulti, ir — Antanukas ima verkėti.

— Neverk, — baido jį Alena, priėjus vėl į krosnį, — išgirs laumė, išraus tave už

plaukų per kamina.

— Nebijau, neišraus! — atrėžė narsiai Antanukas, bet vis dėlto pasitraukė arčiau prie senelės, savo apgynėjos nuo viso, kas pikta.

— Pažiūrėsi, kad išraus. Tik verk ilgiau, — graso Alena. Antanukas nutilsta, nuleidžia galvelę, lyg kurį laiką apie kažką mąsto. Alena, papildžiusi puodus, vėl nuėjo ir atsisėdo po kuodeliu.

Antanukas traukiasi dar arčiau prie senelės, visai slenka iš įprastos jam nuo seniau vietos ir rengiasi risti žemėn.

— Sėdėk, anūkėli, sėdėk, — stabdo jį senelė, — ant grindos sušalsi.

— Aš bijau... — skundžiasi Antanukas.

— Ko tu bijai, anūkėli? — klausia jo senelė.

— Laumės bijau.

— Neklausyk tu jos, begėdės. Argi aš tave duosiu laumei? — ramina senelė anūką.

Bet Antanukas ritasi žemėn. Jam jau įkyrėjo sėdėti vienoje vietoj. Vis tiek tuoj puodus ims kelti ir pravarys Antanuką.

— Begėdė, nugašdino man vaiką, — bara Aleną senelė.

Antanukas eina, kur sėdi motutė, rangosi ant suolo ir lenda pro motutės pečius ten, po kuodeliu.

Atsisėdo susirangęs kojytes.

Girdėti, kaip vyruoja iš kiemo durys ir kažkas smarkiai trepsi priemenėje: tai grįžta iš kluono kūlėjai...

GALVAŽUDYS

Gerai ganyti vasaros metu rugienoje kiaulės. Žolės kiek nori, kiaulės nebėginėja į laukus, nei vartyti, nei suvarinėti jų nereikia, subėga visos vienon vieton, ten kur gubos stovėjo, ir šnipinėja, renka sau grūdus. Varyk, nepavarysi jų iš tos vietos.

Du piemeniu, Žvairių Petriukas ir Juknių Mikas, guli sau pamiškėje pas griovį, gunčeles pasiklojusiu. Mikas, gulėdamas ant pilvo, drožinėja dūdelę rėknę, margina ją visokiais rėžais. Ir rėknė gi jo! Viso sodžiaus piemenys pavydi jos, ne kartą net pavogti bandė, bet vis tik niekas tokios kitos nudrožti nemoka.

Ir rėknė gi tai: net keturiais balsais, vis tiek kaip pirktinė.

Petriukas guli sau aukštiekninkas po didžiausia pušele, rankas užlošęs ant galvos, ir klauso, kaip švokščia giria...

— Mikai, ar girdi, kaip miškinis medžių viršūnėmis bėginėja? Tarytum griaudžia. Štai arčiau, arčiau... Ar ant mūsų užbėgs, ai šonu?..

Mikas klauso. Tikrai, ten, toli toli, sušvokštė medžiai taip tirštai, lyg kažkur toli sugriaudė, ir vis arčiau arčiau, lyg kažkas bėga medžių viršūnėmis... Štai ir čia pušelė sušvokštė, šakos sukrutėjo, sulingavo, ir papūtė vėjelis.

— Tai vėjas, ne miškinis.

— Kalbėk! Skerdžius geriau žino. Kad vėjas, tai visur pūstų. Tai jis, medžių viršūnėmis lėkdamas, tokį triukšmą kelia — lyg vėjas...

— Tėvulis juokiasi. Sako, jokių miškinių nesą.

— Tavo tėvulis tiek ir išmano. Skerdžius daugiau žino. Štai matai, laumės plaukai lekioja.

— Tai voratinkliai giedrą reiškia.

— Voratinkliai? Iš kur jų tiek imtųsi? Kodėl jie kitu metu nelekioja.

— Tėvulis kalba, kad laumę vyrai pramanė moterims gąsdinti.

— Ne, brole, ir laumių yra. Skerdžius patsai matęs. Jisai daugel žino.

Mikas ir tiki, ir netiki. Žinoma, skerdžius pasakoja tiesą, betgi ir tėvulis... Visi gi žino,

kad jo tėvulis labai mokyta. Visas sodžius pamena, kaip jisai net kunigą pataisė. Skaitė kunigas laikraštį žmonėms, kalėdodamas pereitais metais, ir apsiriko, o tėvulis ėmė ir pataisė jį. Visi tada stebėjosi, o kunigas tai tik paraudonavo kaip putinas. Žinoma, paraudonuosi — gėda gi! Kunigas ir apsiriko!

— E, brole, negali būti, — tvirtai atrėžė Petriukas. — Kas gali daugiau mokėti negu kunigas. Vargoninkas, ir tas nepataisys kunigo.

— Pasiklausk kitų, jei manim netiki. Visas sodžius gi žino.

Ginčijasi piemenys, nejaučia nelaimės. Nei dabon nededa, kad eina Pliauga. Eina miškan, tegu sau eina, tik kam botagą nešasi?

Bet jau tik pažvelgęs į jo rūstų veidą, tuo pasakytai, kad ne veltui botagas jo rankoje. Ir kurgi nepyks? Pusę valandos vaikė daržuose kiaulė, kuri jam visą užuoganą bulbių išdėjo, nukniso... O piemenų — niekur nei gyvo garo.

Vaikė vaikė, išvijo iš savo bulbių ir paliko svetimose.

Nei žodžio neištaręs, kai tik priėjo Pliauga į piemenis, tai ir sušutino juos botagu: vieną per pilvą, kitą per nugarą. Šoko piemenukai, lyg gyvatė juodu būtų įkandusi, vienas smuko miškan, antras per griovį laukuosna nudūmė. Net nustebo Pliauga, kur jiedu taip staiga dingo. Jis manė gerai juodu nukulsiąs, o dabar nerojo ir vieną kartą kaip reikia sušerti.

— Ak jūs, erodai! Tai jūs čia gulėsite, o ten kiaulės bulbes knis! Aš jums! — grasydamas botagu, rėkė Pliauga. — Parginsite jūs man namo!..

— Paptersi gaidį uodegon! — net verkdamas atrėžė Petriukas. — Juoza kuosa, kiaulių tekis beuodegis! — kirkė įpykęs jį toliau.

— Palauk, palauk, tepagausiu tik aš tave, nepraustaburni!.. — vis graso Pliauga, kurio vardas ir buvo Juoza.

Pagrasė botagu Pliauga ir nuėjo sau pamiške į kelią. Petriukas ilgai dar plūdo, kaip mokėjo, bet anas jau nedėjo dabon.

Piktas, net susiašarojęs,ėjo Petriukas dabar į daržus, rinko kiaulei akmenis ir krovė kišeniun. Pilvą svilino lyg ugnimi, ir stori marškiniai kas žingsnis žeidė jam skaudulį.

Petriukas nusijuosė juostą ir pakėlė marškinius: skersai viso pilvo, kur tik pasiekė botagas, raudonavo ringė.

— Kad tave perkūnas dievulis nudėtų ir tavo kiaulę drauge, kad tavo kaulus taip svilintų velniai!.. — keikė Petriukas.

Juo labiau keikė, juo labiau širdo Petriukas ant kiaulės ir vis didesnius akmenis kimšo kišeniun.

Priėjęs daržus, Petriukas pasikopėjo ant tvoros ir dairosi, kur toji prakeikta kiaulė, dėl kurios jam teko Pliaugos botago paragauti... O jos tik nugara juoduoja bulbojuose: arta ir nuarta, knista ir nuknista visas užuoganos galas. Ir vis prakeikta Kalpokų Žvinė. Tokia zuini, prakeiktoji, jog vis tiek jos neprižiūrėsi, nors ir kažin kaip žiūrėtai. Nei tvoros jai nėra, nei vartų: kur priėjo kaip arklys, per tvorą — ir tiek! Vakar išdėjo Lukšos bulbes, nūnai Juknio. Ir kiek kartų jau sakė Kalpokui, kad priištų jai branktą. Bet kur tau?!

Petriukas atsargiai, kad kiaulė nenugirstų, perkopo kiton tvoros pusėn, išsitraukė iš kišeniaus patį didžiausią akmenį ir selina, iš užpakalio užėjęs, į kiaulę. Ji gudri, piktagalvė: pajus, nei pavys, nei botagu sudroši. Užvakar jiedu kartu su Miku mėgino ją nuilsinti; vaikė vaikė, tik patys nuvargo, kiaulės gi nenuilsino.

Bet dabar, tepriselins tik, sužinos ji, kaip svetimos bulbės knisti.

Ir juo arčiau buvo kiaulės, juo drūčiau gniaužė Petriukas akmenį rankoje, pikčiau virė jo širdis, ir atsargiai selino jis.

Kiaulė, diegus berausdama, čiauškina sau bulbes, nei nejaučia, kokį Petriukas gamina jai kerštą. Priselinęs, kad drožė abiem rankom akmenimi viduausin Žvinei, tai drožė!

Bet kiaulė nei nesužviegė, tik, pritūpus ant pasturgalio, iškėlė snukį aukštyn, lyg orą uostydama, žioptelėjo kartą, kitą ir nugriuvo ant šono.

Petriukas ją botagu, botagu! Kiaulė sutribilavo kojomis kelis kartus ir liovėsi: guli

sau, lyg ne jos šlaunis šutina botagas.

Toptelėjo Petriukui širdin, kad jisai užmušė kiaulę. Pražuvo jau dabar visa jo alga! Tai nukuls jį motutė, kai sužinos! Neturės dabar kalėdoms nei batų, nei kepurės su mėlynu valiniu...

Nusigando Petriukas ir rėkdamas leidosi per kalnus namo.

— Vai vai vai, dievuliau, dievuliau!.. Taip verkdamas, prilaikydamas ranka kelnes, įsmuko jisai savo kieman.

— Kokis tave galas plėšia! Ko dabar tu čia rėki nesavu balsu? — klausia jo nusigandusi bobulė, sena Žvairienė. Ji vienui viena dabar namie, o visi kiti šeimiškiai lauke: kas rugius veža, kas avižas pjauna, o kas rauna grikius.

Bobulei jau rodosi, kad gal su Šarke, pieningiausia karve, kažkas atsitiko.

— Vaigi, Kalpoko kiaulė išgaišo-o!..

— Tfu, kad tave galas! — spjovė bobulė.— Net visas kūnas pagaugais nuėjo. Maniau, kad dievas žino kas atsitiko ten: karvė puolė, ar dega kur trobos.

— Vai, kad dabar primuš mane Kalpokas!..

— Nagi kam dabar tave Kalpokas muš? Ar tu kaltas, kad jo kiaulė padvėsė. Tekaunasi su dievu, ne tave muša! Duos jam kas tave mušti!..

— Vai, kad aš jai akmenuku sudaviau. Ji Juknio bulbes kniso, mane Pliauga mušė, tai aš paleidau ją akmenimi, o ji dabar nuvirto ir guli, — verkia Petriukas.

Bobulė liovėsi trupinusi žolę, atsikėlė nuo suolo ir šluosto prijuoste rankas, pati nežinodama, kam tai daro.

— Tai tu, galvažudy, ją užmušei?

— Dievaž ne, bobule! Aš tik akmenuku paleidau, aš visai nenorėjau...

Čia striūbaudamas, kaip mokėjo, išpasakojo Petriukas bobulei visa, kas atsitiko, kaip jie vakar, užvakar ir kas vieną dieną vaikė kiaulę iš bulbių, kaip veltui kasdien prašė Kalpoką, kad pririštų jai branktą, kaip juos Pliauga nupylė...

— Bėgsiu dabar pas motulę namo! Aš vis tiek dabar čia negyvensiu: užmuš mane Kalpokas ir dar visą mano algą už kiaulę paims.

Bobulė nei kiek nesigaili Petriuko. Jisai žinomas galvažudys. Anądien nurinko kiaušinius iš gūžtų, o vakar apskynė pačias geriausias aguonų galveles. Tiesa, išsigynė, kad tai ne jis, bet jos jau neapgaus. Nors pikta bobulė, vis dėlto bijo, kad jis nepabėgtų namo. Ką darysi likęs be piemens šiuo metu, vasarai vos įpusėjus? Kur imsi kitą? O šitie ištvirkėliai, jiems kas? Metė ir nuėjo...

Todėl bobulė įkalbinėja, ramina Petriuką.

— Kas, vaikel, tavo algą jam dabar duos?! Užmušei kiaulę — ima ją galas, bet tik niekas nematė. Ko brankto nepririšo!

— Niekas nematė... Tik gal Mikas...

— Tu gerai prigrasyk Mikui, kad jam suversi visą bėdą, jei jisai kam nors prasitars. Maža kas galėjo ją užmušti, radęs bulbėse.

Bobulė nutildė Petriuką, dargi ir užkasti jam davė rūgštaus pieno ir, idėjus duonkrepšin du agurku kaip jaučiu, nusiuntė vėl laukan pas kiaules.

— Skubinkis, vaikel, greičiau. Matai, debesis kyla. Ten Mikas vienas nusigąs ir dar suleis visas kiaules javuosna.

Petriukas jau ramus, eidamas per sodžių, pliauškina botagu ir, mėtydamas akmenimis, erzina šunis.

Iš vakarų kilo aukštyn mėlynas debesis, ir toli, lyg kažkur po žeme, griaudė.

Debesis visai jau buvo užgulęs, kada Petriukas grįžo pas kiaules.

Saulė dar nepasislėpė po debesiu, bet jisai greitai slinko, apguldamas kiaurą padangę, mėlynas, tirštas kaip siena. Griaudė vis smarkiau. Tuo sudūmė iš vakarų šaltas ir drėgnas vėjas.

Mikas varinėjo kiaules, verkdamas visa gerkle. Jisai labai bijojo griausmo, o dar

būdamas vienui vienas tarp laukų. Mikas skubino nusivaryti kiaules arčiau sodžiaus, bet kiaulės jo nelabai klausė: iš vieno šono pavers, pavarys arčiau į sodžiu, kitam krašte jos vėl nukriko senon vieton.

— Ūdžiu namo, ūdžiu namo, ūdžiu džiu-u!.. — mėgino Mikas lėktinti, bet kiaulės, nepripratusios tokiu metu namo bėgti, nei nevengė jo ūdžiudžiavimų.

Mikas, pamatęs dabar Petriuką, labai nusidžiaugė, lyg diena jam giedriau būtų prašvitusi, bet vis dėlto gerai išplūdo jį... Petriukas, nors kaltas neliko, tačiau greitai susitaikė ir neiškentęs viską papasakojo Mikui, kuris jau ir be to žinojo, buvo dasipratęs, kodėl Petriukas, kiaulės neatvaręs, tiesiai namo nudūmė...

— Tik tu, Mikai, žiūrėk, niekam nesakyk.

— Žinoma nesakysiu, — tvirtai atsakė Mikas. Jis tikrai manė niekam nesakysiąs.

— Kai sužinos, kad kiaulės nėra, suversim bėdą Pliaugai. Gal dar kas ir matė, kaip jisai vaikė ją iš bulbių. Pasakysim, kad jisai ir užmušė.

Mikas buvo labai patenkintas, kad jiedu taip atkeršys nelabajam Pliaugai, nuo kurio botago ringę ant nugaros jis dar ir dabar jautė. Tai susipeš jiedu su Kalpoku!..

Mikas net nusijuokė, kai pamanė, kaip smarkiai Kalpokas nubars Pliaugą, o gal dar net ausin kirs ar teisman patrauks...

Dabar abu greitai nusivarė kiaules net į patį sodžiu.

Vėl papūtė stiprus šaltas vėjas, sukėlė dulkių, perkūnas sugriaudė su tokiu trenksmu, jog net gyvuliai, ir tie nusigando. Saulė pasislėpė, bet žvilgtelėjo dar kartą, antrą, pražiurbėjo, praskleidusi debesius, lyg atsiveikindama su pasauliu, ir pranyko. Tamsu ir gūdu pasidarė...

Krito vienas lašas, antras, ir pliūptelėjo lietus kaip iš kibiro.

Piemenys skubiai suvarė kiaules sodžiaus gatvėn ir patys nubėgo Žimkelio pirkelėn, kuri stovėjo pačiame sodžiaus gale. Kai tik siūbtelėjo lietus, kiaulės žviegdamos leidosi visos bėgti namo.

Bangas greitai praslinko.. Tuoj skaudus lietus nustojo lijęs, nustojo ir griaudė... Tik toli toli vis dar užė audra, bet jau rytuose... Debesys praskiedo, ir lijo tik retas lietukas.

Piemenys išlindo iš Žimkelio pirkios ir, taškydami purvyną, ėjo vidukele, kur dar bėgo upeliai, ir eidami rinko geležėles.

Žvairių namas stovėjo arčiau. Mikas gi gyveno pačiame sodžiaus gale.

— Jei tu nors žodį išsižiosi, vis tiek negyvensi... — pagrasė Mikui Petriukas.

Kada Mikas ėjo pro Kalpoko kiemą, matė, kaip Kalpokienė, pasikaišiojus suknele aukščiau klupsčių, viena ranka maišė lovyje kiaulėms žolę, kita mušė kiaules per snukius, atsigindama, kad nelįstų be laiko.

Mikas, patsai nežinodamas kodėl, atsistojo ties vartais.

— Chy-i! — juokėsi jisai, — teta, chy chi chi... Kalpokienė dirstelėjo į jį.

— Ko dabar tu šaipais, kas čia tave juokina?..

— O jūs kiaulės, teta, nėra... Žvairių Petriukas ją užmušė!..

II

Tuoj grįžo iš laukų ir visi šeimiškiai. Kokis gi darbas lauke po lietaus, kada javai kaip vanduo? Suriši pėdan šlapias avižas ar grikius, tai pėde ir sušus, nieku nueis.

— Tai tu, galvažudy, Kalpoko kiaulė užmušei! — užsipuolė barti Petriuką Žvairių Monika, septyniolikos metų mergina.

Petriukas net krūptelėjo išgirdęs. Nejaugi bobulė būtų pasakiusi? Ar kažkas matė?..

— Kas tau sakė?.. — klausia jisai bailiai.

— Kas sakė? Dar klausia! Kalpokienė visą sodžių sukėlė tave keikdama.

Vaikas visai nusigando. Jau kad Kalpokienė žino, neišsiginsi.

— Dievaž ne aš... — jau visai silpnai mėgina dar teisintis Petriukas.

— Vai, išpers tau Kalpokas kailį, pamatysi, galvažudy!

— Pasislėpk, vaikel, — staiga prabilo ir bobulė. — Kalpokas ateina. Matyti, Mikas papliauškino.

Vaikas, išsprukęs iš pirkios, kaip ritynė palindo už niekočios, kuri stovėjo priemenės kampe.

Kabalkstelėjo durys, ir priemenėn įėjo Kalpokas. Petriukas tupi už niekočios ir tik girdi, kaip tvaksi širdis. O ji plaka taip garsiai, jog, rodosi, visoje priemenėje girdėti. Kad tik tasai nevidonas Kalpokas neišgirstų! Primuš dar, iš čia juk neištrūksi. Vaikas ranka gniaužia krūtinę užsitojojęs, kad nekvėpuotų; tik širdis nesiliauja tvaksėjusi. Kas bus, jei išgirs?..

Bet Kalpokas nieko nenugirdo ir ramiai nuėjo pirkion.

Kai tik durys užsidarė, vaikas vienu matu išlindo ir iš priemenės stačiagalvėmis nudūmė į kluonus. Dabar jau jisai nieko nebebijo. Kad Kalpokas ir pamatytų jį, vis tiek nepasivys ir nepagaus...

— Kur jūsų piemuo? — klausia Kalpokas, nenusiėmęs dar kepurės.

— Kam tau mūsų piemuo? — klausia jį Petrienė, lyg nieko nežinodama. — Prisėsk, svečias būsi.

— Nagi tas ištvirkėlis, žmonių išgama, užmušė mano kiaulaitę. Kaip inkstas buvo, — sėsdamas ant uslano ir nusiėmęs kepurę, skundžiasi Kalpokas. Kad jo žemė nenešiotų, to galvažudžio!..

— Ar šitą, kuri riebi buvo, šitą žilą?

— Taigi, taigi... Kaip penimė buvo.

— Žmogau, užmuš tokis gizelis tavo žila kiaulė!..

— Jau kad sakau, tai sakau. Aš žinau gerai. Patsai Juknys mano žmonai sakė... Jau aš jam galvą vis tiek nusuksi, tegul tik pateks jis mano naguosna.

— Dievaž, dėde, nebaidyk tu mums piemens! — neiškentė neišsikišusi kalbon Monika. Kai jisai pabėgs tu gi mūsų gyvulių neganysi. Ką gi mes tada darysime?'

— Tiesa, tu nugąsdinsi jį, o mes liksime be piemens. Kad užmušė, teisman skųsk.

— Tegu jį šunys skundžia. ne aš. Ką tu gausi iš tokio elgetos? Ir žmonės gi dabar, ir samdininkai! Mesk žmogus viską ir eik nuo samdininkų, kur tave akys veda

Ir ėmė čia vienas antrai skųstis, kaip dabar sunku ūkininkui, jei savo darbininko neturi. Samdininko dabar nei nekliudyk. Tik bėdos sau gausi, ne darbininką. Išdyko visi jie, be tvarkos. Tau jisai nuostolį daro, arba ir dirba kaip šlapias dega, o tu su žodžiu bijok jam prasitarti, o ne — metė tave pačioj darbymetėj ir nuėjo... Ir viską tai padarė toji prakeikta Amerika, kad jau ji ten žemėn prasmegtų!..

Ilgai dar jie skundėsi ir pasakojo savo vargus, keikė Ameriką ir peikė darbininkus.

— O aš jūsų piemenį vis dėlto nukulsiu ir gerai kailį nušutinsiu. Tesučiupsiu tik kur nors, staiga baigė savo kalbą Kalpokas atsikeldamas.

Dievaž nebaidyk! Tegu tik išbėgs. Atvarysiu visus gyvulius tavo kieman, ir gink patsai.

— Na, na, pamatysim... Likite gi sveikos. Užsimovė kepurę ant ausų ir išėjo pro duris. Praėjo bertainis, lietus nustojo lijęs, debesys visai išsisklaidė, dangus nusiblaivė, ir saulė vos pražiurbėjo Dar buvo anksti, saulė dar aukštai stovėjo.

— Moniute, bėk, paieškok Petriuko. Kur jisai dinpo? Tevaro kiaules laukan: dargi anksti.

Monika pasikaišė suknelę ir užsimetė skepeta ant pečių...

— Dabar jis užlindo kažkur, kad jo ir su ugnim neberasi...

Už pusės valandos Petriukas jau varė, užėmęs nuo sodžiaus galo kiaules, pliauškino botagu ir erzino sodžiaus šunis.

— Vai vai! Mergos, vaikai, varykite kiaules!.. — šaukė jisai visa gerkle.

Arti Kalpoko kiemo Petriukas jau nebe taip pliauškina botagu, nešūkaloja ir neramiai dairosi.

Štai Kalpokas, nešdamas dalgę ant peties, kopa per spragą iš daržo. Pamatęs jį, vaikas ne perkopo, bet pervirto per tvorą kitan daržan ir rituoja jau per batvinius, per kopūstus. Nors Kalpokas ir nemanė jo vyti, bet Petriukas atslgrėjo tik pas kluonus. Mato, Kalpokas stovi pas tvorą ir graso jam pirštu.

— Vis tiek aš tave kada nors sučiupsiu, galvažudy tu šiokis!..

— Na na, pagausi, kaipgi, tik lauk. Ne tokis Petriukas kvailas, kad jį kas sučiuptų. Ir nubrido Petriukas per rasotus daržus, iškopo tik sodžiaus gale ligi pajuostės šlapias. Ten ir Mikas jau atsivarė kiaules. Nei vienos nepraleido Petriukas, atsistojęs vidugatvėje, kad nesušertų botagu.

— Kam dabar tu jas muši, ištvirkėli! — piktu balsu bara jį Martinienė, stovėdama darže.— Ar tu dūšios neturi, ar gal nekrikštytas, kad už niekų nieką taip gyvulius kapoji!..

Petriukas nei nedirstelėjo ton pusėn, lyg ne jį bara, sušėrė vieną kita, pačias neramiausias kiaules, smagiai, kaip tik galėjo, jog tos net žviegtelėjo...

— Tai valkelis, tai galvažudys! Kad tavęs žemelė nenešiotų!.. — keikia jį Martinienė. — Ir kam jisai tuos gyvulius kapoja?!

Pasėjėjęs kelis žingsnius, Petriukas sugriebė akmenį ir paleido Rameikos gurbon. Šuo, matyti, snaudė, ir Petriukas jį labai išgąsdino, nes, išsprukęs iš gurbos, skalindamas nudūmė, peršokęs per tvorą, daržan. Petriukas palydėjo jį kitu akmenimi, bet nepataikė. Kai tik akmuo nukrito, šuo per pasodninkus, per kopūstus pribėgo ir stvėrė jį dantimis, lyg akmuo, o ne Petriukas kaltas būtų buvęs jo išgąščio. Petriukui labai patiko, kad šuo akmenis gauda: jis kitą kartą jį sviedė akmenimi, bet šio jau visai šuo negaudė, tik lodamas nubėgo į kluoną.

— Va va, ar nesilia-ausi m-mėtęs akmenimis! — žagsėdamas bara Petriuką Rameika. — Kopūstus išlaužy-žy-si, ar dar lan-langą išdaužy-žysi!.. Nėra tau tėvo pasturgaliui iškapopoti!..

Tai tau ir žmonės! Akmens paleisti, ir tai negalima, kad tave nebartų...

— Vai, Mikai, varyki greičiau kiaules, ko snaudi! — rėkia Petriukas dabar ant Miko, nors tasai jau ir be to bruka jas kaip galėdamas.

Kiaulės, išėjusios iš gatvės, pakriko laukuose į visas šalis. Petriukas ir Mikas eina sau paskui, varinėja jas, mėtydami akmenaičiais. Kuriai pataikys, toji kiek pasibėgės, uodegą parangys ir vėl knisinėja sau šlapią, atlytą žemę.

— Tai tu pasakei Kalpokui, kad aš jo kiaulę užmušiau?! — atsiminęs Petriukas rūsčiai paklausė Miką, kuris paraudonavo kaip putinas. Jis nebijojo Petriuko, tik jam buvo labai nesmagu.

— Die, ne aš!... — teisinasi jisai. — Kad aš taip gyventau, ne aš...

— Ne tu? O kas gi, kad ne tu?.. — ir pliaukš, pliaukš jį botagu per gunčelę.

— Ar aš žinau, kas?.. Tik ne aš... — ginasi Mikas net užsiverkęs ir už botago visai nesitveria. Jis jau gailisi, kad išdavė sebrą...

Petriukas, nors gerai žino, — bobulė jam viską išpažino — kad Mikas jį išdavė Kalpokui, tačiau spjovė ir lyg patikėjęs nuėjo šalin. Jis dabar visai nei kautis, nei pykti nebenori.

Ir kaip čia būsi supykęs, kad taip linksma širdy ir smagu, kad taip lengva. Oras tokis gardus, jog atsidusęs lyg duonos su medumi kąsnį suvalgai. Kvepia medumi kaip pilnam bičių sodely. Visur, ant lapų, ant žolių, net ant sausų rugienos raižų žverbla rasa, tvoros, akmenys žiba saulės spinduliuose lyg pasidabrinti. Sodžiuje rėkia, čirškia lyg bobos susirinkusios žvirbliai. Padangėje blaška visose šalyse vieversių traleliavimai. Ten, ant smeigos galo, kuri kyšo nuo Rameikos kraigo kluono, tupi kregždė ir rėkia, kiek jai leidžia jos mažutė gerklelė:

— Niekas tiek neėda, kaip šitie pie-emenys! Namie ėda, laukan neša — kad jie išpūstų!

Petriukas neiškentė ir sviedė ją akmenimi, kuris sutarškė kraigan. Kregždė nulėkė.

Nieko, primins dar jai Petriukas kada nors kitą kartą, nebekirkins ji piemenų...
Tokis galvažudys!..

III

Antroji jau diena, kai dangus apsiniaukęs, drengia. Vadinasi, ruduo jau visai arti. Vasarą ūžia audra, griausmai, užtvinsta gatvės — už valandos kitos vėl giedras, vėl blaivus dangus, vėl sausa, linksma ir saulė šildo. O dabar...

Miškas gūdžiai švokščia, pušelės siūbuoja lyg marčios, anytos nubartos. Paukščio niekur jokio ne tik neišgirsi, bet ir nepamatysi. Jei tik, per šlapius krūmus bebrisdamas, išsvysti startukę, kuri, varsnas kitas pasilėkėjus, vėl pasislepia tankiose eglaičių šakose.

Slapia, drėgna, liūdna dabar girioje...

Nelinksma ir pačiam sodžiujė nedarbo metu. Pirkioje nuobodu, kieme purvynas, dranga. Kiek nori purvyno ir pirkioje; kas tik eina, kojom prineša.

Pikčiausia, kad darbas tavęs laukia, o tu sėdėk rankas susidėjęs, jei landžioti pakampėmis nenori. Koks gi darbas lietuje: nei tau arti, nei tau šienauti.

Ir Kalpokas, niauresnis negu visada, pasiėmęs kirvį, nuėjo miškan. Nors skaloms vežimą sau pasidarys. Pasinaudos tuo, kad vakar eigulis išvažiavo viešnagėn; vis dėlto auksinas kitas liks kišeniujė. O ten jų taip maža, taip retai juos jisai temato...

Eina Kalpokas paraiste, per apušyną. Už raisto gražus šilas, ištekis Neseniai eidamas juo ir ten, ir šen girdėjo kalančius medžią genius. O kur jau genys kala, ten, žinoma, yra sausamedžių. Sveikam šile genys nesilaikys...

Eina ten Kalpokas ir godoja sau godeles. O jos plaukia jo galvoje liūdnos kaip šioji drėgna diena, sunkios kaip sušlapintas lietaus, dranga apsunkęs miškas, kaip jo, vargdienio ūkininko, butis...

Štai ir ruduo, reikės tuoj ir mokesčiai nešti raštinėn, o jisai skatiko prie dūšios neturi. Javai derėjo menkai, vasarojus pūna laukuose...

O vėl kas iš tų javų, gal nauda iš jų kuri? Tik vienas vargas! Savo darbininko nėra, vaikai dar maži, o samdininkas ir brangus, ir naudos iš jo nėra. Jei patsai dirbi su juo drauge, dar kruta šiek tiek: gėda atsilikti, žmonės išjuoks. Bet nusigręži žmogus į šalį — tai ir stovi jau kaip kuolas tvoroje... Nei sąžinės jis turi, nei gėdos...

O lupa, kad brangiau, kad ko brangiausia.

— E, ir butis gi ūkininko dabar! — sunkiai atsiduso Kalpokas. Manė, kad rudenį, Simajude, nors kiauliukšę parduos. Bet tas galvažudys Petriukas, tasai ištvirkėlis, dar vidurvasarį kiaulę nudėjo.

Ir gal ką gausi iš jo? Skųsk, jei nori? O nuo teismų šiais laikais saugok dieve! Pradėti bylinėtis pradėsi, paskutinio skatikėlio neteksi, o paskui kad ir laimėsi, gal gausi ką iš tokio elgetos?..

Et, bėda, ir tiek! Neskuš jisai jo, bet jau sučiupęs nupers kailį gerai, kad žinotų ir ilgai minėtų...

Vai, nupers! Visą vasarą jam ruošia, bet, vai, paruoš!..

O vėl kas iš to, kad ir nukulsi. Tik motina keiks, o savo buties tuo vis tiek nepagerinsi, mokesčių piemens ašaromis nesumokėsi...

Ir kur jisai ims mokesčius?.. Sunku, ir gana... Būdavo, lengviau žmonės gyvendavo, ir laukai geriau derėdavo, ir jvas būdavo brangesnis, o darbininkas kur kas pigesnis. Kas ir kalbėti! Kad nors ir girių sargai, eiguliai. Ar tai seniai dar buvo tie laikai! Būdavo, davei žmogus penkis šešis auksinus—nors užsiversk malka, skalomis... Prisiveži žmogus sau, būdavo, tiek, jog per kiaurą žiemą kas vieną dieną vežimėlį parduodi miestely... Ir rudens metu uždirbi lotomis, rąstais, ir mokesčius apmoki.

O dabar, kur tau!.. Gerai, kad pačiam netenka žalių bulbių graužti, kad prikūrentoje pirkioje sėdi.

Kad ir miškas. Turėjo kadaisė tėvai, kiek norėjo, kirto, vežė jį, pardavinėjo... Manė,

kad jų vaikų vaikams užteks, pragėrė, niekais leido, žydams atiduodavo už pusbonkį, ištrėkė, kiek turėjo, iškirto...

0 dabar žiūrėk žmogus į svetimą ir tik laižykis. Prašinėk eigulių, kaip didžiausių ponų, tūpčiok aplink juos...

Ir pikta, ir liūdna, net kartu buvo gerklėje Kalpokui. Pagailo ir savęs, ir buities savo...

0 čia miškas švokščia taip gūdžiai, lyg dainuoja kažkokią dainą, labai gedulingą, skundą kažkokį. Šlapi medžių liemenys stovi liūdni, lyg nebyliai, kurie žino ir pasakyti negali, kas įdomu būtų visiems žinoti...

Prisiminė jisai savo mažas dienas, savo motulę ir tėvelį, kuris, būdavo, šlapias pareina iš miško... E, guli dabar jie aukštame kalne, dūlėja, šunta kaulai šlapioje žemėje...

Lyg gerklę kas užstojo, lyg kažkas vis aukščiau ritos ir ritos, kamuoliukas kažkokis... Patsai nepajuto, kai ašaros iš akių nuriedėjo per veidą, ant gelsvų ūsų...

— Tfu, kad tave paibelis! Ir pasensiu, ir vis kvailas būsiu! — nusikeikė Kalpokas ir, nusismaugęs nosį, apsišluostė šlapią rankovę akis. — Apsiverčiau lyg mažas vaikas.

Čia apsidairė Kalpokas lyg gėdydamasis, ar nepamatė kas jo verkiančio.

Ne, niekur nieko nėra. Tik ten toliau, raisto uodegoje, ligi pilvo klampioja karvės, subridusios balon, ir gaudo šėką.

Matyti, ir piemenys sėdi ten kažkur po pušele ar egle, gal net ugnį susikūrę. Sunki ir jujų buitis, tokiam orui esant: sudrengia, sulyja kaip šunis.

Pasėjėjęs kiek mato Kalpokas, kad stovi pakelėj, įsitraukęs gunčelėn, Petriukas. Jis, atsirėmęs į pušelę, giliai įtraukęs galvą pečiuosna, nekruta, gal snaudžia stovėdamas. Pamatęs jį, Kalpokas net nusidžiaugė. Bet tai buvo pirmas pojūdis. Piktumo dabar jokio nejautė ir mušti Petriuko nenorėjo. Kranktelėjo, nusikosėjo Kalpokas. Ar neišgirs Petriukas: ima jį dievai, tegul sau kuria. Štai sudrengtas kaip šuo, o nepasigailės jo niekas, kai pargins namo, gal ir marškinių niekas nepermainys. Žinoma, samdininkas — ne savo vaikas.

Kostelėjo Kalpokas dar kartą, bet Petriukas nei dabon nededa, stovi sau, prisiglaudęs į pušelę — ir tiek...

Kalpokas jau manė šalimi nueiti, lyg nieko nematęs. Bet dar nepriėjęs arčiau išgirdo, kad Petriukas taip verkia, taip verkia, net striūbauna, net dreba visas.

— Vai, ir ko gi tu verki? Gal skerdžius nukūlė?

Petriukas atsigrėžė, dirstelėjo į jį. Išgąščio ar baimės Jo akyse nematyti nei ženklo, lyg čia stovėjo ne Kalpokas, kuris ketino jį nukulti.

— Par-paršiuko jūsų man gaila-a!.. Uk-uk...

— Tai kvailas vaikas. Mes jį seniai jau suvalgėme, o jisai dabar jo verkia. Tai kvailas gi tu!.. 0 dar bernas... Argi tu jį tyčiomis užmušei, ar ką?.. — tildo jį Kalpokas,

— Aš-aš, dėdule, tau už-užmokėsiu!..

— E, nekalbėk niekų, kvailuti, — paglostė jo veidą Kalpokas ir nuėjo toliau...

VIS TOJI AMERIKA, KAD JI PRASMEGTŲ...

I

Prieš dvejus metus numirė Mikas Kasiulis. Jisai buvo žmogus drūtas, stiprus ir mirė visai netikėtai. Visą dieną šienavo Pilvingy, klampydamas baloj iki pilvo, juokavo su kitais šienapjūviais ir tampė iš balos kraštan tokias naštas, jog žmonės tik stebėjosi.

— Gal tu, brole, arklio jėgas turi? Jaunam iš vietos neatkelti tokios naštos!..

Patenkintas tuo, kad nustebino žmones, Mikas tik juokėsi.

— Senų laikų žmogus, ne šių dienų išklebėliai, — gyrė jį senesnieji.

Parėjęs namo, Mikas pavalgė rūgštaus pieno su šutintomis bulvėmis,

— Na, bobule, pavalgiau kaip karalius, — nusijuokė Mikas, atsikėlęs nuo skobnių, ir

paleido truputį juostos.

0 kitą vakarą Kasiulis kaip ažuolas, audros išverstas iš šaknų, gulėjo jau miręs ant lentos, nupraustas ir parėdytas. Numiręs jis mažai buvo pasikeitęs, veidu raudonas kaip jaunas, nesubojęs, nenulieges... Žmonės stebėjosi ir atsikvošėti negalėjo, kad tokį žmogų būtų galėjusi giltinė taip greitai surangyti...

Negreit užmiršo Kasiulienė savo žmogų. Per kelias savaites ji vaikščiojo kaip vandens apsemta; darbas iš rankų krito, lyg jos būtų nutirpusios. Kur tik ėjo, kur tik pasivertė, ten mato tai šį, tai tą, kas vyro rankom padaryta ar vyrui priklausė.

Pamato, susijaudina ir apsiverkia.

Kai kada traukte traukė ją išeiti kieman, lyg jai kažkas kuštėjo ausin, kad išėjusi pamatys vyrą, tašinėjantį, kaip būdavo, skiedryne. Neiškentusi mesdavo darbą ir eidavo, tik nieko ten nerasdavo. Nueina skiedrynan, parymoja ant pasvirnės, paverkia, kol širdis palengvėja, ir vėl grįžta pirkion.

Per kelias savaites ir akys ėmė blogai matyti, ir sveikata susilpnėjo. Nors laikas darė savo įtakos, tačiau dažnai Kasiulienė juto, kad nėra vyro. Tai kokio reikalingo padaro surasti negalėjo — kaimynai išnešiojo, kai ji vyrą laidojo, — tai nepaklausydavo jos dabar, kaip būdavo, sūnus ir darbininkai, tai daržų tvorose pamatydavo skylę, per kurią kaimyno paršai, sulindę daržan, pridarydavo žalos.

— Tai, dievuliau, — dūsavo Kasiulienė, — kai nėra senos galvos, visur bloga.

Bėda, ir gana, o aršiausia tai — sūnus. Nusidavė jįsai nei į tėvą, nei į motiną. Abu jiedu buvo taupūs, šykštūs, skatiką išleisti nemėgo ir kad kokį auksiną sugauna savo naguosna, negreit jį paleidžia. Tėvulis buvo vikrus darbe ir į lauką uvėrus kaip žvėris. Kur tik galėjo kąsnelį gauti, ten ėmė, ir savo, žinoma, neapleisdamas. Per tai turėjo daugiau šero, daugiau ir gyvulio laikydavo; o kad gyvulys geras, geras buvo ir laukas, nes jįsai mėgsta mėšlą. Nors Kasiulis turėjo tik pusę valako, bet supjaudavo, suimdavo iš lauko daugiau negu kitas valakininkas, nes jo laukai buvo geriausiai išdirbti, įmėžti.

Žmonės vadino jį turtuoliu ir manė, kad ir skatiko jįsai gerai turįs.

Kasiulienė turėjo pinigų, tik jo buvo ne per daug, porą šimtų rublių, bet visados jį mokėjo tik aimanuoti. 0 sūnui tai niekados nedavė nei skatikėlio, kad jis prašytų net verkdamas. Sūnus nors negėrė, nerūkė, kaip ir tėvas, bet labai nešėsi, norėjo, kad jo rūbas būtų gražesnis negu kitų, kad pušnys būtų su žibančiais aulais, o čia nuo motinos neišmelsi nei vieno skatikėlio.

— Die, motule, aš neturiu kepurės. Toji pati ir šventai, ir šiokiai dienai, — kimba jįsai sekmadienio rytą motiną, vartydamas rankoje kepurę.

— Nelįsk, vaikeli, akysna! Kur aš tau imsiu? Tėvulio vėlei paminėti nėra už ką, o tu nori naujos kepurės. Seniai čia tu ją pirkai!

— Kaip — seniai? Pernai rudenį dar, kai tėvulis buvo gyvas. Matai, bryliukas atplyšo, ir valinys visai nušuto nuo lietaus.

— Kas tau kaltas, vaikeli, kad tu ją kasdien dėvi. Palauk rudens, kai parduosime javo...

Bet sūnus laukti rudens nenorėjo. Javo buvo ir dabar aruoduose, o kaimynai pamokė, kaip lengva gauti pinigų, jei yra ko iš aruodo pasisemti...

Vogčiomis jis pardavinėjo kaimynams avižas, rugius ir ką tik galėjo išvogti. Jis daug negalvojo, ar tai gera, ar tai bloga, ką jis daro, o motinos mažai tebijėjo.

Vieną šventadienį grįžęs namo, parsinešė kepurę su mėlynu valiniu.

— Kieno gi dabar tu čia kepurę parsinešei? — klausia Kasiulienė sūnaus.— Kur dabar tu ją ėmei?

— Kieno gi gali būti? — Mano, nusipirkau. Nedzingėje.

— Ar daug užmokėjai?

— Du auksinu...

Motina pavartė pavartė kepurę, pažiūrėjo, mato — nieko sau, verta pinigų, kurie už ją

užmokėti.

— Ar nepermokėjai tik, vaikel? Aš gal ir už penkiasdešimtį būtau išsiderėjusi.

Sūnus tik sumurmėjo po nosimi. Jis už kepurę užmokėjo ne du, bet keturis auksinus...

Kitą šventadienį sūnus parėjo naujomis pušnimis apsiavęs. Pušnys buvo su blizgančiais aulais, pentyse žibėjo variniai žvaigždžiukių pavidalo papuošimai.

— Iš kur tu, vaikel, ėmei šitas pušnis? — klausia jo motina.

— Pirkau, — nenoromis burbtelėjo sūnus. Kasiulienei lyg kažkas toptelėjo širdin.

— Iš kurgi tu, vaikel, pinigų ėmei?

Sūnus nieko neatsakė, užsimovė kepurę ir išėjo sodžiuon. Motina nuėjo svirnan. Apžiūrėjusi aruodus, tik galva palingavo ir giliai atsiduso.

Ant rytojaus ji sugavo sūnų, kai jisai drauge su bernu tempė per tvorą į kaimyno kluoną maišą rugių. Suvelėjo sūnui nesigailėdama straigu per nugarą ir būtų davusi dar daugiau, jei tasai nebūtų pabėgęs. Teko nemaža ir bernui, kurį priverstė nunešti maišą atgalio svirnan ir išpilti rugius aruodan. Užrakinusi svirną, nubėgo pas kaimyną ir išplūdo, iškoneveikė jį, kiek galėjo. Grįždama namo, dar ilgai jį keikė, stovėdama gatvėj...

— Eik, eik nelojus namo, o ne, tai šunim užpjudyčiau, — pradaręs langą, subarė kaimynas.

Bet Kasiulienė taip garsiai ėmė jį plūsti, ant viso sodžiaus gerklę paleidusi, jog net moterys iš pirklių išbėgo paklaudyti, kas čia dedasi, o vyrai atidarė langus ir iškišo galvas.

— Kas ten rėkia? — klausia vienas.

— Bobos susipešė, ar kokis ten paibelis, — atsakė antras ir uždarė langą.

Karlis žino gerai, kad bobai burnos neužčiopsi, jei jau ji nasrus paleido. Ar boba plūsta, ar kalė loja — vis tiek vėjas nuneša. Kas kita vyriškis. Tam žmogus ir pakaušin gali įsiskverbti, ir teisman patraukti. O bobai ką padarysi? Negu su ja imsi kautis? Geriau neliesti... Jis tik mostelėjo ranka ir uždarė langą.

Teplūsta sau, kol savo žodyną išėikvos.

Kelias dienas dar skundėsi Kasiulienė sūnumi, kaimynų, ką tik sutikdama; per kelias dienas į sūnų nei žodžio nepratarė. Ir sūnus irgi pyko ant motinos ir jos akivaizdoje skundėsi kitiems, kad rankos nepakelias, ir skųsdamasis rodė mėlynę...

O kai ketvirtą dieną motina liepė jam parnešti vandens, išsišiepė į ją:

— O pati negali? Kautis tik moki...

Bet, paėmęs kibirus, vis dėlto nuėjo ir parnešė vandens.

Praėjo kelios savaitės; Kasiulienė raktų iš savo rankų neišleisdavo; kad ir duodavo sūnui, jei ko būtinai svirnan reikėjo, o pati nueiti neturėjo laiko, tuoj reikalavo, kad greičiau gražintų jai raktus.

Sūnus iš pradžių šaipėsi, bet tuoj nurimo.

Senė džiaugte džiaugėsi, kad sūnus savo išdaigas jau pamiršo.

Tik kaimynui Karliui ilgai dovanoti vis negalėjo. Dar iš tolo jį pamačiusi, senė nusispjauna ir gilumoje sielos palaimina, kad jis sau kojas pasilaužytų, sprandą nususuktų...

II

Kasiulienė sėdėjo ir skutė bulbes, kai pas ją pirkion užbėgo Uogelė. (Ją praminė „Uogelė“, kad ji kiekvieną vadino uogele.) Buvo tai kampininkė, moteris trijų dešimtų metų ir geros dar uodegos, labai vikri, kaip vijurkas, ir pirma visam sodžiuje „pletkininkė“, Darbo ji daug neturėjo, nes kokis ten kampininko ūkis, ir todėl apeidavo kasdien ar tik ne visą sodžių, nešiodama žinias iš vienos pirkios kiton, papasakodama, kas ką apie ką pasakė; dažnai per ją moterys susibardavo. Tarškėti ji mėgo be galo ir visur daugiausia kalbėjo pati. Ateis pirkion, pripliauškins, išgirs vieną kitą žodelį, padarys iš jų jau dešimtį, o už valandos ir šimtą ir paleis per visą sodžių kalbas...

Kasiulienė, nors ir pati mėgo pakalbėti, o labiausiai — pasiskusti, — neapkalbėti,

dieve gink, tik pasiskūsti, — tačiau nemėgo Uogelės.

Įbėgo Uogelė pirkion, lyg kas ją vijo, apsisukė dukart, apsidairė, nesurojo prisėsti ir jau vėl šoko nuo uslano.

— Tai jau, uogele, tu bulbes skuti? O mano dar nieko nepagaminta. Bėgsiu, uogele, namo.

— Ko dabar tau skubintis? — vien kad neliktų nemandagi, sulaiko ją Kasiulienė. — Pasėdėk. Maži vaikai namie juk neverkia.

— Vai, uogele, aš tik minutėlei užbėgau. Už darbo, uogele, nei rankų nepraskiriu. Buvau pas Petrulį, sietą anądien buvau paskolijus ir niekaip negalėjau prisirengti atiduoti. Einu pro tavo vartus: užėisiu, pažiūrėsiu, kaip ten, uogele, gyvena mūsų našlė, ar labai ji ten vargsta. Bet kaip matau, uogele, pas tave, dievuliui dėkui, visko dar yra. O pas mane, uogele, tai jau suniekė. Užgraužė ji mane, uogele. Gerai tiems, kurie arti tavęs gyvena, vis šiuo tuo aplink tave pasipeni kaip aplink kažkokią dvarininę, — atsiduso Uogelė.

— Kas aplink mane pasipeni? Ačiū dievui, kad pati turiu duonos kąsnelį. Ir tai gerai.

— Dar jau, uogele, nepasipeni? — laikydamosi durų rankutės, liežuviu malė Uogelė. — Dar jau nepasipeni. Argi tokiame ūkyje kaip tavo, kur visko pilna, tik gal, uogele, gegužės pieno nėra, visko sužiūrėsi?.. O dar jei, uogele, samdininkas yra... O nei vienas, uogele, samdininkas ūkininko kišeniun netraukia, bet iš kišeniaus... Tai ir dabar, nuėjau, uogele, pas Petrulius, matau, spirgina lašinius kaip sviestą. — Iš kur jūs, uogele, ėmėte tokių lašinių, — klausiu, — nejaugi jūsų paršelio? — Kur tau, sako, savus jau seniai suvalgėme. Ar maža pas žmones, sako, kabo gerų lašinių palčių, ar maža mūsų sodžiuje turtuolių, kad tik pinigų turėtume.

Ir juokiasi, uogele, ir šaiposi vienas į kitą. — Traili, ai traili, neklegėk, ko nereikia, — bara Petrulienė vyrą, ir pati vis šypsosi, uogele. O čia ir jūsų berniokas stovėjo. Tai į vyrą dirstels Petrulienė ir nusišaipto, tai į bernioką — ir vėl nusišaipto. Taip man, uogele, ir toptelėjo širdin, kad tai tavo berniokas jiems lašinius nešioja.

— Gal ir nešioja, kas jį žino. Ar tai namų vagį sugausi?

— Tiesa, uogele. Tai ir aš galvoju: užbėgsiu pas moteriškę, nors perspėsiu, tegul pasisaugo... Tai, uogele, ir užbėgau.

— Dėkui, labai dėkui, viešnele, kad užėjai. Galgi ir vagia, dabar prižiūrėsiu, paseksiu...

— Dar jau ten, uogele, yra už ką dėkoti. Tik tu jau, uogele, neporink niekam, kad aš tau pasakiau: dar kalbos kurios kils. Dievaž nesinorėtų pjautis su Petruliais, visgi jie, uogele, mano šiokia tokia giminė; bet negalėjau iškęsti, uogele, tavęs neperspėjus! Kaip iškęsi, jei žmonės našlę skriaudžia. Ją gi, uogele, ir be to dievas nuskriaudė...

— Dar jau aš ten kam sakysiu,— ramina Uogelę Kasiulienė, lydėdama ją per priemenę...

Ir Uogelė nubėgo pas kitą ūkininką, kad išpasakotų ir ten. Bet jau trečiojo pirkioje išėjo taip, kad bernas išvogęs visą paltį ir pardavęs Petruliumi už taboką ir degtukas...

Vos atsisveikino Uogelė, Kasiulienė užkopo ant lubų, kur buvo sukarti ant karčių lašiniai, taukai, kumpiai, dešros... Mato, kad nėra beveik pusės geriausių lašinių palties...

— Vai, dievuliau, pačius geriausius lašinius! Vai, kad jūs išpustute, vai, kad jūs krauju ištriestute! — aimanavo ir keikė Kasiulienė, tupinėdama aplink kartes. — Vai, gi ir dešrų trijų ritinėlių nėra! Vai, dievuliau dievuliau, už ką dabar man visi šie priepuoliai? Pragaišins nedraugai, vėju ūkį paleis!..

Nukopusi nuo pirkios, išsitraukė skujinakatę ir nubėgo kluonan, kur sūnus kėlė javą su bernu. Kluone rado tik berną.

— Tai tu, vagie, mano lašinius nešiosi! — užsipoelė ji berną, lįsdama su lazda, — Aš tau rankas aplaužysiu, piktos dvasios tu paderme!

— Nelįsk, nelįsk, teta, nes spragilu suvanosiu, — graso bernas. — Aš tavo lašinių neliečiau.

— Nelietei? O kas nešiojo Petručiui, kad tavo kaulus aitvaras taip nešiotų!

— Ar regėjai gi? Nešiojo kas, tik ne aš... Pasiklausk geriau tų, kurie matė, o nelįsk kautis...

Ir plūdo, ir koneveikė gi ir sūnų, ir berną, jog net baugu buvo klausyti. O sūnus net pirkion, įeiti bijojo, taip ir buvo nevalgęs visą dieną. Tik pavakarėje, išvogęs pirkion, nusiukė duonos pluta; tuo ir buvo gyvas visą dieną.

Keikdama, plūsdama privertė berną pernešti visą mėsą nuo aukšto svirnan ir, jį užrakinusi, prisirišo raktą į prijuostę.

Sulaukusi sekmadienio, nuėjo pas kunigą ir apskundė Petručį, kad mokęs vogti jos sūnų ir berną.

Petručis buvo „brostvininkas“ ir kas šventadienis kamža apsilkęs, stovėjo prie „dievo stalo“ su didžiausia buože. Kunigas tuoj pasišaukė jį, nubarė, išgėdino ir liepė nusiimti kamžą; net prigrasė, kad visai pravarysiąs iš „brostvos“.

Tokia gėda prie visų žmonių!.. Begėdė, ėmė žmogų ir išvaginą! Patsai nežinojo, kaip išėjo iš zakristijos. Net bažnyčioje būti nebegalėjo. Šventoriuje rado savo žmoną, sėdinčią su rožančiumi po kriaušimi.

— Ko tu ne bažnyčioje? — klausia pati.

Petručis tik akis nuleido, gėda buvo jam prisipažinti, bet kad pati užsispyrė, papasakojo viską. Toji užgirdusi sučirškėjo kaip spirginys ant keptuvo.

— Ak, lakmitke, ak, patvorių valkata! Vaigi aš jai akis išlupsiu, tegul aš ją tik sutiksiu kur! — grasė Petručienė...

Ir kai tik pamatė Kasiulienę miestely, tuoj priėjo prie jos ir čia pat užsipoilė...

Ir ėmė abi rodyti visiems susirinkusiems, kuri geresnius turi nasrus. Pasirodė, kad abiejų gerų būta, ir viena antrai nepasidavė — abi buvo geri...

Kitą šventadienį Petručienė apskundė kunigui Kasiulienę, kad ji esanti bedievė, užkalbinėjanti žmonėms dantis ir daranti visokius burtus. Ir tiek prikaltė, jog kunigėlis net iš pamokslo barė žmones, kad jie į šeptūnus ir burtininkus neitų ir jais netikėtų, nes visi jie tik apgavikai ir dievo priešai, kuriuos ar šiam, ar kitam pasauly dievas nubaus, kaip ir tuos, kurie jais tiki.

Petručienė neiškentė ir pasigyrė, kaip ji įdavė kunigui Kasiulienę.

— Žinos dabar, kaip skūsti kunigui geri žmonės. Ji mano, kad tik ji viena žino kelią pas kunigą, kad tik jos kunigėlis klauso. Dargi mano žmogus „brostvininkas“, tai ne bet kas.

Uogelė viską tuojau papasakojo Kasiulienei, ir toji nusigandusi vos sulaukė arčiausio šventadienio; ji nusivedė su savim Lukšį, savo kūmą, kuris taipogi buvo „brostvininkas“; tasai paliudijo, kad ji niekadoms niekam dantų neužkalbinėdavo, pieno karvėms neatiminėdavo, ir viską apie ją veltui primelavo Petručienė už tai, kad ji kunigėliui pasiskundė Petručiu.

Ir taip verkė ir skundėsi Kasiulienė teisindamasi, jog kunigėlis net raminti ją buvo priverstas.

Iš pamokslo jis vėl barė moteris, kurios, dievo nebijodamos ir artimo meilės širdy neturėdamos, leidžia paskalas ir šmeižia gerą savo artimo vardą.

— Tai vis apie Petručienę kalba kunigėlis, — kuštelėjo Kasiulienė Uogelei. — Tegirdi ji, kad kunigėlis visų viską žino. Ne aš būsiu, jei jos vyro nepravarys iš „brostvos“.

Uogelė dar šventoriuje, tik išėjusi iš bažnyčios, susitiko ir viską papasakojo Petručienei.

Ir ėmė bėginėti čia viena, čia antra pas kunigėlį, kol tasai, abi išbaręs, pravarė ir uždraudė pas jį lankytis.

Nuo tos dienos prasidėjo mirtina kova tarp dviejų moterų. Kai tik Kasiulienės kiaulė įėjo Petručio kieman, pati Petručienė, užkėlusį vartus, užpjūdė ją šunim. Šuva krinto kiaulei ausis, kiaulė žviegė, ir moterys viena antrą plūdo kaip tik mokėdamos.

Ant rytojaus Kasiulienė iškirto koją Petručių gaidžiui, kai tik tasai įlėkė jos daržan...

Paskui vėl Petrulienėrovė ropes su Kasiulienė...

Kilo žiema, užėjo šalčiai. Sniego vėjas pripustė vėpūtinus aukščiau langų.

Sūnus su bernu keldavosi dar be dienos, tik po pirmų gaidžių, ir eidavo kluonan kultų javų. Drauge su jais keldavosi Kasiulienė ir triūsė aplink pusryčius. Tik dar pradeda aušti, o jau pusryčiai pagaminti, ir Kasiulienė siunčia mergą, kuri užsisnaudusi verpia kuodelį, kviesti kūlėjų pusryčiauti. Pavalgę primigdavo visi, iki saulė užteka. Vos pirmi spinduliai pateška išgražintuose šalčio languose, jau Kasiulienė kelia vyrus:

— Kelkitės, berneliai! Gyvulėliai pašaro prašo. Tie raivydavosi, keldavosi, ilgai audavosi, vyniodami kelias autakojų eiles, ir, užsimovę bėpirštes, apsirišę ausis, eidavo šerti ir girdyti.

Tuoj visam kaime tik girdėjai, kaip girgždėjo svirtys... Nors Kasiulienė jau seniai nematė, kad sūnus bloga darytų, tačiau sekė jį kaip slapikę vištą. Kada tik jisai vėtė javą, ten, kur buvusi, kur nebuvusi, ir Kasiulienė triūsė. Paskui jau neatstodavo, kol visą javą sunešdavo svirman.

Nors motulė žiūrėjo, kiek galėjo, tačiau atsitiko nelaimė, kuri vaizdžiai parodė, kad namų vagies nesugausi. Užvogę maišą rugių, atnešė sūnus su bernu ir pastatė jį tvarte, kol pataikins proga nugabenti jį kur kitur. Karvė suuodė javą ir, prakrimtus maišą, ėdė, kiek tik norėjo. Apsiedus apsirgo, ir gerai, kad Kasiulienė ne vėlai pastebėjo, nors surojo papjauti; kad ne tai, būtų išgaišusi, mėsą tada šunims mesk.

Susitrėkė karvė kaip kupeta, didelė, riebi, antradėlė ir tik po telio. O tokia buvo pieninga!

Tris dienas plūdo sūnų ir verkė moteriškė, bet ir vėliau dar ilgai pamiršti negalėjo. Kas tik žodis, tai ir prikiša jam.

Sūnus pirma kentė, paskui prigrasė motinai, kad mesias viską ir bėgsias, kur kojos neša, Amerikon ar nors už berną kur išeisias, bet tik ne pas motiną gyventų...

— Tu jam bent vesti lieptai, — patarė Kasiulienė Uogelė. — Apsivestų, kitas žmogus būtų...

— Vai, kadgi dar jaunas. Jam kunigas, viešnele, sutuoktuvių dar neduos.

Bet visgi senė dairėsi į mergaites, kad rastų tokią, kuri būtų ir darbininkė, ir kraitį gerą turėtų, ir būdu nepikta, sugyvenama...

III

Praeitą pavasarį nukeliavo Amerikon Jono vienaamžis Kazys Balius ir dabar rašė namo ir sėbrams, kad ten jam gerai sekasi. Namie tai buvo nekemėžnas bernas, pastumdėlis, visų niekinamas ir pajuokiamas, o ten, matyti, tikrai jam sekėsi, nes, vos pusei metų praslinkus, jau atsiuntė tėvui visą skolą, kurią tasai buvo užsitraukęs sūnui Amerikon išleisti; už pusantr mėnesio vėl atsiuntė tėvams trisdešimt rublių ir savo atvaizdą. Kai pamatė bernai, net akyse jiems sutemo, tikėti nenorėjo: ponas, ir tiek — ir rūbai gražūs, ir laikrodis yra, visai kitas žmogus, nors iš tolo kepurė kelk. O čia jis bernams atrodė trijų skatikų nevertas... — Jei Amerikoj tokis gerai uždarbiaudavo ir įsiredė kaip ponas, tai apie juos nėra ko nei kalbėti.

Sumanė tada visi bernai, jų tarpe ir Jonas, nurašyti Kaziui laišką, kad jisai jiems atsiųstų „šifkartės". Tasai „šifkartės", žinoma, niekam neatsiuntė, bet atrašė tokį laišką, jog visi užsispyrė, ar mirti, ar Amerikon eiti. Kito ir sapne nesapnavo, tik kad Amerikon eina. Vienas kitas ėmė tėvams akysna lišti. Tėvai iš pradžių ir klausyti nenorėjo.

— Kas tu, kampininkas ar kas, kad bruktaisi velniai žino kokion ten Amerikon galo sau ieškotų. Maža tau namie duonos ar darbo? — barė jie vaikus. Bet kad vaikai nesiliovė lindę akysna ir kad senis Balius, kuris vėl gavo dvidešimt rublių, vis labiau gyrėsi sūnumi, kai kuris tėvų ėmė jau kasyti pakaušį.

— Dievai žino, galgi ten patys pinigai kiseniun lenda, — galvojo ne vienas ir ėmė dairytis, iš kur čia gavus skatiko išleisti sūnui Amerikon.

Visų bernų labiausiai dabar spyrėsi Jonas Kasiulis. Siunčia jį motina kur darbo.

— Eik sau pati, — murma jisai, — aš čia jums visiems nebedirbsiu kaip vergas. Ko neleidi manęs Amerikon?

— Kam gi tu čia darbuji, kad ne sau? Juk daugiau nieko nėra, o aš su savim ūkio nenusinešiu.

— Nereikia man tavo ūkio, leisk mane Amerikon!

— Kaipgi dabar aš tave leisiu, vaikeli? Kas gi ūkį prižiūrės? Žinai, kokis dabar samdininkų darbas, o jei dar vyriškio namie nėra.

— Tuščia jo, šito ūkio! Kiti ir be ūkio ponauja, o aš einu einu ir batų gerų, kepurės neturiu per tavo malonę. Trankausi kaip pragare, o vis dėlto kaip elgeta vaikščioju, kad net žmonių gėda, Jei tu manęs Amerikon neleisi, nedarbuisiu aš tau: eik pati.

— Nei tu man kalbėk, nei aš tavo kalbų noriu klausyti! — atūždavo sūnui. — Vai, kad jau tą Ameriką žemelė būtų prarijusi, negu mes apie ją sužinojė...

Ir taip diena diena...

Buvo laikai, kada sūnelis, geru apsimetęs, pasakojo motulei, kaip būtų gera ir jai, ir jam, kad jis Amerikon nueitų. Motulė maloniai tada klausė Jono kalbos, nors Ameriką vis dar tebekeikė, kad ji ten vietos baltam pasauly nerastų, bet tai jau ne iš širdies keikė, tik kad keikti Ameriką buvo pripratusi... O kai Balienė atėjus ima girtis, kad josios sūnus ten Amerikoje gaunąs pinigus kaip mėšlus, moteriškė nebežinojo, nei kas ir bemanyi.

— Galgi ten ir gerai, kad žmonės eina, kaip nemunai plaukia. O kas tik nueina, be pinigų negrįžta! Pabūsiu kaip nors viena, teeina, pamėgina savo galva gyventi. Galgi jo ten laimė laukia!.. — manė dabar Kasiulienė.

Bet praslenka diena, dvi, ir vėl moteriškė svyruoja... Baisu! Ir pinigų tiek neteksi, ir ūkis nusitrėks... Atėjo kalėdos. Kam didi šventė, bet ūkininkui, kuris turi samdininkus, didelis vargas. Antrą dieną kalėdų meta ūkininką visi algininkai, kurie dar reikia kaip geri ponai nuvežti namo, ir visas ūkis lieka vien ant šeimininko rankų. Ir tenka žmogui nuo anksto ryto iki nakties eiti ir eiti. O čia dar reikia važinėti ir kalbinti sau nauja draugė. Privargsta, prisiaimanuoja, kol sukalbina. Nemaža vargo turėjo Kasiulienė, kol sutaisė sau draugę, nukalbinus mergą, piemenį ir šiokių tokių pusbernį.

Ir sūnus važinėjo, ir pati vaikščiojo kelias savaites. Bet merga, pabuvusi kelias dienas, išėjo sekmadienį bažnyčion ir nebegrižo, nusinešė net ir duotą iš anksto rublį. Piemenaitę atkalbino vienas iš kaimynų, pasiūlęs daugiau algos ir milinaitę... Berną kiti kaimynai nugąsdė, kad pas Kasiulius labai sunku, nuo darbo rankų nepraskirsi, tokis ūkis, ir vis dviem teks apeiti; paklausė, paklausė bernas, metė ir išėjo, liko vėl Kasiulienė be draugės. Keikti prisikeikė ji, kiek norėjo, net mišias ketino užpirkti, bet samdininkų tuo nesugrąžino.

— Tai, motule, — kalbėdavo tada Jonas, — tuščia jų, šitų algininkų. Darbuji žmogus, eini kojų nepakeldamas, ir vis tik dėl jų. Ir algos, motule, dabar nežmoniškos, ir moki jas žmogus, ir tai rasti gero samdininko negali.

— O kokis yra, vaikel, — pritardavo ji sūnui, — ir tasai tinginiauja, išbjurintas kaip šuva.

— Taigi, motule. Leisk geriau mane Amerikon; nereikės mums tada samdininko.

— Ogi laukas, vaikel, kaip bus?

— Lauką išleisim pusėn; jei bus iš pusės sunku pragyventi, aš dar prisiūsiu. Ir tu lengviau gyvensi, motule, ir man bus geriau. Tuščia jų, tų algininkų, nesulauktų jų galva, kad dabar mes jų prašinėtumė!..

— Kas tiesa, tai tiesa, neužginsi, — mano Kasiulienė. — Bėda su samdininku, ir tiek. Nors nerūpėtų tada niekas. O kad ir nenuleis sūnaus Amerikon, tai gal bus gerai? Vis tiek — pragaišins ūkį, ir gana. Žiūrėk nežiūrėk, namų vagies nesužiūrėsi... Tiesa, nuobodu bus vienai, bet visgi pragyvens kaip nors metus kitus. O tuo laiku sūnus įeis metuosna, uždirbs skatiko ir, grįžęs namo, ves... Tegu eina sau, kad nori!.. Nors su algininkais vargo neturėsiu...

— Ką gi, sūneli, darysime? Iš kur imsime tiek pinigų? — klausia sūnaus. — Argi tėvulis nepaliko, motule?

— Kiek jis ten paliko? Ir tai pusę jau išleidome ir egzekvijoms, ir dar kai kuriems reikalams. Ir per tavo gi darbus kiek netekau? Štai karvę gavom pirkti, kai tu vieną prapuldei. Yra dar vienas kitas puskapis.

— Paskolinsim, motule.

— Ką dabar tu, vaikeli, kalbi? Dievai ima tas skolas! Tik įsileisk skolon, paskui neišsimokėsi!..

Nieko ji taip nebijojo, kaip skolų. Kam gi skolos? Vis tiek laukas reikia išleisti pusei — Mikas ir pusinį jau surado. Puse tik besinaudodamas, neišlaikysi tiek gyvulio, teks ir arklys parduoti, kas gi prižiūrės jį, kai vyriškio nebus.

Neilgai manydami, pardavė Kasiuliai arklį, dvi karvi, kai ką iš ūkio padargų ir sudarė du šimtu rublių. Kasiulienė manė, kad dar ir jai liks šiek tiek pragyvenimui.

Per užgavėnes susitarė su žydu, kuris apsiėmė nuvežti Joną Amerikon. Suderėjo už kelią šimtą septynias dešimtis rublių. Turėjo šimtą duoti prieš išvažiavimą, o likusius, kai sūnus jau bus Amerikoj.

— Vai, boba boba, nėra tau gero rimbo! — lingavo sena galva Baublys. — Kam treki ūkį? Ištuštinti lengva. E, kad senas Kasiulis iš kapo atsikeltų, nupertų gerai jum abiem šonus.

Šie žodžiai kaip iešmu pervėrė Kasiulienės širdį. Visą amžių gera buvo ūkininkė, pilna buvo visur, ir aruoduose, ir tvartuose, o dabar visur tuščia. Išeina kieman, — gryna kaip tyruose, nes visą ūkio padargą išpardavė už nieką; įeina tvartuosna, kur arklys, kur karvės stovėjo — tuščia.

Atsistojo sykį kampe pas tvarto sąsparą Kasiulienė ir verkia, taip jai gaila savęs ir ūkio, kurį ištuštino. — Ko gi dabar tu verki, motule? Kas tau?—klausia sūnus sustojęs. — Ar aš mirti einu, ar karan, kad tu verktai?

— Ne tavęs, vaikeli, verkiu, tik savo laimės. Visą amžių mes kaip tos skruzdėlės krovėme, nešėme į krūvelę, džiaugėmės, kad visko yra. Štai vienu metu viską praradom.

— Yra ko verkti, motule. Gyvi būsim, užteks mums visko; kai prireiks, geresnius dar padarus sumansim. Neverk, motule!

— Kaip aš neverksiu, vaikeli; tu nueisi sau, o kaip aš viena liksiu? Gyvenau, gyvenau visą amžių kaip visi žmonės, o atėjo senos dienos, viena liksiu kaip pirštas. Ir akių nebus kas užmerktų, — šluostydama akis skarelės .kampu, aimanavo Kasiulienė.

— Dievaž neverk, motule! Ar aš ilgam, ar kas? Nueisiu, metus kitus pabūsiu, užsidirbsiu gero skatiko ir grįšiu. Jau kad Kazys Balius, tokis nekemėžnas, tiek uždirba, tai jau aš... — ir toliau negalėjo kalbėti, nes ašaros pačios brovėsi iš akių, ir jis tik klostė motinos galvą. Krūtinėje lyg katės draskėsi, ir riste ritosi iš lūpų žodžiai: — Tuščia jos, tos Amerikos! Neisiu, nes ir man, ir tau sunku skirtis...

Bet visgi susilaikė ir tų žodžių neištarė, tik tylėdamas glostė motinos pečius ir vos galėjo sulaikyti ašaras.

— Vaikeli, vaikeli, — verkė motina, — kad jau tą Ameriką būtų žemė prarijusi, kad galą būtų sau gavęs, kas šitą Ameriką pramanė.

Jonas visai pritarė dabar, kad tikrai būtų geriau, jei Ameriką žemė prarytų — nereikėtų ten keliauti, mesti savo kiemo, sodelių... Anksčiau jam nei galvon netoptelėdavo, kad juos galima mylėti. Dabar gi bus visko gaila, net tų pagriuvusių tvartų, net mėšlyno...

Laikas išvažiuoti vis artinosi. Kasiuliai vis liūdniau ir liūdniau žiūrėjo į pasaulį. Dienos buvo ilgos, jog vakaro nesulauki...

Kad jau toji Amerika žemėn prasmegtų!..

Kasiulienė kas vieną naktį sapnavo vyrą, kuris buvo tokis rūstus, tylėjo ir tik vis grasė jai pirštu. Už ką, ji gerai žinojo.

Prabunda moteriškė, apsverkia ir užmigti jau nebegali, iki išaušta.

— Motule, ko tu nemiegi? — klausia nubudęs sūnus, užgirdęs, kad motina vartosi nuo šono ant šono ir tik dūsauja.

— Vai, sūneli, kur mane miegas ims? Vis galvoju, vis galvoju ir sugalvoti negaliu,

kaipgi dabar aš viena būsiu? Štai ir tėvulis prisisapnavo. Jis taip rūščiai žiūrėjo ir vis pirštu man grasė...

Sūnus žinojo, kodėl grasė... O, kad tėvulis dabar gyvas būtų!

— Užmik, motule, nesirūpink. Pamatysi, kad bus geriau.

Lipšnus dabar buvo sūnus ir bijojo jai blogu žodžiu prasitarti. Kasiulienė užmiršo savo nesusipratimus ir barnius su sūnumi. Ji manė dabar, kad visame pasauly nėra geresnio ir meilingesnio sūnaus.

Atėjo diena išvažiuoti. Apsiverkė sūnus, o motina net numirėliškai raudėjo, apkabinus jį už kaklo; vos ją atitraukė. Paskui nulydėjo jį sodžiaus galan ir ten vėl verkė, jog net gūdu buvo klausyti. Ilgai sėdėjo pas kapines, kur atsisveikino sūnų ir sėdėdama verkė...

Niekas nepasigailėjo Kasiulienės, tik kiekvienas dar papeikė.

— Išdykėlė, — suniekino, ištrėkė, ištuštino tokį ūkį! Nėra kas jai būtų gerą rimbą parodęs...

— Kam jai buvo leisti sūnus Amerikon? Ar gal ji daugel jų turi, ankšta jai?

— Kiti eina ten iš vargo, o jusiai ko nuėjo? Vienatūris — ir dar tokis ūkis buvo! Kaip dvaras.

— Nebijok, prisiverks dar ji ne tiek!.. Aršiausia, kad tokios nuomonės buvo ir pati Kasiulienė...

— Kad taip kitas būtų pasielgęs, aš pati būčiau nežinojusi, kaip peikti. Lazdos man nebuvo geros, dievuliau!

IV

Pirmomis dienomis, sūnui išvažiavus, net susirgo Kasiulienė. Nors negalėdama, tačiau ėjo pas kaimynus, nes namie buvo ir liūdna, ir nejauku. Ten nors paklega, pasiskundžia, ir diena praslenka, ne tokia ilga ir nuobodi. Nakvoti kasdien pasikviesdavo mergaites, dažniausiai Mikelio Anuikos.

Vos trys dienos praslinko, kai pradėjo ilgėtis motulės širdis. Kur dabar jos mielas sūnelis?

Mato Kasiulienė, kad eina Karlis, šventadienio rūbais apsilkęs.

— Kur eini, kūmuli? — klausia jo, atidarius langą. — Ar ne Merkinėn tik?

Kūmas net nustebo. Kai jie išsibarė už rugius, vienas antro niekados neužkalbindavo, net ir labos dienos nesakydavo. O kad susitikdavo, tai Kasiulienė nukreipdavo galvą šalin, lyg jo nematydavo, Karlis gi smagiai nusispjaudavo. Ir dabar, praeidamas pro jos pirkia, jusiai jau išėmė iš dantų pypkės kandiklį, kad nusispjautų ton šalin, kur Kasiulienės namai. Išgirdęs Kasiulienę, jusiai nustebo ir nežinojo, kas atsakyti. Nusispjovė, tik dabar kiton pusėn, įsikando vėl kandiklį dantysna, pakasė pakaušį, pasižiūrėjo į dangų, į šalis, vėl nusispjovė ir tik tada prabilo:

— Tai kadgi žinotai, Merkinėn einu. Reikalas yra.

— Tai, kūmuli, kad būtai tokis geras ir užeitai paštan. Ar nerasi ten laiško nuo mano Jonulio.

Karlis negreit atsakė: užsitraukė dūmais vieną syki, antrą, paskui iškrapštė pypkę ir įsidėjo kišeniun.

— Na, tai užeisiu, žmona, jei neužmiršiu, — pažadėjo jusiai ir nusigrėžęs nuėjo.

— Neužmiršk, die, kūmuli susimildamas! — šaukė jam Kasiulienė.

Tą dieną ėjo dar ir Balius Merkinėn. Kasiulienė ir jo prašė užėti paštan. Visą dieną paskui nerimo laukdama, kada sugriš vyrai iš Merkinės; tai kieman išeis, sustos vartuose ir žiūri, ar negrižta katras, tai net gatve pasėjės, lyg jai reikalas būtų kur eiti. Neiškentė, net pas Balius pirkion užėjo; vos vakaro sulaukė, taip diena jai prailgo.

Saulei nusileidus parėjo Karlis su Baliu drauge, abu išgėrusiu. Sakė, kad laiško jai nėra, bet dievas vienas žino, ar buvo kuris užėjęs paštan. Kas girtu patikės!

Rytojaus dieną bėginėjo moteriškė po sodžių ir klausinėjo, ar neina kas Merkinėn. Ir

vėl visą dieną kankinosi, nerimo, vietos sau nerasdama, ir laukė, kada sugrįš Rameika ir parneš jai laišką. Nei darbuoti, nei valgyti negalėjo. Vos paima rankon darbą, meta ir vėl bėga į gatvę ar pas kaimyną.

— Darbo neturi moteriškė, — apkalbinėjo kaimynės, — bėginėja kaip avis, uodegon įkirpta.

Vakarą parėjo Rameika, bet laiško vėl neparnešė.

Anksti iš ryto Kasiulienė vėl bėginėjo po sodžių ir klausinėjo, ar neina kas Merkinėn. Bet tokio žmogaus neatsirado. Visą dieną todėl vaikščiojo kaip nesava, lyg vis kažko laukė, vis kažko jai trūko. Kokį darbą ima, iš rankų krinta.

Šeštadienį anksti pati nuėjo Merkinėn ir sėdėjo ten iki povakario, kol iš stoties sugrįžo pašto vežėjas.

Laiško iš Jonulio nebuvo. Kasiulienė nuliūdo ir, eidama namo, apsverkė.

— Tai dievuliau, — aimanavo eidama viena sau keliu, — gal jo ten jau ir gyvo nėra, kad nieko nerašo...

Nakčia ilgai negalėjo užmigti, mėgino kalbėti su mergaite, bet toji greitai sukriokė.

Tik prieš dieną užmigo; ir sapnavo ji vis Jonulį, kad jisai per tvorą kelia rugių maišą į Karlių kiemą, o ji norinti sulaikyti ir paeiti negalinti, lyg kojos jai būtų surištos.

Praslinko dvi savaiti, baigėsi trečia. Kasiulienė vis laukė laiško ir sulaukti negalėjo; kas rytas ji bėginėjo po sodžių, klausinėjo, kas eina Merkinėn, ir kiekvieno prašė, kad neužmirštų užteiti paštan. O jei kurią dieną niekas nėjo, bėgdavo pati, bet laiško vis nebuvo.

— Kad jau ten kažin kas, jo gyvo nėra, — verkė ji, atsimindama visokias pasakas, kaip tai sunku, kiek yra pavojaus, kol žmonės pereina per sieną, perplaukia per marias...

Netikėtai vieną dieną, kada ji nieko nebeprašė, nei pati nebėjo, žydelis iš miestelio, eidamas per sodžių, užnešė jai laišką.

Tai nusidžiaugė moteriškė! Žydą net apdovanojo trimis kiaušiniais. Paprašė jo, kad perskaitytų. Žydas atplėšė voka, pavartė, pažiūrėjo ir atidavė laišką atgal.

— Negaliu paskaityti, moteruk. Aš moku tik rusiškai, o čia jūsų kalba rašyta.

— Kas gi dabar man paskaitys, dievuliau? — galvoja Kasiulienė. — Bėgsiu pas Galinio Jonuką, ar nerasiu tik jo namie. Jis pas daraktorių mokėsi...

Jonuko nebuvo pirkioje, moteriškė negalėjo jo sulaukti, susiieškojo jį kluone.

— Tik tu, Jonuli, man perskaityk! Aš jau tavęs, vaikeli, neužmiršiu. Nuėjus bažnytėlėn už tavo sveikatėlę pasimelsiu...

Jonulis grėblį, kuriam dėjo dantis, pastatė pastogėn, Patsai atsisėdo ant daržinės slenksčio, paėmė laišką, iš visų pusių jį apžiūrėjo ir ėmė skaityti, mikčiodamas kiekvieną žodį. Ko jisai neperskaitė, Kasiulienė pati dasiprotėjo.

„Pirmiausi mano žodžiai į mielą motinėlą per šį margą popierėlį: tegul bus pagarbintas Jėzus Kristus. Turiu viltį, kad mano miela motinėlə atsakysite man: ant amžių amžinųjų, amen.

Dabar sveikinu savo mieliausią motulę gražiausiais žodeliais, bučiuodamas baltas rankeles ir kojeles nors per šitą margą laiškėlį, ir velinu iš pono dievulio ilgų metų, geros sveikatos ir ko tik pati sau pageidauja.

Dabar sveikinu visus savo draugus, bučiuodamas jų skaistus veidelius nesuskaitytus kartus nors per šitą margą laiškėlį ir velinu sveikatos ir viso gero, ko tik patys sau iš pono dievo laukia.

O dabar dar sveikinu visus savo kaimynus su jų prisieglėmis ir mažais vaikeliais gražiausiais žodeliais, spausdamas jų baltas rankeles nors per šitą margą gromatėlę ir velinu viso gero iš pono dievulio, ko tik jie sau patys iš jo malonės laukia.

O dabar, mano miela motule, pranešu tau, kad aš dar laivan nesėdau. Aš tiek, motule, turiu vargų, kad už gailių ašarėlių ir saulės nebematau. Kad jau tą Ameriką perkūnas būtų žemėn nugrimzdinęs ir apie ją mano ausys būtų nieko negirdėjusios, tiek aš per ją nukentėjau.

Kai atvažiavau į marias ir reikė sėsti laivan, nuvedė mus pas gydytoją, kuris žiūrėjo

mums akių ir pasakė, kad aš negaliu sėsti laivan, nes mano akys nesveikos, teks man dar dvi savaiti pas tą daktarą gydytis, vaikščioti kas vieną dieną pas jį ir mokėti jam kiekvieną kartą po dvi marki — čia taip vadina pinigų, ir už mūsų rublių duoda dvi marki.

Aš, miela mano motinėle, labai nusigandau. Bet ką padarysiu, kad jau dievas užleido mane nelaimėmis, gal už tai, motule, kad aš tavęs kvailas būdamas klausyti nenorėjau. Visi, kurie su manim į marias atvažiavo, jau sėdo laivan; tik aš vienas likau čia, motule, be draugų be pažįstamų, be pinigų, nes ką turėjau, pragyvenau, daktarui sumokėjau, o Niska nenori man skolinti nei vieno skatiko. Kiek aš prisiverkiau, kiek aš nukenčiau, motule! Daktaras man skutė akis, ir taip sopėjo, jog rėkiau kiek galėdamas, kaip jaučias. Sako, kad aš už savaitės būsiu sveikas ir galėsiu sėsti laivan. Todėl prašau mano mielos motulės atsiųsti man kelis skatikėlius, nes be pinigų man bus labai sunku, net gal negalėsiu nei laivan sėsti. Reikia gi, sako, ir su savim turėti, nes kitaip Amerikon neįsileidžia, ir jei tu, motule, neatsiųsti man nors šešių dešimtų rublių, reiks man čia jau prapulti, gyvenimas savo pražudyti. Parduoki, motule, ko greičiausiai ir kitas dvi karvi, o kaip aš, nuėjęs Amerikon, atsiųsiu tau, tai vėl nusipirksi. Jau aš tavęs, motinėle, neužmiršiu, tik tu mane gelbėk.

Dabar aš lieku sveikas ir gyvas, ko ir tau, motinėle, geidžiu iš pono dievulio nelaimingasis sūnus tavo Jonas Kasiulis.

0 dar aš prašau tavęs, motule, kad tų pinigų, kurių mes nedadavėm Niskai, nemokėtai, kol aš atrašysiu iš Amerikos, kad jau esu vietoj".

— Tai dievuliau, kad jau aš jam dar užvakar visus pinigų atidaviau, — atsiduso Kasiulienė ir skepetos kampu nusišluostė ašaras, kurios byrėjo kaip žirniai per veidus. Pasirėmus kumščiu pasmakrę, beklausydama gailiai apsiverkė moteriškė, taip jai buvo gaila sūnaus.

— Tai dėkui dabar, vaikeli, kad perskaitei, — šluostydama akis skarelės kampu, kalbėjo Kasiulienė; paėmus laišką, įstūmė vokan ir įsidėjo užantin. — Kur dabar aš jam, dievuliau, imsiu tiek pinigų? Argi dabar tas karves taip greitai parduosi, kas jau jas pirks? Žydams gal mėšai. Bet jiems kaip dovanai atiduok, — aimanavo toliau. — Na, tai lik sveikas, vaikeli, ir labai labai tau dėkui.

Eidama per kiemą, neiškentė neužėjusi pirkion pas Galinį.

— Na ką, kūmule, gero girdėjai? Gal jau sūnus pinigų parsiumčia iš Amerikos krūva? — klausia jos nusišypsojusi Galinienė.

— Vai, kūmule, kad jau tą Ameriką būtų gyvą žemė prarijusi anksčiau, negu aš apie ją išgirdau. Štai Jonulis rašo, kad aš jam šešias dešimtis rublių nusiųstau. 0 iš kur aš tuos, dievuliau, imsiu šešiasdešimtis rublių?

— Dar jau tu, žmonele, pinigų neturi? Gėdytais ir kalbėti!..

— 0 iš kurgi aš turėsiu pinigų? Kai buvo mano žmogus, širdede, gyvas, gyvenome, kaip dievas liepė; bet pinigų daugelio neturėjome. Ot. buvo penkios ar šešios dešimtys savam reikalui. Daugiau ne. Dievaž, širdede, žmonės veltui kalbėjo, kad mes patys nežinom, kiek turime pinigų.

— Tai reikė tau jis leisti? Mūsų ūkis kur mažesnis, o aš ir klausyti nenoriu apie Ameriką. Aną dieną mano žmogus užsiminė, tai vos aš akių jam neišdraskiau.

— Arba sūnus manęs klausė? Žinai be vyriškio, be tėvo, negi bijojo manęs? Ko nedariau, ko nekalbėjau, užsispyrė, ir turėjau leisti. 0 kad būtau neleidusi, moterėle, būtų vogčiomis ištuštinęs visus namus. Geri kaimynai pamokė.

— Bėda, kūmule, su vaikais.

— Ir kokia dar bėda. Maži vaikai — bėda, užauga — dar didesnė. Va, imk dabar nors gyva žemėn lišk. Kur aš jam, dievuliau, imsiu šešias dešimtis rublių? Kad penkiolika ar dvidešimtis, tai dar ištesėtau, o dabar šešias dešimtis!..

Ilgai dar skundėsi. Sugalvojo abi, kad Kasiulienė nueitų pas Gaidį ir pasiskolintų. kol galės parduoti karves. 0 gal ir nereikės parduoti — sūnus suspės nukeliauti Amerikon ir uždirbti pinigų skolai gražinti.

— Jau kad visi uždirba, nejaugi tavo sūnus menkesnis darbininkas negu viso pasaulio vaikai, — ramino Galinienė kūmą...

— Tai dėkui tau, kūmule, už gerą patarimą, — kalbėjo nudžiugusi Kasiulienė. — Bėgsiu pas Gaidį, kol dar yra laiko. O jei ten nieko negausiu, šauksiuosi kitų.

Atsisveikino ir nuėjo pas Gaidį. Vos ji išėjo per vartus, kaip Galinienė nubėgo pas Uogelę „su žiniomis“.

Už valandos jau visas sodžius žinojo daugiau negu pati Kasiulienė, gal net nei patsai Jonas Kasiulis. Jis to nei nesapnavo, kas su juo atsitiko. O gal ir neatsitiko, tik taip visiems pasakojo Uogelė, o jai padėdavo kitos moterys...

— Tai gerai jiems! — džiaugėsi daugelis. — Žmonių ašaros atsilieja.

— Palaukite dar, uogelės, dar ne tiek prisiverks. Dievulis ilgai rengia, bet kad jau surengia, tai surengia!

— Didžiavosi, puikinosi, ir dėl puikybės dievas protą atėmė.

— Mušti, mušti bubą reikia ir verkti neduoti! — peikdavo vyrai. — Tokį ūkį vėju paleido. Kas tai matė?..

V

Kasiulienė rado Gaidį namie. Jis sėdėjo pasvirnėj, apžabojęs kojom kulbelę, kurioje buvo įkalta bobelė, ir tynė dalgę.

— Padėk dievas tamistėlei, — užkalbino ji Gaidį. — Anksti gi dalges gaminatė.

— Dėkui, dėkui, — atsakė tasai, neatkreipdamas akių nuo savo darbo. — Kam anksti, o kam tai jau ir metas. Kasiulienė atsisėdo pasvirnėje.

— Moterys pirkioj, ko neini pas jas? Aš tau ne boba.

— Aš pas tave, kad tamista žinotai.

— Kad pas mane, tai sėdėk ir pasakok, kokius naujus plepalus atsinešei.

— Aš ne Uogelė, tamista; aš pas tave su bėda.

— Man tavo bėdos nereikia, savų užtenka, — pajuokavo Gaidys nusišypsojęs.

— Aš be juokų, tamistėle.

— Ir aš be juokų. Kas iš bėdų juokiasi? Gal yra tokia šalis, tik ne mūsų.

Pakėlęs dalgę į akis, pamėgino ašmenis pirštu ir, padėjęs ant bobelės, plakė iš naujo, pradėdamas nuo penties...

Kasiulienė sėdėjo ir pasakojo savo vargą...

— Tai, tamistėle, jei sūnus neatsiūs už mėnesio kito, aš, sulaukus turgaus, parduosiu karvę, o jei maža bus, tai ir abi. Dievaž, tamistėle, ir su polūkiu gražinsiu.

— Veltui liežuvį vargini: pinigų nėra ir negausi, — baigdamas tinti, prabilo senis ir nusispjovė.

— Nekalbėk tamista. Kad tu pinigų neturi, tai kas jau jų turi?

— Pinigų yra, tik ne jum, išdykėliam. Užteks, kad patys save pragaišinate, tokį ūkį ištrėkėte, aš nenoriu prisidėti prie to — ot kos yra.

— Vai, tamista, tiesą sakai, pragaišiname save, tai pragaišiname. Dievulis protelį atėmė, žmonės apkvailino. Kad būtau, dievuliau, žinojus, rankas, tarytum, sau apsilaužius būtau. O dabar, tamistėle, vėlu jau. Savas gi vaikas šaukiasi, turiu gelbėti. Aš tau ir polūki gerą sumokėsiu, tik neapleisk manęs bėdoje.

— Kam man tavo polūkiu! — Dešimtį rublių paskolinsiu, jei nori, daugiau nei skatiko.

— Vai, kad prašo daugiau. Galgi jau tiek sūneliui ir reikia.

— Kam jam daugiau? Veža jį, valgydina, kam jam daugiau? Palaidūnas čia buvo, palaidūnas ten — ot kas yra. Ir gero tu nesusilauksi iš jo, atmink mano žodį — ot kas yra.

Ilgai dar prašinėjo Kasiulienė, bet senas Gaidys buvo tokis žmogus, kuris, kad žodį pasakė, kalbėk nekalbėk — vis tiek kaip į sieną. Klausyti tavęs išklausys, bet visgi savo

padarys.

— Dievas tau nepadės, kad tu manęs, našlės, nepasigaili, — net ašarodama prašė Kasiulienė.

— Kvaila tu, ot kas yra! Aš tau ir neduoodu daugiau, kad tavęs gailiuosi. Prirašė tau niekų sūnus, tai tu nusisegusi paskutinę suknelę jam nusiūgtai. Dešimties rublių nori, tai duosiu, tik kad jam daugiau nusiūgtai!

— Kurgi dabar, dievuliau, aš eisiu ieškoti? Pas Bernotą Juknį gal? — aimanavo Kasiulienė.

— Eik ir pas Bernotą Juknį, kad nori sau galą rasti. Jisai tau gyvai kailį nuims. Ė, — numojo Gaidys ranka, — ką tau bekalbėsiu! Kvailo neperkalbėsi, atkaklaus nepataisysi. Rimbo tau gero nėra...

Su Jukniu Kasiulienė susitarė greitai. Jisai sutiko paskolinti Kasiulienei penkias dešimtis rublių, bet pareikalavo, kad ji išduotų jam vekselį šimtui, o polūkin atiduotų lauko rėžį.

— Bijau, žmogeli, kad pusinis nesupyktų.

— Ko pusinis turi pykti? Gal tai jo laukas, ar jo tai sėta? O vėl kaip sau nori, eik pas pusinį, jei jo bijai.

— Kad jisai, dievuliau, turėtų, tai jo pirmiausia būtau prašiusi. Tebus jau taip, kaip tu nori, duosiu aš jau tau Skynimėlį (taip vadinosi rėžis), tik kam reikalauni, kad aš tau išduotau vekselį? Dievaž bijai. Niekados mes tų vekselių nerašėme. Mano vyras jų bijojo kaip ugnies.

Kasiulienė žinojo, kad Bernotas Juknis tokis žmogus, kuris nepraleido nei vieno, turinčio su juo reikalą, kad neapgautų.

— Tai ne žmogus, tik šuva, — kalbėjo apie jį visi, nes labai jau buvo suktas ir gobšus.

— Kad bijai, tai neimk. Aš tau duosiu pinigų, o tu išėjus nei šniūro man neduosi, nei pinigų panorėsi atiduoti, tai ką aš tada tau padarysiu? Kita tiek išleisiu, kol išieškosiu. Pati pasakyk, kokia man nauda tau skolinti.

— Aš gi atiduosiu tau už dviejų trijų mėnesių, tepadedu man ponas dievas, — prisiekdinėjo Kasiulienė. — Jei nori, va, ir pirštus kryžium sudėsiu.

— Kai ima, visi prisiekdinėja, kad atiduos, o eik paskui suieškok, jei nori. Žmonės ims įkalbinėti: Juknis tokis, Juknis šiokis, jis ir šuva, ir lupikas, tokį kaip jis apgauti ir nusidėjimo nėra — ir apgausi.

Kasiulienė ilgai svyravo, bet kad Juknis nusileisti nenorėjo, sutiko. Juknis patsai parašė jai vekselį, bet kad ji pati pasirašyti nemokėjo, liepė nunešti pas seniūną, kad tasai patikrintų...

Gavusi pinigų, Kasiulienė ant rytojaus anksti, tik saulei užtekėjus, nunešė juos paštan.

— Tai ir gavai pinigų, tai ir neši juos paštan? — klausia ją Gaidys, susitikęs sodžiaus gale. Jisai varė jaučius namo ir, nusiėmęs kepurę, poteriuo.

— Gavau, tamistėle, pas Juknį.

— Vai, verksi tų, žmona, šitų pinigų. Geriau balon juos įmestai...

Už pusantros savaitės Kasiulienė gavo iš sūnaus laišką, kad jau sėdo laivan.

VI

Praslinko mėnuo vienas ir kitas, o Kasiulienė jokios žinios iš Amerikos nesulaukė. Kiek jau ji prisiverkė, kiek naktų nemigo, vienas dievas tik žino...

Atėjo vasara, prasidėjo darbymetė, visas sodžius kaip išmirė, tik laukai buvo pilni žmonių; ten net marga buvo, — vieni pievose, kiti pas rugius.

Moteriškę traukė į darbą, kuri dirbdavo tiek metų, prie kurio iš mažų dienų buvo pripratusi. Jai lyg kažko trūko, lyg nesmagu buvo, ir netrukus taip pasiilgo darbo, jog net toj šalis, kur dirbo žmonės, kvepėjo.

— Kaip tie ponai gali be darbo gyventi? — galvojo moteriškė. — Aš gi ir vienos

vasaros neišgyvensiu.

O aršiausia, kai pažiūri į laukus. Visų ir ten nupjauta, ir čia nupjauta, tik jos vienos rėželiai visur tęsiasi kaip išskirti, rugeliai byra, o kai kur net ir arkliai patrina; kai pažiūrės, širdį taip ir suskauda. Matai, pusininkas skubino anksčiau nuimti visus savo javus.

Kentė kentė moteriškė, neiškentė ir, paėmusi pjautuvą, nuėjo laukan.

— Kam dabar tu, kūmule, pjauni? — stebėjosi moterys.— Ar nebus nupjauta be tavęs?

— Vai, kad, kūmule, širdį spaudžia, negaliu iškęsti: visų nupjauta, tik mano šniūreliai išsitiesę byra. Kiek gyvenu, dar šito nebuvo.

— Žinoma, pusininkas. Jam savas javas daugiau rūpi.

Ir pjovė moteriškė diena dienon, kol padėjo visus rugius nupjauti. O pusininkas kad nors dėkui būtų pasakęs, kad nors pėdelį būtų vieną kitą pridėjęs. Tik dar vaikščiodamas kalbėjo visiems, kad iš pusės laukas imti esą neverta: darbas neišsimokas...

Tik rugius nupjovus, Kasiulienė gavo laišką ir pakvietimą iš pašto, kad jos vardu atsiųsta trisdešimt ir du rubliu.

Tai nudžiugo moteriškė, lyg jai sausi medžiai būtų prasprogę! Išėmusi pinigus ir laišką, Kasiulienė apibėginėjo visą sodžių, apėjo visus namus, — vien pas Juknį neužkliuvo, — pas visus pabuvojo, kur tik kas mokėjo skaityti, ir kiekvieno prašė, kad dar perskaitytų jai kartą.

Sūnus rašė, kad jis jau Amerikoje, gavo darbą „mainose“, eina po žemę ir uždirba pusantro, kartais ir du doleriu į dieną. Kasiulienė net tikėti nenorėjo, kad tai būtų galimas daiktas tiek daugel pinigų uždirbti. Štai žiemą, kada kertą mišką, koki būna uždarbiai, o vis daugiau kaip du rubliu žmogus ir su vežimu neuždirba.

— Tai šalis, tai šalis! — stebėjosi moteriškė. — Ten gal jau tik vieni ponai gyvena.

Sūnus žadėjo netrukus atsiųsti daugiau ir net gyrėsi, kad ir ją paimsiąs Amerikon.

Viena tik rūpino moteriškę, kad eina po žemę. Žmonės kalba, ir ji pati gerai supranta, kad tai baisu ir baugu — dievas vienas žino, dar žemė gali užgriūti.

— Pinigus gavai, ko skolos negražini? — užsiminė Juknis, susitikęs Kasiulienę.

— Ne visus dar gavau, palauk, tamista, juk polūkį gavai. Rugeliai kaip stulpas.

— Gavau tai gavau, bet tu ėmei vos mėnesiui kitam, kol sūnus atsiųs.

— Palauk, sudarysiu, kiek ėmiau, atiduosiu.

— Ilgai nelauksiu. Neatiduosiu geru noru, tieson trauksiu: užmokėsi visą šimtą ir su polūkais. Neiškentė Kasiulienė, užbėgo pas Gaidį.

— Tai niekinai mano sūnų, nenorėjai paskolinti. Dabar gi matai — pinigų krūvą atsiuntė. Senas Gaidys tik nusišypsojo.

— Palauk nesidžiaugus. Nei vienam Amerikos pinigai dar į gera neišėjo. Dar prisiverksi ne kartą — ot kas yra, ir tada mane seną paminėsi.

— Nebaidyk, tamistėle. Žmonės gyvena ir neverkia, kieno vaikai Amerikoje, neverksiu ir aš. Vis pragyvensiu su dievulio pagalba.

— Šuva gyvena, ir katė gyvena — ot kas yra. Šuva žiemą stingsta, o katė ant pečiaus šilimoje šunta — ot kas yra! Vėl ką aš tau kalbėsiu? Pagyvensi, pati pamatysi — ot kas yra. Tik pypkė per tave užgeso...

Vėlai rudenį, bulbes jau kasant, gavo Kasiulienė kitą iš Amerikos laišką. Pinigų sūnus daugiau nebeatsiuntė, tik skundėsi, kad sumušė sau kojos pirštą, ištisą mėnesį sirgo, išleido visa, ką buvo uždirbęs, ir dar skolon įlindo. Skundėsi sūnus ir keikė Ameriką ir save, kad ten nuėjo.

— Kaip bus su pinigais, aš tau toliau nelauksiu, — grasė Juknis, kur tik susitikęs.

— Palauk, tamista, kaip tik ateis turgus, parduosiu karves ir atiduosiu.

— Jau aš tą turgų seniai girdžiu. Paskutinį kartą tau kalbu; neatiduosiu, polūkį nešk, o ne — teisman paduosiu.

— Kokio tau polūkio? — stebisi moteriškė.— Ar tai maža gavai? Tokie rugiai buvo!

Kaip siena, net nugulę.

— Gavau, bet ėmei dviem mėnesiam. O dabar kiek praėjo?

— Nebūk tamista gobšus. Ateis turgus, dievaž atiduosiu. Jau man pačiai, dievuliau, karti ši skola. Niekados aš skolinga niekam nebuvau. Būdavo, patys žmonėms skolindavom, ir niekam mes tiek neįkyrėdavom, kaip tu man.

— Neįkyrėdavai, per tai ir neturi. Kas savo nežiūri, tasai ir neturi.

— Dievulis to norėjo, tai neturiu. Buvo laikas, kada turėjau, nors žmonių tiek nespaudžiau.

— Tfu! — nusispjovė Juknis. — Paklausius tavo kvailos kalbos, išeina, kad aš išgama, gyvam žmogui kailį lupu. Ot, ir būk geras žmonėms!

Sumojo ranka, dar kartą nusispjovė ir nusigrėžęs nuėjo į kluoną užpykęs.

— Gyvam žmogui tikrai kailio nelupi, bet pinigus tai lupi — ir nelaimingas tasai, kuris tau naguosna patenka, — manė moteriškė. Ji tvirtai pasiryžo, kad išparduosianti paskutinius gyvulius, bet tik skolą nuo kaklo sau nusikratytų.

Vakarą Jonas Galinis atnešė jai laišką nuo sūnaus. Kasiulienė ir nusidžiaugė, ir nusigando kartu. Ji laukė pakvietimo — manė, kad sūnus pinigų nors kiek parsius. Neiškentė, bet pasiskundė kūmui.

— Tai, kūmuli, be peilio pjauna Juknis. Laukiau, kad Jonulis nors dalį skolos atsiųs.

— Kas žino, moteriške! Gal ir atsiunčia. Perskaitysi laišką — pamatysi. Maniškis visados siunčia pirmiau laišką, paskui pinigus. Gal ir tavasis taip daro.

— Tai sakyk, kūmuli! Čia tavo vaiką visi laikė tokiu nekemėžinu, o ten, žiūrėk, pinigus tau kaip bulbes pila.

— Ne visiems gi kemėžniems būti, — rūščiai atsakė, eidamas iš kiemo, Galinis. — Vienam dievas duoda protą, kitam sveikata, o trečiam nors laimę... Aš savo vaikais neturiu ko skųstis, dievas supyktų...

Kasiulienė, užsimetusi ant pečių skarą, nuėjo pas Gaidį ir paprašė Miko, senio Gaidžio anūko, kurį visi kunigu vadino, nes tėvai ketino jį leisti kuniguosna, kad perskaitytų jai laišką.

Sūnus laiške vėl skundėsi, kad sumušė sau kojos pirštą, paskui sirgo kiaurą mėnesį ir išleido visa, ką tik buvo užsidirbęs, ir dar skolon įlindo. Skundėsi, keikė Ameriką ir save, kad tenai nuėjo. „Nežinojau, motule, kas vargas, nemačiau, kaip žmonės sunkiai dūsauja, tai aš, belaimis, panorėjau. pavargti, o tu manęs, jauno nesusipratėlio, motule, nesulaikėi“, — raudėjo sūnus. Kasiulienė beklausydama net nusiverkė, taip jai gaila sūnaus pasidarė.

— Tai, dievuliau, kad laimės nėra, tai vis nėra. Kiti Amerikoje ponauja, o manajam tai tik vienas vargas. Jono Galinio sūnus čia kokis nekemėžnas buvo, trijų skatikų nevertas, o matai, kaip jam sekasi. O mano, dievuliau, Jonuliui kasdien vis aršiau ir aršiau, — skundėsi moteriškė. — Jau tu man, Mikuli, parašysi laišką. Kad jau ten jam taip bloga, tegrįžta namo, kol dar ūkis visai vėju nenuėjo... O tai pragaištis be vyriškio, ir gana...

Mikas taip gražiai parašė laišką, taip širdingai, jog Kasiulienė davė jam net visą auksiną, nors niekad daugiau niekam nemokėjo už laiško parašymą kaip dešimtoką.

Ankstų rytą užsikėlusį nunešė paštan ir ėmė laukti Jonulio begrižtančio.

Bet ilgai teko laukti... Sūnus nei nemanė namo grįžti...

PERKŪNAS, VAIVA IR STRAUBLYS

Seno skerdziaus pasaka

Seni buvo laikai. Tada ir žmonės ne tokie buvo kaip dabar, ir gyveno kitaip.

Gausiau žemė tada derėdavo, girios kukždėdavo žvėrių, paukščių ir žmonių tvirtesni, veiklesni būdavo.

Gal ne tokie pramanūs kaip dabar, bet ko panorėdavo, visada padarydavo, ar žvėrį

nušauti, ar paukštį pagauti, ar net kad ir moną apgauti.

Šių dienų žmonės jau daugelį ko nebežino, daugelį kuo nebetiki. Pasakyk jiems ką, kas buvo seniau — „pasaka“, — kalba ir tik juokiasi, jei jiems tvirtini, kad ne pasaka, tai, tik tikriausia tiesa, tokis atsitikimas, kurį seni žmonės yra matę.

Maži vaikai, ir tie Jau nebetiki nieku ir mėgsta pasijuokti, pasišaipyti. Kitas jaunas šaiposi, net kvatojasi, išgirdęs tėvų padavimus. Net pikta darosi bematant, beklausant jų: ne žmonės gi, tik beuodegiai...

Kiti dabar laikai, kiti dabar ir žmonės. Jau jie dabar taip nebegirdi ir nebemato, kaip girdėdavo ir matydavo senovėje.

Kur jiems, kad jie nieko nesupranta. Naikina girias, kerta viską, kad tik skatiką uždirbtų. Tokie godūs pinigams.

Ir nyksta miškai, girios, skursta žemė, pievos. Upės — ir tos jau padžiūvo, o ežerai maurais užėjo, užako.

Bet seniau būdavo pasaulis puikesnis. Būdavo, kur dabar sodžiai, laukai, kur dabar skynimai, ten tokios girios siūbuodavo, jog vidudienį ten būdavo tamsu kaip vakarą.

Įeini žmogus tankumynan, klonin, ir kūnas tik eina pagaugais, tik eina.

Ir ko nebūdavo, kas negyvendavo tų girių gelmėse, jų tankumynuose! Kur tik balelė, ten jau kelios laumės apsigyvenusios, kur upelė ar ežerėlis, ten, žiūrėk, pakraščiais undinės vakarais maudosi; kur tik šlaitelis, ten jau monas švirksčiauja.

Sako žmonės, kad tai piktos dvasios, bet dievai žino, ar tai tiesa. Seniau jų daugelį būdavo — ir žmonės vis dėlto lengviau gyvendavo.

Ir kur tik jie visi pradingo? Dievai žino, ar išmirė, ar kitosna nukeliavo šalysna.

Gal Amerikon, kur dabar visi žmonės keliauna. Sako, ten lengviau gyventi. Gal todėl, kad tenai monai apsigyveno.

O čia, mūsų šaly, viskas suskurdo, viskas sunyko.

Mano atminimu viskas pasikeitė. Dabar pasaulis visai ne tas kaip anais laikais, kada aš mažas buvau. O senovėje, kaip pasakojo mūsų tėvai, dar geriau būdavo, dar linksmiau gyvendavo.

Todėl tada žmonės, kad ir moterys net, daugiau dainų mokėjo.

Ir dainas mėgo, ir žaisti žaidė. O dabar nėra kam: visi seni, net tie, kuriems dar ūsai nesužėlė...

Tada girių niekur galo nebuvo. Ėjo traukėsi girios net kažkur į jūros baltąsias.

Yra, sako, pasaulio krašte tokios baltosios jūrės.

Ant tų jūrių kranto gyveno vienas žmogus. Kas jisai buvo, tėveliai nežinojo. Vieni manė, kad jisai buvo bajoras ar net kunigaikštis, o kiti kalbėjo, kad taip sau žmogelis vargdienis, kaip ir mes visi. Aš manau, kad tikrai jis buvo paprastas žmogelis.

Turėjo tasai žmogus dukterį, tokią graščią, tokią gražią, jog kas ją tik pamatydavo, nors tokis senas kaip aš dabar, vis tiek pamildavo.

Graži ji buvo, bet dar gražesnes juostas austi ausdavo. Kad nuaudžia juostą, nei tu ja atsigrožėsi, nei tu ja atsidžiaugsi. Į kitas, kad jos būtų vienu auksu austos, žiūrėti nežiūrėsi, juosėti jomis nejuosėsi.

Kas buvo turtingas, kas laimingas, tasai eidavo pas Vaivą, juostos išausti prašydavo.

Tos mergos vardas buvo Vaiva.

Dabar tokių vardų jau nebėra: nebekrikština, sako, kunigai — matai, jiems negražūs ar nešventi tokie vardai.

Jei tik piemenys vienas antrą tokiais vardais pramena, ar net ir karves pavadina...

Ir nuskrido garsas visoje šaly, o kas turėjo juostą, Vaivos pirštais suaustą, didžiavosi, puikinosi ja kaip nežinia kuo.

Gyveno tada giriose vienas monas, o gal ir didesnis negu paprastas monas, visų monų Monas. Turėjo jisai tokį šautuvą, jog niekas negalėjo jo nugalėti.

Tasai monas vardu buvo Perkūnas, kuris ir dabar danguje tebetraiškina. Užpykęs, kad

ima terškinti, dangus ir žemė dreba kaip epušės lapas. Kad ir ažuolan trinktelia ko drūčiausiai, ir tas tik skiedromis pateška.

Kam dar kalbėti! Arba to kas nežino?..

Dabar kalba, kad žmonės išradę kažkokias patrankas, kurios kaip griausmas. Nors aš jų nesu matęs, bet dažnai girdžiu, kaip nuo Varėnos ir nuo Alytaus griaudžia. Tai, — sako,— kareiviai iš tų patrankų šaudė. Bet vis — argi tai griausmas? Kurgi? Žmogus, teesti sau ir labai mokyta, vis dėlto — negi tai galingasis monas!..

O vėl kas žino, ar tai tiesa. Štai anądien Vežgys pasakojo, kad Varėnoje ponai kaip paukščiai sparnais skraido. Bet manau, kad melavo, begėdis.

Dabarties žmonės mėgsta sumeluoti.

Nugirdo net pats Perkūnas, kaip giriasi žmonės gražiomis Vaivos juostomis, ir užsimanė patsai tokia pajuosėti.

Pasikėlė viesulu iš girių gilumų, iš tankumynų, kur jo buveinė buvo, ir, kaip akimi sumerki, jau buvo pajūry, kur Vaiva gyveno.

Belėkdamas, besiskubindamas tokią audrą sukėlė, jog net girios su dangum sulipo.

Rado Perkūnas Vaivą pajūry sėdinčią, margas juostas audžiančią.

Sustojo Perkūnas, žaibais pasidabinęs, priėjo ją ir pasiklausė, prakalbėjo, kaip visados tokiu atveju bernas kalba į mergą.

Patsai gi jaunas buvau, dar gerai atsimenu.

— Mergele jaunoji, mergele gražioji, visur kalba žmonės, kad tu visų mergų puikiausia, kad audi juostas, visų juostų gražiausias. Aš noriu, kad tu ir man vieną suastai, kad aš ją juosėtau.

Vaiva, pamačiusi baisų moną, didžiai nusigando, nei žodžio jam neatsakė, tik, nubėgus pirkion, giliai pasislėpė ir pasislėpus visą dieną išsėdėjo...

Atėjo vakaras, grįžo tėvai iš lauko, mato — nėra niekur dukters. Visur jos ieškojo ir kaimynus klausinėjo, — niekas nieko nežinojo.

Niekur nėra dukters, lyg ją žemė būtų prarijusi.

Motina verkė, tėvas verkė, kad duktė pražuvusi. Vienas manė, kad jūrėse nuskendusi, kitas, kad girioje paklydusi.

Tik ant rytojaus atrado drebančią, nusigandusią.

Vos tėvai ją atgaivino, vos atpotrino. Tris savaites Vaiva išgąščiu sirgo, patale išgulėjo...

Mato Dundulis, kad nors gražu pas mergą viesulą išizebojusiam, žaibais apsirėdžiusiam jodinėti, kaip negali pasigirti nei vienas bernas — būdavo, raiti ir piršliavo, ir vestuvėms jodavo, — bet ką gi padarysi, kad trunkymais, dundėjimais tik mergą išbaidė ir juostos negavo.

Dabar jisai juostos norėjo labiau negu anksčiau.

Monai dori, doresni už žmones. Dundulis kai tik suprato, kad nepamatys Vaivos ir juostos iš jos negaus, kol nujos į ją, kaip bernai į mergą jodinėja.

Pasirengė tada Perkūnas jaunu bernu, ponaičiu, prisirinko daug dovanų: aukso ir sidabro — jų daugel yra giriose pakastų, o kas geriau žino už monus, kur ir kas pakasta.

Pasižebojo Perkūnas žirgą ir nujojo pas Vaivą kaipo turtingiausias ponas. Priėmė jį Vaivos tėvai ko gražiausiai.

Pasisakė jisai turtingas kunigaikštis esąs, daugel girdėjęs apie Vaivos gražumą ir apie jos juostų dailumą, kurių nors vieną gauti norėtu.

Tėvai džiaugsmu džiaugėsi: — matai, kokio svečio susilaukė. Priėmė jį gražiai: ir pautienės stačiokės iškepė, ir nuputojusio alaus pastatė, ir svečią kampan už skobnių pasodino.

Priėmė ko gražiausiai, kaip tik galėjo. Pašaukė dukters ir liepė atnešti svečiui pačias gražiausias savo juostas.

Atnešė jų Vaiva visą glėbį. Kokių ten tik nebuvo?! Kad ėmė Dundulis Vaivą girti, kad

ėmė girti, toji net paraudonavo kaip putino uoga ir rankom veidus užsidengė...

Svečias giria, gėrisi Vaiva, akimi ėda, o ji vis į duris slenka, kaip mergos paprastai daro.

Tėvas ir motina gerai mato, kad Dundulis viena akim į juostą dirst, abiem dirst, dirst į Vaivą.

Džiaugiasi abu ir kuštasi: kas žino, kur mergos laimė laukia.

Norėtų Vaiva per duris, bet motinėlė ją vis atgalio stumia, kad su svečiu kalbėtų.

Pasirinko Dundulis juostą, kuri gražiausia, pripylė Vaivai visą prijuostę aukso ir sidabro, pažadėjo dažnai atlankyti, sėdo žirgan, subraškino, sutraiškino ir pranyko...

Niekas nei nepamatė, kurion šalin nujojo, nes čia buvo, čia stovėjo, o čia jau jo ir nebėra...

Džiaugiasi dabar juosta Dundulis ir atsidžiaugti, atsigėrėti negali; skraido, traiškina, net girios skamba, net žemė dreba.

Vis tiek kaip drignių apsiėdęs.

Nugašdino, nuporino ir paukščius, ir žvėris, o žmonės, kur kuris buvęs, nudūmė namuosna; mano, kad pasaulio pabaiga atėjusi...

Tik miške yra vienas labai senas monas. Jį visi Miškiniu ir vadina. Jisai nieko nebijo, nes tokis senas, jog net visas apsamanojės.

Jau net norėtų senis numirti, bet negali. Gal ir melavo seni žmonės, bet taip pasakojo. Aš taip pat jau senas, ir patsai užmiršau, kiek man yra metų, o vis dėlto mirti nei kiek nenoriu.

Gal melavo seni tėvai, o gal tiesą porino, gal tikrai taip buvo.

Išgirdęs, kaip Dundulis ištvirkėliauja, iškišo senis galvą iš samanų kupsto, kur jisai sau buvo guolį pasidaręs, ir juokiasi, kvatojasi.

— Ko juokiesi, seniuk? — klausia jį Dundulis.

— Juokiuosi, kad tu pasiutai, gavęs iš Vaivos pačią menkiausią juostą, vieną iš tų, kurių niekas imti nebenorėjo. O kaip siustai, kad tu būtai gavęs tokią, kokią Straublys yra gavęs?!

Nusijuokė dar seniukas, lyg medžiai seni sugirgždėjo, ir vėl pasislėpė kupstan.

Gyveno giriose pajūry monas, o gal ir taip sau tvirtas vyras, kurį visi vadino Straubliu.

Sako, kad buvęs jisai taip sau, nei gražus, nei puikus, tik mokėjęs gražiai dainuoti ir švilpti.

Ko tik panori, ima ir išdainuoja taip, jog net širdį pagauna, ašaras iš akių išspraudžia.

Sumano parodyti, kaip giria verkia, audrai pakilus: — verkia, stena, ūžia, švokščia jo vamzdelis; užmerk akis, rodos, vidury užiančios girios žmogus sėdi.

Nori padainuoti, kaip liūdi mergelė, svetimoj šaly be tėvo, be motinos vargstanti — dūsauna, raudoja švirkšlelis, lyg gyva siela joje kenčia. Kitas girdėdamas net apsiverkia.

Sumano padūduoti kaip vargonai — ir kiti beklausydamai net žegnojasi — mano, kad jie bažnyčioje esą...

Mėgo Vaiva jo dainų ir švilpimų klausyti. Visados moterys juk visų daugiausia myli tuos, kurie moka gražiai dainuoti. Jau visuomet taip būdavo, yra ir bus.

Mokėk gražiai dainuoti, jos į tave kaip musės limpa. Aš ne sykį ir ne du tatai esu patyręs.

Na, ir Vaiva gal ne tik dainas mėgo, bet ir Straublį pamilo ir suaudė jam tokią gražią juostą, kokios dar niekam nebuvo suaudžiusi.

O Miškintis viską geriau žinojo ir daugiau suprato negu mes, ne veltui senas buvo, už mus visus senesnis.

O senas žmogus visados daug nusimano. Kur kitas nei dasiprotėti dasiprotės, senas visur aiškių aiškiausiai nusivokia. Ne veltui tiek metų pragyveno.

Štai tau medžiai švokščia. Ko jie švokščia, tu nežinai, o aš jau žinau.

Štai ten pjovėja pabarėje dainuoja, o kam ji dainuoja, tu nesupranti, o aš jau suprantu.
Štai tau kregždė ant kraigo trailiuoja, — ko ji trailiuoja, tu neišmanai, o aš kaip save suprantu.

Tau vėjas plaukus kilnoja — ir tiek!.. O man jis ausysna kušta...

Ką ir besakysi! Dabar žmonės nieko nejunta, nežino, tik kad pinigų!..

O anksčiau, kai buvo žmonių dar senesnių, ilgiau gyvenusių, dar daugiau išmanė ir prato vis daugiau.

Kai tik išgirdo Dundulis, nuleido sparnus, ir graži juosta jam jau nebegraži.

Nieko nelaukęs, jis nuskrido pas Straublį. Rado jį pajūry besėdintį, švirksleliu bešvirksčiau.

Kai jo pamatė juostą, visai nuliūdo Perkūnas lyg višta sulyta.

— Mainykimės, brole, juostom, — prikibo jisai Straublį.

— Kad tu man net ir savo šautuvą priedo atiduotai, nesimainysiu.

Na kaipgi, atiduos Perkūnas kam savo šautuvą! Išjuoktų jį visi kaip tą čigoną, kuris išmainė kumelę ant pypkės.

— Kad tu tokis puikus, štai aš gausiu juostą dar gražesnę negu tavo.

— Gerai, gaus pirmiau, o paskui pasikalbėsime, pamatysime, — nusijuokė Straublys.

Nujojo vėl Dundulis pas Vaivą ir klausia ją:

— Ar negali tu man suausti tokios juostos, kuri būtų gražesnė negu Straublio?

— Ne, negaliu, — atsakė jam Vaiva. — Jei tu nori, kad aš suaustau tokią kaip toji, kurią Straublys turi, o gal net gražesnę, eiki tu už septynerių marių. Ten yra septyni kalnai, už tų septynių kalnų yra klonis; toje klonyje septyni piemenys vieną avį gano. Tos avies vilna tokia balta, jog, padėjus ją ant sniego, sniegas juodas atrodo.

— Gerai! — atsakė Dundulis. Sudundėjo, sutraiškino, jūrės suūžė. Kiek laivų paskendo, kiek žmonių prigėrė, vienas dievas težino.

Nepraslinko dienos ir nakties, kai atidundino Dundulis atgalio ir parsinešė tos avies vilną, kurią jam paliepė Vaiva.

Tada Vaiva suprato, kuris čia yra bernelis.

— Dabar, — kalba jam Vaiva, — už septynerių girių yra septynios upės; už tų septynių upių yra gražus sodas; tame sode auga aukso obelis, po ta obelimi sėdi trys senelės, kurios verpia gijas ir vėju leidžia... O tos gijos tai vis žmonių laimė. Ilga gija — ilgai žmogus gyvena, kuriam tą giją verpė, trumpa gija — trumpai gyvena. Jei gražiai gija skrenda, per gražias pievas, per žalius šlaitus — linksma tam žmogui gyventi, o kurio užkliūva kur už krūmo ar už nendrės, ten dūli drėgmėje, pūsta, ir žmonės net mindžioja, — tai jau tam žmogeliui tik vargas — ir tiek. Gero jisai nebemato savo būty.

— Paprašyk tu jas, — kalba jam Vaiva, — kad jos suverptų šią vilną ko ploniausiai.

Sudundėjo, sutraiškėjo Dundulis — ir tiek jo ten bebuvo. O girios tik braška, medžiai net iš šaknų virsta. Kiek tada žuvo medžių, vienas gal dievas teskaitė.

Praėjo viena diena — nėra Dundulio; praėjo kita, net ir trečia baigėsi — nėra Dundulio. Tik ketvirton parlėkė Dundulis, medžius iš džiaugsmo belaužydamas, žmones ir žvėris begašdindamas, su gijomis parskrido; jos buvo plonos kaip tos, kurios giedrą dieną ore lekioja: juk tų pačių verpėjų verpena.

Kvaili žmonės kalba: voratinkliai. Argi kas matė, kad vorai vėju savo tinklus leistų; ir vėtros juk tomis dienomis jokios nebūna.

Tai trijų seselių verpėjų audmenai lekioja, bet ne voratinkliai. Kas šito nežino ir kitaip kalba, tasai ar melagis, ar kvailys, nieko neišmanąs žmogus.

Liepė paskui Vaiva Dunduliui surinkti rasą nuo septynių pievų ir išvelėjo joje tas gijas. Apdažė jas sulty septynių spalvotų žolių, kurios augo vidury didžiausių jūrių salos; tos jūrės ten, iš kur saulė teka.

Toje saloj auga žolės visų dažų, kokių tik žmogaus akys yra mačiusios.

Kad pievos gražiau žydėtų, skrenda lekia ten paukšteliai kas vieni metai ir ant savo

sparnų parneša iš ten visokių gėlelių sėklų. Kad ne maži paukšteliai lakuonėliai, nesimarguotų mūsų pievelės, nežaliuotų mūsų sodai ir girios.

O kvaili žmonės ir to nežino, ir todėl nėra paukščiui per juos gyvenimo. Vai, verks besigailėdami kada nors žmonės, verks paukščių netekę, bet jau bus vėlu. Ir dabar juk daugelio paukščių nebėra... Išnyko...

Nudažius gijas, sumetė metmenis ir atsisėdo Vaiva austi Perkūnui juostą.

Audė septynias savaites ir septynias dienas tik be vienos. Nežinau, kodėl taip skaitė seni žmonės, bet jie taip skaitė, ir aš taip skaitau.

Kol Vaiva juostą audė, Perkūnas nei miego nemiegojo, nei vietoj nerimo. Kur buvęs, kur nebuvęs, vis į Vaivos kiemą, kad paregėtų, kad pamatytų, ar daugel jau išausta, ar daug dar austi jai beliko.

Pirmiau tai tikrai dėl juostos lankėsi, o vėliau dėl gražiosios Vaivos, dėl josios mėlynų akių, dėl josios skaisčių veidų.

Ko tu juokiesi? Manai, kad aš jaunas nebuvo, mergų nemylėjau ar gražiai kalbėti su jomis nemokėjau? Ir kaip dar mylėjau! Nėra ko skųstis ir dievą peikti, ir jos nevengė manęs, nebėgo.

Gražus tada buvau, aukštas, lieknas, o plaukai kaip lino pluoštas.

Kodėl manęs turėjo nemylėti? Ir dainų mokėjau daugiau kaip kita merga. Na, ir kalbėti per mane niekas gražiau ir sumaniau nekalbėjo. Dabar dar net gėda, kai atsimenu, kaip aš mergoms melavau. O merga kvaila kaip višta; ji visu kuo tiki ir meilias kalbas mėgsta.

Nesijuok, nėra ko. Kad senas, tai gal jau ne žmogus? Štai pamilo Perkūnas Vaivą, kaip bernas mergą myli. O pamilęs jau nerimo ir ėmė pirštis. Tėvai, kai sužinojo, kas jis tokis, nusigando, nustebo.

Visą dieną abu verkė, numirėliškai raudėjo, o merga net ir verkti nebegalėjo, vis tiek, lyg tėvą motiną praradus.

Bet kas, kad verksi?! Verksmas nelaimėje negelbės, alkano nepripenės, trokštančio nepagirdys, nors ašaros lyg vanduo. Bet sūrios...

Vėlgi Perkūnui nepasipriešinsi, nepasipūsi prieš jį: užpykęs trinkters — kaulų nesurinksi, tik pelenus vėjas išpūstys, ir nebeliks nei pėdsakų, kad žmogus buvo.

Ištekėjo Vaiva už Dundulio. Ar geros buvo vestuvės, nežinau: tenai aš nebuvo, o tėvai nieko nepasakojo.

Nusivežė ją Dundulis savo aukštan dvaran; o dvaras tasai buvo iš vieno gintaro, tokis gražus, kokio nei vienas ponas, o gal net nei vienas karalius neturi — ir neturės. Kad jis ir karalius, bet vis dėlto ne monas, ne Perkūnas, tik žmogus.

Aš taip manau — ir, matyti, taip yra. Imkime kad ir kunigą — šventas, o gyvena tokiuose namuose, kaip ir kiekvienas žmogus.

O kunigas juk jau nebetoli nuo karalių... Jam, sako, ir karaliai ranką bučiuoja.

Buvo tasai Perkūno dvaras pačių giliausių jūrių dugne.

Pirmą dieną gyveno Vaiva, apėjo visur, apžiūrėjo, viską pamatė. Nieko, patiko viskas. Gražu, įdomu visur. Mato per langą — ir žuvys visokios plaukioja, ir žvėrelės nardo visokios, kokių ji nebuvo dar niekados mačiusi.

Mes tokių nepamatysime, kad ir kelis šimtus metų gyventume, kad ir visas girias apeitume...

Vaikščioja Vaiva ir stebisi visu kuo, ką tik mato.

Tik vienas daiktas nepatiko Vaivai: visur žemės paviršiuje diena, saulė danguje, o ten, jūrėse, tamsi naktis. Visur naktis: paukščiai, ir žvėrys, ir žmonės miegti, o ten, jūrių dugne, diena, saulė kaitina. Nuvaro gražiai vargšė, kol priprato.

Visur gražu, saulė kaitina, žuvukės narsto, žaidžia sau, o ji žiovauja, ir miegas taip marina, jog akys pačios limpa.

Ateina naktis, vyras kriokščia, miegti kaip negyvas, o jai nuo blakstienų miegas bėga: svajoja, kaip dabar gražu girioje, kur dabar diena, kaip ten paukščiai ulba čiulba, medžiai

švokščia šlama...

Betgi priprato, ir jau nieko sau buvo.

Viena bėda nevaikščioja, kalbėjo senovės žmonės. Pajuto tai ir Vaiva. Vieną savaitę, kitą Dundulis nuo Vaivos nei žingsnio neatsitraukė: kur ji, ten ir jis, vis tiek kaip uodega. O gal ir visą mėnesį jis taip bėginėjo, net įkyro Vaivai. Bet tuoj prasimanė iš namų išeidinėti: pradžioj retai ir tik trumpam laikui, paskui vis dažniau ir dažniau ir vis ilgesniam ir ilgesniam tarpui, o vėliau mažai ir tebuvo namie. Nemėgo Dundulis vienoj vietoj sėdėti: pareis namo, apsisuks ant vienos kojos kartą kitą ir vėl išdunda iš dvaro — kelių dienų jo nebebūna namie.

Juo toliau, vis mažiau buvo namie, o pagaliau retai jį Vaiva ir bematydavo.

Dundulis buvo, nors ir monas, kaip kiekvienas vyras: iš pradžių labai į savo žmoną limpa, o paskui tai ir bodis. Toki jau visi vyrai, tokis ir aš buvau: matyti, jau tokia mūsų prigimtis. Nesijuok, vaikelį; pamatysi, kad ir patsai toks būsi: visi mes vieno molio lipdyti.

Sėdi Vaiva vienai viena namie ir bodisi lyg kalėjime, nei pati gali nueiti kur, nei pas ją kas ateina, nei žodžio su kuo pasikalbėsi, nei į ką prabilsi...

Sėdi Vaiva ir tik juostas audžia, drobes, skersinius, bet vis dėlto nuobodu — ir tiek, nors tu imk ir mirk.

Dundulis tuo tarpu skraido giriose, laukuose, traiškina, ūžia, žmones baido, žvėris vaiko, ir Vaiva jam nei galvoje.

Liūdi Vaiva; nelinksmina jos nei gintaro dvarai, nei turtai, nei aukso žuvelės. Liūdi viena ir keikia savo likimą negerą, minėdama jaunas dienas, kai pas seną savo motutę buvo. Prisiminė Straublį, kokis jis buvo meilus, prisiminė jo graudingas dainas, ir širdis dar daugiau ilgesiu pabrinko.

— Eisiu, — mano Vaiva, — į gimtąjį kraštą, aplankysiu senus tėvą motinėlą, pasiskūsiu savo sunkiu likimėliu, nelaiminga dalele.

Atkėlė aukso vartus, kurie buvo iš Perkūno dvaro į jūres, ir mato, kad eina stiklo urvas net į jūros pakraštį. Kas nežino, kad jisai yra, nepamatys ir neatras.

Eina juo Vaiva dieną, eina kitą; trečią išėjo iš jūrių ant kranto, kaip tik ten, kur gyvena josios tėvai.

Čia jų pirkios stovi pajūry. Čia pakrūmėje sėdi Straublys ir švilpia taip gaudžiai, taip gūdžiai, jog, kas jo švilpimą girdėjo, manė, kad tai motina raudoja ant savo vaikelių kapo...

Kas toliau buvo, tėvai nepasakojo, ir aš nieko nesakysiu.

Tik tai, vaikeli, tau pasakysiu, kad Vaiva jau nebeliūdėjo, likimo savo nebekeikė ir nei kiek nepyko, kad vyras retai namie būna.

Moteriškas juk. O vėl kas žino, ar jis kaltas buvo, ai gal taip jau dievas lėmė. Manyk žmogus, galvok, kiek nori, nieko neišgalvosi, — kad ir kiek proto turėtai, jog visas žvaigždes danguje suskaityti galėtai.

Bet neilgai maloniai gyveno Vaiva ir Straublys. Moteriško juk plaukas ilgas, o protas trumpas. Ką ji daro — visada kvailai daro, ir gero nelauk iš jos darbų. O vyriškis, kuris tiek pamilsta moterį, jog akimi jos mato, jos protu protauja, jos norais savo norus matuoja — sumoterėja, ir gero iš jo nelauk. Tokis vyras jau nebe vyras, tik moteris.

Vaiva ėmė ir padovanojo Straubliui juostą, kurią buvo suaudžiusi Perkūnui.

Tokios juostos dar niekas nebuvo matęs, ir Straublys neiškentė nepasigyres. Parodė ją monams, laumėms; gal ir dar kuo pasigyrė — ir nuėjo plepalai, kaip paprastai tokiu atveju būna, per girias, per šlaitus, per tankumynus.

Kas stebėjosi Straublio juosta, stebėjosi ir tuo būdu, kuriuo ją Straublys išgavo.

Greitai sužinojo viską ir Dundulis; jam vėjai papasakojo, ką giriose visi klega.

Pasiuto Dundulis, pusę girių išvartė, šimtus kaimų sudegino, daugel laivų nuskandino, jog jau visi net manė, ar tik ne pasaulio pagyna bus atėjusi. Tiek įsiuto, tiek įnirto!..

Kad trenkė į savo gimtuosius namus, kuriuose gyveno Vaiva, tai tik skeveldros pabiro į visas šalis. Žuvo gintaro dvarai, žuvo ir Vaiva, kuri juose gyveno.

To dvaro kšnelius, skeveldras vilnios ir dabar nešioja į jūrių krantus, kur juos renka

žmonės. Sako, yra tokie, kurie brangiai už tai moka.

Nudėjęs Vaivą, ilgai dar siuto Perkūnas ir vis ieškojo Straublio, kad ir jį nužudytų. Bet niekur nesurado.

Tiek moteriškas gali pikto pridaryti ir sau, ir kitam, ir vis per tai, kad proto mažai turi.

Praėjo savaitė viena, kita, Perkūnas kiek nurimo, liovėsi ieškojęs Straublio.

O Straublys atsisėdo ant jūros kranto, ištiesė debesyse savo juostą ir verkia Vaivos, šaukia jos, plaukus sau beraudamas, savo likimą bekeikdamas.

O ašaros jam byra, kaip skaudus lietutis lyja.

Ir taip graudžiai verkia, jog net vėtra, ir toji nutilo ir pasigailėjo bernelio.

Perkūnas tuoj pamatė ištiestą juostą, sugriaudė, sudundėjo ir būtų gal nudėjęs Straublį, jei ne viesulas, vėtrų tėvas, kuris pasigailėjo nelaimingo bernelio.

— Sėsk greičiau, — sako, — berneli, ant mano sprando, aš nunešiu tave toli toli, kad Perkūnas nepavytų, nesurastų, o tai nukaust jis tave.

Atsisėdo Straublys ant viesulo ir nuskrido toli, o Dundulis nusivijo jį ir vaikosi iki šios dienos. Vaikosi, gaudo ir sugauti negali, nes Straublį viesulas nešioja ir vėtros jį lakdina.

Mat dėl ko visada pirma audros vėtra kykla ir viesulai atsiranda...

Iki šios dienos nenušovė Straublio Perkūnas, per tai jisai tokis dabar rūstus ir piktas.

Kalba seni žmonės, kad Perkūnas auksu sidabru tą apipiltų, kas padėtų jam Straublį nušauti arba nors juostą iš jo atimti.

Bet kas tai padarys? Daugel metų praėjo, daugelis žmonių Vaivos juostą yra matę — vieni ją vadina Straubliu — ir klysta, kiti Vaivos rykšte — ir dar labiau klysta, — bet niekas arti jos dar nėra buvęs, nėra jos pasiekęs. Matai žmogus, bet neprieisi, nenutversi, nesugriebsi...

Kai Perkūnas nuilsta, nuvargsta bevydamas, atsisėda kur atsilsėti, tuoj sėdas ir Straublys, ištiesia savo juostą debesyse ir gailiai verkia, Vaivą minėdamas, savo nelaimę bekeikdamas, o ašaros jam byra ir byra kaip skaudus lietutis.

Kai tik pamato Perkūnas, tuoj trinktelia, suūžia, sugriaudžia ir vėl veja Straublį.

Tai todėl, vaikel, kai tik Straublio juostą pamatai danguje, žinok, kad neužilgo ir Dundulis sudundės, sugriaus.

SKERDŽIUS

Du senu buvo Pagirių sodžiujė: Grainio liepa ir skerdžius Lapinas, Kiek tik galiu prisiminti, jiedu visada buvo tokiu pačiu, kaip kad dabar; viena — žalia, išsišakojusi, nubujojusi, visų toje apylinkėje medžių aukščiausia, kitas — stiprus, nors žemo ūgio, bet drūtas kaip stipriai žemėn įaugęs seno ažuolo apsamanojęs kelmas, visas apžėlęs ir žilas it žydinti obelis, seniausias visų tame kaime gyvenančių senelių.

Liepa kasdien švokščia savo plačiai iškeretomis šakomis, šlama žaliais sultingais lapais — prabundu vasaros rytą anksti anksti, pratrinu miegu traškanotas akis, pamatau pirmiausia ramiai siūbuojančias liepos šakas, išgirstu tyliai šlamančius lapus, it varpelius skambančius, jausmą žadinančius, džiaugsmą gimdančius. O josios viršūnė jau liepsnoja tekančios saulės spinduliuose...

Bet visų šių gražumų nei nepamatytai, jei skerdžius kas vieną rytą nekeltų manęs iš miego, dumdamas ragan ir pliauškindamas botagu...

Liepa visada pilna paukščių. Kokių tik ten nebūna, kas ten nečiulba, negieda žaliose liepos šakose: ir rėksniai žvirbliai ten nuolat triukšmingas vestuves kelia, ir volungės dažnai graso ievai, ir strazdas švirkštuoja, atlėkęs čion svečiuosna iš unksnėtos girios; vieši ten dažnai patsai didysis nepasėda, amžinas keliauninkas, svetimosna kraštuosna besirengiąs ir niekad ten nepakliūvęs, dvylika kalbų kalbąs — kėkštas.

Mėgsta ir pelėda, ten atlėkusi, paverkauti žalios liepos šakose, kad josios, vargdienės, niekas nenori vesti...

Vasaros metu, net rytagonėmis, iš tolo jau kiekvienas girdi, kur skerdžius pasiverčia: ten ir šunys pjaunasi, ten ir kaimo vaikai rėkauja — vienus ir kitus myli Lapinas, bet savotiška, skerdiška meile: jam linksma, kai šunys pjaunasi, jam gražu, malonu, kai vaikai pešasi kaip mėšlyne žvirbliai.

Gena skerdžius namo — vaikai jį pasitinka dar pamiškėje; gena laukan — vaikai jį lydi net į šilaines. Skerdžius daro vieniems švilpukų, suka vamzdelių, kitiems duoda botagu papliaušinti, ragan padumti. Juokiasi senis, net už šonų nusitvėręs, kai vaikinai pučia ragan, visas savo jėgas įtempęs, vos žandai jam neplyšta, o uždumti vis dėlto neišgali...

Tai vėl pasakoja jiems skerdžius, kaip lapės ant kiaušinių tupi, vilkai medžiuose vaikus peri, volungės kiškius melžia, savo mažučius girdo, kaip vanagai žindo vanagynus... Porina apie laumes, kurios pirtyse gyvena, pabaliuose vakarais, saulei nusileidus, audeklus velėja, siuva maišus, gauda vaikus ir balosna juos murkdo, ypač tuos, kurie senesniųjų neklauso... Byloja apie miškinius. raistuose gyvenančius, po girias klajojančius, kurie apsuka žmogui galvą taip, jog nuveda jį kažkur raistan, paguldo ant kupsto, o žmogus mano, kad jis guli namie, ant; pečiaus...

Pripasakoja, primeluoja tiek, jog vaikai net sodžiun grįžti bijo, o ypač jei pakelėje yra bala ar pirtis...

Kai ateina vakaras, vaikams visai bėda: net pirkioje, ant suolo sėdėdami, bijo nuleisti kojų, baidosi atsisėsti arti lango: sėdi visą vakarą kampe, susirangę kojas po savimi, ir jiems vis vaidenasi, kad štai kažkokia plaukuota baisenybė įkiš galvą per langą, nutvers ir nuvilks balon taip, jog niekas net nepastebės, arba naminis pagriebs už kojų, kai tik nuleis jas nuo suolo, ir nutemps mažą papečkėn ir užgniaus greičiau, negu tėvas su motina pastebėjusiu sugebės jį išgelbėti...

O jau kad tėvas ar motina kažin kaip norėtų pasiųsti vaiką koku nors reikalu į kiemą, vis tiek neitų. Geriau teprimuštų, negu turi su šmėkla susitikti. Ne tiek baisu kieme, kiek baisu eiti patamsėje per priemenę.

Dažnai Lapinas pasakodavo vaikams, kokie senovėje augo čia aplinkui ištekini miškai, tamsios girios, kokie buvo tankūs šilai, klampūs raistai, kiek čia buvo visokių žvėrių, dabar jau nesutinkamų: vilkų, briedžių, meškų, lokių...

Pasakojo, kokie senovėje buvo stiprūs, galingi žmonės... Porino, kaip senis Lukšis, Petruko prosenelis, parjojo raitas namo, pasižabojęs mešką, kuri jam miške pastojusi buvo kelią, kaip senis Dundis vienui vienas basliu išmušęs visą vilkų rują, žiemos metu jį užpuolusią, vėlai grįžtantį iš Rudnios...

Niekas tiek nežinojo pasakų, kiek senasis Lapinas; niekas taip gražiai nemokėjo papasakoti pramanytų dalykų, įtikinančiai sumeluoti kaip jisai. Suvedžiodavo dažnai ne tik vaikus, bet ir senus rimtus vyrus. Spjaudydavosi apgauti ir juokdavosi patys iš savęs, kad pasitikėjo žinomam melagiui, kad paklausė jo, o kitą kartą ima ir vėl klauso, patiki...

Linksmi šlamėjo liepa, linksmi gyveno skerdžius, nors žmonės kalbėdavo, kad liepa be naudos auganti, tik viralus nušvokščianti, o seną skerdžių visi abdulodavo, kvailučiu vadindavo...

Lapinas gyveno sodžiaus gale, dūminėj pirkaitėj, be priemenės, gyveno du vienu su žmona, tokia pat neišmanėle ir senute kaip jisai. Vaikų jiedu neturėjo. Dėl to kas vieni metai augindavo sau du paršiuku, kurie būdavo riebiu, ramiu ir sočiu kaip vaikinai. Žmonės juokdavosi, kalbėdami, kad sena Lapinienė juodu kas savaitę prausdavo niekotaitėje kaip mažus vaikus ir šukuodavo... Ar tai buvo tikra tiesa, ar juokai, kas ten sugainios, kas susigaudys, bet visi žinojo viena: pašauk kurį paršeli — „kūkut, kūkut", tuo atbėgs į rankas ir bėgios paskui žvieguliuodamas, kol duosi duonos plutelę ar bulbės kašnelį...

Kaip ir kuo gyveno senas Lapinas, niekas gerai nežinojo ir nesidomėjo. Kas vieną vasarą Lapinas ganė gyvulius — „pulkininkavo", o Lapinienė rinko uogas, kremblius,

nešiodavo artiman miestelin ir pardavinėdavo žydams... Žiemą vyras mezgė tinklus, bradinius, o kai nebuvo tokio darbo, mezgė moterims petkes; jo žmona verpė ūkininkėms pakulas.

Taip gyvendavo metai per metus du seneliu, visada būdavo linksmu, ypač Lapinas. Matydami tai ūkininkai net pavydėdavo jiems.

— Matai, kaip gyvena? Nelyginant kokie ponai...

— Negu jiedu nusidarbija, negu pavargsta? Kodėl tokiam linksmam nebūti...

— Taigi, žmoguli, ar yra kam tokis sunkus gyvenimas kaip ūkininkui? Bėgi žmogus ir nepabėgdamas, eini nepaaidamas ir vis tiek nieko neturi...

Ar ką turėjo Lapinas, niekas nežinojo — buvo neįdomu...

Bet nėra tikros laimės pasauly. Mirė praeitą žiemą Lapinienė, liko senas Lapinas našlys.

Todėl nesėdi dabar senas skerdžius namie, nemezga tinklų bei bradinių, tik vaikštinėja iš vienos pirkios kiton ir laukia, kad greičiau giria sužaliuotų, kad gyvulius išginti galėtų...

Kirkia senį, erzina dabar žmonės, kaip kuris moka. Vieni taip sau, kad tik pasijuoktų, kiti net skaudžiai užgaudami... Bet senis nepyksta, neužsigauna...

Visi juokauja, tik vienas Lapinas dabar juokauti pamiršo, lyg niekadoms ir nemokėjo.

— Kada tu, dėdule, vesi? — klausinėja ne vienas juokdarys.

Lapinas apsidairo, pamąsto, pakaušį pakrapšto...

— Dar, vaikeli, mergos sau nepasirinkau. Nesuradau tokios, kaip kad manoji buvo...

Ir niekas negalėjo suprasti, ar juokauja senis, ar jis rimtai kalba...

II

Šilas kvėpėjo kaip pilnas avilių ūkininko sodas. Tik išsižiok, rodos, kvėpterk oru ir lyg medaus pavalgysi.

Visą dieną šutino kaip puode, bet pavakarėn atvėso truputį, padangės net nusidumblojo.

Grįždamas namo iš miestelio, ėjau basas ir vienamarškinis. Kelias buvo netolimas, vos keturi verstai, ir ėjo giria.

Augo čia pakelėje seniau miškas ištekis, tamsus kaip naktis, nusišakojęs, nubujojęs. Gūdžiai švokšdavo eglės, viršūnėmis tyliai linguodavo pušelės, šlamėdavo paslaptinai žali plačiašakiai ažuolai. Įeini, būdavo, girion, lyg visai kitam pasauly atsiduri, paslaptingame, net kūnas pagaugais nueina: ramu ir gūdu lyg kažkokiuose užburtuose rūmuose. Medžiai stovi tylūs, lyg daugel matę seneliai, ir nei vienas lapas nesukukžda, nesušlama, nei viena šakelė nelinguoja. Girdi, kai nuo šakos ant šakelės paukštukas šokinėja, kaip pilka voverėlė lipinėja.

Kažkur toli toli sužė, sugriaudė šilas... Vis arčiau... arčiau... Štai lapai sušlamėjo, sukrutėjo šakos, viršūnės sulingavo, sušvokštė giria, lyg kažkas medžių viršūnėmis prabėgo — ir vėl tylus ir ramus ištekis šilas...

Vaikščiodavau tokiu mišku, kai buvau dar mažas vaikas. Tuomet dar saulė man kaitriau švietė ir pasaulis dėl manęs linksmesnėmis spalvomis klostėsi, paslaptingesniais balsais bei šlamėjimais dabinosi...

Prieš metų keliolika, kai miškas, baltu sniegu apsiklostęs, buvo žiemos miegu užmigęs, atėjo su kirviais, su pielomis pikti žmonės. Traiškino griūdami pakirsti girios galiūnai, verkė ir raudėjo šilas...

Išskynė mišką, iškirto medžius, o paskui vėl užsėjo. Dabar jau ten sužėlė toki tankumynai, jog nei praeisi, nei prasiskverbysi. O kadangi ten dabar neleisdavo ganyti nei gyvulių, nei arklių, žolės ten nubujodavo iki juostai, kaip karklynas suaugdavo.

— Šarke, Šarke, kad tave galas paimtų! Tokia tu kvaila. Kur lendi, Gražiagalve? Ar tau čia maža žolės, kad eglynan parūpo?.. — išgirdau vos įėjęs miškan, ant visos girios šūkaujantį Lapiną. — Jonuk, Petruk! Nestovėkita ten kaip duduku. Eikita paežerėn, kad karvės avižosna nesulįstų...

Botagas pliaukšt, pliaukšt! Žiūriu — išlindo Lapinas iš krūmų ir atsisėdo ant kelmo, šalia kelio.

— Dėdule, ar tai jau nebijai eigulio, kad, suleidęs gyvulius sėtinėn, visa gerkle šūkaloji?

— Eigulys nuvažiavo pas uošvį viešnagėn, — paaiškino man atsiliepęs balsas krūmuose. Žiūriu išlenda iš ten Mykoliukas, pilnu žeminių uogų aukšliu nešinas. Skerdžius sėdi ant kelmelio, dumia nosimi kaip treigys kumelaitis ir man nei žodžio; vadinasi, piktas. Kokis čia galas? Neteko iki šiol man matyti, kiek pamenu, kad Lapinas būtų buvęs piktas.

Prisėdau ant kelmelio ir ėmiau autis: per mišką basam eiti nepatogu, dar padą padursi ar įgels kažkas.

— Negerai, dėdule, darai, — kalbu besiaudamas. — Bėdos pridarysi, o atsakyti reikės eiguliui.

— Kodėl negerai? — šiurkščiu balsu atsikirto man skerdžius. — Kad eigulys ar kitas kuris kvailys draudžia, tai jau ir negerai?.. Žolė — dievo dovana, ir ne žmogui, bet gyvulėliui. Piktai daro tasai, kuris draudžia, o ne aš, kad gyvulėliais suganau. Kad nors dar žmogaus naudai draustų, bet ne — veltui žūna šventa žolelė, Štai priganysiu karveles, — švelniau prakalbėjo skerdžius, ir rūstus jo veidas kažkaip sušvelnėjo, pragiedrėjo, — jos duos nūnai daugiau pienelio, ir moterys balčiau man atskies buizos.

— Taip, bet kiek nūnai tavo karvės palaužys sėtinių?

— Seniau miško niekas nei sėjo, nei sodino, patsai sau augo kaip siena; o dabar jį kaip kopūstus ir sėja, ir sodina, bet miškas vis nyksta ir nyksta. Kokios čia seniau buvo girios! Kai prisimenu, net širdį sugniaužia... Dažnai pasigailiu, kad tokių laikų sulaukiau, kada žmonės nei girių nemėgsta, švento miško nesigaili...

— Ir mėgsta, ir gailisi, jei sodina, tik medis žmonėms reikalingas...

— Nekalbėk tu man niekų! Ne sodinti girios reikia, bet mylėti... Sakai — žmonėms miškas reikalingas, o kerta žydai, kad juos visus iki vienam velniai išnešiotų! Jie vis girias naikina. Ir kuriems galams tasai miškas jiems reikalingas? Juk jie ir be to gerai gyvena. Įeik pas kurį turtingesnę pirkion, pas jį gražiau negu pas kunigą. Anądien, prasivėręs iš krautuvės duris, pažiūrėjau į Berkos gyvenamąją trobą ir net nusispjoviau...

Ir kuriems velniams jie dar miškus naikina?..

— Dabar ir be žydų miškus kirstų, kad tik žmonės pinigų turėtų. Kam dabar miško nereikia?.. — pastebėjo Mikas. Jis atsisėdo nuošaliai ant kelmelio, išbėrė uogas iš aukšlio ant kepurės dugno ir atsilaužė iš terbos duonos kąsnelį, besirengdamas užkandžiauti.

— Meldžiu paragauti, — pasiūlė man, atkišdamas kepurę su uogomis.

— Ir žmonės dabar išbjuro, neduok tu dieve! Tai ne žmonės, bet nežinau, kaip juos ir pavadinti. Kad aš eitau žydams miško kirsti!..

— Neitų, kad pinigų žydai nemokėtų. O pinigas mūsų žmonėms vai reikalingas. Tėvas man dar pavasari batus pažadėjo, o iki šiai dienai nenupirko: neturi pinigų, — nusiskundė Mikas.

— Tai kas, kad iškerta, — kalbu aš. — Užsėja, paskui užauga jaunas, dar gražesnis...

— Jau tu man nekalbėk! Aš daugiau išmanau negu tu, nors ir esi mokytas. Ką tu išmanai? Iš knygų tik, o aš tiek pragyvenau, jog net savo metams skaičių pamiršau, ir vis miškuose nuo mažo vaiko.

— Ir visą laiką Pagiryje ganei, dėdule?..

— Ne, ir Gružliuose ganiau keletą vasarų. Bet nemėgstu Gružlių: ten miškų nėra. Visą vasarą laukuose ir laukuose; jei tik kai kada įsiginsi plikuotan raistelin ar nusususian šlaitelin — ir visas tau malonumas.

— Bet ganyti laukuose, manau, kur kas geriau: ir linksmiau, kai aplinkui viską matai, ir gyvulio nepamesi. Vis tiek kaip rugienoje, — įsikišo Mikas.

Skerdžius tik nusišypsojo.

— Tokis jau ten gerumas. Svilina tave visą vasarą, kaitina kaip puode. O kai užaina

lietus, nepasislėpsi niekur. Vėl kaip gali būti gera, kur nėra miško! Be miško suskursta žmogus. Čia tau ir kuoja pašvokščia, ir epušė lapais paskambina, ir eglė pasiūbuoja, ir berželis, kasas taisydamas, pakušta. Čia ir paukštukai... Ne, be miško niekur nėra gero, kad net ir Amerika ten bebūtų. Jau kad net monai iš ten bėga, kur miško nėra, tai galgi bloga ten...

— Jokių monų, dėdule, nėra. Juos tik tamsūs žmonės prasimanė, — noriu jam paaiškinti.

Senis, išgirdęs tai, suspirgėjo kaip lašiniai ant žarijų.

— Seniau gudresni už tave buvo žmonės, kurie matė juos. Kaip tai, kad monų nebūtų? E, ką jums, jauniems galvočiams, nūnai kalbėsiu!

Sumojo ranka senis, lyg aš būčiau buvęs koks niekniekis ar varmas, ir nusigrėžo nuo manęs. Išsiėmęs krepšį ir pypkę, ėmė kimšti pirštu jon titūną.

— Aš taipogi, dėdule, mėgstu ir monus, ir laumes, ir labai man gaila, kad bėga jie iš Lietuvos girių, šlaitų ir šlaitelių, kad miršta, nyksta jie kaip girios, — pasiteisinau aš.

Užtraukęs pypkę, nuspjovė senis ir nieko man neatsakė, lyg mano žodžių nei negirdėjo.

— Dėdė nūnai piktas, — atsiliepė piemenukas. — Vakar vaikščiojo užurašų su merga, o kunigas ėmė ir pravarė.

— Užurašų? — nustebau. — Argi tikrai, dėde, vesti sumanei?

— Kodėl ne? Ar tai negaliu? — atsigrėžęs į mane, prabilo skerdžius. — Dargi man mirusioji žmona yra palikusi du ritimu audeklo, penkis ryšelius linų ir apie penkis svarus sėmenų. Kam gi tai turi žūti? Ir pirkaitė gi... Mirsiu dar aš negreitai.

— Iš kur, dėde, žinai, kad negreitai dar mirsi? — domisi Mykoliukas.

— Kad sakau, tai žinau. Kai aš dar mažas buvau, man viena čigonė delne išskaitė, kad aš mirsiu, kai Grainio liepa nuluš. O ji dar stipri, visus medžius prastovės.

— Tai tau, dėdule! Liepa dar kelis šimtus metų stovės.

— Tai ir aš gyvensiu. Kodėl neturiu gyventi? Ot, kad tik dar neišnaikintų girių, beganau sau gyvulėlius.

— Kodėl gi tave, dėdule, kunigas pravarė? — klausiu jį. — Ar kad senas esi?

— Kur tau, vaikel, — katakizmų nemokėjau. Kai atėjau, tikrai paklausė, ar daugel turiu metų. Aš atsakiau, kad nežinau, net gal šimtas yra. Nieko nesakė, tik paklausė, ar miršta žmogaus dūšia? Aš pasakiau, kad gal miršta? Už tai ėmė ir pravarė.

— Kaip tu, dėde, tiek metų pragyvenęs, nežinojai, kad žmogus turi nemirtingą sielą?

Senis užsitraukė drūtai pypkės kartą, kitą, jog net sugruzdėjo ten viduryje, paskum ėmė ją krapštyti sraigteliu, kuris kabojo prie kandiklio.

— Iš kurgi aš žinosiu, ar aš kunigas? Kai jaunas buvau, niekas nemokė, tik žiūrėjo, kad kunigyston eitau. Ponas buvo piktas... Tada gi ir kunigai jokių katakizmų neklausė.

— Kaipgi dabar bus, dėdule? — atsiliepė vėl piemenukas. — Kunigas nepriims užurašų, kad katakizmų nemoki...

— Ne, dabar jau užrašys, jau dabar aš žinau, kad dūšia nemiršta. Kai paklaus, taip ir pasakysiu.

— Kai nueisi, pasiklaus dabar ko kito, ir vėl nežinosi, — pagąsdinau senelį.

— Ar žinai, dėde, kiek yra dievų? Skerdžius užkišo pypkę už juostos, pamastė, pamastė, pakasė pakaušį.

— Tai, vaikel, ir nežinau...

O kiek ilgiau pamastęs, pridūrė:

— Gal trys. Piemuo nusikvatojo.

— Matai, matai!.. O kad tamista girdėtai, kaip jis poteriauja Dėdule, sukalbėk tu mums „ojcze nasz“.

— E, gerai dabar jums juoktis, kai jus iš mažo vaiko moko. Mūsų ponai žiūrėjo, kad tik kunigystą eitume. Nebuvo kada mokytis; kitas persižegnoti, ir tai nemokėjo...

Patylėjęs kiek pridėjo:

— O vis dėlto tada žmonės buvo geresni negu dabar... O gal net ir gudresni.

— Kaipgi, gudrūs buvo! Ponai juos rykštėmis šveitė, o jie tylėjo! — atrėžė jam piemenukas.— Pamėgintų kas dabar...

— O ką tu jam padarytai? Ne tik mušė, bet ir į šunis mainė...

— Vis tiek, kas būtų — tas būtų, o nedovanotau.

— Kaipgi, — lyg erzindamas senį, kalbėjo piemenukas, — tada gudrūs buvo žmonės! Mano senelis, kaip ir tu, dėde, vienas bijojo vakaro metu eiti pro pirtį, kad laumė, pirtin įsivedusi, neužkulentų jo...

— O gal ne? Gal ne tiesa? Piemenukas tik nusikvatojo.

— Juokis, juokis! Pamatysi, ko tu prisijuoksi.

— Kadgi, dėde, jokių laumių nėra, tai tik gražios pasakos, — ištrūko man vėl.

— Nėra, nėra! Iš kur žinai, kad nėra? Kaipgi tada žmogui gyventi, jei nėra jau nei miškinių, nei monų, nei laumių?..

— Ir kunigas, dėdule, sako, kad nėra, — vis erzina seni piemenukas. — Argi tu kunigu netikėsi?

— Kunigas! kunigas! Kas tasai jūsų kunigas? Pirma tai buvo kunigai! Vis iš ponų, ir kokių dar ponų! O dabar kas kunigas? Štai prieš keletą metų Makščio Janka kiaules ganė ir aš jį dar botagu šveičiau, o nūnai jisai jau kunigas, ir moterys jam rankas bučiuoja. Kunigas tiek tame išmano, kiek ir visi. Ot, tegul pasakytų, iš kur tai, jei jisai viską supranta, — rodydamas ranka straublį, tęsė Lapinas. — Nepasakys, kad kažin kas. O senovės žmonės viską gerai žinojo.

— Ir aš tau pasakysiu be kunigo: nuo lietaus tai.

— Visai ne nuo lietaus. Nemeluok, sveikas. Kad nuo lietaus, visados būtų, kai lyja. Ot, ir nežinai, nors ir mokytas.

— Tai kas gi, kad ne nuo lietaus?

— Kas gi, jei ne Straublys, kuris taiso Vaivos juostą ir ašaras barsto?

Lapinas ilgai dar šnypštė įpykęs. Mes abu su piemenuku tylėjo ir laukėva, ką mums dar papasakos Lapinas.

— Kad nežinota, tai ir nekalbėkita! — prabilo jisai, atsikėlė nuo kelmelio ir nei neatsisveikinęs nulindo krūmuosna.

III

Nėra kitų tokių gerų, tokių linksmų švenčių kaip sekminės. Kai ateina jos, lyg žmogus iš miego prabundi; ir ne vien žmogus, net medžiai. Viena diena puikiau pasprogsta, kad linksmiau žmonės jų žaliomis šakelėmis nukaišiotų savo nelinksmus butus.

Linksmos ir triukšmingos buvo krikštynos antrą sekminių dieną pas Valainį; krikštino pirmą savo sūnų, kurio ilgai laukė ir belaukdamas jau net paseno. Gimė jam penkios dukterys, bet kas iš dukters? Kiek dukterų, tiek naujų bėdų. O kad jau žmogus turi jas kelias, tai nors gulka ir mirk.

Aimanavo ir Valainis, bet atkakliai laukė sūnaus.

— Kad aš sūnaus neturėčiau? Ne, šito nebus! Tegu bus dešimts, vienuolika mergaičių — vienas galas — o dvyliktasis bus sūnus, ir gana!

Juokėsi kaimynai klausydami, bet Valainis nenusiminė ir laukė sūnaus. Ką padarysi su tokiu žmogumi? Užsimanė sūnaus, ir tiek.

Tikrai, gimė jam ir sūnus, gimė jisai tik po velykų, bet krikštynas atidėjo Valainis sekminėms, kad geriau pasidžiaugtų, geresnes ir iškilmingesnes krikštynas iškeltų.

Ir triukšmingos gi buvo, triukšmingesnės negu kitos vestuvės; muzikos tik nebuvo, o tai vestuvės, ir gana. Net visą sodžių per kvieslį suprašė Valainis, vis tiek kaip vestuvėsna. Matydami tai žmonės vieni juokėsi, kiti stebėjosi.

— Dračiasi žmogus! — kalbėjo treči.

Kūmu paprašė Valainis patį kunigėlį, o kūma buvo seniūno Alksninio žmona, to pačio Alksninio, kuris turi daugiau kaip šimtą kelmų bičių. Ir dievas vienas žino, kodėl jam jos taip sekasi? Vieni kalba, kad jisai kažką žinaš, net raganiumi vadina; kiti gi mano, kad jisai švenčiausiąjį, per komunią iš burnos išsiėmęs, parsinešęs namo ir įdėjęs avilin, pas bites. Lapinas tvirtina, kad patsai matęs avily lyg „kielika“, kaip bažnyčioje pas kunigą, tik iš vaško sulipdytą.

Dabar Alksninis pasiuntė krikštynomis visą ašotį medaus. Jame buvo svarų dešimts, o gal dar ir daugiau.

Sukvietė taipogi Valainis ir visą savo giminę. Visi žino, kad jisai buvo ne bet kokios giminės. Tai ne žmogus, kuris tik Amerikoje praturtėjo, bet iš senų laikų garsus buvo. Atvažiavo čia ir Čepulis iš Rudnios, kuris išleido kuniguosna sūnų, ir Dumbelis iš Pakelmių, kuris seniai jau pasistatė mūro namus lyg kažkokis bajoras ar miestelėnas; buvo čia ir Kozulis iš Pagilšės, patsai mokyčiausias žmogus visoje parapijoje; jisai net pas kunigą pietų būna; o suplikacijos tai be jo niekas negiedos; pribuvo čia ir Dundis iš Persėdų, kuris turi šešis valakus juodos kaip tirštimas žemės; tai turtingiausias žmogus visoje parapijoje, ir kitaip jo niekas nevadina kaip tik „ponuli“. Paprasti žmoneliai jam net ranką bučiuoja. Nors turtuolis buvo, bet geras žmogus, nosies nerietė, nesipuikino, nesididžiavo ir poniškai nesinešė.

Daugel buvo dar ir kitų garsių vyrų su žmonomis, kai kurių net su vaikais krikštynosna suvažiavusių.

Linksminosi dabar visi. Riksmas ten, juokai skamba, jog net sodžiaus gale girdėti. Bobos, išgėrusios kuri alaus, kuri net ir degtinės, įsilinksmo tiek, jog net dainas užtraukė, senovines, ne dabartines. Vyrai rėkaloja, pasakoja kits kitam ir kits kito neklauso.

Vestuvės, ir tiek!

Arti vidudienis, saulė į pietus slenka. Trik trik trik! — skamba skerdžiaus trimitas dar ten kažkur sodžiaus gale. Štai ir kiaulės, užrietusios uodegas, šuoliu nešasi, viena antrą pralenkdamos, namo, kad greičiau pirma paspėtų apzuiti visus kampelius.

Gena skerdžius gyvulius iš rytagonių.

Moterys tuoj išsinešdino namo: reikia gyvuliai priimti, karvės pamelžti, kiaulės pripenėti, paskui tvartan suvarinėti, kad kur daržan kuri neįsilaužtų. Nūnai nelauk, kad tau viską duktė padarytų ar tarnaitė samdininkė. Jos dar anksti rytą visos išsinešdino iš namų: kuri bažnyčion, kuri girion, kuri taip sau braidžioja po laukus. Nūnai jau tokia šventė, kad traukia žmogų ten, kur žaliuoja, ir gana.

Liko Valainio pirkioje tik vyrai; ir iš jų kai kurie išėjo, vieni kieman, kiti sodelin, tretį gatvėje, sustoję pas vartus, kalbėjosi apie tą, apie šią, daugiausia apie nieką.

Kūma su viešniomis nuėjo kitan namų galan rengtis bažnyčion; patsai gi Valainis tupinėjo papavietėj aplink vežimą: pamovė naujus ratus pasturgaly, patepė gerai, kad negirgždėtų — „gerti neprasytų“.

Stovi vyrai patvoryje, užėmę visą pašalę, ir šnekučiuoja apie ganiavas, sprendžia, kur geriau gyvuliui, ar miške, ar pievose.

— Ar sveikas, seni? Dar kruti? — pakalbino Lapiną Kozulis iš Pagilšės.

— Kaip matai, tamista. Ko man nekrutėti? — atsiliepė Lapinas ir prisiartinęs padavė jam ranką. — Kaip tamistą dievas laiko?

— Senstu, štai ir viskas! Betgi tu, kaip buvai, tokis ir dabar: nei tu sensti, nei tu nieko. Kada gi tu mirsi, seni? Ar gal mus visus nori pergyventi?

— Ką tu, žmogau, kalbi jam apie mirtį? — nusišypso jo Čepulis Levanarda. — Jisai vesti dar mano, tik neranda sau tinkamos mergos — visos per senos.

Nusijuokė vyrai taip smagiai, jog net višta, kuri po serbentos krūmu purtinosi, nusigando ir kudekindama iš gūžtos pabėgo. Lapinui nepatiko, kad iš jo Čepulis pasijuokė. Nors jisai priprato, kad iš jo keltų juokus, bet čiagi buvo svetimų šalių žmonės!

— Aš ir pamiršęs būtau gražiai, čia su jumis bešnekėdamas; gerai, kad, žmogeli, priminei man, — atsigrėžo jisai į Čepulį. — Jūs čia uliojate ir nieko nežinote, o ten Valaku

gale, pas Miegakulinę, jūsų vaikai gal jau užmušė vienas antrą. Kai ginėme namo, vos perskyrėme: apsikruvinusiu, apsidraskiusiu, vieną antrą vis akmenimis, vis akmenimis. Vos apgynėme Antanuką. Mackė jį būtų visai užmušęs.

Čepulis nesuprato, ar Lapinas tiesą pasakoja, ar juokiasi iš jo ir meluoja. Visi žinojo, kad Čepulių Juras ir Levanarda, du broliu, tik pasidalinysiu, gyvena kaip katė su šunimi, o jų sūnūs, Antanukas ir Mackė, dar labiau negu tėvai ėdasi tarpu savęs.

Kai tik išgirdo tai Levanardienė, melždama savo kieme karvę, tuoj ėmė šaukti vyrui.

— Vai, kad jį perkūnas dievulis nutrenktų, tą galvažudį! Levanarda, ko stovi kaip šulas? Ar gal tu kurčias, ką žmogus pasakoja? Bėk greičiau, gal ten vaiką jau visai užmušė!

Levanarda, girdėdamas tatau, pakrapštė galvą, pamastė...

— Ar tik nemeluoji, seni? Vai, meluoji?..

— Kam aš meluosiu. Nori — tikėk, nori — ne, man vis tiek, aš pasakiau. Pasiklauski piemenų.— Ir Lapinas nusigręžo į vyrus ir užkalbino juos visai apie ką kita, lyg jam jau neįdomu, kaip pasielgs Levanarda Čepulis.

— Palauk, aš tam giltinei!.. Žinos jisai, kaip kautis.

Ir, užsimovęs kepurę giliai ant ausų, nusigręžo Levanarda ir nužingsniavo į daržus.

Tuo tarpu Jurienė, kažin kaip išgirdusi šią naujieną ir pamačiusi, kad Levanarda eina per daržus į Miegakulinę, šaukė vyrą, kad greičiau bėgtų į Valakus ginti vaiko, kurį galvažudys brolelis su savo sūneliu nori užmušti.

Tasai, kaipo žmogus karštas, jaunesnis, užsimetė ant pečių milinaitę ir, išsitraukęs iš tvoros straigą, nusivijo brolių.

— Jie, nedraugai, barasi, ėdasi kaip šunys, o man tvorą tik ardo! — prabilo matydamas tai Šlaminis.

0 dvi marti, melždami karves gretimuose kiemuose, plūdo viena antrą, kaip išmanė, koneveikė nuo raganų ir vagilkų.

Senis Lapinas klausė ir juokėsi sau po ūsais. Klausys, klausys ir pridės savo žodelį, vis tiek kaip pagalį malkos gęstančion krosnin.

Moterys išsibarė, kiek tik galėjo, pamelžė karves ir nuėjo pirkiosna.

— Tai priviriau, žmoneliai, buizos! — juokiasi patenkintas senis ir net rankas trina iš pasitenkinimo, kad taip pasisekė sukiršinti žmonės. — 0 aš jų vaikų nei nemačiau!..

— Vai, kad tave dievai, seni, — kvatojasi vyrai, net už pilvų susiėmę. — Ir pramano gi!

— Čia motinos tik nesusipešė, o ten vyrai gal jau pešasi. Ne tėvai skirs vaikus, tik vaikams teks tėvai skirti!

— Tai melagis senis, tai melagis! Ir senas ir taip diktai sumeluoja, jog nei nesuprasi!

— Tokio, broli, melagio aplinkui nesurasi. Ir žinai, kad meluoja, o patikėsi, ir gana.

Ir vėl juokiasi vyrai, o Lapinui tai linksma, lyg jį už gera būtų gyre.

— Na, matau, kad tu dar nesi metęs senų išdaigų! — padėjęs ranką ant Lapino peties, prabilo Dumblis iš Pakelmių, kur seniau dvi ar tris vasaras ganė Lapinas.— Kokis buvai, tokis ir dabar likai. Eiva, seni, pirkion, aš tau duosiu alaus, nors ne savo...

Ir nusivedė vyrai Lapiną pas Valainį trobon, pripylė jam stiklinę alaus; Lapinas išgėrė vienu matu, net jį pakratė. Paskum, nusišluostęs burną rankove, atsilaužė sūrio kampa, kurį jam arčiau pastūmėjo Dumblis, ir užkando; čia tuojau pripylė jam antrą, jisai išgėrė ir antrą; pripylė trečią, jisai ir trečią išgėrė. Pripylė jam degtinės stiklinėn, senis išgėrė ir degtinės; pasitraukė mėsos dubenį arčiau į save ir ėmė puntaroti net prakaituodamas.

Linksma senis, net akys blizga, juokauja. Visi juokiasi, ne tai giria, ne tai peikia Lapiną. Jisai pasakoja, kaip apgavo vieną, kaip suerzino kitą, kaip gražiai sumelavo trečiam. Juokiasi vyrai, net juostos nuo jų pilvų nusmuko. Tik vienas Kačingis nesijuokia.

— 0 aš manau, vyrai, kad niekus darote, girdami jį, — kaip iš trimito storu savo balsu

kalbėjo. — Kad man jisai taip sumeluotų, nepaisytau aš, kad jisai senas: nurautau viršugalvį. Kad tu senas, nedaryk kaip mažas vaikas.

Nors labai sielojosi Kačingis, bet jo niekas nei klausyti neklausė.

Lapinas išporino vyrams, kaip jis su Juzia užurašų vaikščiojo, kaip jį kunigėlis pravarė.

— Na, ir radai sau mergą! — juokiasi vyrai. — Kitos tokios visame pasauly su skala nesurasi. Bet kaipgi liks Vanka be jos?

Juzia buvo senmergė, penkių dešimtų metų su uodega. Gyveno ji pas gudą, tokį pat seną berną Vanką, kuris čia atsipainiojo, nežinia kada, nežinia iš kur, ir gyveno sodžiaus gale dūminėj pirkaitėj, kurią sau nusipirko iš vieno kampininko.

— Kas gi dabar bus? Be katakizmo kunigas nepriims užurašų, o be kunigo netekės už tavęs nei viena merga, net ir Juzia.

— Nieko, aš, žmogeliai, išmoksiu. Jau aš dabar daugel žinau. Mykoliukas mane moko.

— Tai, seni, prigyvenai laikų: vaikai senus moko. Ar tikėjai, ar laukei to, seni? — klausia jį Dundis, patsai gana senas žmogus.

— O, dabar vaikai, tai ne mes, mūsų laikų vaikai, — atsakė Dumblis. — Aš dar ne dievas žino kokis senis esu, o kai prisimenu, kokie buvome vaikais, tai kur, nei nelygink su dabartiniais mažaisiais!

— Atsimenu, — atsiliepė Julius Naujalis, — būdavo, dėdė pagašdo mus, kad pilni arielai baloj vilkų, kurie vaikus gaudo ir vilkinus jais peni, kelias dienas baidėmės iš gatvės išėiti, tik iš tolo ujome ir akmenimis arieluosna svaidėme. Eik, dabar taip pagašdink vaikus, jei nori!

— Vaje, — giriasi Lapinas, — ir dabar, kai pagašdinu, bijosi — ir kaip dar!

— Ot, visi mes čia jau nejauni, — įsikišo Kačingis, — ne vieno jau ir plaukas žilas. Mes dar štai tokie vaikėzai buvome, be kelnų bėginėjome, o tu jau pusžilis buvai. Jau gal daugiau šimto metų turi ir stiprus dar vis esi. Ar dabartinių laikų rasi tokį žmogų?

— Tai gal jau yra šimtas, — valgydamas sūrį su duona, sutiko Lapinas. — Šimtas jau yra, o net gal daugiau... Kur kas daugiau!

— Kur jau jisai šimtą, gal ir du turi! — pritarė Valainienė, tupinėdama aplink pečių.— Kas jį jauną pamena?

— Yra dar senesnių negu aš.

— Kas gi tokis galėtų būti? — spėja vyrai. — Ne, senesnio už tave nėra. Jau tu ne savo, svetimą amžių gyveni.

— Nagi Grainio liepa: ji senesnė už mane, — juokiasi linksmi skerdžius.— Kol ji žaliuoja, aš anksčiau nemirsiu.

— Na, žmogel, ji dar šimtus metų stovės. Nors tu ir gaivus, bet jos nepergyvensi.

— Pergyvensiu, ot pamatysite. Ko man skubėti, laiko pakaks. Ar man čia bloga?

— Kad taip mano valia, — atsiliepė Valainienė į Grainį, — aš tavo liepą būtau seniai nukirtusi. Ir prisikeikiau aš jos ir tavęs drauge — pusė daržo gaišta kas metai: nušvokščia, atžalal paleidžia, ir niekas neauga.

— Gerai, kad dievas nedavė kiaulei ragų! — net paraudęs atrėžė Lapinas. — Kas matė, kad tokį medį kaip liepa kirstų! Ar tu ją sodinai, ar ką?

— O manote, kad iš mano daržo tai didelė nauda? — kalbėjo Grainis, nepaisydamas Lapino.— Per geras varsnas tik dilgėlės ir atžalos auga.

— Nukirstai, ir tiek! Kokia gi tau iš jos nauda?

— Kaip nukirsi! Gaila tokio gražaus medžio, — kalbėjo vyrai.

— Ko klausote jos! — piktai sušuko Lapinas. — Žmonės medžius sodina aplink namus, o ji, matai, „nukirstau! nukirstau!“ Kas tau tokis medis, juk tai ne musė! Paėmiau, sugnybau — ir nėra! Pasigėdytai, sene, taip kalbėti!..

— Ko dabar aš gėdysiuos? Nugriauš kada vėjas ant tvartų, gyvulius dar sutrėks.

— Nugriauš, nugriauš! Klausykite, tik jūs, žmonės! Amžius liepa stovėjo, o dabar, „nugriauš“! Alaus tu prisigėrei, žmonele! — sielojosi Lapinas.— Nukirsti tokį medį, vis tiek kaip žmogų užmušti!

— Ot, imsiu ir nukirsiu! — ūmai prakalbėjo Grainis. — Mano liepa, kas man užgins? Noriu — kertu, noriu — ne.

— Tavo liepa! Ar tu ją sodinai, kad ji tavo, ar tu ją auginai, kad kirsti nori? Ar gal ji tau vienam žaliuoja, tau vienam šlama ir grožėjasi? Kad tavo lauke auga, tai jau ir tavo! Dievulio ji ir mažų paukštelių, ne tavo!

Supykęs atstūmė skobnis ir pasikėlė nuo uslano.

— Matai, kokis iškalbingas senis! Kur tiek žodžių surado, kai teko liepa ginti?!

— Štai, seni, nukirs Grainis liepą, — erzino kirkindami jį kiti, — teks tau mirti greičiau, negu manei.

— Mano liepa ir nukirsiu. Rytoj nukirsiu! Štai pamatysiu, ar užgins man kas?! — užsispyręs atkakliai tvirtina Grainis.

— Ne tavo, nenukirsi! Rankos nudžius, kojas sau palaužysi. Kas tau liepa, girioje pušelė, ar kas? Krosny gal malka deginsi? Ech, ir žmonės gi nūnai! Senovėj žmonės kaip galėdami sodino medžius aplink namus, sodžiuose kaip giriose švokštė šlamėjo, visokių paukščių pilna buvo, o dabar koks ten snarglius, vos nuo žemės paaugęs, šūkaloja: „nukirsiu, nukirsiu!“ — šaipydamasis pyko Lapinas. — „Mano liepa!“ Pamėginęs būtai tu senovėj taip kalbėti! Ištiestų tave ant grendimo, įskeltų tau kapą, žinotai tada.

— Ot, nukirsiu, ir tiek! Mano liepa, ir baigta. Kad ne šventė, dabar nueitau ir nukirstau.

— Tfu! — spjovė Lapinas ir, paėmęs nuo suolo botagą, trimitą ir kepurę, nei neatsisveikinęs išėjo iš trobos.

Vyrai juokėsi, juokais senį palydėjo iš pirkios. Jie visi manė, kad Grainis tik erzina Lapiną, bet kirsti liepos nei manyti nemano.

IV

Saulė pakopėjo aukščiau į vidudangę. Laukuose jau gerai kaitino, bet girioje nieko sau: čia visą dieną vėsu. Tik mato senas skerdžius, kad varmų daugiau ir daugiau sukasi aplink gyvulius, o musės net jam pačiam burnon, nosin lenda. Karvės selina, kad vis kur unksnėn, po egle.

Sustojo Lapinas lygumėlėj ir žiūri į savo šešėlį, ar didesnis jisai nei jo žingsniai, ar ne. Užbrėžė lazdos galu, kur baigiasi šešėlis, ir žengė. Nužengė toliau, negu užbrėžta buvo.

— Na, vaikeliai, leiskite gyvulius namo. Piemenys to tik ir laukė. Apsupę visą kaimenę, pliauškina botagais, bruka gyvulius kiek galėdami.

— Nevykite, nevykite! Ne bažnyčion einate, skubintis nereikia.

Bet piemenys mažai jo paiso. Vienas jų sudūzgė kaip varmas: biz biz; kiti išgirde sudūzgė irgi, sudūzgė visokiais balsais, kaip kuris mokėdamas. Karvės klausė klausė ir, papūtusios uodegas, nudūmė bėgčiomis; o kuri buvo rambesnė, bėgti nenorėjo, toji ir botagu per šoną gavo.

Linksma visiems. Medžiai nesiūbuoja, nešlama; saulė kaitina, tik paukštukai tai ten, tai čia užtraukia savo dainelę, sučiulba ir vėl nustoja staiga, lyg nukerta.

Vai, gražu, gera ir linksma dievo pasauly, o dar girioje!..

Išėjo gyvuliai iš miško, pamatė juos kiaulininkai ir paleido kiaules namo.

— Odžiu namo, ūdžiu džiu, namo-o! — rėkia jie kiek galėdami. Kiaulės prisiminė, kad namie jų laukia loviai, pilni gardžios, minkštos, sultingos žolės, pasileido kaip ribuoliai, o paskui jas ir avys, nors jos tai ir nieko nelaukė. Avis kvaila, mato, bėga kiaulės, ir ji bėga, nors pati nežino ko.

Paleidę kiaules namo, susėdo piemenys ant kalnelio pas balą ir laukia kitų, kurie

atgena gyvulius; supuolė karvės balon ir geria; kita įbrido net ligi pilvo. Atsigėrė ir kitaip atrodo: ir pilnesnės, ir riebesnės.

Štai ir tie, kurie miške gyvulius ganė, „stotkininkai“. Vienas jų tempia kelias vantas ant pečių, kitas — šluotą, trečias — skujinę kaip kupstą.

Bet ne jie rišo ir ne jų tai, tik skerdžiaus,

Štai ir sodžius.

— Teta, a teta! — šaukia Lapinas.— Aš tau trūkžolių parnešiau.

Dar jauna moteriškaitė, bet jau suliegusi, išėjo iš vartų. Lapinas traukia iš gunčelės kišenius šaknis ir pila jai rieškučiosna.

— Turėk prijuostę, žmonele, rieškučion nepaimsi; aš tau čia daugel prikasiau, kad ilgam užtektų.

Toji atstatė prijuostę; skerdžius išdėjo visa ir kišenių išvertė.

— Kad tave dievulis apdovanotų, dėdule! Aš jau nežinau, kaip tau dėkoti. Aš pati, matai, nepažįstu.

— Nėra už ką, žmonele, dėkoti. Ar tai sunku? Tik kad sveikaton.

— Gindamas užėik, dėdule, aš tau nors sūrio kąsnelį laukan duosiu.

— Gerai, užėisiu, užėisiu, žmonele, kodėl ne? — žada Lapinas ir gena toliau.

— Motiejien, a Motiejien! — šaukia kitą moteriškę, kuri eina per kiemą į tvartus su melžtuvė rankoj, — ar ne tu prašei skujinės?

— Aš, širdele, aš. Tik vieni ražai senos beliko.

— Taigi, moterėle. Aš tau nūnai surišau tokią, jog visai vasarai užteks. Kaip kupstas.

— Vai, kad tau dievulis sveikatėlės duotų! — dėkoja moterėlė, eidama į vartus. — Jau aš tau, dėdule, gerą ragaišį iškepsiu. O tai visai jau bėda buvo, — kalbėjo moteriškė, imdama iš skerdžiaus rankų skujinę, — šluoji šluoji, ir pusė anglių krosny lieka. Vieni ražai tik. O gal vyrų prisiprašysi!

— Ką jūs darytute, kad senio Lapino netektute?

— Užėik, dėdule, gindamas, aš tau nors kiaušinėlių duonkrepšį įdėsiu. Tik užėik!

— Gerai, gerai, tetule, užėisiu. Kodėl turiu neužėiti. Eina skerdžius toliau vidugatvė. Apipuolė jį iš visų pusių vaikai kaip musės.

— Dėdule, ar parnešei man aukšliuką? — klausia vienas.

— Man dūdele? — šaukia kitas.

— Ar nudrožei man rėknę? — lenda trečias. Skerdžius vienam kiša aukšliuką, kitam rėknę, trečiam margintą lazdele, o tam vėl dūdele.

— Tik žiūrėkite, kad man pavogtute iš tėvo krepšio titūno; o tu, — atsigrėžęs į mažesnią, kuriam davė lazdele, — nors dešimtį degtukų; ne, tai atimsiu lazda ir atiduosiu Jonukui; jisai man visą saują atneš degtukų. Atneši, Jonuk?

— Atnešiu, — juokiasi Jonukas, o akutės net žiba, — tik parnešk man tokią, kad išlenktą dar.

— Parnešiu, parnešiu, pačią gražiausią išpjausiu, tik pagamink man rytdienai degtukų. Visą saują, girdi? O dabar še tau vantos, nunešk savo motulei, aš jai dar anądien esu žadėjęs.

Vaikas paėmė vantas ir, užlindęs ant vartų, sviedė jas kieman.

— Petre, neški motulei vantas, greičiau! — šaukia jis savo seseriai, kuri, stovėdama su rykšte, žiūri, kad kiaulės nenuvartų nuo lovio paršų; o patsai užsiritas ant tvoros, apsikabino kuolą ir tupi kaip pelėda.

— Tupėk, tupėk kaip višta ant tvoros! Pamatysi, uodega užaugs, — gąsdina jį Petrė.

— Nebijau, — atrėžė vaikas, — neužaugs.

— O kam, dėde, šluota? — klausia piemuo, kuris šluotą neša.

— Šluotą savo šeimininkei nunešiu, kad gardžiau užbaltintų man buižą.

— Dėde, dėde, ar matai? Grainis nukirto savo liepą.

Žiūri skerdžius: tikrai, liepos nebėra. Jis dar nenori tikėti akimi — patrynė lyg žmogus, iš miego prabudęs, geriau praplėšė — vai, gi vis nėra! Ten, už vyšnių sodelio, pas

Valainio tvartus ji stovėjo, aukščiausia ir plačiausia visų medžių, o dabar ten nieko nebėra. Lyg dangus prakiuro toje vietoje.

Pasėjęjo senis į Grainio kiemą ir žiūri į daržą. Mato, guli liepa, išsitiesus per visą daržą, per bulbes, per svogūnus. Tik žalios šakos į aukštą kėpsio kaip rankos. Dar švokščia lapai, vėjo papučiami — lyg skundžiasi žalia liepelė.

Maži paukščiukai, kurių lizdais šakos kniugždėte kniugždėjo, dabar lekioja aplinkui ir taip gaudžiai čypia, lyg apverkdami išgriautus savo lizdus — čip čiip čit čiit...

Prilėks, pulsis šakosna ir vėl lekioja, skraido, čypia, aptūpę tvorą.

Grainis stovi su kirviu ir krapšto galvą, patsai nežinodamas, kam jisai nukirto liepą, ištrėkė daržą ir ką dabar jisai su juo bedarys?

Kad jisai, rodos, galėtų, iš naujo liepą pakeltų, pastatytų ją ant seno kelmo...

Bet nepakelsi, neprigydysi.

Atsikėlė nūnai vėlai — galvą skauda, burnoje kartu, lyg būtų čemerų pavalgęs, pikta. Atsikėlęs išėjo kieman, norėjo darbo imtis, bet galva kaip puodas, darbas iš rankų krinta. Paėmė žagrę taisyti, tik rankeną nulaužė; dalgę ėmė tinti, tik plaktuku nagus sau apsigurino. Metė žmogus tynęs, plaktuką pavarė pasvirnėn, o vaiką, kuris skiedryne žaisdamas pasipainiojo po kojų, supylė diržu.

Kas daryti? Atsistojo Grainis vidury kiemo, kaso pakaušį ir dairosi į visas šalis. Prisiminė jisai, kad vakar pas Valainį ketino liepą nukirsti. Dirstelėjo, pakėlęs galvą aukštin, į dangų, į liepą, ir tokis piktumas jį pagavo ir ant liepos, ir ant paukščių, kurie visokiais balsais čirškė jos šakose, jog, atsinešęs iš trobos kirvį, nuėjo daržan.

— Jūs man čia daugiau neberėkausite, nebegadinsite javų bei vyšnių, nenaudėliai! Aš jus iš čia išrūkysiu, išginsiu!..

Atsipeikėjo, atsikvošėjo jisai tik tada, kai liepa subraškėjo, susiūbavo ir palinko į vieną šalį; pirma lengvai, pamažėl, o paskui vis greičiau ir greičiau, garsiau subraškėjo — ir staiga griuvo, išsitiesė per visą daržą.

Stovėjo dabar Lapinas pas tvorą, liūdnas, paniures, žiūrėjo, kaip ardo subėgę vaikai paukščių lizdus, laužo šakas, ir tik lingavo žila galva.

— Žmogau, žmogau, ir širdies tu neturi, ir dievo nebijai, kad tokį medį sunaikei.

— Eik, eik sau, seni, kur eini, o tai gausi kirvakočiu sprandan! — pasivarė piktas Grainis. — O jūs čia, žalčiai, ar tai man daržą mindžiosite?! — puolė jisai vaikus.

Tie stačiagalvėmis nudūmė, kur kam patogiau buvo: vieni per tvorą, kiti į daržus; bet už kelių akimirksnių jie vėl tupinėjo ir trepučeno aplink liepą.

Nuleido senas skerdžius žilą galvą ir nuėjo savo keliu. Tik eidamas murmėjo:

— Jau kai žmonės tokių medžių kaip liepa nesigaili, tai jie ir nieko nesigaili. E, mirti geriau negu tokiais laikais gyvenus!

Liūdnas nuėjo savo paeilės pirkion. Batviniai jam nūnai buvo per rūgštūs, buiza negardi. Sėmė šaukštą, kitą ir pasikėlė iš užskobnių.

— Ko tu, dėdule, nūnai tokis liūdnas? Ar gal serguliuoji? — klausia jį Džiangienė, kuri pripratusi buvo regėti jį visuomet linksmą. — Ar gal negardžiai išviriau?

Baidėsi, kad pajuoks Lapinas ją visam sodžiui, kai neįtiks valgymu. Per tai moterys ir baltė jam buizą geriau negu kitiems namiškiams, ir taikė, kad kopūstuose daugiau spirginių jam tektų.

— Ne, tetule, gardu. Tik senatvė, žmona! Mirti reikia, štai kas yra.

Ir užsimetęs gunčelę ant pečių, palikęs trimitą ir botagą, kurių anksčiau niekuomet neužmiršdavo, užsimovė kepurę ant galvos ir nuėjo namo.

Parėjęs Lapinas nei pirkaitėn neužėjo, tik atsisėdo pasieny, prisikimšo pypkę: užtraukė kartą, kitą. Sėdi ir lyg jam kažko koku, kažko trūksta. Užtraukia pypkės ir pasižiūri pro sodžiaus kluonus, pro tvartus, kur pirmiau užė šlamėjo žalia liepa — ir dabar ten nieko nebėra! Ir vėl pasivaideno skerdžiui, kad net danguje plikė atsirado.

Spjovė Lapinas ir neišrūkęs užgniauzė pypkę pirštu, užsikišo už juostos ir nuėjo

darželin, kur augo vienintelė kriaušė, ir toji laukinė. Pasiklojo ten Lapinas unksnėje kailinaičius, atsigulė kniūpsčias, paskui atsivertė ant šono ir užmigo.

Sapnas buvo sunkus. Blaškėsi jis ir dejavo per miegą,

Sapnavo, kad pas jį atėjo Juzia, bet ji buvo visai nepanaši į tą, kuri su juo kartu buvo nuėjusi užurašų pas kunigą ir nemokėjo katakizmų, kaip ir jis. Buvo ji dabar jauna, graži, kokia nebuvo ir prieš kelias dešimtis metų, apsikaišiusi žolynais ir vainikuota. Apsivilkus ji buvo suknele su daugeliu garankštėlių ir juoda su dviem eilėm baltų žuvinių segtukų liemene; tokių dabar jau niekas net nebenešioja. Siuvėjos ir siūti jas jau pamiršo.

— Renkis greičiau; visas pulkas tavęs jau laukte laukia. Ir kunigas mudviejų jau seniai laukia, pasirengęs pas altorių.

— Kokis kunigas? koks pulkas? — stebisi senis.

— Nagi mūsų pulkas. Ar tu užmiršai, kad mudu vaiksčiojova užurašų?

— Ką aš darysiu su tokia tavim? Juoksis iš manęs žmonės, kad aš, senis, imu tokią jauną mergą.

— Kas tau sakė, kad tu senas! Pažiūrėk į save! Lapinas tuoj puolėsi į kibirą, kuris stovėjo su vandenimi ant suolo po lentyna, ir dairosi jan. Mato, kad iš kibiro į jį žiūri visai ne žilas senelis, bet geltonplaukis, raudonaveidis jaunikis, kokis jisai buvo prieš daugel daugel metų.

— Kas per monai čia dedasi? — stebėte nusistebėjo jisai ir, stovėdamas trobos vidury, apsidairė aplinkui, pasižiūrėjo į save. Mato, kad ir apsvilkęs jisai visai ne taip kaip visuomet, bet ilga miline su dvylika garankščių ir kraštais, juodu mašastu apvedžiotais. Pasisukė vienon pusėn, garankščiai vėl — šlap šlap šlap! Pasisuko kitan pusėn, garankščiai vėl — šlap šlap šlap! Vis tiek kaip pas, amžiną atilsį, Antaną Gaidį.

Apsiavęs jisai pušnimis su aukštais aulais ir geltonais blizgučiais pentyse, pakaustytais geltonom pasagom.

Nesuspėjo pasidžiaugti, pasigėrėti savimi, kai kieme sužvengė žirgai ir pirkion įėjo senas Jurgaitis, pas kurį tarnavo kadaise Lapinas. Jis tada gaudavo dešimtį auksinų ir dvylika skatikų algos per metus, milinę gunčelę, apvedžiotą juodomis rėžėmis, ir naujas, iš geros odos, nagines. Tokių žmonių, kaip buvo Jurgaitis, jau dabar nebėra. Ne dabarties šeimininkas buvo; jisai tau daugel nekalbės; nepadarei, kaip reikia, nupylė diržu, o ne, tai dar sagtimi — ir tiek. Ir nepasislėpsi nuo jo nei kanapėse, nei kitur.

— Kam aš tave, brud, vaikysiu, — kalbėdavo jisai tam, kuris bėgo nuo jo diržo, — patsai ateisi trobon; tada dukart tiek gausi.

Šitas žmogus dabar stovėjo pas duris, piktai į jį žiūrėdamas, iš paniūrų, kaip būdavo. Kai Lapinas atsiminė, kad Jurgaitis jau seniai yra miręs, visas jo kūnas nuėjo pagaugais.

— Na, brud, kam dildi žmones? Žirgai visą kiemo vejelę kanopomis iškapojo. Greičiau man! Ar gal sagties paragauti nori? — Ir jau imasi senis už diržo. Lapinas greičiau, nei žodžio nepratares, apsisukė ir nuėjo kitan trobos galan. O eidamas juto, kad jį seka akimi senas Jurgaitis.

Įėjo Lapinas kitan galan, o ten pilna pirkia svečių. Tenai ir Močius Grainis, dabartinio senelis, ten ir Juozas Čepulis, ten ir Antanas Kačingis. Visi jie mirę prieš keturiasdešimt metų.

Čia ir Česnulis iš Randamonių; jisai persikoręs per petį krepšį iš barsuko kailio, — vadinasi, Česnulis ne taip sau svečias, bet piršlys, kurio kiekvienas turi klausyti. O nepaklausysi, lieps nuvesti kiauliatvartin ir ten uždaryti. Ir nuves žmonės ir uždarys.

Dabar Česnulis uždėjo ranką ant jo peties.

— Na, jauniki! Kur taip ilgai užtrukai?

— Imk mergą už rankos, metas eiti aplink skobnis. Lapinas dairosi, kurgi jo merga. Mato, ji stovi greta su sena Jurgaitiene. Ir apsitaisiusi ji, dievai tu mano! Ant galvos žalių rūtų vainikas, užpakaly daugel daugel kaspinių, ilgų, ligi žemės, įvairių įvairiausių spalvų, ir raudonų, ir žalių, ir dar kokių.

Ji visai jau ne Juzia, tik Munia Jurgaitytė, kuri jam labai tiko, kada jisai buvo dar jaunas.

Lapinas pamena, kad Munia Jurgaitytė irgi seniai jau yra mirusi, mirusios ir jos dukterys, ir sūnūs; gyvį liko tik anūkai...

— Na, ko žiopsai! — riktelėjo vėl Jurgaitis. Lapinas nedrąsiai priėjo į nuotaką ir paėmė ją už rankos. Mergos užtraukė tuoj dainą, kurią jisai ne kartą buvo girdėjęs, bet žodžių jos gerai dabar nesuprato, neprisiminė. Visi, kurie ten buvo, ėmė juodu barstyti avižomis.

Lapinas žengė su jaunąja aplinkui skobnių. Vos nužengė kelis žingsnius, kai mergos liovėsi dainavusios, ir visi suriko:

— Ne ten, ne ten! Prieš saulę reikia!

— Nelaimę sau buri, smurgliau! — šūktelėjo senis Jurgaitis, ir Lapinas pajuto, kad jisai sutaisė jam per nugarą sagtimi. Lapinas nusigando. Jisai paleido mergos ranką ir iš išgaščio palindo po skobnimis. Mato — į jį lenda po skobnimis ir merga. Bet ji dabar visai ne jauna, tik susilenkusi kaip lazda, be dantų, apžėlusai samanomis.

— Ne ji! Ne ji! — rėkia Lapinas ir stumia ją kumščiais nuo savęs. — Aš nenoriu jos vesti!

— Kaip nenori, kvaily? — sušuko visi. — Ar tu aklas, nematai, kad tai sena liepa.

— Nors užmuškite, nevesiu jos! — rėkia Lapinas ir stumia, muša ją kumščiais, bet toji lenda į jį; nusitvėrė už kaklo ir apkabino. Lapinas norėjo pasprukti, bet, užsikabinęs už pakojų, nuvirto ir apvertė skobnis. Visi susirinkę juokiasi, kvatojas ir svaido jį akmenimis, beria žeme, pelenais. Ir senė toji, nusitvėrus jį už kaklo, smaugia, jog net atsikvėpti jam nėra kuo. O visi tai vis beria ir beria ant jo ką tik nutvėrę. Mato, kad ir jaunas Grainis, kuris šiandien liepą nukirto, stovi čia pat ir, užsimojęs kirvakočiu, taiko jam galvon.

Lapinas suriko, kiek jam balso teko, ir — pabudo.

Nubudo senis ir mato, kad jis jau neguli unksnėje, kriaušės šešėlis toli nuslinko šalin, ir saulė jį gerai prikepino. Bet vis dėlto jam šalta, lyg jį krečia drugys, ir šoną, ant kurio gulėjo, ne tai sopa, ne tai gelia.

Lapinas pagalvojo, kad pirmą kartą dar, kai prisimena, atsigulė kieme.

— Tai jau mirti reikia. Ne kas kita, kaip tik visi numirėliai mane šaukia, — toptelėjo jam širdin.

Atsikėlė senis, nuėjo pirkion ir, užlipęs ant pečiaus, kur buvo jo patalas, atsigulė. Nors gerai apsiklojo kailiniais, bet ilgai buvo šalta, krėtė jį ir laužė kaulus.

— Senatvė! — sumurmėjo senis, užsitraukė dar seną skylėtą guncę, apsvirtė ant kito šono ir, sušilęs truputį, užsnūdo...

— Dėde, dėde! Kelkis! Metas jau ginti.

Tai šaukia jį Petriukas ir Barnaska, du didžiausiu jo piemeniu, su kuriais jis gano miške.

Juodu tėvai išvarė, kad nueitų pas skerdžių ir pasiklaustų, kodėl taip ilgai nūnai negena.

Lapinas atsisėdo. Jam rodėsi, kad jisai vos vos tik sumerkė akis, kad dar neužsnūdo kaip reikia, bet apsidairęs pamatė, kad jau saulė seniai nusileido už trobelės ir joje dabar buvo tamsu ir nelinksma.

Jis visuomet ėjo ginti, kada saulės spinduliai iš langelio guldavo ant krašto skobnių. Tikrai, nūnai jau jisai gerai pavėlavo.

Nulindo Lapinas nuo pečiaus, raudonas kaip burokas, uždegtas. Vos nukopo, jį vėl pradėjo krėsti; galvoj užė kaip verdančiame puode, kaulus laužė, ir pirkelė akyse jo šlijo iš vieno šono į kitą.

Bet senis vėl dėlto apsvilko, užsidėjo savo duonkrepšį ir ėmė dairytis botago ir trimito, bet neradęs atsiminė, kad juos paliko pas eilininką.

Pasėjęs į duris, nušlijo Lapinas ir vos nepargriuvęs atsisėdo ant suolo, kampe pas lentyną. Pasėdėjęs, atsikvošėjęs truputį, ten ir atsigulė, kaip buvo apsvilkęs.

Piemenys stovėjo vidury pirkaitės ir laukė.
— Kaipgi, dėde? Ginsime nūnai?
— Ginkite sau vieni. Matyti, jau aš atganiau savo. Reikia ir atsilsėti prieš kelionę.
Piemenys pastovėjo, palaukė, mato, kad senis tik sunkiai kvėpuoja ir visai nesikelia
—dar kiek luktelėjo ir išėjo iš pirkios.
Tą dieną jie išginė vėliau negu visados, ir vieni, be skerdžiaus.

V

Rytojaus dieną piemenys išginė vėl vieni, be skerdžiaus. Moterys nusiminė. Jos vakar vakare gerai pajuto, kad skerdžiaus nebėra: karvės parėjo kaip plokštės. Kelių visai namo neparginė; jas tik vėlai, jau nakčia, rado vasarojuje, bet kiek prisiieškojo, kiek prisivaikščiojo, prisiaimanavo moterys, kad pienas gali perdegti.

— Jūs nūnai vėl, begėdžiai, pusės gyvulių neparginsite. Kokis čia galas tam skerdžiui? Vakare iki vakaro išlaikė gyvulius tvarte ir nūnai vėl negena! — skundėsi moterys.

— Skerdžius, tetulės, miršta. Mes kėlėm kėlėm ir prikelti negalėjome: nubudęs žiūri į tave lyg į nepažįstamą ir patsai su savimi nežinia ką kalba. Gal klajoja... — aiškino kiekvienai piemenys.

Tuoju pasklido gandas visame sodžiuje, kad skerdžius miršta. Viena kita moteriškaitė gailingesnės širdies nubėgo aplankyti ligonį. Ir tikrai rado Lapiną visai nusilpnėjusį; skerdžius skundėsi, kad jį labai krečia, kaulus laužo ir šoną diegia. Kalba, kalba ir nukalba nei ši, nei tą.

— Jau nenusivokia senis, — kuštėjosi moterys. — Pamatysite, kad mirs.

— Ar tai jau ne metas? Kur kas jaunesni miršta, o jam ir dievas liepė.

— Bet, kaip nori sau kalbėk, vis dėlto gyvo žmogaus gaila, ir gana.

Sujudo moterys, susirūpino ligoniu: viena atnešė virtos vištienos, kita sviesto svara, trečia — dešimtį kiaušinių. Iškepė jam svieste, riebiai pautienės su trūkžolėmis, bet Lapinas nieko valgyti nenorėjo; skundėsi, kad jį ir taip išdūmė kaip krosnį.

— Suvalgyk, die, širdele, pamatysi, kad tau palengvės! — įkalbinėjo geraširdė viena kita moteriškaitė.

— Nelįskite man akysna, — gynėsi nuo jų kaip nuousių skerdžius, — numirsiu ir be jūsų patarimų.

— Ko dabar tu mirsi, dėdule? Die, pereis, pažiūrėsi, kad pereis; peršalai truputį, tai slunktas tau kaulus laužo!

— Kas gi mūsų karvelės ganys, jei tu, dėdule, mirti nori?!

Taip ramino senį moterys, o tuo laiku lindo į vyrus:

— Jūs nors kunigo, begėdžiai, nuvažiuotute, o tai pasimirs žmogus be išpažinties.

Vyrai parvežti kunigo nesiskubino, bet vienas kitas taipogi užėjo Lapino pirkaitėn.

— Na, ką, dėde, namo rengiesi?

— O ką? Jau man čia nėra kas daryti. Kad jau žmonės kerta medžius, kuriuos tėvai jų savo naudai sodino, tai man nėra kas čia veikti.

— Ką padarysi, žmogeli! Ne nū — ryt, visi mirsime, visi ten keliausime.

Senis nusigrėždavo į sieną, klausydamas šitokių kalbų, ir tik murmėjo po nosimi. Jis kiek kartų buvo girdėjęs jau visus šituos žodžius. Ir neįkyrėjo žmonėms pliaušinti vis viena, vis viena!

— Nenori senis mirti, — juokavo dar vyrai. — Bet, brole, norėk nenorėk, atėjo laikas, nieko nepadarysi!

— Tarytum ir pagyveno žmogus, o vis dėlto nori dar gyventi, ir tiek! — kalbėjo kitas.

— Šeštą kryželį baigiu, o vis tiek, kai vakar gimiau: lyg ir negyvenau; o giltinė gi jau už pečių stovi, — nusiskundė trečias.

Pamatę, kad Lapinas tikrai silpnas ir ne juokais rengiasi namo, surengė vežimą ir, susidėję arklius, nuvažiavo kunigo.

Moterys supuolė rengti pirkia, kad sutiktų priderančiai dievulį; jos nušlavė visą kiemą, net ir gatvę ties kiemu, numazgojo suolus ir skobnis, apklostė visą margomis paklotėmis, pastatė ant skobnių kryželį, patį gražiausią, kokis buvo visam sodžiuje, dvi žvaki, ropėn įsodintas, apkaišė skobnis martelėmis, rūtomis ir kitais žolynėliais; jos žinojo, kad kunigėliui patinka žolynai ir gėlės.

Nepamiršo ir senio: nuprausė jam burną, apvilko tik išvelėtais švariais marškiniais, patalą perklojo nauja paklote ir susikaupusios laukė atvažiuojančio kunigėlio.

Nerimo vien Lapinas. Jam buvo labai kaktu ir bijojo, kad kunigas nepaklaustų katakizmo.

Tuoj atvažiavo ir kunigėlis; pasitiko jį, kaip dievas paliepė. Jisai išklausė išpažinties, nuramino ligonį, kad tasai net apsiverkė iš džiaugsmo, pakalbėjo su žmonėmis apie ūkį, apie javus, apie ligonį.

— Jūs nors gydytoją jam parvežtute.

— Vai, ką, tėveli, jam gydytojas padės, kad jisai labai senas: numirs ir be gydytojo.

— Kai mes buvome dar maži vaikai, jau jisai žilas buvo. Mes — ir tai juk rengiamės mirti, o jam jau ir dievo skirta.

— Tikrai jis labai senas, — pripažino kunigas, — bet kad ir gana dar stiprus. Gal pasveiktų.

Vyrai lyg ir pažadėjo kunigui, bet nei manyte nemanė važiuoti gydytojo.

— Žinai, mokyta: jam vis kad gydytojas!..

— Gaila, kad mes nepaklausėme kunigėlio, ar mirs senis, ar ne? Jisai gi gerai žino.

— Iš kur manai, kad žino? — klausia Kačingis Valainį.

— Žinoma, žino! — atsiliepė moteriškaitė, kuri čia pasisukė. — Nagi švenčiausias parodo. Jei tik ligonis turi mirti, švenčiausias ima ir apsiverčia. Kunigas todėl visados gerai žino.

— Et! — nusijuokė Kačingis, — ar boba pliauškina liežuvium, ar višta uodega suka. Kas tau sakė, kad apsiverčia? Gal pati esi mačiusi?

— Tu tik viską žinai, begėdi. Tu ir su kunigėliu ginčytis nesisarmatiji! — užsipuolė jį visos.

Kačingis sumojo ranka ir nuėjo namo. Vyrai dar pastovėjo pas vartus susirinkę, pakalbėjo, pakaušius pakrapštė ir nukriko kas sau.

Kai tik kunigas išvažiavo, Lapinas tuoj užmigo.

— Tai prieš kelionę! — kuštėjosi moterys. Ir tikrai, i vakarą Lapinas visai susilpnėjo. Stenėjo, dejavo, blaškėsi patale ir vis barėsi klajodamas su liepa.

Paskum tačiau vėl nurimo. Moterys ėmė ginčytis ir derėtis, kuriai žibinti šią naktį ligonis. Kada jan jos sukudekino kaip vištos, Lapinas pramerkė akis.

— Eikite jus, varnos, visos sau namo ir duokite man nors numirti ramiai! Man jūsų visai nereikia!

Senis pasistengęs nusigręžo į sieną ir nutilo. Mato moterys, kad jau jis akis pastatė stulpui. Vos surojo uždegti žvakę ir įdėti jam rankon.

Neužilgo jau nebuvo Lapino. Numirė jisai kaip pakirsta liepa.

VI

Apgiedojo, palaidojo Lapiną vyrai, pakasė jį gilion žemėn ir dabar grįžo namo iš kapinyno. Rytas buvo gražus, giedrus, saulė linksmai švietė, danguje nebuvo niekur nei debesėlio; tik kai kada papučia vėjelis — ir vėl tylu. Tačiau nelinksma grįžtantiems iš kapinyno.

Ir kas bebus linksmas? Tiek liūdnuų atsitikimų, tiek skausmo visiems primena kiekvienas kapinyno kampelis. O kitas, kad ir svetimas būtų, tai tiek nugirsta, tiek pamato, kad susigriaudina, nusimina, kaip ir žmogus, kurio tėvai protėviai ir visa giminė čia guli.

Kiekvienas medis, kiekvienas kampelis primena žmogui, kad ne nū — ryt ir jis patsai atsiguls čia, kieton žemelėn. Ir saulė švies kaip dabar, ir medžiai siūbuos, ir paukščiai čiulbės, bet jau jisai nei matys, nei girdės, drėgnoje žemelėj bedūlėdamas.

Ir kaip nesusigriaudinsi? Štai čia verkia jauna moterėlė, užgulus ant nesužėlusio dar kapo: vos prieš mėnesį čia palaidojo jos pirmagimį sūnelį. Ten kita raudoja po kryžiumi, savo vargelius bepasakodama motušei, kuri jau seniai miega kietoj žemelėj; ten našlė skundžiasi vyrui, kuris paliko ją su mažais vaikeliais sunkų vargelį vargti...

Ech, kur tik nusigręši, ten skausmas, raudos, ašaros...

Skubina žmonės greičiau apleisti vietą, kurioje mirtis viešpatauja, kuri primena kiekvienam, kad ne nū — ryt ir jo eilė ateis čion atsigulti.

0 gyventi gi visi nori...

Kad ir varguose, bet tik gyventi, bet tik saule šviesiaja džiaugtis!

Grįžta dabar vyrai iš kapinyno nuliūde, nelinksmi.

— Ko, Jonai, nuliūdai taip? — klausia Rimšį Kačingis. — Ot, sakytum, kokia graži vieta kapinynas, o nelinksmas, ir gana. Praeini žmogus, ir lyg akmuo užgula tau širdį, ir guli, kol vėjas perpučia galvą.

— E, kur nenuliūsi žmogus, — kalba Rimšis, — kad aš dabar esu pats seniausias visam sodžiui. Anksčiau raminausi, kad dar ne mano eilė, yra gi senesnių nei aš. 0 dabar jau nebėra...

— E, Jonai! Ar tai maža mirė jaunesnių negu tu, negu, amžiną duok jam atilsį, Lapinas! Ot, vyručiai, buvo žmogus ir nebėra jau jo! Kiek čia laiko praslinko, kai pas Valainį krikštynose juokavo! Gyvas buvo, sveikas — ir jau nebėra jo.

— Aš manau, kad jis žinojo kažką. Nemirsiu, — kalbėjo, — kol liepa stovės. Nesurojo Grainis ją nukirsti, kai jisai mirė.

— Dievai žino, gal ir žinojo. Labai buvo senas žmogus, ne mūsų amžiaus. 0 pirmiau tikrai daug žmonės žinojo, ko mes jau nebežinom.

— Nusidėjo Grainis, jei tai tiesa. Kad ne jo užsispyrimas, senis gal dar ilgai būtų gyvenęs. 0 dabar vidury vasaros paliko mus be skeržiaus.

— Kas jį žinojo, kad tikrai jisai mirs, liepą nukirtus? Ar maža jis melavo, kad žmogus būtų galėjęs jo žodžiais patikėti?

— Vis dėlto liepos kirsti nereikėjo, broli!

— Et! — paabejojo Kačingis, — atėjo laikas, ir mirė žmogus. Apgiedojome, palaidojom ir lauksime dabar, kieno kito eilė, kurį vėl apgiedosime, vėl palaidosim. Ot, daugel žmonės pramanė visokių galų, o kad pramanytų kas, kaip nuo mirties išsisaugoti, tai nėra tokio, ir gana! Ir nepramanytų niekas, vyručiai! 0 kad ir pramanytų, mes nesulauksime. Kas metai mūsų kartos vis mažiau lieka: tai vienas, tai kitas atsiskiria ir nueina sau namo.

— Kad nemirtų, kur sutilptų žmonės? Laukuose vietų neužtektų!

— Kad gyventų, tai ir ankšta nebūtų... Na, vyručiai, likite sveiki!..

Ir taip skirstėsi vyrai. Ties kiekvienu kiemu vienas, du vyrai atsilikdavo, ir grįžtančių kuopelė tirpo ir tirpo, kol sodžiaus gale liko tik vienas Rimšis. Ir tasai atsikėlė vartus ir nuėjo savo pirkelėn sunkiai atsidadęs.